

ARNOBII AFRI,

VETVSTI PARITER AC LAV-
datiſſimi ſcriptoris Commentarij, pij
iuxta ac eruditi in omnes pſalmos, ſer-
mone Latino, ſed tum apud Afros
uulgari, per DES. ERAS-
MVM Rot. proditi &
emendati.

de la Libreria del Carmen de Sevilla

BASILEAE M. D. XXXVII.

S. D. N. ADRIANO HVIVS NOMINIS SEXTO PONtifici Romano nuper electo Erasmus Roterodamus S. D.

VVM FACILE diuinarē Beatissime pater, quāta gaudiorū ambitione strepituq; Roma foret exceptura longe gratissimi pontificis aduentū, præsertim tot iam mensibus desideratum, ratio mihi quæsita est, ut inter tot milia gratulantiū, inter tot acclamantium, & applaudētium agmina, inter tubarum uoces, & bombardarum tonitrua, tamen humilem, exili uoce, deniq; procul etiam absentem non omnino mutum agnosceres Erasmum, ut quondā tuæ doctrinæ Theologicæ auditorem, & integritatis admiratorem, ita nunc tuæ sollicitudinis Apostolicæ ouiculam. Sic Zachæo pusillo quæsitum sycomori præsidium, ut uideret Iesum & ab eodem uideretur. Imò non tam hæc ratio mihi quæsita est quàm ultrò oblata. Benignitas enim domini Iesu, cuius peculiari uoluntate ad istuc muneris ascitū esse te persuasum est omnibus, quum pollicita sit in uenturos eos qui quæsissent, mihi non quærenti,

organum, ni fallor, aptissimũ obtulit, quo tibi gratulationis officium, haud quidẽ uulgari more persoluerem. Obtulit enim psalterium Dauidicum, digitis Arnobij, peritissimi psalmistæ, mea sententia dulcissime resonans. Et si quid faciunt ad magnificentiam, tædarum ac funalium flammæ, habet hoc organum non solum efficacem & amabilem pijs auribus tinnitum, uerum etiam habet et ignem suum, habet suas & faculas, de Christi igne lucentes, quẽ ille uenerat sparsurus in terras. Hoc ut longe magis decorũ est uere Theologo et integerrimo Pontifici, ita non dubito quin sit & multo gratius futurum animo tuo, quàm lituorum cantus, aut tormentorum æneorum crepitus, aut inconditæ populi tumultuantis acclamationes. Sed ne molestus sim ænigmatis, rem ut habet simpliciter eloquar. Eodem fermè tẽpore, quo huc rumor omnibus lætissimus allatus est, te magno consensu Cardinalium ascitum ad pontificij Romani culmen, missi sunt ad nos è uenerabili collegio ac disciplinæ regularis nomine cum primis commẽdato, quod inter Vuormaciã Vangionũ ciuitatem, & Spirã Nemetarum urbem sitũ, uulgo dicitur Frankental, commentarij in psalmos Dauidicos, Arnobij titulum præ se ferentes. Qui mittebant, non confidebãt placituros, uel quod ieiuni uiderentur, uel quod impolito sermone

mone passim manifestarijs solœcismis scatentes. Verum simulatq; degustandæ lectionis gratia, unam atq; alteram pagellam euoluissem, sensi protinus non illam esse uulgarem infantiam, sed expolitissimam impolitiem, & copiosissimam breuiloquentiam. In uerbis duntaxat esse parsimoniam ac neglectum, in sensibus amplissima splendidissimaq; esse omnia. Quoq; sum altius ingressus, hoc magis mihi creuit operis admiratio, ut planè sentirem mihi thesaurum quempiam insignem oblatū, sed ut Pauli more dicam, in uasculo fictili. Cœpit me semper fateor, in autoribus etiam sacris sermonis munditíes, & offendit balbuties. At utinam nobis contingant plures, qui de mysterijs scripturarum sic balbutiant, ut hic Arnobius, tanta luce, tanta eruditione, tam fœcunda breuitate, tanta deniq; sanctimonia. Sed ne sermonis inconditi, multisq; locis solœci præiudicium operis autoritatem eleuet, præsertim apud eos, qui ex orationis uitijs, prudentiam etiam aut eruditionem æstimare solent scriptoris, priusquam aggrediar de laudibus autoris & operis dicere, primū illud lectorem admonitum uolo, quicquid hic est solœcismorum, nō esse profectum ab inscitia, sed à iudicio, nec homini imputandum, sed tempori. Quum enim Arnobium eloquentiæ professione clarum fuisse constet, etiam antequam

fidei nostræ mysterijs initiaretur, quumq́; Lactantius discipulus satis declaret, quàm non infans fuerit ille præceptor, quumq́; Catechumenus scripserit eloquentissimos libros aduersus gentes, Tertullianum imitatus, quemadmodum hũc imitatus est Lactantius, non potest imperitiæ uideri, quod in hoc opere, tot solœcismi comperiantur, præsertim adeo manifesti, ut uix Holcot *aut* Bricot *solœcisset crassius. Nec est, quod hinc suspicemur hũc* Arnobiũ *esse diuersum ab illo, cuius opus aduersus gentes etiam ob orationis elegantiam laudatur. Idem scripsit, sed non scripsit ijsdem. Illud opus scripsit eruditis, hoc scripsit uulgo. Cõstat autem apud* Hispanos, Afros, Gallos, *reliquasq́;* Romanorum *prouincias, sic sermonem* Romanum *fuisse uulgo communem, ut* Latine *concionantem intelligerent etiam cerdones, si modo qui dicebat, paulum sese ad uulgarem dictionẽ accommodasset. Declarant hoc conciones ac disputationes quædam* Augustini *apud populum habitæ, quas ex ipsa re constat non ab* Augustino *scriptas fuisse, sed à notarijs exceptas, qui nõ solum retulerunt in scriptum, quod dicebatur, sed etiam quod agebatur. Quos si quis postulet sibi ceu digito commonstrari, unde huius rei possit experimentum certum capere, legat disputationẽ* Augustini *cum* Maximino*, & cõferat*

initium disputationis à notarijs exceptũ, cum eius operis fine, quẽ ipse descripsit, quod Maximinus se subduxisset disputationi. Legat duas conciones, quibus expurgat famam de clericis suis sparsam in populo, Legat orationẽ, qua ex populi suffragijs sibi designat episcopum successurum, & in leuioribus negocijs futurum uicarium, Legat cantionem aduersus Donatistas, quam uulgo canendam lingua uulgari descripsit. Hæc si quis conferat cũ his quæ scripsit eruditis, ueluti de Trinitate, de Ciuitate dei, facile colliget quantum interfuerit inter sermonem eruditorum & imperitæ multitudinis. Ac ne Romæ quidem eo tempore quo maxime florebat ea lingua, omnes loquebantur quemadmodum loquebatur Cicero. Et iam tum uulgus usurpabat sibi quædam suo iure, quæ docti damnabant. Dixerit aliquis, quid uenit in mentem Arnobio uiro facundissimo, ut hos Commentarios plebeiæ linguæ committere uoluerit. Primum olim nihil erat popularius psalmis Dauidicis, adeo ut hinc & arator aliquid modularetur ad stiuam, & nauclerus ad clauum, & nauita ad remum, & fossor ad glebam, et textor ad stamẽ, & uxor ad colũ. Deniq; infantes hinc aliquid gestirẽt canere nutrici, priusquã fari nossent. Tantus amor olim habebat omnes huius diuinæ musicæ, quam nunc plerique

fastidiunt etiam sacerdotes. Proinde uoluit Arno/bius ab omnibus intelligi, quod uidebat cantari ab omnibus. Persuasit hoc illi Christiana charitas, quæ studet prodesse quàm plurimis. Maluit balbu/tiens utilitatem adferre multis, quàm eloquentiæ laudem auferre apud paucos. Et hanc linguam po pularem intelligebant & eruditi, ut nec illis peri/ret fructus mysticæ cognitionis, quo percepto nõ oportet orationis phaleras efflagitare. Adijciã & alteram causam ex mea suspitione, ut ego quidem arbitror, non improbabilem. Refert diuus Hiero/nymus in appendice quadam, quam attexuit chro nicis Eusebij Cæsariensis, hunc Arnobium quum ethnicus adhuc in ciuitate Sicca iuuentutem insti/tueret ad declamandum, in somnijs adactum fuisse ut flagitaret baptismum. Quumq; non impetraret ab episcopis quod petebat, quod illis persuaderi nõ posset illum syncero animo uelle profiteri reli gionem, quam hactenus impugnasset, elucubrauit aduersus pristinam religionem luculentissimos li/bros, atq; his tandẽ uelut obsidibus datis, pietatis fœdus impetrauit. Porrò ne quid suspitionis etiam hæreret in animis simplicium Christianorum, qui superbam illam & artificio fucatam eloquentiam uel oderant, uel habebant suspectam, in his Cõmen tarijs deposuit omnem rhetorices strepitum, seseq; ad infimæ

ad infimæ plebis orationem deiecit, quo declararet se se toto pectore Christianum esse. Nam opus *hoc suscepit iussu duorum episcoporum, Rustici & Laurentij, quemadmodum ipse testatur sua præfatione.* Atq; *hoc factum obedientiam uocat, ut coniectura sit, aut catechumenum loqui, aut certè recens Christianum.* Proinde *si quis reputet, quibus* ·ς· *ista scribat* Arnobius, *nõ debet uideri soloecismus, si quid inciderit diuersum à consuetudine loquentium emendatius, imò soloecismus erat, nisi sic fuisset locutus.* Veluti *si quis uulgo* Romanorum *hodie loquatur, quemadmodum olim loquutus est diuus* Gregorius, *quum adhuc esset sermo popularis incorruptior, aut si quis apud Hispanos uerba faciens, secus loqueretur quàm habet publica illius gentis consuetudo, duplex incommodum lucrifaceret:* Primum, *non intelligeretur ab ijs quibus loqueretur:* Deinde *ut* Barbarus *offenderet ac rideretur.* Quare *scriptoris huius exemplũ nihil suf*- ·ς· *fragatur his, qui quum scribant literatis, & ea lingua, quæ temporibus his nihil habet cõmercij cum populo, tamen laudi quoq; sibi uerti uolunt, quod ineptis sensiculis, sermonis ineptiam uincunt.* Nam ·ς· *præcipua uis eloquentiæ in rerum inuentione sita est.* Quanquam *nunc quoq; non est fastidienda in scriptore* Christiano *munda simplicitas, modo si*-

cut absunt phaleræ, lenociniaq́; , sic absint & sordes. Neq; enim Arnobius si nunc scriberet iisdẽ uteretur solœcismis, sed aut planè Gallice scriberet, si uulgo Gallorũ scriberet, aut purè Latine, si scriberet literatis. Nimirum huius generis erat Apostolorum sermo, quo nobis nouum testamentum literis prodiderunt. Sic tum aurigæ loquebantur & nautæ. Talis erat sermo, quo primum in linguam Latinam translati sunt noui testamẽti libri, in quibus si qui solœcismi nunc offendunt aures literatorum, magis ascribendi sunt illorum temporum receptæ consuetudini, quàm interpretum imperitiæ. Sed ut tũ expediebat sic scribere, quia populo scribebatur, ita nũc ineptum sit affectare solœcismos, qui nec illiteratis prosint, et literatos offendant, et rem obscurent, & autoritatẽ scriptoris eleuent. Cæterum ut satis constat populum corrupisse Romani sermonis puritatem, ita uerisimile est apud alias nationes, aliisq́; temporibus aliter fuisse corruptum. Certe duo quædam deprehendimus in hisce Commentariis, quæ diuus Aurelius Augustinus testatur ætate sua uulgo corrupte solere pronunciari. Nam in cõmentario psalmi centesimi tricesimi octaui, ossũ pro os, unde ducitur paternus casus ossis, & multitudinis casus ossa: Et floriet pro florebit, non semel ab hoc positum est, & ita, ut satis

ut ſatis appareat non eſſe caſu factum: & quum di xiſſet os, uelut interpretans populo, adiecit, id eſt, oſſum. Vtriuſq; rei meminit diuus Aurelius Auguſtinus in opere cui titulũ indidit de doctrina Chriſtiana. Siquidẽ libri tertij capite tertio ſcribit hũc in modum, de uocibus ambiguis differẽs: Nã quod ſcriptum eſt, Non eſt abſconditum à te os meum, quod feciſti in abſcõdito, nõ elucet legenti, utrum correpta litera os pronũciet an producta. Si enim corripiat, ab eo eſt quod ſunt oſſa. Si aũt producat ab eo quod ſunt ora, intelligitur numerus ſingularis. Sed talia linguæ præcedentis inſpectione diiudicantur. Nam in Græco non στόμα, ſed ὀστέον poſitum eſt. Vnde plerumque conſuetudo loquendi uulgaris utilior eſt ſignificandis rebus, quàm integritas literata. Mallem quippe cum Barbariſmo dici, non eſt abs te oſſum meum, quàm ut ideo eſſet minus apertum, quia magis Latinum eſt. Idem libro ſecundo capite decimotertio de uitijs ſermonis diſputans: Illud, inquit, etiã quod iam auferre non poſſumus de ore cãtantium populorum: ſuper ipſum floriet ſanctificatio mea, nihil profecto ſententiæ detrahit. Auditor tamen peritior mallet hoc corrigi, ut non floriet, ſed florebit diceretur, nec quicquam impedit correctionem, niſi conſuetudo cantantium. Ex his colligere licet hos commentarios

rios & Afris fuisse scriptos, & priscis illis temporibus. fortassis præstiterit & alios aliquot barbarismos indicare, quo minus offendatur præmonitus lector quum inciderint, néue statim mutet scripturam à librarijs deprauatam suspicans. Pœnitemini uerbũ, non raro usurpat deponẽtaliter. Item tribulantes frequenter ponit pro ijs qui affliguntur, non qui affligunt. Similiter confundentes pro erubescentes, quasi tribulari & confundi deponentia uerba sint nõ passiua. Hoc flos, & hoc ros constanter pronunciat genere neutro, nimirũ ad formam os oris. Carendi & utendi uerbo adiungit accusatiuum. Hæc manna mannæ inflectit, ut nos anna annæ. Græcorum exemplo sæpenumero nominatiuum ponit absolute loco ablatiui, uelut in commentario psalmi cẽtesimi decimiquarti, & psalmi octogesimiquarti. Nonnunquam adiungit casum, non quẽ recipiũt ea uerba quibus utitur, sed quem admittit uerbum quod circũloquitur, ueluti psalmo octogesimooctauo: Memor esto Apostolos pro memẽto Apostolos. Adtropare dixit alicubi, uoce nimirum id temporis uulgata magis quàm proba, pro eo quod erat per Tropologiã applicare. Hãc uocem paratura, quæ Tertulliano peculiaris est, nonnunquam & apud hunc inuenies, qui ut ætate præcessit Arnobium ita gentis eiusdem fuit. His

non

hispana vox

non dissimilia quædam obuia sunt in libris Augustini maxime ijs, quibus loquutus est apud populum, uelut subdiacones & diacones, & baptismum genere neutro. Hæc referre uisum est, ne cui sordescat opus eruditum iuxta ac piũ, ob hæc & eiusmodi sermonis uitia, quæ apud eos quibus tum scribebat adeo uitia nõ erant, ut si secus dixisset, habitus fuisset barbarus. Poteram mutata phrasi & adiectis paucis exiguo labore totius operis gloriam in me transferre, sed primũ illud semper alienissimum fuit à moribus meis, alieni meriti gratiã mihi suffurari. Deinde uisus est Arnobius indignus, qui hac portione laudis apud posteros fraudaretur. Interciderunt illi laudati libri, quibus pugnat aduersus gentes. Saltẽ hoc superstit illius toties Hieronymo laudati ingenij monumentũ. Atq; huius quidẽ operis in catalogo scriptorum illustrium nõ meminit Hieronymus. Fortassis in causa fuit, quod is liber, ut uulgo scriptus, tantũ in Africa circũferebatur, aut notior erat, omniumq; manibus tritior, quàm ut Hieronymus putarit recensendũ. Ita rebus nonnullis nimia celebritas obliuionem induxit. Hac ni mirũ occasione nunc desideramus titulos operum Origenis. Simili casu fueramus ignoraturi libros Tertulliani, nisi nuper aliquam partẽ felicior studijs deus prodidisset. Proferam & aliud argumentum, unde

tum, unde præter stili coniecturam possis antiqui-tatem scriptoris colligere. Aliquot hæreticorum per occasionem meminit, Manichæi, Nouati, & Arrij, sed nullius, cuius ætas posterior fuerit ætate Arnobij. Nam Arrianã hæresim apparet huius ætate fuisse exortam. Floruit enim sub imperatore Diocletiano, circiter annum orbis redempti trecentesimum uigesimum nonum. Cæterum nec Donatistarum, nec Pelagianorum meminit, quum utraque pestis hæc exorta sit in Africa, quorum priores hoc defuncto, aut admodum sene exortos apparet, alteros ætate Augustini constat extitisse. Et tamen Arnobius hic uno atque altero loco disputat de libero arbitrio, ubi non tacuisset Pelagium, si ille fuisset antiquior. Quum igitur demonstratum sit in his quæ sola poterant offendere, nihil esse quod debuit quẽquam offendere, quum & autorem tantopere nobis commendet Hieronymi autoritas, quum opus ipsum tanta commendet antiquitas, nunc paucis aperiam quæ me tantopere rapuerint in huius uoluminis admirationem. Primum illud in confesso est, inter omnes sacræ scripturæ libros, nullum esse mysterijs abstrusioribus plenum, quàm librum psalmorum, nec alium esse maioribus tenebris opertum uerborum ac sententiarum. Atq; in tali argumento simul & breuem

esse

esse & dilucidum, quod hic utrunq; mire præstat, mihi uidetur hominis pariter & exquisitæ facundiæ, & penitus intelligentis rem de qua loquitur. Nullus enim paucis explicat, quæ parum intelligit. Nullus tam obscura tam dilucide posset efferre, nisi dicendi rationibus omnibus exercitatissimus. Nusquam est præfationum ac digressionum ambagibus molestus, sed ubique præclarus artifex festinat: & in medias res, non secus ac notus auditorem rapit, quod in Homero laudauit Flaccus. Nec usquam est ambitiosus in citandis sacrorũ uoluminum testimonijs, sed totus sermo uelut ex emblematis ac tessellis arcanæ scripturæ concinnatus est, ac frequenter ita contexit psalmi quem exponit uersus aliquot, ut paucis uerbis additis, etiã illa lucem habeant, quæ non interpretatur, sed ita refert, ut perpetui sibiq; cohærentis sermonis tenor suam habeat gratiam. Iam quod in perspicuis etiam argumentis difficillimum est, sic docet aperte, ut nihil sinat frigere ab affectibus. Plus indicat oratio quàm loquitur, ac properans multum & cogitationum & aculeorum relinquit in animo, ut nescias utrum prius in te efficiat, ut intelligas, an ut rapiaris. Iam hoc non solum est eruditi, uerum etiam amantis quod docet. Si quid incidit, quod ex reconditis antiquarum rerum historijs, aut ex eorum

rum libris, qui de naturis animantiũ, aliarum'ue rerũ scripsere, petendũ erat: nihil est tam abstrusum apud ethnicos, aut sacros etiã scriptores, quod hic paucis uerbis non indicet, nihil interim ostentans aut iactitans uarietatẽ eruditionis, quod in nõnullis etiã magni nominis scriptoribus sæpe nobis molestum est. Sed rem uerè sacrã Apostolica quadam simplicitate synceritateq; tractat. Nec congerit aliena, nec usquã uim facit diuinæ scripturæ, sed quicquid adducit, ei loco natũ esse dicas. Maluit enim optima referre quàm plurima. Porrò quum à iocis abstineat, quos argumenti seueritas non patiebatur, tamen sentias per totam dictionẽ fusam esse perpetuam quandam festiuitatẽ & iucunditatem. Nusquã ipse languet aut dormitat, & semper alacritate dictionis subleuat ac recreat lectorem. Sic incipit, ut ilico reficiat: sic properat, ut non possit somnus obrepere: sic finit, ut sitientem adhuc & plura cupientem dimittat. Iam quum in Tertulliani, Origenis, ac omnium penè ueterum libris quædam admixta sint, quæ aut manifestum habent errorem, aut suspecti dogmatis sunt, hic sic ubique temperat calamum, ut nihil usquam compererim, quod ulli hæresi sit affine. Nã quod scribit in commentario psalmi decimiquarti. Iesus autem immaculatus solus uirgineam aulam ingressus ipsum tabernacu-

bernaculum à maculis carnalibus liberauit. Non sensit de maculis quæ ante ingressum Christi fuissent in Maria, sed quæ in alijs fœminis esse consueuerunt, à quibus Christus suam matrem seruauit immunem, & auxit castitatem potius quàm uiolauit. Quin & ecclesiæ Romanæ uidetur hoc honoris deferre, ut extra catholicam ecclesiam sit, qui sit ab hac alienus, quæ totius ecclesiæ teneat principatum, quæq; Petrum Apostolorum principem meruerit habere pastorẽ. Locus est commentario centesimo sexto, & in Commentario psalmi centesimi tricesimi octaui. Docet eximiam quandam potestatem Petro tributam à Christo, quem ter negauerat, haud dubie loquens de potestate pascendarum ouium. De uotis aliquoties meminit, sed his duntaxat quibus in baptismo Christum professi, mundo satanaeq; renuntiauimus, non quod arbitrer illum reliqua uota contempsisse, sed quod hæc, ut sunt, præcipua duxerit. Nec dubito quin in his cõmentariolis, Origenis industria fuerit adiutus, qui in nullũ opus diuinæ scripturæ frequentius ædidit commentarios quàm in psalterium. Nam locis aliquot declarat se Græca calluisse. Sed interim dixerit mihi quispiam, quid hic gratiæ tibi postulas, qui nihil largiris de tuo? Non recuso quo minus tota laus sit penes Arnobium, modo quàm pluri-

mum utilitatis hinc manet ad ueræ pietatis candidatos. Et tamen est aliquid prodidisse librum ante hac obscurum, atq; etiam ob dictionis uitia contemptum. Est aliquid huc perpulisse Ioannem Frobeni*um, ut suo sumptu suoq; periculo nouum opus excuderet suis formulis.* Non enim semper æque feli*citer illis cadit æditionis alea. Postremo uix quisquam credat quantum fuerit negocij in castigandis erroribus scribæ, quod ut facerem, sæpe totus psalmus erat relegendus, ut illinc subodorarer lapsus occasionem. Erant obseruandi familiares huius operis solœcismi ac barbarismi. Alicubi res planè* Delium *quempiam natatorem postulabat, aut* Sibyllam *potius. Huius generis unum exemplum dabo commentario septuagesimo septimo. Scriba non intelligens sic pinxerat: quod aures inficiens. His uerbis quũ nihil omnino significaretur, diuq; me torsissem, diuinaui id quod res est scriptum fuisse, quod auxesin faciens. Nam in plerisq; scripturis figura huius literæ x, non multum abhorret ab r.* Itaq; *scriba* Græce *prorsus ignarus,* & Latine *minimum doctus, ex auxesin fecerat aures in. Item commentario centesimo quinto scriptumq; erat: Suscipiat regulam pœnitentiæ, excluso noua ita ut centesimum quintum psalmum &c.* Nos ex con*iectura restituimus: excluso* Nouato, *siue* Nouatia*no.* Nam

no. Nam uterque fuit eiusdem hæresis, nec admittebat pœnitentem. Nouum igitur opus nouo Pontifici, sanctum ac theologicum opus integerrimo Theologo Pontifici dedicamus. Id, uti spero, tua sanctitas hoc libentius accipiet, quod hoc munusculo nihil uenamur (Sumus enim nostra quamuis tenui fortunula contenti) nisi ut hoc opus tuis auspicijs exeat in manus hominum, hoc nimirum uberiorem pietatis fructū allaturū, si tuo calculo fuerit comprobatū, quem ad istud dignitatis fastigium non ambitio, non ullus fauor humanus, sed ut confidimus omnes, propitij numinis uoluntas euexit, ut esset non minus optimus integritate, quàm maximus autoritate, qui hos impios orbis Christiani tumultus, iam heu nimium diutinos, ac semper in peius gliscentes aliquando componat. Videmus duos præcipuos orbis monarchas infensis animis inter se conflictari, uix ullam esse portionē orbis nostri immunem à bellis, à cædibus, à prædationibus. Et quanquam religio Christiana, quæ olim omnes 5. *mundi plagas occuparat, nunc Europæ angustijs minor sit, tamen hæc quoq; sectarum ac scismatum pernitiosis dissidijs misere dissecta est. Atque interim sic tumultuantibus imminet Turca. In rebus tam afflictis, magna quædam spes habet animos bonorum omniū fore, ut discussis tempestatibus, per*

te nobis serenitas ac tranquillitas redeat. Pollicentur hoc nobis quum aliæ res permultæ, tum eruditio tua non uulgaris, deinde ista morũ integritas à primis annis ad hanc usq; ætatem spectata cunctis. Præterea senectus ista, quæ nõ sinet te aliò spectare, quàm ad gloriam Christi, ac profectũ Christianæ pietatis. Postremo summus cum Cæsare Carolo cõsensus, cuius autoritas ac potentia hoc præstabit, ut possis etiam efficere, quod optimum esse iudicabis. Certè ad tantam corruptissimorum morum luem emouendam ualidis incantamentis est opus, ac uenefico quodam artifice, qui incantet sapienter. Eam ad rem nos organũ aliquod nouum porreximus, non quod deesset psalterium Dauidicum, sed quod apud plerosq; iaceret. Habet hoc, ut ferunt, humana musica, ut affectus hominum aut concitet, aut moderetur, si quis artifex certas harmonias apte moduletur. Timotheus solitus fertur Alexandri Macedonis animũ ad bellum certis modis accendere. Pythagoras spõdeos ad Phrygium modum occinens, amore lymphatum adolescẽtem ad grauitatem immutauit. Simile quiddam fecisse narratur Empedocles, qui certis modis musices adolescentem iam ira percitum & in c[illegible]em ruentem, ad sanitatem reuocarit. Et quanquam fabulosa uidentur quæ de Mercurij atq; Orphei cithara prodi

ra prodidere ueteres, tamen hæc ipsa figmenta na-ta sunt ex artis miraculis. Certe Terpandrum atq; Arionem apud Lesbios atq; Ionios multis & grauibus morbis, harmonijs musicis mederi solitos, narrant rerum gestarum scriptores. Ismenias Thebanus apud Bœotos multis Ischiaticis cruciatum, apto modulamine exemisse legitur. Nam quod ait Vergilius,

Frigidus in pratis cãtando rumpitur anguis, ut à poeta dictum contemni poterat, nisi nostræ quoq; literæ meminissent uenefici incantantis sapienter, & aspidis surdæ. Dau id sua cithara succurrebat Sauli, quoties à spiritu domini malo agitabatur, Quod si tantam uim habet humana musica, ad mutandas affectiones corporum & animorum, quanto credenda est efficacior cœlestis hæc ac diuina musica ad purgandos animos nostros, à morbis spiritualibus, ac spiritibus huius seculi malis. Ingens morbus est ambitio, pessimus spiritus est liuor & odium. Atq; huiusmodi pestibus maxima pars Christianorum tenetur, nec his sæpe liberis, quos oportebat alijs mederi. Prophanis olim erãt & uerba & uoces, quibus animi dolorem lenire possent, & magnam morbi deponere partem, & Christi musica non habet uerba & uoces, quibus excantemus animis nostris amorem rerũ fluxarum

& incantemus amorem rerum cœlestium? Pythagoras habuit modos, quibus iuuenem amore furentem ad sobrietatem reuocaret, Et Christianus psaltes non habet modos quibus principes insanissimis bellis, sic inter se sine fine tumultuantes ad pacis amorē reuocet? Sed ipsi prius nobis hac musica medeamur oportet, quàm aliorum morbis mederi paremus. Nulla est scripturæ sacræ pars, quæ non habeat efficaces modos, modo ne uelut aspides surdæ obturemus aures nostras, ne penetret in animos nostros diuinæ uis incantationis. Sed mea sententia nulla efficaciores, quàm psalmorum, in quo diuinus ille spiritus secretissimas suorum mysteriorū delicias nobis recōditas esse uoluit, ac modos quosdā efficacissimos reposuit, quibus transformaremur in affectum Christo dignum, tantum adsit, qui scite moueat huius psalterij chordas. Hoc peculiare munus est episcoporum ac sacerdotum. Et tamen sibi quisq; psaltes esse possit, aderit mouenti chordas, & arcanam uim aspirabit intus, si modo purus & ardens adsit animus, hoc est, si purgatæ mentis aures. Vtinā tua sanctitas nobis referat illū huius musices peritissimū Dauid, qui non solū ipse modulatus est, sed & alios cantores multos instituit. Dauid aūt typū gerebat Iesu Christi psaltæ nostri, qui nablo corporis sui in cruce

tenso

tenso, nihil uulgare aut terrenū sonuit, sed harmoniam patri gratissimā, & nobis efficacissimā modulatus est. Quàm suaue sonuit illa charitatis chorda: Pater ignosce illis, quia nesciūt quid faciūt. Habet & mundus organa sua, sed quæ inferne reddunt sonitū inamabilē. Quid enim loquitur iræ fides? Vlciscere, spolia, eijce, occide. Quid sonat ambitiōis neruus? Dilata ditionē, nec iuris iurādi, aut pietatis sit ratio, quoties agitur de imperio. Quid crepat auaritiæ chorda? Vides nemini bene esse, nisi qui plurimū possidet, per fas nefasq; congere, rape, serua. Quid sonat luxus ac libidinis chorda? Hic suauiter viue, qd post hāc uitā habiturus sis incertus. Sic pessimā harmoniā reddit liuoris & obtrectationis chorda. Hæc nimirū est mundi musica: quæ modis huiusmodi pessimis incātat nobis pestiferas cupiditates, ac Sirenū in modum male dulcibus cantilenis nos pellicit in perniciē. His modis ebrij lymphatiq; sic belligeramur, tumultuamur, ambimus, rapimus, irascimur, ulciscimur, mordemus inuicē, ac mordemur. Sed ille cœlesti musica tactus erat qui dixit: Quàm dilecta tabernacula tua domine uirtutū, cōcupiscit & deficit anima mea in atria domini. Rursum ille: Factum est cor meū tanquam cera liquescens in medio uētris mei. Afflauerat Apostolos huius harmoniæ uis quū aiunt: Do-

mine quò ibimus? uerba uitæ habes. Suauissimus autē ac modulatissimus cōcentus est, quoties è charitate, pudicitia, sobrietate, modestia, cæterisq; uirtutibus concors quædā uarietas resonat. Habet & *modulos suos pro argumēto diuersos hæc musica. Sunt quibus flebili, sed deo gratissimo cantu deploremus peccata, Sūt qui nobis animos ac robur addant ad fortiter resistendū diabolo, sunt alacres ac læti, qbus gratias agamus deo pro suis in nos beneficijs. Sūt quibus cōsolemur ac deliniamus afflictū. Deniq; nihil malorū habet hæc uita, quod nō facile feramus, si quemadmodū* Colos. *scribit* Paulus: Nos *inuicē doceamus, & cōmonefaciamus cantionibus ac laudibus, & cantilenis spiritualibus cum gratia canentes in corde nostro domino.* Et *quicquid egerimus sermōe aut facto, omnia in nomine domini* Iesu *faciamus, gratias agētes deo & patri per filium.* Erit *aūt hæc musica gratior deo, si frequens chorus cōcordibus animis ac uocibus, modu letur.* Sed *ut ad psalmos* Dauidicos *redeam, nemo potest huius modulationis sentire dulcedinem nisi sensum mysticū perceperit.* Quid *est enim alioqui quod pleriq; monachi ac sacerdotes tāto cū tædio psalmos hos sonant?* Nimirū *quia spiritu canūt nō mente.* Quod *si quibus nō uacat prolixos aliorum cōmentarios euoluere, horū fastidio succurret* Arnobius

nobius, qui sæpe psalmo ipso breuior est, ut qui hu ius cōmentariolū legit, simul & psalmū cecinerit & didicerit. Sit igitur hæc præcipua cura sacerdo tibus, ut semel intelligant, quod quotidie recinūt, Ita fiet, ut plus capiant solatij ex uno psalmo, quē intellectū mente cecinerint, quàm ex quadraginta spiritu decantatis. Illud in primis oportet esse per suasissimū psaltæ nostro, sic uisum esse spiritui san cto, & optimo consilio uisum, arcana sapiētiæ cœ lestis huiusmodi figurarum inuolucris obtegere. Eruendi mysterium ipse Christus in Euangelio, & Apostolicæ literæ uiam nobis aperiunt. Horū ue stigijs ingressi, ueteres orthodoxi reliqua nobis prodiderunt. Sed mea sententia nemo sanctius Ar nobio. Quanquam is potissimum occupatus est in sensu explicando, qui pertinet ad Euangelicam hi storiam, ut quemadmodum scribit Paulus Apostolus, ex fide in fidē magis in nobis confirmetur sci entia Christi, dum quicquid in Euangelicis literis gestum legimus, in psalmis prædictū cōspicamur. Atque hæc sanè pars in tractando difficilima est, qua recte cōperta, facile uel ex sese reliquos sensus addiuinant, qui in mysticis literis sensus habēt ex ercitatos: qua de re nonnihil attigimus in commen tario quo nuper explanauimus psalmū: Quare fre muerunt gentes. Sed ut aliquando finiā beatissime

b 5 pater

pater, orat & expectat illud abs te cum primis populus Christianus, ut arrepto psalterio Christi melodiam aliquam uere apostolicam incinas, quæ principum ac populorũ animos iungat Christiana cõcordia, quæ pniciosas opinionũ pugnas discutiat, quæ ad cœlestium bonorũ amorẽ inflammet, regno cœlesti destinatos. Non gratulor tibi dignitatem istam, non gratulor patriæ, atq; etiam diocesi mihi tecũ cõmuni, cui nunc primũ contigerit Romanũ habere pontificẽ. Non ambio ut apud te mihi prosit, uel patriæ affinitas, uel uetus inter nos cõsuetudo: sed orbi Christiano gratulabor, si quod fore confidimus, ita tractaris munus istud Apostolicũ, ut mũdus intelligat tandẽ Romæ cõtigisse põtificẽ, cui Christi gloria nihil sit antiquius, quiq; Petri ac Pauli spiritũ referat uerius, quàm titulos. Qui Christi uicariũ sic gerat, ut orbis sentiat Christi spiritũ in illo uersantẽ, & agentẽ. Audiet mihi crede populus ueri pastoris uocẽ ac prõpte sequetur grex Christi uestigijs præeuntem, neq; grauatim agnoscet Apostolicam potestatem, si senserit Apostolicam pietatem. Hæc conanti precor, ut aspiret dominus Iesus pastorum princeps Amen, Basileæ Calend. Augusti. Anno.

M. D. XXII.

ARNOBII IN COMMENTARIOS SVOS SVPER *psalmos Prologus.*

HARISSIMIS *patribus Laurentio & Rustico Episcopis Arnobius. Silentium bonũ esse nemo est qui nesciat, sed tũc taciturnitas probatur esse cõtraria, quã do ad loquendum iubentis compellit autoritas. Si enim uobis iubere licet, nobis contẽnere nõ licet.* Nõ *est præsumptiõis, sed obediẽtiæ hoc quod psalterij uenas pulsare potius quàm patefacere studemus.* Hoc *considerantes, quod nullus sitiẽs præparantibus aquã irascitur,* Alij *parauerint uiua fragrantia mella, alij nectareis plena liquoribus pocula, nos ex sarculo oris nostri, terram hinc inde lacero uerberantes impulsu,* Dauidicum *laticem licet tenuiter sitim patientibus aperimus, sitientes ut bibant.* Hi *autem qui cum apostolis tertia diei hora ebrij sunt in spiritu sancto lætentur & floreant, nulla tamen sitientibus impedimenta patiantur inferri.* Neq; *enim qui uino exuberant, aquam uolentes bibere prohibent.* Habeãt *ergo nobiscum pacem uniuersi lectores, qui nos licet rusticos catholicos*

tholicos comprobent, & psalmum cuius explanationem legunt, prius examinent, ut dum eius legerint sensum, ad eum pertinere sentiant, quem explanationis textus ostendit. Ipsi quidē melius hoc potuistis facere qui iubetis. Non enim impossibilitatem uestram, sed occupationem ostenditis dum quod nos iubetis facere, uos melius hoc potueritis implere.

Psalmus David I.

EATVS *uir qui nō abijt in consilio impiorum, & in uia peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ nō sedit. Sed in lege domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Et folium eius non defluet, & omnia quæcunq; faciet prosperabuntur. Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quē proijcit uentus à facie terræ. Ideo non resurgunt impij in iudicio, neq; peccatores in cōsilio iustorum.*

Quoniam nouit dominus uiam iustorum, & iter impiorum peribit.

COMMENTARIVM.

P*Rimus psalmus unde scit beatitudinem perisse, inde recuperat. In cōsilio impiorū abijt Adam,*

id est

id est, in serpentis & mulieris. Et nunc Adam noster, id est, consensus noster beatũs erit, si non abierit in consilio serpentis & mulieris, id est in consilio carnis & diaboli. Aut si abierit non ibi stet, si steterit, non sedeat: id est non permaneat, sed memor legis dei, ibi suam occupet uoluntatẽ. Et diurnam & nocturnam actionem suam in meditatione diuinæ legis exerceat, ut hoc quod Adam perdidit contemnendo, iste custodiendo inueniat, permanẽs iuxta fluenta legis, ut lignum uitæ immortalitatẽ capiens. Ita demũ quæcunq; fecerit, prosperabuntur. Illi autem, id est, impij qui contempserunt, non sic, sed hoc eis eueniet in finem seculi quod in fine Psalmi sermo propheticus cõminatur. gloria æterna qui regnat in secula seculorum Amen.

Psalmus Dauid II.

QVare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & principes cõuenerunt in unum, aduersus dominum & aduersus Christum eius. Dirumpamus uincula eorũ, et proijciamus à nobis iugum ipsorum. Qui habitat in cœlis irridebit eos, et dominus subsannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Ego autem constitutus sum rex ab eo super mõtem Sion sanctũ eius, prædicans præceptum eius. Dominus dixit ad me

filius

filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in uirga ferrea & tanquam uas figuli confringes eos. Et nũc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, nequando irascatur dominus, & pereatis de uia iusta. Cum exarserit in breui ira eius, beati omnes qui confidunt in eo.

COMMENTARIVM.

Vsque hodie gentes fremunt aduersus Christũ, qa idolis finẽ imposuit. Populi, id est, Iudæi meditantur inania, distinctiones ciborũ & sabbatorum ferias adtendentes: utrorumq; uincula disrumpenda, quos habitator cœlorũ deus interim irridet, sed in iudicio iram suam illis & furorem ostẽdet, quibus dicturus est: me quem negastis filium dei, uox de cœlo paterna uos docuit cum in Iordane me posito dixit, filius meus es tu. Quod autem dicit. Ego hodie, Deus heri & cras non habet, sed semper hodie habet. Tẽpora enim sub ipso aguntur, non ipse à temporibus agitur. Nam Syon mons quod sit ecclesia docet propheta qui dicit: Ego dominus excitabo Syon in gentibus, & dabo eam in festiuitatem æternam omni nationi. In ipsa

ergo

ergo prædicat filius præceptum patris. In ipsa reget gentes quasi uirga ferrea. Non enim cedit fortibus mundi, nec miserorum despicit facies. Ipsa timorem regibus imperat. Ipsa iram uenturam contemptoribus pollicetur, per quam fictilibus uasculis comminatur interitum. Ipsa beatitudinem confidentibus repromittit, & Christo offerente, qui regnat in secula seculorum Amen.

Psalmus Dauid cum fugeret à facie Absalon filij sui. III.

DOmine quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt aduersum me. Multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in deo eius. Tu autem domine susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum. Voce mea ad dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo. Ego dormiui & soporatus sum & exsurrexi, quia dominus suscepit me. Non timebo milia populi circundantis me, exurge domine, saluum me fac deus meus. Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa, dentes peccatorum contriuisti. Domini est salus, & super populũ tuum benedictio tua.

COMMENTARIVM.

TItulum psalmi tertij hac una sententia explanamus. Persecutus est Absalon patrem, fronde à collo

collo ligatur. Iudas tradidit dominũ, et laqueo coartatur: ſicut Hiſtoria paſſionem Dauid præteritã indicat, Ita myſterium paſſionem domini futuram adnunciat. In qua omnes eum negauerunt dicẽtes: Non eſt ſalus ei in deo eius, ſed ſi eſt ex deo liberet eum. Ieſus autẽ uoce ſua ad deum clamauit & exauditus eſt, ita ut mortem quaſi ſoporem acciperet. Ex qua exſurgens ultra non timuit, ſed nunc induens corruptibile incorruptione, & inmortalitate mortale, non timet ultra milia populi circũdantis ſe. Hæc eſt enim ſalus domini & ſuper nos qui ſumus populus eius. Hæc eſt benedictio eius, qui regnat in ſecula ſeculorum Amen.

In finem in carminibus. pſalmus
Dauid IIII.

CVm inuocarem exaudiuit me deus iuſticiæ meæ, in tribulatione dilataſti mihi. Miſerere mei, & exaudi orationem meam. Filij hominum uſquequo graui corde, ut quid diligitis uanitatem & quæritis mendacium? Et ſcitote quoniam mirificauit dominus ſanctũ ſuum, dominus exaudiet me cum clamauero ad eum. Iraſcimini & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus ueſtris, & in cubilibus ueſtris compũgimini. Sacrificate ſacrificium iuſticiæ & ſperate in domino, multi dicunt: quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper

per nos lumẽ uultus tui domine, dedisti læticiam in corde meo. A fructu frumẽti, uini, & olei sui multi plicati sunt. In pace in idipsum, dormiã & requiescam. Quoniam tu domine singulariter in spe constituisti me.

COMMENTARIVM.

Titulus quarti in carminibus, id est, in mysterijs ponitur. In quibus deus iusticiæ exaudiuit in cruce positum filium suum, contra quem irascentes Iudæi peccant usq; hodie, qui non peccarẽt irascentes, si uere dei nõ esset filius quem negarẽt. Quod eis ideo euenit, quia non sacrificant sacrificium iusticiæ sicut Abel, sed sicut Cain liuoris atq; inuidiæ. Nos autẽ qui credimus, dicamus domino: Signatum est super nos lumen uultus tui domine. In quo lumine data est læticia in corde nostro, Ab illo tempore quo accepimus frumentum in corpore, Vinum in sanguine, Oleum in chrismate. Offerentes autem pacem ista percepimus, quia hæc est singulariter in spe à domino constituta in Christo qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem pro ea quæ hæreditatem consequi tur, psalmus Dauid. V

Verba mea auribus percipe domine, intellige clamorem meum, Intende uoci oratiõnis meæ, rex meus & deus meus. Quoniam ad te

orabo domine, mane exaudies uocem meam. Mane astabo & uidebo, quoniam non deus uolēs iniquitatem tu es. Neq; habitabit iuxta te malignus, neq; permanebunt iniusti ante oculos tuos. Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquūtur mendacium. Virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus, ego autem in multitudine misericordiæ tuæ. Introibo in domum tuam, adorabo ad templū sanctū tuum in timore tuo. Domine deduc me in iusticia tua propter inimicos meos, dirige in conspectu tuo uiam meam. Quoniam non est in ore eorum ueritas, cor eorum uanum est. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, iudica illos deus. Decidant à cogitationibus suis secundum multitudinē impietatum eorū, expelle eos, quoniam irritauerunt te domine. Et lætentur omnes qui sperant in te, in æternum exultabunt & habitabis in eis. Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomē tuū, quoniam tu benedices iusto. Domine ut scuto bonæ uoluntatis tuæ coronasti nos.

COMMENTARIVM.

QVinti psalmi titulus ostendit eam quam hæreditatem consequitur Christus, & hanc hæreditatem contulit ecclesiæ cum diceret apostolis: Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis

uobis. Hanc ergo pacem, quam diximus in quarti psalmi fine singulariter in spe à domino constitutam, hanc in hæreditatem titulus datam ecclesiæ protestatur. Hæreditas de morte parētis nascitur filijs. Nisi enim Christus mortuus esset, hæc hæreditas nō patebat. Ipso ergo moriente nata, ipso resurgente confirmata est, ipso ascendente in cœlis, permanet hæc hæreditas in æternū. In titulo tria sunt, moriens, hæreditas, & hæredes. Et in capite psalmi tria sunt ab hærede composita, uerba, clamor, oratio. Ipsa enim uerba rogat auribus percipi, clamorem intelligi, orationem audiri. Ipsa dicit, orabo te domine, mane scilicet, cum abiecero opera tenebrarum, & induero arma lucis. Tunc te orabo quasi in matutino posita, in quo deficientibus tenebris lucis incrementa concrescunt. Mane astabo tibi & uidebo. quid uidebis tamen prope & mane dic nobis? uidebo mane Apostolos, fulgentes angelos, gaudentes Marias resurrexisse dominū nunciantes. Diximus mane postea quàm tenebræ peccatorum transierint orandum dominum, diximus & in luce dominici diei resurgentem uidendum. Quis autem sit iste dominus, distinctio eius uoluntatis exprimit. Tu es, inquit, deus nō uolens iniquitatem. Quis enim dixerat eum uelle iniquitatem? Iudæi sine dubio, qui pro operibus misericordiæ

dominum increpantes dicebant. Nõ est iste homo à deo, qui sabbatũ soluet. Iste aũt & à deo est, & ipse est deus, qui non uult iniquitatem. Non habitauit iuxta eum malignus, id est, populus incredulus: & non permanebũt ante oculos eius. Odio ei sunt qui operantur iniquitatem, & pereunt qui loquuntur mendaciũ. Omnis enim qui negat Iesum filium dei, hic mendax est. Qui autem cõfitetur, intrat in domum dei, & adorat templum sanctum, non in lapide sed in spiritu. Hunc deducet dominus in sua iustitia propter inimicos, ut dirigat in cõspectu eius uiam suã. quare propter inimicos? quia inimici alteram uiam ostendunt, quæ ducit ad mortẽ. Et propter ipsos hic dirigit uiam, quæ ducit ad uitã. Ad quam dum peruenerint credentes, in æternum exultabunt, & inhabitabit in eis. Et gloriabuntur omnes qui diligunt nomen eius. Ibi enim est qui benedicit iustum, & scuto bonæ uoluntatis coronauit eum. Vno eodemq; officio, & ab inimicis defenderis dum credideris, & à domino coronaris, qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem in carminibus pro octaua,
Psalmus David VI.

DOmine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Miserere mei domine quoniã infirmus sum, sana me domine quoniam

contur

conturbata sunt ossa mea. Et anima mea turbata est ualde, sed tu domine usq; quo. Conuertere domine & eripe animam meam, saluum me fac propter misericordiam tuam. Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis cõfitebitur tibi? Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Turbatus est à furore oculus meus, inueterauí inter omnes inimicos meos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ, quoniam exaudiuit dominus uocem fletus mei. Exaudiuit dominus deprecationem meam, dominus orationem meam suscepit. Erubescant & conturbentur uehementer omnes inimici mei, conuertantur & erubescant ualde uelociter.

COMMENTARIVM.

Titulus sexti psalmi dominicam diem exprimit, ipsa est enim & octaua dum desinit, & prima dum incipit. In quinto enim mane ipsa incipit in resurrectione, id est in baptismatis nostri cõsecratione, modo in pœnitẽtiæ recuperatione octaua est, septiformis enim spiritus, cui satisfacit octauus. Agit ergo pœnitens, ut non in ira arguatur, sed misericordiam hic in isto corpore positus consequatur. In inferno autem confessio fructum penitus non habet. Et idcirco hic qui uult saluus fieri la

ri laborat in gemitu suo, lauat per singulas noctes lectum, Lectum inquam in noctibus lauat, quem in noctibus inquinauerat. & ne putares eum aquam qualemcunque haurire, unde eum abluat, Lachrimis, inquit, eum rigabo. Quare? quia turbatus est præ ira oculus meus. Audiui ignem æternum imminere, & iram iusti ultoris incumbere, & idcirco turbatus sum, quia moram feci in peccatis meis, & inueteraui inter omnes inimicos meos. Nunc moribus malis & spiritibus immundis renuncians dicam: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quia is qui dimisit peccata, is inquam, qui exaudiuit uocem fletus mei, & orationem meam suscepit, dixit mihi, ecce saluus factus es, iam amplius noli peccare. Recedant à me uicia, quæ mētita sunt hactenus. Auertātur retrorsum & erubescant ualde uelociter, per filium dei, qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem psalmus Dauid quem cantauit domino pro uerbis Chusi filij Gemini. VII

DOmine deus meꝰ in te speraui, saluū me fac ex omnibus persequētibus me et libera me. Ne quando rapiat ut leo animam meam, dum non est qui redimat, neq; qui saluum faciat. Domine deus meus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidā

merito

merito ab inimicis meis inanis. Persequatur inimicus animam meam & comprehendat & conculcet in terra uitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat. Exurge domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum meorum. Et exurge domine deus meus in præcepto, quod mandasti, & synagoga populorum circundabit te. Et propter hanc in altum regredere, dominus iudicat populos. Iudica me domine secũdum iusticiã meam, & secundũ innocentiam meam super me. Consumetur nequitia peccatorũ & diriges iustum, scrutans corda & renes deus. Iustum adiutorium meum à domino, qui saluos facit rectos corde. Deus iudex iustus, fortis, & patiens, nunquid irascetur per singulos dies? Nisi conuersi fueritis, gladium suum uibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum. Et in eo parauit uasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit. Ecce parturit iniusticiã, & concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius, & in uerticem ipsius iniquitas eius descendet. Confitebor domino secundũ iusticiam eius, & psallam nomini domini altissimi.

COMMENTARIVM

Cum nunciassent pueri Dauid quod pos-

sent Absalon occidere, & diceret Dauid*: parcite ei & fugeret ipse* Dauid *à facie eius, apparuit super eum* Semei, *qui erat de cognatiõe Saulis, & iactãs post eum lapides clamabat eum uirum sanguinum: quem cum uellẽt interficere, dixit* Dauid*:* Nolite, *ecce qui de lumbis meis egressus est pugnat contra me*. Et *uos miramini quod filius* Semei *de tribu* Saul, *sit contra me.* Parcens *ergo & isti* Dauid *sicut & Sauli pepercerat: parcens & tyranno filio orat, ut liberetur à persequẽtibus, commemorans non se fecisse istud, quod ille clamabat*. Non *utiq; reddidisse retribuentibus sibi mala*. Aut *si reddidi inquit, mala pro malis: comprehendat inimicus animam meam, et gloriam meam usq; in puluerem deducat*. Hæc *historico sermõe in Regũ uolumine usq; ad finem leguntur*. Hic *autem mysteria Christi cantemus, cui pro bonis mala reddentes acclamabant quod reus esset mortis*. Huic *ergo clamat ecclesia.* Exurge *in ira tua, & uideamus quod in ira facturus sit:* Exaltare, *inquit, in finibus inimicorum*. At *ubi senserint ingrati domini irascentem, dant finem impietatibus suis, & finitis inimicitijs, exaltatur deus in finibus inimicorum.* Exurge *in præcepto quod mandasti*. Dixisti *enim, tertia die resurgam & præcedam uos in* Galileam, *ibi me uidebitis.* Et *ideo, exurge, inquit, in præcepto quod mãdasti, & postea quàm te ostẽ*

deris Synagogæ, ne iterũ excitare æstimet bellũ, propter hanc iudica populos. Cum enim dederis iudicium, finem accipiet malicia peccatorum, & iustus dirigetur. Non enim ad alterius uel uituperationem uel laudem dictas sententiam, quia corda conspicis, & renum secreta comtemplaris saluos facies omnes qui recto sunt corde. His autem qui nõ sunt recto corde deus iudex futurus exprimitur, qui terram suam non se conuertentibus præparat. Nam iniusticia Iudæorũ parturijt in dolore animi posita, cum uideret dominum pro uirtute signorum à multitudine adorari. Concepit dolorem & peperit iniquitatem, dicens: Crucifige reum mortis. Parauit ergo foueam Christo, sed ipsa incidit in foueam quam fecit. Et cõuersus est dolor eius in caput eius, & in uerticem eius iniquitas eius descẽdet. Christo autem resurgente à mortuis nos confitemur iusticiam dei, & ascendente eo, psallimus nomini eius altissimo, altitudinem penetrãti, quæ est super omnes cœlos, in quo facto omne genu flectitur, et omnis lingua cõfitetur, qa dominus Iesus in gloria est dei patris. Ipsi gloria in secu. secul. A.

In finẽ pro torcularibus, Psal. Dauid. VIII.

DOmine dominus noster, quàm admirabile est nomen tuũ in uniuersa terra. Quoniã eleuata est magnificẽtia tua, super cœlos. Ex ore

infantium & lactētium perfecisti laudem, propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & ultorem. Quoniam uidebo cœlos tuos opera digitorū tuorum, lunam & stellas quæ tu fundasti. Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis quoniam uisitas eum? Minuisti eum paulominus ab angelis, gloria et honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues et boues uniuersas, insuper & pecora cāpi. Volucres cœli & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Domine dominus noster, quàm admirabile est nomē tuum in uniuersa terra.

COMMENTARIVM.

NOn pro torculari, sed pro multis torcularibus in octauo psal. fixus est titulus, quæ torcularia uoces sunt omnium prophetarum, quæ tunc impleta sunt, quando uitis uera clauorum ferramentis plātata est, & in ligno crucis posita lancea percusso eius latere, tantum uini in his torcularibus fudit, ut non in Iudea tātum, sed in uniuersa terra nomē domini mirabile clamaretur. Quod factum tunc confirmatum est, cum eleuaretur magnificentia eius super cœlos, ut non tantum ætates legitimæ, sed etiam infantes & lactentes ad laudem eius irrūperent, ut destrueretur ille populus,

qui per defensionem dei contra deum ageret. Ipse est enim populus, & defensor dei, et inimicus dei, defensor in patre, inimicus in filio: sed omnis qui negat filium, nec patrem habet, qui autem utrũq; confitetur, hic uidet cœlos quod opera digitorum eius sunt, & quod lunã & stellas ipse fundauerit. Quid enim esset homo nisi ipse memor fuisset, & ueniens tantam perfectionẽ docuisset, ut modicum minus quàm sũt in cœlo angeli hic homines in carne positos faceret, dans eis potestatẽ uirtutum, ut etiam mortuas suscitandi traderet potestatem, & omnia subijceret homini credenti, ita ut diceret: Dedi uobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones. Nam quod dicit oues, simplices nominat: boues, qui laborant sub iugo domini: pecora campi, plebs laicorum: uolucres cœli, alta cogitantes: pisces maris, profunda rimantes. Hos omnes subiectos habens per passionẽ Christi ecclesia, confitetur admirabile nomen eius in uniuersa terra. Ipsi gloria in secula seculorum Amen.

In finem pro occultis filij, Psalmus David IX.

CONfitebor tibi domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua. Lætabor et exultabo in te psallã nomini tuo altissime. In conuertendo inimicum meum retrorsum, infirmabuntur & peribunt à facie tua. Quoniam fecisti iudicium

dicium meum & causam meam, sedisti super thronum qui iudicas iusticiam. Increpasti gentes & perijt impius, nomen eorum delesti in æternum, & in seculum seculi. Inimici defecerunt frameæ in finem, & ciuitates destruxisti. Perijt memoria eorum cum sonitu, & dominus in æternũ permanet. Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate, iudicabit populos in iusticia. Et factus est dominus refugium pauperi, adiutor in oportunitatibus in tribulatiõe. Et sperent in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam nõ dereliquisti quærẽtes te domine. Psallite domino, qui habitat in syon, annũciate inter gentes studia eius. Quoniam requirens sanguinẽ eorum recordatus est, non est oblitus clamorem pauperum. Miserere mei domine, uide humilitatem meam de inimicis meis. Qui exaltas me de portis mortis, ut annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ syon. Exultabo in salutari tuo, infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt. In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. Cognoscetur dominus iudicia faciẽs, in operibus manuum suarum cõprehensus est peccator. Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliuiscuntur deum. Quoniam non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperũ non per

ibit in finem. Exurge domine nō confortetur homo, iudicentur gentes in cōspectu tuo. Constitue domine legislatorē super eos, ut sciant gentes quoniam homines sunt. Vt quid domine recessisti longe, despicis in oportunitatibus in tribulatione.

Cum superbit impius, incenditur pauper, comprehenduntur in consilijs quibus cogitāt. Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, et iniquus benedicitur. Exacerbauit dominum peccator, secundum multitudinem iræ suæ non quæret. Non est deus in cōspectu eius, inquinatæ sunt uiæ illius in omni tempore. Auferuntur iudicia tua à facie eius, omnium inimicorum suorum dominabitur. Dixit enim in corde suo, non mouebor à generatione in generationem sine malo. Cuius maledictione os plenum est & amaritudine & dolo, sub lingua eius labor & dolor. Sedet in insidijs cum diuitibus in occultis, ut interficiat innocentem. Oculi eius in pauperē respiciunt, insidiatur in abscōdito quasi leo in spelunca sua. Insidiatur ut rapiat pauperem, rapere pauperē dum attrahit eum. In laqueo suo humiliauit eum, inclinauit se & cadet cum dominatus fuerit pauperum. Dixit enim in corde suo, oblitus est deus, auertit faciem suam ne uideat in finem. Exurge domine deus, & exaltetur manus tua, ne obliuiscaris pauperem.

Propter

Propter quid irritauit impius deum, dixit enim in corde suo non requiret. Vides quoniam tu laborem & dolorē consideras, ut tradas eos in manus tuas. Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor. Contere brachium peccatoris & maligni, quæretur peccatum illius & non inuenietur. Dominus regnabit in æternū & in seculum seculi, peribitis gentes de terra illius. Desiderium pauperum exaudiuit dominus, præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Iudicare pupillo & humili, ut nō apponat ultra magnificare se homo super terram.

COMMENTARIVM.

NOnus psalmus docet occulta filij in sancti symboli sacramento, qui enim susceperit fidem in mysterio absconditā, primo confitetur nō summis labijs, sed in toto corde suo, et narrat omnia mirabilia eius. Iam non lætatur in rebus labētibus & caducis, sed dicit domino: Lætabor & exultabo in te, & psallam nomini tuo altissime, quia fecisti iudicium meum, id est pro me iudicasti, & causam meam obtinui, sedisti enim super thronū ut iudicares sententiam. Increpasti quod gētes essemus, et perijt impius diabolus, quē in idolis colebamus, Nomē aūt idolorum delesti in æternū & in seculū seculi. Ibi defecerunt gladio uerbi tui in finē & ciuita

ciuitates destruxisti, templa eorum in toto orbe dum destruũtur, omnis penè ciuitas in templis destructa est: sicut enim ecclesiæ in toto mundo po sitæ ciuitates sanctorũ sunt, sic templa in toto mun do posita ciuitates dæmonum esse noscuntur. Pe- rijt autem memoria eorum cum sonitu, dominus autem in æternum manẽs parauit in iudicio sedem suam, ut iudicet orbem terræ in æquitate. Non acci- piens aliter dominum, aliter seruum, sed contẽnens personas diuitum factus es magis refugiũ paupe- rum, eorum sanè qui nouerunt nomen tuum. Non enim omnes pauperes non derelinques, sed non de relinques quærentes te domine. Psallamus ergo do mino qui habitat in syon, id est, in ecclesia catholi- cis definitionibus sublimata, ibi adnunciemus mira bilia eius, In qua requirens sanguinem martyrum suorum quotidie dominus memoratur nostri, nec obliuiscitur orationem pauperis dicentis sibi, uide humilitatẽ meã de inimicitijs dæmonũ natam, exal ta me de portis mortis, tollens cor meum à concu- piscentijs carnis, ut adnunciẽ omnes laudes tuas in portis filiæ syon, ut exultem in salute tua. Nam in- fixæ sunt gentes in interitum quem fecerunt, opus manuũ suarum adorantes, hi cõuertentur in infer num, quia obliuiscuntur dominũ, qui non in finẽ obliuiscitur pauperem cuius patiẽtia non perierit

usq;

usq; in finem. Nunc rogat spiritus prophetiæ, ut exsurgat dominus contra fortitudinem hominis, ut iudicet gẽtes in cõspectu suo. Tollat es ab idolis, & statuat eas in ecclesia. Constituat legislatorem super eas, & sciant gentes quia dij non sunt quos colunt, sed sciant quia homines sunt. quid, inquit, domine recessisti lõge, ita ut despicias oportunitates in tribulatione, In quo dum superbit impius, incenditur pauper, In quocunq; enim iudicio pauper & diues auditur, diuite superbiente, pauper inceditur. Omnes enim ipsum arguunt, illum autem laudant etiam peccatorem in desiderijs animæ suæ, etiam iniqua agentem benedicunt. Hic est peccator irritans dominum. Cum enim non solum non arguitur iniqua agens, sed etiam benedicitur, si quid autem intrerogatus fuerit secundum multitudinem iræ suæ inquirit. Non est deus ante oculos eius; polluitur uia eius in omni tẽpore: Iudicia tua à facie eius abscedunt, & ita omnibus inimicis suis dominatur, ut dicat in corde suo, non mouebor in generatione sine malo: huius os maledictionibus plenum, nihilq; blandum habens, cõtra pauperem in lingua eius labor est, sedet in insidijs cum diuitibus alijs ad nihil aliud nisi ut interficiat innocẽtẽ: hoc sanè quia diuites in suo consilio faciunt, ut in laqueo suo capiãt innocentes, & ideo iugiter clamandum

mandum est, exsurge domine & exaltetur manus tua, ne obliuiscaris pauperem in finem, ut quid irritabit impius dominum, dixit enim in corde suo: nō requiret deus. Ille autem requirit, & considerat omnia, sed patienter agens expectat, ut tradat eos in manus suas, et tollat eos de manibus dæmonum. Ipsi enim derelictus est pauper. quem enim omnes despiciūt, Deo cum sine dubio derelinquūt, & orphano patrem non habēti, ipse existit adiutor: Cōterens brachium diaboli qui per pharisæos quæsiuit peccatum aliquod, unde argueret dominum & non inuenit. Dominus autem regnat in secula seculorum, & peribunt gentes de terra eius. Desiderium enim pauperum exaudiuit dominus, & desideria cordis eorum exaudiuit auris eius, ut iudicetur in ecclesia eius pupillo & humili, & ut non adponat homo ultra magnificare se super terram, per ipsum dominum Iesum Christum qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem psalmus David. X.

IN domino cōfido, quomodo dicitis animæ meæ transmigra in montē sicut passer. Quoniam ecce peccatores intenderūt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra ut sagittent in obscuro rectos corde. Quoniam quæ perfecisti destruxerūt iustus autem quid fecit? Dominus in templo sancto suo

cto suo, dominus in cœlo sedes eius. Oculi eius in pauperem respiciunt, palpebræ eius interrogant filios hominum. Dominus interrogat iustum & impium, qui autẽ diligit iniquitatem odit animam suam. Pluit super peccatores laqueos, ignis, sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Quoniã iustus dominus, et iusticias dilexit, æquitatem uidit uultus eius.

COMMENTARIVM.

POtuit dici ad David, ut in modum passeris montis inaccessibilis latebram quæreret tempore quo peccatores contra eum tendebant arcus, siue Saul siue Absalon suus innumerabiles inimici. Sed hæc & ad nostram ædificationem trahentes, audiamus consilia sanctorum, & ascensus in corde nostro ponentes migremus in montem à conualle fletus, ne nos incampestri loco apertos inueniant, qui parauerunt sagittas suas in pharetra ut sagittent in obscuro rectos corde. Obscurum hic pro occulto posuit. Hi autem qui destruunt quæ perficit dominus, hi sunt qui sagittare studẽt rectos corde. et nos pro peccatis ista patiamur. q iustus est quare affligitur, qui iustus est, quare fatigatur, quare percutitur? Quid enim mali fecit? agnus immaculatus dominus est, quem uos putantes qualẽcunq; hominem hominis arbitrio tradidistis. Ipse autem in templo

in templo sancto suo est, id est, deus est in Christo mundum concilians sibi. In ipso templo sancto est quod de immaculata uirgine suscipiens sedet in cœlis ad dexteram patris, et est in cœlo sedes eius. Oculi eius in pauperem respiciunt ut interroget iustum & impium, & quamuis in isto sæculo gloriã sibi uindicent peccatores, dum cœperit iudiciũ agitari, habebunt talem pluuiam super se, qualem psalmographus memorat, ignis & sulphuris & spiritus tempestatis. Iustus est enim dominus tunc qui nunc pius est, & æquitatem uidebit, qui nunc iniquitatem attendit. Post iudicium enim eius nõ erit peccatũ nec possibilitas, nec uoluntas. gloria æterna qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem psalmus David pro octaua. XI.

SAluum me fac domine quoniam deficit sanctus, quoniam diminutæ sunt ueritates à filijs hominum. Vana locuti sunt unusquisq; ad proximum suum, labia dolosa in corde & corde locuti sunt. Disperdat dominus uniuersa labia dolosa, & linguã magniloquam. Qui dixerũt linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, qs noster dominus est? Propter miseriã inopũ & gemitum pauperum, nunc exsurgam dicit dominus. Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo. Eloquia domini eloquia casta, argẽtum igne exa-

minatum, probatum terræ purgatum ſeptuplum. Tu domine ſeruabis nos, & cuſtodies nos à generatione hac in æternum. In circuitu impij ambulant, ſecundum altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum.

COMMENTARIVM.

Item undecimus pſalmus pro octaua id eſt pro dominica die ponitur. Saluum me fac domine, id eſt exſurge à mortuis quoniam defecit ſanctus, defecit credens in te, & diminutæ ſunt ueritates à filijs hominum. Ecce etiam cuſtodibus corporis tui pecunias offerunt dicentes: Dicite eum furatum à diſcipulis. ſed hæc dicentes, Diſperdit dominus labia doloſa & linguam maliloquam. Qui dicunt linguam noſtrã magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt. Id eſt nos ſuadebimus eum furatum, nos inter nos iſta componimus. Iam enim dixerant de eo cũ uidiſſent ſcriptũ rex Iudæorum. Illi dixerant, quis noſter dominus eſt? Nos dominum Cæſarem habemus. ſed propter miſeriã inopum pro quibus paſſus ſum, nũc exſurgam dicit dominus. Et ponam in ſalutare meum ac fiducialiter agam in eo. Fiducialiter, id eſt, paſſibilitate carens, nulli timori ſuccumbens. Ad hæc credens eccleſia in apoſtolis cantat æloquia domini. Ita ſunt uera & caſta ut argentũ igne purgatũ pro ſeptuplo. Tu ergo domine quia

mihi

mihi dixerunt, Non est noster dominus, Tu domine seruabis nos & custodies nos à generatiõe hac et in æternũ. Nam *sicut quando te humiliasti diminutæ sunt ueritates à filijs hominum*, Ita *quando ascendisti in cœlos: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum, ut qui diminuti fuerant in descendente, multiplicati fierent in ascẽdente, qui regnat in secula seculorum* Amen.

In finem psalmus Dauid. XII

VSque quo domine obliuisceris me in finem, usq; quo auertis faciem tuam à me? Quã diu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? Vsq; quo exaltabitur inimicus meus super me? respice & exaudi me domine deus meus. Illumina oculos meos ne unquam obdormiã in morte, ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum. Qui tribulant me exultabũt si motus fuero, ego autem in misericordia tua speraui. Exultauit *cor meum in salutari tuo, cantabo domino qui bona tribuit mihi, & psallam nomini domini altissimi.*

COMMENTARIVM.

EX *quo inimicus generis humani per præuaricationem hominis primi super humanum genus dominationem obtinuit, obliuionem diuinã incurrit, quæ obliuio non per passionem, sed per*

 auersio

auersionem facta super humanum genus ut dixi, exaltationem inimico relinquere uidebatur. Verũ quia aduentus filij dei ista aduersa promittebatur excludere: in totius generis humani persona pro/pheticum carmẽ exorat, ut respiciat, ut exaudiat, ut illuminet oculos qui obdormierant in morte, ut non dicat diabolus, prævalui, obtinui, & ero dominus in æternum. qui tribulant me exultabut si motus fuero, hoc est, si desperauero, Exultauit cor meum in salutari tuo, id est in domino nostro Iesu christo filio tuo, & ipsi cantabo qui bona tribuet mihi, & psallam nomini eius altissimo, qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem psalmus Dauid. X III.

DIxit insipiens in corde suo, non est deus. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studijs suis, non est qui faciat bonũ, non est usq; ad unum. Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut uideat si est intelligens aut requirens deum. Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Sepulchrum patens est, guttur eorum, linguis suis dolose agebant, uenenum aspidum sub labijs eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio & infelicitas in uijs eorum

eorum, & uiam pacis non cognouerunt, non est timor dei ante oculos eorum. Nõne cognoscent omnes qui operãtur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis? Dominum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. Quoniam dominus in generatione iusta est, consilium inopis confudistis, quoniam dominus spes eius est. Quis dabit ex Syon salutare Israel? cum auerterit dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

COMMENTARIVM.

Rogatus aduentus domini in duodecimo psalmo, in tertiodecimo præsentatur, sed hunc uidẽs humilem in habitu incredulus populus dicit in corde suo: non est deus. In quo populo omnes declinauerunt, simul inutiles facti deuorabant plebem dei uelut escam panis. Atq; persequẽtes ipsum dominum & eius apostolos, illic trepidabant timore, ubi non erat timor. Obseruantes sabbata & baptismata calicum & urceorum. Dei uero filium & eius discipulos ut diximus, persequentes, confitentes se patrem habere Abraham, de genere non de iusticia præsumebant. Dominus autem in generatione iusta est, illi autem consilium inopis confundentes, non consideraverunt quoniã dominus spes eius est. Et licet propter nos pauper factus sit, tamẽ

ipse est qui dedit ex Syon salutare Israel. Non enim ex synagoga Sathanæ salus nata est, sed ex Syon, quæ est ecclesia domini, per quàm conuertit dominus captiuitatem populi sui, ita ut lætetur Iacob in cõuersiõe sua & exultet Israel in Christo Iesu qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem psalmus David. XIIII.

Domine, quis habitat in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iusticiã. Qui loquitur ueritatẽ in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua. Nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit aduersus proximos suos. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, timentes autẽ dominum glorificat. Qui iurat proximo suo & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentem non accepit. Qui facit hæc, non commouebitur inæternum.

COMMENTARIVM.

OMnis maculatus ingreditur tabernaculum domini, & ibi immaculatus efficitur. Iesus autem immaculatus solus uirgineam aulam ingressus, ipsum tabernaculum à maculis carnalibus liberauit, & dedit sanctificationem potius quàm accepit. quoniam lex tota in decalogi summa concluditur

ditur decemplices eius in isto psalmo formas expressit, quibus ea docuisse quæ fecisse probatur. Nam ingressu suo tabernaculum à maculis ementium & uendentium liberauit, & operatus est iustitiam, salutem hominis sabbato ferijs præponendo. Loquebatur autem ueritatem in corde suo, nihil cogitans, nisi uoluntatem patris. Non egit dolum in lingua sua, siquidem ex lingua eius sermo egressus, cæcis lumen, salutem ægrotantibus, & uitam mortuis conferebat. Opprobrium non accepit aduersus proximū suum, Siquidem etiam Iudā osculo suscepit. Ad nihilū deductus est in cōspectu eius malignus, prohibens utiq; bonum fieri. Timentes autem dominum ita magnificauit, ut daret eis potestatem filios dei fieri. Iurauit & proximo suo & non decepit. Quid iurauit? Illud sine dubio quod promisit, dicens: Amen dico uobis, quia si manseritis in sermonibus meis, iam nō dicam uos seruos, sed amicos, & omnia quæ promisit credētem in se proximum non decepit. Pecuniam uero suam non dedit ad usuram. Pecuniæ eius uirtutes sanitatum erant, quæ non solum ipse ab ullo nihil accipiēs exercuit, sed & ipsos discipulos suos taliter informauit, dum daret eis potestatem infirmos curandi ac mortuos suscitandi, diceretq;: Gratis accepistis gratis date. Munera super innocentes non solum non

accepit, sed etiam ipse seipsum dedit redemptionem pro omnibus. Completis ergo his decem uirtutum indicijs, in hoc de cœlo & perfectionem impletam ostendit & adiecit dicens, qui facit hæc, id est, qui hunc imitatus fuerit non cōmouebitur in æternū. Ipsi gloria in secula seculorum Amen.

Tituli inscriptio ipsi Dauid XV.

Conserua me domine quoniā speraui in te, dixi domino: deus meus es tu, quoniam bonorum meorū non eges. Sanctis qui sunt in terra eius, mirificauit omnes uoluntates meas in eis. Multiplicatæ sunt infirmitates eorū, postea accelerauerunt. Non congregabo cōuenticula eorum de san guinibus, nec memor ero nominum eorum p̄ labia mea. Dominus pars hæreditatis meæ, et calicis mei: tu es qui restitues hæreditatem meā mihi. Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi. Benedicam dominum qui tribuit mihi intellectū, insuper & usq; ad noctem increpuerunt me renes mei. Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper et caro mea requiescet in spe. Quoniā non derelin ques animā meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionē. Notas fecisti mihi

uias uitæ, adimplebis me lætitia cum uultu tuo, delectationes in dextera tua usq; in finem.

COMMENTARIVM.

A Quinquagesimo quinto psalmo usq; ad quinquagesimum nonum omnes habent tituli inscriptiones, sed non puras. Iste autem psalmus sola tituli inscriptione prænotatur, qua ostenditur plus ad mysticam intelligētiam quàm ad historicam decantatus, in quo aduertimus hominem perfectum Iesum Nazarenũ ad passionem euntē, huius psalmi orationem effundere. Quamuis enim deus esset in Christo, mundum reconcilians sibi, tamen passibilitatibus subiacebat, & timore enim & mœsticia agebatur. Et ideo alloquens diuinitatem adorat, dicens: Conserua me domine, quoniam speraui in te, non ad arrogantiam ductus pro immaculata conscientia superbe sapui, sed dixi domino, deus meus es tu, & quamuis omnia opera mea, & omnia uerba mea & omnia cogitata mea bona sint, tamen tu qui me assumpsisti bonorum meorum non eges. Non enim pro dei necessitate assumptus est homo, sed pro hominis necessitate susceptus est deus. Hic autem homo qui assumptus à deo inter omnes sanctos mirificauit uoluntates suas, ita ut omnium merita in inæstimabili uirtute transcenderet, & nullum sibi pœnitus similem inueniret

ueniret, & licet multiplicatæ sunt infirmitates eorum tamen exemplo domini accelerauerunt tēdentes ad palmam, quos à societate malorum segregās dominus dicit: Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus: id est, credentes in me, segregabo ab eis qui in effusione sanguinis delectātur: nec memor ero nominum eorum per labia mea, negans eos coram patre & angelis. Dominus enim pars mea & passionis meæ, id est, calicis mei. In quo funes ceciderunt, id est, sortes ceciderunt. Mihi in preclaris, in Apostolis sine dubio, Etenim hæreditas mea tam preclara est, ut ipsi sint usq; hodie lux huius mundi, in quibus benedicitur deus, qui ad hæc tribuit intellectum, nec solum ea quæ lucida sunt, sed & illa quæ occulta sunt, non à corde, sed ab ipsis renibus erudiebar, ut prouiderem dominū in conspectu meo semper. Ipse est enim à dextris meis ne commouear, ut hoc quod peccatum non feci, nec dolus inuentus est in ore meo, non humanitati, sed diuinitati abscribam. Propter hoc delectatū est cor meum, et exultauit lingua mea, et ipsa caro mea requiescit in spe, quoniā à dextris meis dominus, ut non commouear. Et ideo non derelinques in inferno animam meam, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem, quia notas mihi fecisti uias qua itur ad æternitatem, in quibus post tristiciam passionis

passionis adimplebis me lætitia cum uultu tuo, & ascendens in cœlos dabis delectationes in dextera tua usque in finem. Ipsi gloria in secula seculorum Amen.

Oratio Dauid XVI.

Exaudi domine iusticiam meam, intende deprecationem meam. Auribus percipe orationem meam, non in labijs dolosis. De uultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui uideāt æquitatem. Probasti cor meum, & uisitasti nocte, igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Vt non loquatur os meum opera hominum, propter uerba labiorum tuorum ego custodiui uias duras. Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moueantur uestigia mea. Ego clamaui quoniam exaudisti me deus, inclina aurem tuam mihi & exaudi uerba mea. Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te. A resistentibus dexteræ tuæ custodi me, ut pupillam oculi. Sub umbra alarum tuarum protege me, à facie impiorum qui me afflixerunt. Inimici mei animam meam circundederūt, adipem suum concluserunt, os eorum locutum est superbiam. Proijcientes me nunc circundederunt me, oculos suos statuerunt declinare in terram. Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam, & sicut catulus leonis habitās in abditis.

Exur

Exurge domine præueni eum & supplanta eum, eripe animam meam ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tuæ. Domine à paucis de terra diuide eos in uita eorum, & de absconditis tuis adimpletus est uenter eorum. Saturati sunt filijs & dimiserunt reliquias suas paruulis suis. Ego autem in iusticia apparebo cõspectui tuo, satiabor cũ apparuerit gloria tua.

COMMENTARIVM.

Titulus orationem insinuat: In qua de iusticia & de iudicio à deo regulam sumit, ut cũ iudicat hominẽ homo, memor sit eũ ad imaginẽ dei factũ, et non in labijs dolosis de uultu dei iudicium suum proferat, sed oculi eius uideant æquitatem, non dicat, hic diues & hic pauper, sed dicat, hic nocens, et hic innocens, etiam si patiatur aduersa, quia iustus iudex poterit factionibus fatigari, non iusticia. Hic tamen etiam ignibus examinatus est, & nõ est inuenta in eo iniquitas. Quare? propter uerba, inquit, labiorum tuorum, quia ipse dixisti: Non accipies personam potentis in iudicio. Ergo propter hæc quæ iussisti, etiam uias duras custodiendas credidi, non timẽdo minas carnificum, non timendo iacturam omniũ rerum. Verum quia qui permanens erit, hic saluus erit. Deprecor, ut perficias gressus meos in semitis tuis, ut non moueantur

tur uestigia mea. Non timeam homines iniustos, *et salua me à resistentibus dexteræ tuæ. Custodi me ut pupillam oculi, id est, in omni hora, in omni puncto, & sub umbra alarum tuarum protege me.* Vmbra alarum pro affectu domus diuinæ ponitur. *A facie impiorum qui me afflixerũt,* Impiorum Pharisæorum intellige. *Qui adipem suum concluserũt,* id est, pingues facti. *Os eorum loquutum est superbiam.* Prōicientes me, tunc de synagoga. *Circunderunt me,* nunc ut crucifigant. *Oculos enim suos statuerunt declinare in terram, & non cõsiderantes cœlorum iudicem, sic susceperunt me: sicut leo paratus ad prædam, & sicut catulus leonis.* Leonem populum sacerdotum, catulum leonis populũ subditum sacerdotibus posuit. Illis frementibus super captum, illi seditiosa rabie deuorabant. *Exsurge domine, præueni eos, suscitans Christum tuum,* quo resurgente subuertes eos, Habet enim ruinam hanc inuidia, ut euersum dicat susceptum suum, si hunc quem decipi studuit, uideat triumphantem. *Eripe, inquit, animam meam ab impio,* id est, à mortis iugo, *& gladium inimicorum de manu tua euelle,* frameam humanæ literæ, specialiter dicunt lanceam regis, nos autem frameam generaliter gladium in scripturis sanctis accipimus. *Quod autem à paucis rogat ut separentur hi qui cum affligunt,*

hæc

hæc ratio est, quod dum teneretur ait: Ego sum quē quæritis: hos dimittite, de quibus ipse dixerat: Multi quidem uocati, pauci uero electi. A paucis ergo hos persecutores meos diuide, & subplanta eos in uita ipsorum. Subplantatur qui priuilegium amittit, sicut Iacob Esau subplantatus est, non per maliciam Iacob, sed per contemptum Esau, qui tam pro nihilo habuit primatus, ut unius cibi uilissimi etiam pretio computaret. Ita ergo & hi de abscon ditis dei quasi de porcina saciati sunt, nolētes dare reuerentiam mysterijs eius. Si enim scrutari cum reuerentia uoluissent uoces propheticas, agnum acciperent Christum, salutem suam in eius sangui- ne collocantes. Nunc autem quasi porcinam exe- crabilem comedentes Iudæi, ita eo abusi sunt, in quo saciati ipsi sanguine eius, etiam ad paruulos suos reliquias criminis transtulerunt dicentes: San guis huius super nos, & super filios nostros. Ec- clesia autem execrans eos dicit, quod sit cum iusti- cia in cōspectu dei, & sacietur dum apparuerit de- xtera eius in Christo Iesu, qui regnat in secula se- culorum Amen.

In finem puero domini Dauid, qui locutus est domino uerba cantici huius in die qua eri- puit eū dominus de manu inimicorū eius & de manu Saul, & dixit. X V I I

Diligam

Diligam te domine fortitudo mea, dominus firmamentum meum & refugium meum et liberator meus. Deus meus adiutor meus, & spe-rabo in eum. Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus. Laudans inuocabo dominum & ab ininicis meis saluus ero. Circundede-runt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Dolores inferni circundede runt me, præoccupauerunt me laquei mortis. In tribulatiõe mea inuocaui dominũ, & ad deũ meũ clamaui. Et exaudiuit de templo sancto suo uocẽ meam, & clamor meus in conspectu eius introiuit in aures eius. Commota est & contremuit terra, fundamenta montium conturbata sunt & commo-ta sunt, quoniam iratus est eis. Ascendit fumus in ira eus, & ignis à facie eius exarsit, carbones suc-censi sunt ab eo. Inclinauit cœlos, & descendit, et caligo sub pedibus eius. Et ascendit super Cherubin & uolauit, uolauit super pennas uentorum. Et posuit tenebras latibulum suum in circuitu eius ta-bernaculum eius, tenebrosa aqua in nubibus aeris.

Præ fulgore in conspectu eius nubes transierũt, grando & carbones ignis. Et intonuit de cœlo dominus & altissimus dedit uocem suam, grando & carbones ignis. Et misit sagittas suas & dissi-pauit eos, fulgura multiplicauit & conturbauit

eos. Et apparuerunt fontes aquarum, & reuelata sunt fundamenta orbis terrarum. Ab increpatione tua domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ.

Misit de summo & accepit me, & assumpsit me de aquis multis. Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me, quoniam confortati sunt super me. Præuenerunt me in die afflictionis meæ, & factus est dominus protector meus. Et eduxit me in latitudinem, saluum me fecit, quoniam uoluit me. Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi. Quia custodiui uias domini, nec impie gessi à deo meo. Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo, & iusticias eius non repuli à me. Et ero immaculatus cum eo, & obseruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi dominus secundum iusticiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius. Cum sancto sanctus eris, & cum uiro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis. Quoniam tu illuminas lucernam meam domine, deus meus illumina tenebras meas. Quoniam in te eripiar à tentatione, & in deo meo transgrediar murum. Deus

meus impolluta uia eius, eloquia domini igne examinata, protector est omnium sperantium in se. Quoniam quis deus, præter dominum, aut quis deus præter deum nostrũ? Deus qui præcinxit me uirtute, & posuit immaculatam uiam meam. Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum, & super excelsa statuens me. Qui docet manus meas ad prælium, & posuisti ut arcum æreum brachia mea. Et dedisti mihi protectionẽ salutis tuæ, & dextera tua suscepit me. Et disciplina tua correxit me in finẽ, & disciplina tua ipsa me docebit. Dilatasti gressus meos subtus me, & non sunt infirmata uestigia mea. Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant. Confringam illos, nec poterunt stare, cadent subtus pedes meos. Et præcinxisti me uirtute ad bellum, & supplantasti insurgentes in me subtus me. Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdidisti. Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad dominum, nec exaudiuit eos. Et comminuam eos ut puluerem ante faciem uenti, ut lutum platearum delebo eos. Eripies me de contradictionibus populi, constitues me in caput gentium. Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt

uerunt à semitis suis. Viuit dominus & benedictus deus meus, & exaltetur deus salutis meæ. Deus qui das uindictas mibi & subdis populos sub me, liberator me9 de inimicis meis iracundis. Et ab insurgẽtibus in me exaltabis me, à uiro iniquo eripies me. Propterea confitebor tibi in nationibus domine, & nomini tuo psalmum dicam. Magnificans salutes regis eius, & faciens misericordiam Christo suo Dauid, & semini eius usq; in seculum.

COMMENTARIVM.

Septimidecimi titulus indicat quidem historiam, quam qui melius quàm in psalmo canitur scire uoluerit, Regum uolumina legendo, reperiet & qualiter pugnauerit et uicerit, & qualiter suorum omnium euaserit hostium manus. Nostrũ autem hoc est propositum, ut mystica moralibus admiscentes: tunc dicamus domino diligam te, cum omnibus amoribus finem quendã & terminum ponentes ipsi dicimus diligam te. Tunc enim uere erepti de manu omnium inimicorũ nostrorum, id est, de manu omnium uiciorum, & de manu Saul, id est, de manu principis huius mundi, dicimus deo diligam te. Interrogemus tamen dominum & dicamus: Quis est qui diligit te? Respõdebit enim nobis per Euangelistam suum & dicit: Qui audit uerba mea & facit ea, hic est qui diligit me. Ipse dicit:

Dominus

Dominus firmamentum meum, id est, de quo non dubito. Ipse refugium meum, ipse est liberator meus, ipsum laudans & ipsum inuocans ab inimicis meis saluus ero. Deniq; præterita dicam, ut futura non dubitem, dum circundedissent me gemitus mortis, & iniquitates & dolores & laquei, clamaui ad eum credens. Et exaudiuit de templo sancto suo uocem meam, & clamor meus introiuit in aures eius. Et ex hoc loco futuri iudicij qualitas panditur, cuius nos terror, si credimus purgat. Tunc enim ita terra tremore concutitur, ut ipsa fundamenta montium conturbentur. Irascente enim domino, etiam ignis ipse ardescit. Vt enim ignis omnē materiē à facie sua facit exardescere: ita ipse ignis à facie dei exardescet, cum inclinauerit cœlos & descēderit & cœperit esse caligo sub pedibus eius. Cuius eius? sine dubio eius qui ascendit super Cherubin & uolauit super pennas uētorum, quiq; posuit tenebras latibulum suum. Tenebras hic pro inuisibilitate posuit, unde & sequitur: In circuitu eius tabernacula eius, & tenebrosa aqua in nubibus aeris. Tunc erit grando simul & carbones ignis, eum tonuerit de cœlo dominus, & altissimus dederit uocem suam: mittet sagittas suas, ut dissipet eos, ut fulgura multiplicet, & conturbet eos. Tunc parebūt fontes aquarū, tunc parebit quanta sit

ta sit uirtus baptismatis, tunc cũ reuelabuntur fundamenta orbis terræ, Ab increpatione domini & ab spiratione spiritus iræ eius. Tunc dicit ecclesia, misit de summo & assumpsit me de multitudine aquarum, unius enim aquæ sanctificatione me uoluit consecrari, per quam eripuit me ab inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me, quoniam confortati sunt super me. Præuenerunt me nanq; in die afflictionis meæ, tempore quo gladius secuit pia uiscera matris, & factus est dominus susceptor meus. Et produxit me ab angustijs in latitudine, liberauit enim me ab inimicis meis fortissimis, & retribuit mihi secundum iusticiam meam, quia custodiui uias domini usq; ad mortem, nec timens gladium hominũ impie gessi à deo meo. Iudicia enim eius sẽp ante oculos habui, & iustitias eius nõ reppuli à me. Vnde & populus martyrum eius dicit: Ero immaculatus cum eo. Cum eo utiq; qui immaculatus in cruce pro iniquitatibus nostris passus est. Et obseruabo me ab iniquitate mea, quam utiq; in martyrio deposui. Tũc retribuet mihi dominus secundum iusticiam meam, & secundum innocentiam manuum mearum in cõspectu oculorum eius. Nam quod memorat: Cum sancto sanctus eris, non ad illud respicit quod usitata uulgo sententia dicimus: Cum quo aliquis iũgitur, talis erit. Hæc quidem

dem sententia uera est, sed non pertinet ad interpretationem præsentium uersuũ, Hoc enim in lo*co si uis planum facere sensum canentis*, Illud ad *memoriam reuocabis, quod per prophetam dominus dicit ad populum:* Si ambulaueritis in conspe*ctu meo recti, & ego uobiscum rectus incedam: si uero ambulaueritis peruersi, & ego uobiscum per uersus ero.* Ipsi ergo Psalmista loquitur, Cũ sancto *sanctus eris; cum innocente innocẽs & cætera.* Vn*de & adiecit:* Tu enim, *inquit, populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis* Verum, *quia posuit tenebras latibulum suum, & uidere mysteria scripturarum eius non possumus, ipsi clamemus cum propheta:* Quoniam *tu illuminas lucernam meam domine. Sicut lucerna corporis oculus, ita lucerna animæ mens est, in qua nisi oleum gratiæ suæ* Christus *infuderit, penitus lumen habere non poterit.* Lucernam *ergo suam clamat propheta illuminari à domino, quæ si acceperit lucendi materiam, ostẽdit foueas in quas incauti ruunt, & laqueos in tenebris positos.* In te*nebris enim nisi lumen habuerit ambulans, aut offendiculum incurrit, aut incursum penitus non euadit, unde & propheta: Cum illuminaueris, inquit, tenebras meas, ita demum eripiar à tentatione, & in te deo meo transgrediar muros, sicut*

Sampson clausis portarũ ianuis intra muros clausos per uirtutem dei trãsgressus est muros. Transgredimur *& nos muros, cun de isto corpore exeuntes, eos qui nos circundant euadimus.* In deo au*tem migramus, si impollutam uiam uitæ nostræ ambulauerimus. quia ipsa est uia dei, in qua ambulantibus protector est omnium sperantium in se.* Ipse *enim eos præcingit uirtute, & facit immaculatam uiam eorum ut fugiant quasi cerui.* Quid *fugiant? Sine dubio omne facinus.* Omne *quippe peccatum ex abiectione uitiorum.* Super *excelsa uirtutum ascendent, si tamen ipse doceat manus nostras in prælio, quia sine rebellantibus ad refugium montium non uenitur, & ponat ut arcum æreum brachia nostra, ut in oratione non deficiant, quoniã dum sunt extensæ in cruce* Amalech *uincitur.* Si ergo *ipse eis dederit fortitudinem, ut quasi arcus æreus in orationibus perseuerent, non solum nos effugientes euadimus persequentes, sed nos persequimur inimicos nostros, & comprehẽdimus eos, & non conuertimur donec deficiant.* Affligimus *eos, ut ante nos stare non possint, sed cadãt sub pedibus nostris, si tamen præcincti fuerimus uirtute ad bellum, tunc insurgentes super nos, erũt subter nos.* Et *inimicorum nostrorũ dorsa uidebimus fugientium, non facies persequentium, ita ut comminuamus*

minuamus eos ut puluerẽ ante faciem uenti, & ut lutũ platearũ deleamus eos. Hæc omnia nobis per illum euenient, qui posuit ut arcum æreum brachia in cruce, & quotidie interpellat pro nobis. Ipse enĩ dicit ad patrem: Eripies me de cõdictionibus popu li increduli, & cõstitues me in caput gentiũ. Et adiecit: Populus quẽ non cognoui seruiuit mihi. Magi crediderunt: quos deus non dignatur cognoscere, & illis seruientibus & munera offerẽtibus Iudæi abnegant, & in eius persecutionibus perseuerant: filij alieni menti sunt mihi dicẽtes: Scimus quia à deo uenisti, et in ueritate doces, sed ista uerba eorum erant plena dolo mendacij, in quo inueterati sunt, et claudicauerũt à semitis suis. A semitis utiq; in quibus eos docuerũt ambulare prophetæ, sed uiuit dominus, licet eum crucifigatis, & sepultũ cernatis, ille tamen resurget & uiuit, & exaltabitur in cœlis deus salutis meæ, ipse dabit uindictã hanc ecclesiæ suæ, ut subdat populos sub ea, & sit liberator eius à gentibus iracundis, & ab insurgentibus super eam, et exaltet eam super petrã, ut portæ inferni non præualeant aduersus eam. Et à uiro iniquo eripiat eam, id est, à prauo doctore. Propterea confitetur ei in populis, & psalmum dicit nomini eius, Qui magnificat salutare regis eius, & faciet misericordiam Christo suo Dauid, cum ex semine

*eius excitat regnum quod imperet in ſecula ſecu-
lorum Amen.*

In finem pſalmus David XVIII.

*C Eli enarrant gloriam dei, & opera manu-
um eius annunciat firmamentũ.* Dies diei *eructat uerbum, & nox nocti indicat ſcientiam.* Non *ſunt loquelæ neq; ſermones, quorum non au-
diantur uoces eorum.* In *omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum.* In *ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquã ſponſus procedens de thalamo ſuo.* Exultauit ut *gigas ad currendam uiam ſuam, à ſummo cœlo egreſſio eius.* Et *occurſus eius uſq; ad ſummum eius, nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius.* Lex *domini immaculata conuertens animas, teſtimonium domini fidele ſapientiam præſtans paruulis.* Iuſti*tiæ domini rectæ lætificantes corda, præceptũ domini lucidum illuminans oculos.* Timor *domini ſanctus permanẽs in ſeculum ſeculi, iudicia domini uera iuſtificata in ſemetipſa.* Deſiderabilia *ſuper aurum & lapidem precioſum multum, & dulciora ſuper mel & fauum.* Etenim *ſeruus tuus cuſtodit ea, in cuſtodiendis illis retributio multa.* Delicta *quis intelligit? ab occultis meis munda me, & ab alienis parce ſeruo tuo.* Si *mei non fuerint domi-
nati, tunc immaculatus ero & emundabor à deli-*

cto

cto maximo. Et erũt ut cõplaceãt eloquia oris mei & meditatio cordis mæi in conspectu tuo semper. Domine adiutor meus & redemptor meus.

COMMENTARIVM.

Sicut terreni narrauerunt gloriam hominum, ita cœlestes enarrant gloriam dei. Sic autem proprium locum relinquentes magi stellæ indicio, narrabant ipsi gloriam dei. Sed & cœli facti sunt Apostoli, habentes in se solem iusticiæ, & merita in modum stellarum pro uarietate diuerso splendore radiantia. Ipsis ergo narrantibus gloriam dei, opera manuum dei annunciabant doctrinæ eorum firmamentum: siue quia crux, quæ firmamentum est æternum, opere manuum eius triumphauit & uicit: siue quia curabantur infirmi & suscitabãtur mortui, opera manuum eius annunciant firmamentum. Cum dies loquebatur ad diem, & nox loquebatur ad noctẽ, quia sic de die in diem ibat, & nox loquebatur ad noctem uerbum, & de nocte in noctem, ut eius scientia panderetur. Hæc simpliciter. Cæterum diei dies patris filius est, pater ergo eructauit uerbũ, quod uerbum inuolutũ in nocte uentris uirginei, inuoluto in nocte uentris sterilis Elizabet sui indicauit scientiam. Hæc Apostoli prædicantes non fuit loquela, neq; sermo quorum non audirentur uoces eorum, ita ut uniuersarum gentium

tium loquaces dicerent de eis. Nonne hi uiri Galilæi sunt, & quomodo unusquisq; lingua nostra audiuimus eos loquentes magnalia dei? Horum aũt sonus in omnem terram progressus est, & in fines uniuersi orbis uerba eorum penetrarunt, tempore quo dominus in solem posuit tabernaculũ suum. In solem, non istum qui ministeriũ diuinum exercens, horarum mẽsuras sub certa temporũ norma discurrit: sed solem iusticiæ, qui in splendore uitæ æternæ uirgineo æditus aluo, lumen uerum mentibus fulsit, & est egressus de uirgine sicut sponsus de thalamo. Hic exultauit ut gigas ad currendam uiam, immaculatus utiq; ambulauit in uia in lege domini: à summo cœlo egressio eius. Non ex semine uiri, sed ex ore patris qui est in summo cœlorũ. & occursus eius usq; ad summum eius. Non enim de oriente in occidẽtem, aut quasi de alto ad ima, sed de sũmo in summũ, de alto in altũ, & de uirtute in uirtutem, atq; à summo ad summum. non erit qui se absc õdat à calore eius. Nulla enim gens erit in hoc seculo, ad cuius noticiam non attingat calor fidei Christianæ, in qua est lex domini irreprehensibilis, conuertens animas, inuitans ab errore ad iter rectum, à mendacio ad ueritatem: ibi sunt iustitiæ lætificantes corda. Quid enim tam iustum gaudium cordis, quàm hoc in quo iubemur omnia quæ

uolumus

uolumus, ut faciant nobis homines, eadem nos faciamus eis. Hoc præceptũ tam lucidum est, ut etiã cæcorum illuminet oculos, si tamen timor domini in nobis permanet, per quem consideremus iudicia dei uera iustificata in semetipsa. Et desideremus ea super aurum & lapidem preciosum, & dulciora nobis fuerint super mel & fauum: quoniã qui seruus est domini, custodit ea: & credit, quod in custodia præceptorum dei retributio tam multa sit, ut non sint condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, que reuelabitur in nobis: si tamen lapsus nostros & delicta nostra intelligere studeamus, quod arguit Psamlmista, nullũ uelle intelligere delicta sua. Arguendo enim non negando cantauit dicens: Delicta quis intelligit? Sicut in centesimo sexto dicit: Quis sapiens hæc intelligit? & hic ita: Delicta quis intelligit? Sæpe enim temeritatem constantiam dicimus, & iniuriam libertatem uocamus, fatuitati simplicitatis nomen imponimus: & adulationem charitatem integerrimã appellamus. Ad hæc da scrutantẽ cordis oculum, intelliget ista, & idcirco clamat, q intelligit: Ab oculis meis munda me domine, quia ipsa quæ in me sancta putãtur, reatui subiacent: & ab alienis peccatis quibus adulando fomitem exhibemus, parce seruo tuo, quia si in me per adulationem non fuerint dominati, tunc

tunc immaculatus ero, & mundus ero à delicto maximo, quando autem sine adulatione loquutus fuero, tunc tibi placebunt eloqa oris mei. Tunc erit meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Nihil enim cogitat qui non adulatur, nisi hoc, quod nõ timeat uidere deum, & ideo ipsi deo securus loquitur, & placebunt ei eloquia eius, quia meditatio cordis eius in conspectu dei est. Et huic dicit: *Adiutor meus & redemptor meus, qui regnat in secula seculorum Amen.*

In finem psalmus Dauid XIX.

Exaudiat te dominus, in die tribulationis protegat te nomen dei Iacob. Mittat tibi auxiliũ de sancto, & de Syon tueatur te. Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiat. Tribuat tibi secundum cor tuum, & omne consilium tuum confirmet. Lætabimur in salutari tuo, et in nomine domini dei nostri magnificabimur. Impleat dominus omnes petitiões tuas, nunc cognoui quoniam saluum fecit dominus Christum suum. Exaudiet illum de cœlo sancto suo, in potentatibus salus dxeteræ eius. Hi in curribus, et hi in equis, nos autem in nomine domini dei nostri inuocabimus. Ipsi obligati sunt & ceciderũt, nos autem surreximus & erecti sumus. Domine saluũ fac regem, & exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

Commen

COMMENTARIVM.

Christo eunti ad crucem dicit ecclesia: Exaudiat te dominus in die tribulationis. Homini utiq; qui se obtulit redemptionem pro omnibus: Holocaustum, inquit, tuum pingue fiat, quod in altari crucis offers, & ita omne consilium tuum confirmet, ut lætemur in salutari tuo, & in nomine domini dei nostri inuocemus te, cũ resurrexeris à mortuis: saluum enim facit dominus Christum suum, & ita erit in potentatibus salus dexteræ eius, ut à dexteris suis latronẽ ad paradisum ducat. Alij confidunt in curribus, alij in equis, nos in nomine domini dei nostri magnificabimur, & illis cadentibus, nos resurgimus, quia rex noster saluus factus est, & resurgens à mortuis ascendit in cœlos, & sedens ad dexteram dei patris, exaudit nos in die qua inuocauerimus eum, ipsi gloria in secula seculorum Amen.

In finem psalmus David XX.

Domine in uirtute tua lætabitur rex, & super salutare tuum exultabitur uehemẽter. Desiderium cordis eius tribuisti ei, & uoluntate labiorum eius non fraudasti eum. Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite eius coronam de lapide precioso.

Vnam

Vnam petijt à te, tribuisti ei & longitudinem dierum in seculum & in seculum seculi. Magna est gloria eius in salutari tuo, gloriam & magnum decorem impones super eum. Quoniam dabis eum in benedictionem in seculũ seculi, lætificabis eum in gaudio cum uultu tuo. Quoniam rex sperat in domino, & in misericordia altissimi non commouebitur. Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis, dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Pones eos ut clybanum ignis in tempore uultus tui, dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Fructũ eorũ de terra perdẽs, & semẽ eorũ à filijs hominũ. Quoniã declinauerunt in te mala, cogitauerunt consilia quæ non potuerunt stabilire. Quoniam pones eos dorsum, in reliquijs tuis præparabis uultum eorum. Exaltare domine in uirtute tua, cantabimus & psallemus uirtutes tuas.

COMMENTARIVM.

REgem hoc in loco hominem perfectum appellat, non in uirtute sua, sed in uirtute eius lætãtem qui eum assumpsit, qui desiderium cordis eius tribuit ei, & uoluntate labiorũ eius non fraudauit eum: præuenit enim eum in benedictione dulcedinis. Amãti enim præcepta eius, dulcis est, isq; imperat sicut superius dixit: Super mel & fauum ori

ori meo. Benedictio ergo dulcedinis est corpus eius: gustate, ait, & uidete q̃ suauis est dominus. hoc autem quod dicit, Posuisti super caput eius coronam: Imitator Christi Paulus, hos appellat gaudium suum & coronã suam, qui eius monita amplectebantur, quia Apostoli in eius gloria gloriabantur. de his dicitur: Corona imposita in capite domini, facta ex lapide precioso, sicut Ezechielis prophetia, & Ioãnis Apocalypsis loqtur. Vitã petijt. de assumpto homine agit, uitã enim positus in morte suscepit, & longitudinem dierum non usq; ad senectutem, sed in seculum seculi. Magna enim gloria eius, in quo magna est non in arrogantia diuinitatis, sed in salute humanitatis, & ideo gloriam & magnum decorem impones super eum, & dabis eum in benedictione æterna, quia sic sperauit in domino, & in misericordia eius commotus non est, ut pro salute generis humani etiam seipsum sacrificari permitteret. ex hoc loco pater ad filium loquitur. inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis, dextera tua illa quæ in cruce clauos accepit, ipsa inueniat eos qui te oderunt, pone eos ut clibanum ignis, in tempore uultus tui. Tunc in ira tua conturbabis eos & deuorabit eos ignis. Iudicij enim dies dum uenerit, fructus eorũ qui increduli perseuerant, à terra periẽt. Nam eos fructificat in re

surrectiõis fructu, quos seminatos accepit in obitu. nam corpora nostra seminari Apostolus probat, cum dicit. Seminatur in corruptione, surgit in incorruptionem. sed hi qui declinant in Christo mala, sicut tunc Iudæi, & contra eum peruersitatis suæ cogitant cõsiliũ, In die illa ponentur in dorso, & in reliquijs suis præparat uultum illorum. Hoc *est non in prima anastasi resurgunt cũ sanctis, sed quod residuum fuit resurrectioni primæ, in eo præparabit uultum illorum.* Tunc laudes domino Iesu Christo *offerentes in hymno, & ista uerba cantabimus, ut dicamus ei :* Exaltare domine in uirtute *tua.* Iam *non in persona serui latibulum tuæ uirtutis obumbras, sed exaltare in uirtute tua, & sentiant te ultorem qui nostrũ te credere dubitant saluatorem, tibi gloria in secula seculorum* Amen.

In *finem psalmus* David *pro suscep-tione matutina* XXI.

D*Eus deus meus respice in me, quare me dereliquisti, longe à salute mea uerba delictorum meorum.* Deus *meus clamabo per diem, & non exaudies, & nocte, & non ad insipientiam mihi.* Tu *autem in sancto habitas laus* Israel. In *te sperauerunt patres nostri, sperauerunt & liberasti eos.* Ad *te clamauerunt, & salui facti sunt, in te sperauerunt, & non sunt confusi.* Ego *autem sum,*

ſum uermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Omnes uidentes me deriſerunt me, locuti ſunt labijs, & mouerunt caput.

Sperauit in domino, eripiat eum, ſaluum faciat eum, quoniam uult eum. Quoniam tu es qui extraxiſti me de uentre, ſpes mea ab uberibus matris meæ, in te proiectus ſum ex utero. De uentre matris meæ deus meus es tu, ne diſceſſeris à me.

Quoniam tribulatio proxima eſt, quoniam non eſt qui adiuuet. Circundederũt me uituli multi, tauri pingues obſederunt me. Aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens & rugiens. Sicut aqua effuſus ſum & diſperſa ſunt omnia oſſa mea.

Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio uentris mei. Aruit tanquã teſta uirtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxiſti me. Quoniam circundederunt me canes multi, conſilium malignantium obſedit me. Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi uero conſiderauerunt & inſpexerunt me, diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea, & ſuper ueſtem meã miſerũt ſortem. Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum à me, ad defenſionem meam conſpice. Erue à framea deus animam meam, & de manu canis unicam meam. Salua me ex ore leonis, & à

cornibus unicornium humilitatem meam. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Qui timetis dominum laudate eum, uniuersum semen Iacob glorificate eum. Timeat eum omne semen Israel, quoniam non spreuit, neque despexit deprecationem pauperis. Nec auertit faciem suam à me, & cum clamarem ad eum exaudiuit me. Apud te laus mea in ecclesia magna, uota mea reddam in conspectu timentiū eum. Edent pauperes & saturabūtur, & laudabunt dominum qui requirūt eum, uiuent corda eorum in seculum seculi. Reminiscentur, & conuertentur ad dominum, uniuersi fines terræ. Et adorabunt in conspectu eius, uniuersæ familiæ gentium. Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Manducauerunt et adorauerunt omnes pingues terræ, in conspectu eius cadent omnes qui descendunt interram. Et anima mea illi uiuet, & semen meum seruiet ipsi. Annunciabitur domino generatio uentura, & annunciabunt cœli iustitiam eius, populo qui nascetur quem fecit dominus.

COMMENTARIUM.

IN passione sua positus dominus explanauit psalmi huius mysteria. Nam Hebraicis uerbis uersiculum primum istius psalmi exprimens, cætera quæ sequebantur exposuit: Nam ibi legimus dicentes

cētes Pharisæos: Sperauit in domino, eripiat eum saluum faciat eum, quoniam uult eum. In ipsa passione circundederunt eum uituli multi, id est, populi Iudæorum. Tauri pingues obsederunt eum, id est, principes sacerdotum. Aparuerunt super eum os suum dicentes, blasphemauit, Dederunt fremitū sicut leo rapiens & rugiēs. Dānabilis ille Cayphas princeps sacerdotum, ita fremuit, ut & uestimenta sua scinderet. Sicut aqua effusa sunt ossa eius. Bene posuit aquam, quia nihil nouit corpus Christi, nisi peccata lauare. Factum est cor meum sicut cera liquescens in medio uentris mei. Cera dum soluta fuerit ab igne non perit, ut cæteræ species ab igne semel incensæ in cinerē rediguntur, cera uero cum arserit, ad hoc redit quod fuit. Sciens ergo se perire non posse: Sicut cera, inquit, liquefactum est in medio uētris mei. Aruit uelut testa uirtus mea: Nō dixit fractū est uelut testa, nam sicut fractura eius irremediabilis est, ita coctura laudabilis inuenitur. Et ideo quanto plus aruerit figuli opus tanto melior & solidior inuenitur. Aruit ergo in igne tribulationis, uelut testa, uirtus mea. Et lingua mea adhæsit faucibus meis. Tacens quasi reus inclinato capite falsos testes in cōspectu iudicis non repellebam, qui in puluerem mortis deduxerunt me. Et circundederūt me quasi canes multi, & ita in con

cilio malignitatis suæ obsederunt me, ut foderent manus meas & pedes, & dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi etiam considerarent & conspicerent me, ac diuiderent sibi uestimenta mea, & super uestimẽtum mitterent sortem. Nescio cum qua animi præsumptione, ô sceleratissimi Iudæi, psalterium in uestris canitis synagogis. Considerate misceri hunc esse dominum quem negastis, & uel tarde timentes dominum: Laudate eum, uniuersum semen Iacob magnificate eum. Timete eum uniuersum semen Israel. Non enim spernit precẽ uestram, intantum, ut in cruce positus pro crucifigentibus oret, ut sit laus eius in ecclesia magna, & uota sua reddat coram timentibus eum. Dum edent corpus eius pauperes spiritu ut satientur & facti diuites, In fide laudent dominum, requirẽtes eum & uiuat cor eorum in æternum: Et per eos conuertantur ad dominum uniuersi fines terræ, ut adorent in conspectu eius, non sola Iudæa, sed omnes patriæ gẽtium, quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Ecce schola Christi in pauperibus discipulis celebrata, nunc schola Pharisæorum exsurgite & uidete manducantes, & mãducantes illi manducauerunt & saturati sunt, & laudauerunt dominum requirentes eum, Isti autẽ manducauerunt, & adorauerũt omnes diuites terræ. Et ideo in conspectu

ſpectu dei cadent omnes qui deſcēdunt in terram. Deſcenſus enim terrenus hominibus famulatur, noſtra autem anima deo ſeruiat, & ipſi uiuat. *Se men uero noſtrum ipſi ſeruiat in caſtificatione con tinentiæ, ut annunciemus domino generationem uenturam,* id eſt, futuram ſanctorum gloriam cō gitemus: *Et annunciemus iuſtitiam dei fratribus ac filijs ætate, & omni populo qui naſcetur, quem fe cit dominus deus noſter, qui regnat in ſecula ſecu lorum Amen.*

Pſalmus David XXII

Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit. Sup aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit. Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ propter nomen ſuum. Nam et ſi ambulauero in medio umbræ mor tis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Virga tua & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt. Para ſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos qui tri bulant me. Impinguaſti in oleo caput meum, & ca lix meus inebrians qu ìm præclarus eſt. Et miſeri cordia tua ſubſequetur me, omnibus diebus uitæ meæ. Et ut inhabitem in domo domini in longitudi ne dierum.

COMMENTARIVM.

Qui in XXI pſalmo habuimus tribu

lationem passionis, In *uicesimo secundo psalmo lætitiam resurrectionis accipiamus: ut quia ibi seminauimus lachrymas patientis domini, hic metamus gaudia resurgẽtis*. Dicãt *qui uolũt*: Reget me *ager meus*, & *nihil mihi deerit*. *Dicat alius*: Reget *me negociatio mea, aut militia mea, aut industria mea, aut ars mea, aut literæ meæ*, & *nihil mihi deerit*. Nos *dicamus cum ecclesia*. Dominus regit me, & *nihil mihi deerit*. Vox ergo *ista contemnentis est, si habeat, aut habere nolentis, si non habeat*. Alioquin *mentitur in carmine, qui aliud exoptat in uoto. Si enim studio agit, ut eum quæcunq; terrena opera regant, non satis integre dicit*: Dominus regit me. Perfectorum *ergo ista uox est, quam ecclesia de domini passione suscepit*. In loco pascuæ *collocata, super aquam refectionis educata*. Vbi *enim abundat fons, ac largis profluit uenis, ibi uiriditas, ibi amœnitas, ibi refectio. Hæc autem mihi euenient, quia per passionem suam animam meam conuertit*: Deduxit *me super semitas iustitiæ, propter nomen suum*. Nam *et si ambulem in medio umbræ mortis, iam non timebo mala, quoniam tu mecum es, qui mortis imperiũ subiugasti*. Quid *nunc habeat intra se ecclesia uideamus*. Habet *uirgam unde minatur delinquenti*. Habet *baculum unde subueniat pœnitẽti*. Habet *mensam unde det panem credenti*

credenti. Habet oleum unde impinguet caput in li bertatem conscientiæ præsumenti. Habet calicem unde inebriet prædicãtes sermonem, ita ut cum sit hora diei tertia, iam ille in prædicatione sua ebrius æstimetur. Habet misericordiam dei, quæ subsequatur eum omnibus diebus uitæ suæ, & ut inhabitet in domo domini in lõgitudine dierum suorum, laudans dominum Iesum Christum, qui regnat in secula seculorum Amen.

Psalmus David *in prima sabbati.* XXIII

D*Omini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuersi qui habitant in eo.* Q*uia ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum.* Q*uis ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius.* Innocẽs *manibus & mundo corde, qui non accepit in uano animã suam, nec iurauit in dolo proximo suo. Hic accipiet benedictionem à domino, & misericordiã à deo salutari suo. Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem dei* Iacob. *Attollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.* Q*uis est iste rex gloriæ? dominus fortis & potens in prælio. Attollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.* Q*uis est iste rex gloriæ? dominus uirtutum, ipse est rex gloriæ,*

COMMENTARIVM.

Vicesimus tertius psalmus in introitu suo su per ipsum limen posuit titulum de prima sabbati. In qua die dixit dominus, Fiat lux: In qua panem angelorum manducauit homo: In qua ipse dominus resurrexit à mortuis. Quæ dies idcirco in titulo ponitur: quia in ipsa lucratus est terram, quam in principio fecerat orbem terræ, & omnes qui habitant in ea. Quomodo autem lucratus sit, si requiris, respondet, per aquam & spiritum san ctum: Ideo clausa maria nominat sinum aquarum omnium unum, quia sicut omnia flumina unũ hunc habent sinum, ita omnia unum hunc habent spiri tum sanctum. In quo fiunt homines innocentes ma nibus & mundo corde. Et sicut qui ibi ingressus non fuerit, in uanum accipit animã suam, si tamen non iurauerit in dolo proximo suo, quia per baptis matis donum proximus ei efficitur spiritus san ctus. Per hunc promittit se renunciare diabolo, & omnibus pompis eius. Iurare ergo est ius constitue re, quo renũciata abstinentur, & promissa seruan tur. Ista non iurauit in dolum proximo suo, quo modo proximus factus est spiritui sancto? quia is qui longe erat factus est prope, Et qui factus est prope, iurauit huic proximo, quando accepit bene dictionem à domino, & misericordiam à deo salu tari

tari suo. Et factus est filius dei in generatione quæ
rentium dominum, & requirentium faciem dei Ia-
cob. iã isti dicitur: Tollite portas principis uestri.
Abicite exemplum Adæ, qui est princeps uester se-
cundum carnem, & eleuamini portæ æternales,
habentes regem gloriæ potentem & fortem & po
tentem in prælio, uincentem uicia, & nutritores
eorum, spiritus nequam. Tollite ergo portas prin
cipis uestri, sicut portauimus imaginem terreni,
portemus & imaginem cœlestis. Quis est iste rex
gloriæ? Christus filius dei ipse est rex gloriæ. Ex-
cludens principem ignominiæ, qui deiectis simula-
chrorum templis, ueluti portis principis diaboli,
eleuauit portas æternales sanctæ ecclesiæ catholi-
cæ, in qua regnat rex gloriæ. Si interrogas quis
est iste rex gloriæ? respondebit Apostolus, rex om
nium ad salutem Christus filius dei qui regnat in
secula seculorum Amen.

In finem psalmus Dauid XXIIII

AD te domine leuaui animam meam, deus
meus in te cõfido non erubescam. Neq; ir
rideant me inimici mei, etenim uniuersi qui susti-
nent te non confundentur. Confundantur omnes
iniqua agentes, superuacue. Vias tuas domine de-
monstra mihi, & semitas tuas edoce me. Dirige me
in ueritate tua, & doce me quia tu es deus saluator
meus,

meus, & te sustinui tota die. Reminiscere miseratio num tuarum domine, & misericordiarum tuarum quæ à seculo sunt. Delicta iuuētutis meæ, & igno rantias meas, ne memineris. Secundum misericor diam tuam memento mei tu, propter bonitatem tuam domine. Dulcis & rectus dominus, propter hoc legem dabit delinquentibus in uia. Diriget mansuetos in iudicio, docebit mites uias suas. Vni uersæ uiæ domini misericordia & ueritas, requi rentibus testamentum eius & testimonia eius. Pro pter nomen tuum domine propitiaberis peccato meo, multum est enim. Quis est homo qui timet do minum, legem statuit ei in uia quam elegit. Anima eius in bonis demorabitur, & semen ipsius hæredi tabit terram. Firmamentum tuum est dominus ti mentibus eum, & testamentum ipsius ut manifeste tur illis. Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Respice in me & miserere mei, quia unicus & pauper sum ego. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt, de ne cessitatibus meis erue me. Vide humilitatem meam & laborē meum, & dimitte uniuersa delicta mea. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderūt me. Custodi animam meam & erue me, non erubescam, quoniam speraui in te. Innocentes & recti adhæserunt mihi, quia sustinui

te.

te. Libera deus Israel, ex omnibus tribulationibus suis.

COMMENTARIVM.

A*B omnibus terrenis lucris, ab omnibus quæ uidẽtur bona huius mundi, subducens animam meam, ad te eam domine leuaui, iam non confidens in nummo, in domo, in negocio, in militia, in facultatibus, sed in te confidens peto, ut non erubescam dum de corpore exiero: quia ibi confusio æterna est.* Non *ibi de me irrideãt inimici mei, quia hij qui te solum cõtemptis omnibus expectant, non confundentur, ibi enim confundentur iniqui & facientes uana.* Et *quoniam te duce domine peruenitur ad uitam,* V*ias tuas quas tu ambulasti notas fac mihi, ut per ipsas ambulem, & semitas tuas edoceme, ut in ipsis incedam.* Et *ut hoc ipsum faciam, tu me dirige in ueritate tua, & tu doce me, quia tu es deus saluator meus.* Non *enim sustineo alium præter te tota die, id est, omni die.* Memor *esto domine misericordiarum tuarum, quæ à sæculo sunt, & sicut omnibus fuisti misericors, ita quoq; mihi, ut peccata iuuentutis meæ & ignorantias ne memineris, sed secundum magnam misericordiam tuam memor mei sis, nõ propter merita mea per amaritudinem meam peream, sed quia ipse dulcis & rectus es, & uniuersæ uiæ tuæ misericordia & ueritas quærentibus*

tibus testamentum tuum & testimonia tua, peto ut propitius sis peccato meo, multum est enim. Ideo ego enim contempsi uiam meam, & elegi uiam tuam, & animam meam ad te leuaui, ut anima mea in bonis commoretur, & semen meum illam terram possideat, quam non comedit draco, quæ non est sinus mortuorum, quæ non generat spinas, sed in qua est dominus firmamentum timentibus se, & testimonium ut manifestetur illis. Et quia hæc desiderantibus laqueus ponitur ab inimico: Oculi mei semper ad dominũ, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Respice in me & miserere mei, quoniã unicus & pauper sum ego. Omnis qui plus in gemitu & in oratione incumbit, unicus & pauper est, & tribulationes cordis eius multiplicantur, memor omnium quæ aguntur in seculo, clamat, ut de seculi necessitatibus liberetur. Et ideo uide, inquit, humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea. Respice, inquit, inimicos meos, quia multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me. Humilem deo dæmones persequuntur, & odio iniquo infestant. Et ideo custodi, inquit, animam meam, & eripe me, ut non cõfundar, quoniam spero in te. Innocentes & recti adhæreant mihi, quoniam sustineo te domine, quia liberas Israel ab omnibus angustijs suis. Iam qui innocentibus

bus & rectis adhæret, & sustinet dominum, Israel efficitur, id est, uidens deum, & ideo iam Israel factus, redimitur ab omnibus angustijs suis, Per dominum nostrum Iesum Christum, qui regnat in secula seculorum Amen.

Psalmus Dauid XXV.

IVdica me domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, & in domino sperans non infirmabor. Proba me domine, & tenta me, ure renes meos & cor meum. Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, & cõplacui in ueritate tua. Non sedi cum consilio uanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo. Odiui ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo. Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum domine. Vt audiam uocem laudis, & enarrem uniuersa mirabilia tua. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Ne perdas cum impijs animam meam, & cum uiris sanguinum uitam meam. In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus. Ego autem in innocentia mea ingressus sum, redime me & miserere mei. Pes enim meus stetit in directo, in ecclesijs benedicam te domine.

COMMENTARIVM

IVdica me domine, non essem ausus dicere, nisi miseri

misericordia tua ante oculos meos esset. Certus ergo quod iudicia tua adiuuent me, ideo ausus sum dicere: Iudica me. Istæ duæ res dant fiduciam Christiano, ut misericordiam dei ante oculos habeat, & complaceat in ueritate catholicæ fidei, non sedeat in concilio hæreticorum, sed lauet inter catholicos manus suas, ut circundet altare domini: ubi audiat uocem laudis, & narret omnia mirabilia dei, & dicat domino : Cum exiero de corpore, noli perdere cum impijs animã meam, quia dilexi decorem domus tuæ, & odiui congregationes malignorum, non pereat cum uiris sanguinum uita mea, eorum qui in iudicio sedentes acceperunt munera, ut peruerterent iudiciũ. Ego *enim nullum in iudicio nocui, redime me & miserere mei.* Pes *enim meus stetit in uia recta, in recta fide, in ecclesijs benedicã dominum, qui regnat in secula seculorum, Amen.*

In finẽ psalmus David *priusquam liniretur.* XXVI.

D*Ominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo.* Dominus *protector uitæ meæ, à quo trepidabo.* Cum *appropiant super mẽ nocentes, ut edant carnes meas.* Qui *tribulant mẽ inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt.* Si *consistant ad uersum me castra, non timebit cor*

meum

meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Vnam petij à domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo domini, omnibus diebus uitæ meæ. Vt uideam uoluntatem domini, & uisitem templum eius. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorũ protexit me, in abscondito tabernaculi sui. In petra exaltauit me, & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos. Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hostiam uociferationis, cãtabo & psalmum dicam domino. Exaudi domine uocem meam qua clamaui ad te, miserere mei, & exaudi me. Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciẽ tuam domine requiram. Ne auertas faciem tuam à me, ne declines in ira à seruo tuo. Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me deus salutaris meus. Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me. Legem pone mihi domine in uia tua, & dirige me in semita recta propter inimicos meos. Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Credo uidere bona domini, in terra uiuentium. Expecta dominum, uiriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum.

COMMENTARIVM.

PSalmi titulus habet positum, prius quam lini retur. Solitum est homini in potentatu posi to, recordari quid egerit dum pauper esset: Prius ergo quàm liniretur, recordatur iam unctus, & di cit quæ cogitatio eius fuerit, priusquam liniretur hoc ordine: quasi qui diceret, si priusquam unctus essem, septem fratres mei magni uiri ab unctione recusati sunt, & mei curam deus gessit, ut paruum & pusillum eligeret & ungeret, nunc ipso illumi nante mihi, & fugante à me tenebras, ego quem ti mebo? illo defendente me, à quo trepidabo? etiam si proximent mihi à Saul missi, ut edant carnes meas, qui tribulant me, & inimici mei ipsi infirma ti sunt & ceciderunt. Si etiam prælium exsurgat aduersum me: ego in illuminatione domini spera bo. Vnum hoc est quod postulo dominũ, & hoc re quiro, ut uideam quid placeat domino, sciam uo luntatem eius, & uideam protegi templum eius, ut qui ad eum confugerit, honoretur, & ab ho stium manibus non posit inde eripi: tantam reue rentiam habeat ecclesia dei, ut etiam ab hostibus honoretur, ut abscondi possim in tabernaculo eius in die malorum, & super petram exaltetur, ut por tæ inferni non præualeant ei, ut exaltetur caput eius super inimicos eius, & circumeam & immo lem

lem in tabernaculo eius, hostiam iubilationis, & cantem in ea, & psallam domino, & fundens in ea preces, securus dicam domino: Miserere mei & exaudi me. Si tamen dei se amatorem ostendens, in uisibili inuisibiliter clamet. sicut Moyses ore, inquit, tacebat sed corde clamabat, unde ait dominus ad eum: Quid, inquit, clamas ad me? Sic & in isto loco amator dei, non quærens ullã mũdi speciem, sed solam Christi pulchritudinem concupiscens, ea uerba quæ amatores solent eis, quos diligunt, dicere sermonibus linguæ, ita iste sermonibus exclamat cordis, dicens: Tibi dixit cor meum, quæsiui uultum tuum, non auertas faciem tuam à me, ne declines in ira à seruo tuo: Egi enim talia quibus iuste iratus à mea concupiscentia auertaris, sed quasi misericors adiutor meus es tu, ne derelinquas me, neq; despicias me deus salutaris meus. Vide autem qualem amorem deo offerat. legimus: Quia relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori: ita hic, quia adamauit dominum, Pater, inquit, meus & mater mea dereliquerũt me, Dominus autem assumpsit me, etiam quasi tu, ò domine, quem derelictum à parentibus assumpsisti: Legem pone mihi in uia tua, ostende quid uelis, quid nolis, quid diligas, quid odias. Fieri enim poterit ut obsequendi uoto offendam, si qualiter de-

beam ante non discam. Et *quia inimici mei nihil aliud student, nisi ut te offenso, illi super me habeant potestatem,* Hoc rogo, *ut dirigas me in uia recta propter inimicos meos, ut non tradas me in animas persequentium me, quia insurrexerunt in me testes iniqui.* Ostendunt mundi pulchritudinem, quæ cum sit mortalis in gustu, speciosa est in aspectu, & mētita facie decepit inspectorem. Ego autem qui hæc cōtemno, *credo quod uideam bona domini in terra,* non mortalium, sed *uiuētium.* Ad hæc respondit in antiphonia spiritus sanctus: *Si ergo credis uidere bona domini in terra uiuentium, expecta dominum, age uiriliter, confortetur cor tuum, & sustine dominum,* qui regnat in secula seculorum Amen.

Psalmus ipsi Dauid XXVII.

AD te domine clamabo, deus meus ne sileas à me, ne quando taceas à me, & assimilabor descendentibus in lacum. Exaudi domine uocem deprecationis meæ, dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum, Ne *simul tradas me cum peccatoribus, & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.* Qui *loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.* Da *illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam adinuentionum ipsorum.* Secundum

cundum opera manuum eorum tribue illis, redde retributionem eorum ipsis. Quoniam non intellexerunt opera domini, & in opera manuum eorum destrues illos, & non ædificabis eos. Benedictus dominus, quoniam exaudiuit uocem deprecationis meæ. Dominus adiutor meus, & protector meus, & in ipso sperauit cor meum, & adiutus sum. Et refloruit caro mea, & ex uoluntate mea cõfitebor ei. Dominus fortitudo plebis suæ, & protector saluationum Christi sui est. Saluum fac populum tuum domine, & benedic hæreditati tuæ, & rege eos, & extolle illos usque in æternum.

COMMENTARIVM

IN *dei filio perfectum deum, perfectum hominem confitemur, quem hominem interiorem suum alloqui in isto psalmo aduertimus, in quo clamat, simul cum peccatoribus ne tradatur qui peccatũ non fecit.* Et *quia dolus in ore eius nunquam fuit, hoc orat, ut dum similis fuerit descendentibus in lacum: hoc est, cum similis fuerit sepultis, non habeat partem cum his: qui loquuntur pacem in ore, & in corde fabricant mala, sicut* Iudas *fecit,* Da *illis, inquit, secundum opera eorũ, quia opera domini non intellexerunt, & quem uidebant mortuos suscitare, dicebant:* Hic *homo non est à deo.* At *Iesus dicebat eis:* Si *uerbis non creditis, uel ope*

 ribus

operibus credite. Illi autem non intellexerunt in opera domini, & ideo destruentur, nec ædificabuntur, quia dominus suscitauit Iesum à mortuis, & refloruit caro eius, & ex uoluntate sua confessus est illi. Omnia enim quæ passus est, pro uoluntate sua passus est, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum assumendi eam. Et ideo dit: Ex uoluntate mea confitebor illi. *Ipse est enim fortitudo plebis suæ, quia dicta factis impleuit. Dixit se passurum, & passus est: moriturum, & mortuus est: surrecturum, & à mortuis resurrexit, excludens infirmitatem trepidationis, & dans fortitudinem promptissimæ uoluntatis. Quia protector salutarium Christi sui est, quia ille sine dubio qui est deus in Christo, mundum concilians sibi, saluans populum suum, conferendo salutem animæ & corporis, & benedicens hæreditatem suam, gentes à subiectione dæmonum liberãdo, ut regat eos, & extollat eos usq; in secula filius dei cũ patre & spiritu sancto, regnans per omnia secula sec. Amẽ.*

Psalmus Dauid in consummatione tabernaculi XXVIII

AFferte domino filij dei, afferte domino filios arietũ. Afferte domino gloriã & honorẽ, afferte domino gloriam nomini eius, adorate dominum in atrio sancto eius. Vox domini super aquas, deus maiestatis

maiestatis intonuit, dominus super aquas multas. Vox domini in uirtute, uox domini in magnificentia. Vox domini confringentis cedros, & confringet dominus cedros libani. Et comminuet eos tanquam uitulum libani, & dilectus quemadmodum filius unicornium. Vox domini intercidentis flammam ignis, uos domini concutientis desertum, & commouebit dominus desertum Cades. Vos domini præparantis ceruos, & reuelabit condensa, & in templo eius omnes dicent gloriam. Dominus diluuium inhabitare facit, & sedebit dominus rex in æternum. Dominus uirtutem populo suo dabit, dominus benedicet populo suo in pace.

COMMENTARIVM

Titulus consummationẽ tabernaculi memorat. Consummatio tabernaculi, finis mundi est, in quo offerunt deo filij dei filios arietum. Filij arietum agni sunt, qui ponuntur ad dexteram, ut gloriam & honorem, & gloriam nomini eius offerentes in operibus pijs que gesserunt, adorent dominum, iam non in ædificijs manu factis, sed in aula sancta eius, id est, in Christo Iesu, in quo habitat plenitudo diuinitatis. Vox domini sup aquas. Quando Iesus baptizatus est, pater cœlis apertis & spiritu sancto in specie columbæ ueniente, uox domini super aquas facta est dicens: Tu es filius

meus. Deus maiestatis intonuit, hoc est, dedit uocem super aquas, id est, super sectas gentium, ut fiantur in uirtute & in magnificētia Christi Iesu. Quicunq; autem rebellis extiterit, & elatus sicut cedrus libani, confringetur & comminuetur sicut cedrus libani. In libano sacrificantes usq; hodie turpissimæ Veneri, uitulorum uirilia amputant, & in eius sacrificio huiusmodi incensa supponūt, mercedem quam oportuit erroris sui, deæ suæ exhibent meretrici. Ita ergo comminuūtur tanquam uitulus libani, qui castitatem Christi contēpserint, & ut dilectus sicut filius unicornium erunt. Quibus uox placuerit intercidentis flammam ignis, id est, quibus uox placet baptismatis gratiam conferentis, quæ in concussione solitudinis cœpit: In deserto enim Iordanis fluenta dei filius benedixit, & commouit desertum oppidi breuissimi in confinio eremi constituti, quod appellatur Cades. Ibi uox domini præparauit ceruos qui festinarent ad fontes aquarum, ubi reuelauit ea quæ erant condensa, id est, occulta, ut his reuelatis, in tēplo dei, quibus reuelata sunt omnes dicant gloriam & confiteantur, quia dominus in diluuio habitat, id est, in aqua quæ diluit crimina, & in eodem diluuio sedebit rex in æternum, ibi uirtutem populo suo dabit, suo inquam, credenti sibi, ibi benedicet plebē suam

in pace

in pace, qui regnat in secula seculorum Amen.

Psalmus cantici in dedicatione domus Dauid XXIX.

EXaltabo te domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me. Domine deus meus clamaui ad te, & sanasti me. Domine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descendentibus in lacum. Psallite domino sancti eius, & confitemini memoriæ sanctitatis eius. Quoniam ira in indignatione eius, & uita in uoluntate eius. Ad uesperum demorabitur fletus, & ad matutinum læticia. Ego autem dixi in abundantia mèa, non mouebor in æternum. Domine in uoluntate tua præstitisti decori meo uirtutem. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Ad te domine clamabo, & ad deum meum deprecabor. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem. Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annunciabit ueritatē tuam. Audiuit dominus, & misertus est mei, dominus factus est adiutor meus. Conuertisti planctum meum in gaudium mihi, concidisti saccum meum, & circundedisti me læticia. Et cantet tibi gloria mea & non cōpungar, domine deus meus in æternum confitebor tibi.

COMMENTARIVM

IN uicesimo nono titulo dedicatur domus Dauid. Illa utiq; domus ex semine Dauid secũdum carnem, non manu facta, sed angeli uerbo mãdata & ab spiritu sancto cõstructa. Ipsa domus est quae dicit deo. Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me, suscepit enim formã serui, ut non delectarẽtur inimici super hominum genus. Christo enim Iesu Nazareno extracto ab inferis, & saluato à descendentibus in lacum, psallunt ei omnes Apostoli eius, & confitentur memoriae sanctitatis eius: quoniam ira fuit in indignatione eius, quãdo maledictus est mundus in morte Adae, & nunc uita in uoluntate eius, domino resurgente. Ad uesperum quidem demoratur fletus, in occasum omnium credentium necesse est, ut sit fletus, pro eo quod desolabimur ab his, qui nos praecedunt, sed habebimus cum his in matutino laeticiam. In prima anastasi mox ut tenebrae huius mundi finitae fuerint, & matutinum tempus resurrectionis aduenerit, hic decus fidei nostrae consistit, sed in uoluntate sua dominus praestat decori nostro uirtutem. Nam si auerterit faciem suam, quantumuis amemus dominum, non eum plus à Petro amauimus, et si ei dicamus cũ Petro, Si oportuerit me mori tecum, non te negabo, poterit nobis negandi eum euenire perfidia, si auerterit

terit se à nobis. Deniq;, inquit, conuertit se Iesus & respexit Petrum negantem, sed & recordatus est quod ei hoc ipsum prædixerat. Et egressus foras fleuit amarissime. Cum ergo auerteret se dominus in præsumentem & dicentem, Non mouebor in æternū, negauit eum: cū respexit negantem, fleuit, & lauerunt lachrymæ pœnitentis, quod noxa incurrebat præsumentis: Non enim confitetur dominum puluis, si præsumpserit, nec annunciat ueritatem eius, si se iactauerit: Si autem post peccatum pœnituerit, & pœnitudinem suam lachrymis amoris ostenderit, dicere poterit cum Petro: Audiuit dominus, & misertus est mihi, dominus factus est adiutor meus, quia cōuertit planctum eius in gaudium, ut quod tertio negauerat, tertio fateretur, si tamē gloria credētis in deo nō in hominibus extollatur, tūc securus dicit: Domīe deus meus in æternū cōfitebor tibi, q regnas ī secula seculorū Amen. In finē psalmus David pro extasi. XXX

I*N te domine speraui, non confundar in æternum, in iusticia tua libera me, inclina ad me aurem tuam, accelera ut eruas me. Esto mihi in deum protectorem, & in domum refugij, ut saluum me facias. Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu, & propter nomen tuum deduces me, & enutries me. Educes me de laqueo quem absconderunt*

runt mihi, quoniam tu es protector meus. In manus tuas commendo spiritum meum, redemisti me domine deus ueritatis. Odisti obseruantes uanitates superuacue. Ego autem in domino speraui, exultabo & lætabor in misericordia tua. Quoniam respexisti humilitatem meam, saluasti de necessitatibus animam meam. Nec conclusisti me in manibus inimici, statuisti in loco spacioso pedes meos. Miserere mei domine, quoniam tribulor, conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & uenter meus. Quoniam defecit in dolore uita mea, & anni mei in gemitibus. Infirmata est in paupertate uirtus mea, & ossa mea cõturbata sunt. Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium uicinis meis ualde, & timor notis meis Qui uiderunt me, foras fugerunt à me, obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde. Factus sum tanquam uas perditum, quoniam audiui uituperationem multorum commorantium in circuitu. In eo, dum conuenirent simul aduersum me accipere animam meam, consiliati sunt. Ego autem in te speraui domine, dixi deus meus es tu, in manibus tuis sortes meæ. Eripe me de manibus inimicorum meorum, & à persequentibus me. Illustra faciem tuam super seruum tuum, saluum me fac in misericordia tua domine, non confundar quoniam inuo

caui

caui te. Erubescant impij & deducantur in infer/num, muta fiant labia dolosa. Quæ loquuntur ad uersus iustum iniquitatem, in superbia & in abusio ne. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domi ne, quam abscondisti timentibus te. Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum. Abscondes eos in abscondito faciei tuæ, à conturba tione hominum. Proteges eos in tabernaculo tuo, à cõtradictione linguarum, Benedictus dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita. Ego autem dixi in excessu men/tis meæ, proiectus sum à facie oculorum tuorum. Ideo exaudisti uocem orationis meæ, dum clama/rem ad te. Dirigite dominũ omnes sancti eius, quo niã ueritatẽ requiret dominus, & retribuet abun/danter faciẽtibus sup biam. Viriliter agite & con fortetur cor uestrũ, omnes qui speratis in domino.

COMMENTARIVM

TRicesimus psalmus spem, quæ in deo est, asse rit hominem ab æterno confusione liberare: Deus enim pro iustitia sua sperãtes in se liberat & eripit. Et inclinat eis aurem suam, & accelerat ut eripiat, ut sit eis deus protector, quasi domus re fugij, ut salui fiant, ut eripiat eos de laqueo quem occultant eis dæmonia, Si tamen semper dicat do/ mino:

mino: In manus tuas domine commendo spiritum meum, id est, interiorem hominem meum in tuas manus commendo, Non enim facio obseruare uanitatem seculi huius, non eum facio lætari in rebus mundi, sed in tua misericordia, qui saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Quando respexisti humilitatem meam, & non conclusisti me in manus inimici, sed tollens me ab angusto, ubi angustiabar, statuisti in loco spacioso pedes meos. Vt autem deum tibi facias miserãtem, te exhibe tribulantem. non enim petit misericordiam, nisi tribulans, cuius fletu conturbatur aspectus, & anima eius & uenter eius castigatus ieiunijs memor esse debet, Quoniam quamuis diu uiuat homo, uita eius deficit in doloribus, & quantauis annositate floreat, deficiunt anni eius in gemitibus, & quantũuis uirium habeat, pauperescunt uires eius, & quantumuis soliditate corporali confidat, dicturus est: ossa mea conturbata sunt. Hoc sanè cauendum est, ne super omnes inimicos suos efficiatur opprobrium. Hic locus si iusto euenit, martyrem fecit, si iniusto, æternam mortem indixit. Iniuste enim odio habitus est omnis sanctus, & ipse etiam dominus. Tunc enim exclamat spiritus sanctus. Sicut in Christo prædictum est, ut muta fiant labia iniqua, quæ loquũtur aduersus iustum iniquitatem in superbia & contemptu

temptu: & quamuis amaritudines patiuntur iusti in hoc seculo, sed magna multitudo dulcedinis eos expectat, si perseuerauerint, in futuro, quam interim abscondit dominus timētibus se. Non uult eam in hoc seculo manifestare, ut perficiat eam sperantibus in se coram filijs hominum, qui eos irriserint. Et nunc quidem abscondit eos in abdito uultus sui, ut sicut ipsius uultus ita erat in abdito, ut putaretur homo tantum, ita & isti cum sint magni & sancti, abscondit eos in abdito uultus sui à cōturbatione hominum, ne dum manifestatum fuerit eos esse sanctos & amicos dei, conturbetur ab hominum adulatione propositum eorum. Sed tunc mirificat misericordiam suam in eis, cum apparuerit ciuitas circunstantium, quam circunstant angeli, ciuitas mater sanctorum Hierusalem. Quid tum ibi dicturus est iustus? dum uiderē me in seculo pro stercore æstimari ab omnibus, dixi in corde meo. Proiectus sum à uultu oculorum tuorū. Tu autem exaudisti uocem qua clamaui ad te. Nolite ergo terrorem pati sancti domini, si uos superbia hominum opprimit. Erit enim iudicium, in quo requiret ueritatem dominus, & retribuet his, qui abundanter faciunt superbiam. Viriliter nunc agite, nolite deficere, sed confortetur cor uestrum, & estote securi omnes, qui speratis in domino, qui uiuit & regnat in

gnat in secula seculorum Amen.

Intellectus Dauid XXXI.

BEati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus uir cui nõ imputauit dominus peccatũ, nec est in spiritu eius dolus. Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die. Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus sum in erumna mea, dum configitur spina. Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi. Dixi confitebor aduersum me iniusticiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno. Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Tu es refugium meum à tribulatione quæ circundedit me: exultatio mea erue me à circundantibus me. Intellectũ tibi dabo, & instruam te in uia hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. In camo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. Multa flagella peccatoris, sperantem autem in domino misericordia circundabit. Lætamini in domino, & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde.

COMMENTARIVM

TRicesimus primus psalmus præsẽs, titulum suum in intellectũ posuit, ut det intellectum & instruat credentem in uia qua ingreditur, & firmet super eum oculos, ne efficiatur sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus, Ad caput *tamen psalmi attendamus, in quo illi beati asserun tur, quorum remittuntur iniquitates, & quorum teguntur peccata.* Nisi *enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, hoc ei euenire non poterit.* Quis *autem est iste qui remittit peccata? Ille sine dubio, de quo dicitur:* Quia *non est in ore eius do-lus.* Mundus *itaq; totus in sente positus, & in uul-nere constitutus, quia grauata erat super eum ma-nus dei, & conuersus in erũna fuerat, pro eo quod fracta esset eius spina, quæ libertatem ceruicis & capitis eius sublimabat: clamauit semper per uoces prophetarũ, ut ueniret qui saluaret eum.* At *ubi ue nit dominus, tacuit dum clamarem.* Veniente *enim domino, lex & prophetæ, qui clamabant, tacue-runt, & pronunciãte una quoq; contra eum sen-tentiam pro peccato suo, ille remittit impietatem cordis eius, pro qua orat omnis sanctus in tempo-re oportuno.* Oportunum *tempus interueniendi pro seruo est: quando seruus emendatur.* Nos *ergo damus tempus oportunum sanctis orandi pro pec-*

h catis

catis nostris, quando à peccato recedimus. Nam quod dicit: In diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt: Ostendit per unam aquam baptismatis deo homines proximare, quæ est refugium à pressura dæmonum, quæ circundat nos. Et intellectum dat nobis, & ita nos instruet in uia qua ingrediemur, ut firmet super nos oculos suos, ne efficiamur sicut equus & mulus. Qui enim noluerint proximi effici: freno tribulationis, & camo sententiali maxillæ eorum astringentur, qui non proximant ei. Multa sunt enim flagella peccatorum, sed qui sperant in domino misericordia eos domini circundabit. Vos autem qui non camo & freno, sed iudicio bonæ uolütatis uenitis ad dominum, Lætamini in domino, & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde in Christo Iesu domino nostro, qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem psalmus David XXXII

Exultate iusti in domino, rectos decet collaudatio. Confitemini domino in cythara, in psalterio decem cordarum psallite illi. Cantate ei canticum nouum, bene psallite ei in uociferatione. Quia rectum est uerbum domini, & omnia opera eius in fide. Diligit misericordiam & iudicium, misericordia domini plena est terra. Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris

eius

eius omnis uirtus eorum. Congregans sicut in utre aquas maris, ponens in thezauris abyssos. Timeat dominum omnis terra, ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem. Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Dominus dissipat consilia gentium: reprobat autem cogitationes populorũ & reprobat consilia principum. Consilium autem domini in æternum manet, cogitationes cordis eius in generatione & generationem. Beata gens cuius est dominus deus eius, populus quem elegit in hæreditatem sibi. De cœlo respexit dominus, uidit omnes filios hominum. De præparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terram, Qui finxit singillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum. Non saluatur rex per multam uirtutem, & gigas non saluabitur in multitudine uirtutis suæ. Fallax equus ad salutem, in abundantia autem uirtutis suæ non saluabitur. Ecce oculi domini super metuentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius. Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Anima nostra sustinet dominum, quoniam adiutor & protector noster est. Quia in eo lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperabimus. Fiat misericordia tua domine super nos, quemadmodum sperauimus in te.

COMMENTARIVM

SI in isto mundo ab initio seculi, iusti dei afflictiones, & tribulationes passi sunt, quomodo dicitur, gaudete iusti? ò an uacat ei gaudere qui cæditur, quiq; diuerso genere tormẽtorum afficitur. Si ista quis loquatur, secum consideret Apostolum non solum gaudere in his, uerum etiam placere sibi in persecutionibus. Vnde & Iacobus Apostolus: Omne, inquit, gaudium existimate fratres, cum in tentationibus uarijs incideritis. Ipse autem magister Apostolorũ docet qualiter gaudeamus: Cum uos, inquit, persecuti fuerint homines, & dixerint omne malum aduersum uos mẽtientes, gaudete & exultate, quia merces uestra magna est in cœlis. Si recti estis fide, nolite laudes hominum quærere in terris, quia angelorum habebitis in cœlis. Ibi uos decet collaudatio, ubi laus uestra finem pœnitus non habebit. Nunc in cithara confitemini domino, & ipsa cithara decem chordas habeat, decalogi uirtutes recolens, custodiam præceptorum imponat. Prima chorda sonet rectum sermonem domini orthodoxum, & omnia opera eius in fide. Secũda chorda, quia diligit misericordiam & iudicium. Tertia chorda sonet, quia misericordia domini ita plena est terra, ut propter omne genus hominum, dei sit filius crucifixus. Quarta chorda sonet, quia

uerbo

uerbo cœli firmati ſũt, id eſt, Apoſtoli corroborati ſunt: De iſtis enim cœlis qui bene uoluerit erudiri, Geneſeos lectione docebitur. Hic de his cœlis aget, qui narrant gloriam dei reſurgentis à mortuis & aſcendentis in cœlos. Nam & ſpiritus oris domini noſtri Ieſu Chriſti, quod ſit omnis uirtus eorum, quinta chorda ſecuta eſt. Sexta nunc loquatur, quod cõgregentur quaſi in utrem aquæ maris, & ponatur in thezauris dei abyſſus. Que eſt abyſſus in thezauro dei? & quæ eſt abyſſus ubi dæmonum ſupplicia cõmorantur? Diligenter aducrte, in thezauro dei abyſſum ille inuenit, qui diccbat: O altitudo diuitiarum ſapientiæ dei. Ergo cum ſecreta ſcientiæ dei corde mundo & recta fide perquiris, ſcias te ſextam chordam percutere. Alia uero abyſſus ubi dæmones commorantur, hæreticorum ſcrutatio eſt, de qua nobis clamatur ab Apoſtolo. Nolito altum ſapere, ſed time. Nam quod congregantur aquæ maris, omnium gentium ſectæ ad unum fontem aquæ uiuæ collectæ ſunt, ut de hoc uno utre excipiant aquam ſaliẽtem ad uitam æternam. Et ideo ſeptima chorda hoc ſonat, ut timeat dominum omnis terra, non Iudæa ſola, ſed & omnes qui habitant orbem. Octaua ſentit dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ipſum eſſe rerum omnium creatorem, qui diſſipauit conſilia gentium

 in idolis

in idolis, qui reprobauit cogitationes populorũ in synagogis, qui reprobat consilia principum in paßionibus martirum, qui facit consilium domini manere in æternum, in ecclesijs, in quibus sunt cogitationes cordis eius, in seculũ seculi. Nona chor/*da indicat beatam esse gentem quæ cognoscit dominum* Iesum *deum suũ, & hunc esse populum quem elegit in hæreditatem sibi.* Decima *chorda indicat, quia de cœlo respexit dominus super nos, non sic de cœlo quasi de fenestra, sed de præparato habitaculo suo, id est, de homine perfecto, quẽ assumpsit.* De *ipso ergo quem uirgo peperit respexit super omnes sine acceptione personæ.* Pro *omnibus enim & natus & paßus est, ipse utiq; qui finxit singillatim corda eorum: non enim opus erat ei, ut testimonium ei quis perhiberet de homine,* Ipse *enim ita uidebat quid ageretur in homine, ut quid unusquisq; cogitaret proferret in mediũ.* Nam *quod dicitur, non fit saluus rex in multa uirtute sua, tale est, quale si dicatur* Herodi: Quid? *quia potens es* Christum *ita persequi, ut poßis perscrutari scribas, discutere magos, infantes occidere in abundantia uirtutis tuæ: ita non eris saluus, sicut ille qui confidebat in equo suo, & canitur de eo:* Equum *& ascensorem proiecit in mare:* Et *fefellit eum equus ad salutem,* Ita *& tu etiamsi gigas sis in uirtutẽ tua, non eris*

non eris saluus. Oculi enim domini non respiciunt confidentes in uirtute sua, sed sperantes in misericordia eius. Ipsorum enim eripit animas de morte, & alit eos in fame. Famem quidem in isto seculo si passi fuerint, & cum Apostolo *dixerint, usq; in hanc horã & esurimus, & sitimus & nudi sumus:* Adiungunt *tamen dicentes: Anima nostra patienter agit, non turbatur, sustinent dominum.* Ipse *enim adiutor & protector noster est, & sicut in capite psalmi nobis iussum est, gaudete iusti in domino: In ipso lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperauimus.* Ipse *enim facit misericordiam suam super nos, sicut sperauimus in eum, qui regnat in secula seculorum* Amen.

Psalmus David *cum mutauit uultum suum coram* Abimelech, *& dimisit eum & abijt.* XXXIII.

BEnedicã *domino in omni tẽpere, semp laus eius in ore meo.* In *domino laudabitur anima mea, audiant mãsueti & lætẽtur.* Magnificate *dominũ mecũ, & exaltemus nomẽ eius in idipsum,* Exquisiui *dominum, & exaudiuit me, & ex omni bus tribulationibus meis eripuit me.* Accedite *ad eũ & illuminamini, & facies uestræ nõ cõfundentur.* Iste *paup clamauit, & dominus exaudiuit eũ, & ex omnibus tribulationibus eius saluabit eum.*

Immittit angelus domini in circuitu timẽtium eum & eripiet eos. Gustate & uidete, quoniam suauis est dominus, beatus uir qui sperat in eo. Timete dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum. Diuites eguerunt & esurierunt, inquirentes autem dominum non minuentur omni bono. Venite filij audite me, timorem domini docebo uos. Quis est homo qui uult uitam, diligit dies uidere bonos. Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Diuerte à malo, & fac bonum, inquire pacem & persequere eam. Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Vultus autem domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Clamauerunt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorũ liberauit eos. Iuxta est dominus his qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit. Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus his liberauit eos dominus. Custodit dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur. Mors peccatorum pessima, & qui oderunt iustum delinquent. Redimet dominus animas seruorum suorum, & non delinquent omnes qui sperant in eo.

COMMENTARIVM

NIsi mutaueris uultum tuum corã principe uiciorum

uiciorum, & dimiseris eum, ac uirtutum domino omne quod tibi superest uitæ, mãcipaueris tempus, non uere dicis: Benedicam dominum in omni tempore, nec semper laus dei erit in ore tuo, si tibi uicium maledictionis & amaritudinis uiuit. sit ergo laus dei in ore tuo, non in adulatione laudibus hominum assuescens, nec timeas ne te uituperent iniuste, quos iuste uituperas. Si enim ab homine uituperatus fueris, in deo laudaberis: et si superbos contristaueris, audiant mansueti, & lætentur hi, qui magnificant dominum tecum, & exaltant nomen eius in unum. Videamus nunc causas laudis eius. Inquisiui dominum, & exaudiuit me, & ex omnibus angustijs eripuit me: Et uos, ait, accedite ad eum, qui in cæcitate cordis estis, accedite & illuminami ni, & uultus uestri non confundentur. Non confundentur in paupertate facies uestræ, si considetis omnium rerum dominum illum cœli terræq; diuitem, pro nostra paupertate pauperem factum, pro nostra tribulatione tribulatũ, ipsi nec in paupertate erubescitis, nec in tribulatione deficitis. Nam iste pauper clamauit in cruce. Quis pauper? Qui, ut te diuitem faceret, pauper factus est: Factus obediens usque ad crucem, ut te à cruciatibus liberaret. Clamauit, & dominus exaudiuit eum, misit angelum suum in circuitu timentium corpus eius,

& reuoluit lapidem à monumēto, & eripuit eum. Gustate corpus uitæ, & uidete quàm suauis est dominus: Vitam enim habet in semetipso, qui manducauerit carnem eius, & biberit sanguinem eius, & tunc beatus erit uir qui sperat in eo. Timete dominum omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum. Nihil deest in præsenti de uirtutibus, nihil deest perfectioni, ut nihil in futurum gaudijs desit. Nam præsentis temporis diuitiæ, amatores suos ita deserere solent, ut egentes & esurientes uideas eos, quorum in diuitijs nullus poterat ferre superbiā. Ergo in incerto sunt positæ diuitiæ quas confert mundus. Diuitiæ autem quas contulerit dominus non deficient, sed permanent in omni bono, & quia istæ diuitiæ de timore dei nascuntur. Sic enim ait: Timete dominum sancti eius, quia nihil deest timentibus eum. Qui æterni diuites esse desideratis, uenite ad me quasi filij ad patrem. Clamat spiritus sanctus, Venite & audite me, timorem domini docebo uos. Timorem enim domini ille doceri uult, qui uult uitam æternam, & desiderat uidere dies bonos. Times ergo dominum, non si tonantem, aut fulgurantem, aut terræmotum facientem timeas, sed si ignem æternum comminantem formides. Quia sicut habet uitam, qui cohibet linguam suam à malo, & sicut aures domini in preces

eius sunt

eius sunt, qui cum divertitur à malo ut faciat bonum, ita uultus domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Notãdum sanè, quia inter cætera uirtutum insignia, pax quoque quærenda præcipitur: Inquire, inquit, pacem, & sequere eam. Pax enim & in præsenti dies bonos facit hominibus, & in futuro dei filiorum dignitatem impertit, secundum id quod ipse dominus dicit: Beati pacifici, quia filij dei uocabuntur. Nec hoc nos terreat quod uidemus in isto seculo multas tribulationes iustorum. Transeunt enim ipsæ tribulationes, & ex his omnibus liberat eos dominus. Ipse etiam in sepulchro custodit omnia ossa eorum, & ita ea seruat resurrectioni, ut unum ex his non patiatur perire in resurrectionis die. Mors autem peccatorum pessima apparebit tẽpore quo resuscitat in corporibus animas suorum: Hoc sanè sciatis, inquit, quia non peccat, omnis qui sperat in eo. Abstinentiam peccatorum in fine psalmi commendat eis, qui sperant in dominum, ut ad spei suæ fructum attingant: Non enim peccant, inquit, omnes qui sperant in eum. Vt autem non peccemus, eius est instanter misericordia postulanda, qui regnat in secula seculorum Amen

In finem

In finem psalmus ipsi David XXXIIII

IVdica domine nocētes me, expugna impugnantes me. Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi. Effunde frameam, & conclude aduersus eos qui me persequuntur, dic animæ meæ: salus tua ego sum. Confundantur & reuereantur quærentes animam meam. Auertantur retrorsum & confundantur, cogitantes mihi mala. Fiant tanquam puluis ante faciem uenti, & angelus domini coartans eos. Fiat uia illorum tenebræ & lubricum, & angelus domini persequens eos. Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui, superuacue exprobrauerunt animam meam, Veniat illi laqueus quem ignorat, & captio quam abscondit apprehendat eum, & in laqueum cadet in ipso. Anima autem mea exultabit in domino, & delectabitur super salutari suo. Omnia ossa mea dicent, domine quis similis tui? Eripiens inopem de manu fortiorum eius, egenum & pauperem à diripientibus eum. Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me. Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ. Ego autem cum mihi molesti essent, induebar cilicio, humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinu meo conuertetur. Quasi proximum, & quasi

quasi fratrem nostrum sic complacebam, quasi lugens & contristatus sic humiliabar. Et aduersum me lætati sunt, & conuenerunt, congregata sunt super me flagella & ignoraui. Dissipati sunt nec compuncti tentauerunt me, subsannauerunt me subsannatione, frenduerunt super me dentibus suis. Domine quando respicies restitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus unicam meam. Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo graui laudabo te. Non supergaudeant mihi qui aduersantur mihi inique, qui oderunt me gratis & annuunt oculis. Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, & in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant. Et dilatauerunt super me os suum, dixerunt euge euge uiderunt oculi nostri. Vidisti domine ne sileas, domine ne discedas à me. Exurge & intende iudicio meo, deus meus & dominus meus in causam meam. Iudica me secundum iustitiam tuam domine deus meus, & non supergaudeant mihi. Non dicant in cordibus suis euge euge animæ nostræ, nec dicant deuorabimus eum. Erubescant & reuereantur simul, qui gratulantur malis meis. Induantur confusione & reuerentia, qui maligna loquuntur super me. Exultent & lætentur, qui uolunt iustitiam meam, & dicant semper magnificetur

magnificetur dominus, qui uolũt pacem serui eius. Et lingua mea meditabitur iustitiã tuã, tota die laudem tuã.

COMMENTARIVM

Dominus Iesus Christus, si præceptis suis scripturas ueteris testamenti uidisset esse contrarias, à sua ecclesia exclusisset. Nunc uero cum non solum nõ exclusit, sed etiam à patre sanctificatas asseruit. Namque cum testimonium de filijs dei daret, & diceret uersiculum psalmi octogesimi primi: Nõ potest, inquit, immutari scriptura, quem pater sanctificauit, & misit in hunc mũdum. Quid ergo faciemus? Si maledicamus inimicos nostros, euangelica præcepta contemnimus, quibus non solum non maledicere, uerumetiam pro his orare iubemur. Si custodire uolumus euangelij iussiones, psalmos relinquimus, quibus frequenter inimini maledicuntur, ut in isto psalmi loco in capite: Iudica, inquit, nocentes me, & cætera quæ sequuntur. Vnde cautius psalmista caue, ne ad homines aduersantes tibi putes ista competere, sed fide fixus pro inimicis tuis ora, sicut iussum est, & hanc orationem psalmi præsentis, non contra carnem & sanguinem, sed contra spiritus aeris huius, qui quotidie nocent, quotidie bella committunt. Indue re sacco siue cilicio, & humilia in ieiunio animam tuam, quia non uincuntur, nisi per orationem & ieiunium

ieiunium. Quid ergo oras indutus cilicio? Vt expugnet dominus expugnantes te, ut apprehēdat arma auxilij sui, arma inuisibilia aduersus hostes inuisibiles. Ipsi enim quærunt animam tuam. Ora ut fiat uia eorum tenebræ & lubricum, & angelus domini persequatur eos, quia ipsi absconderunt tibi interitum laquei sui, uanam exprobrantes animam tuam, dicentes ei: Vanum est quod oras, quod ieiunas, quod mundum contemnis. Vnde & propheta hoc ipsum increpat dicens: Ideo, ait, plaga super Israel multiplicata est quia dixerunt, Vanus est qui timet deum. Ergo quia hi spiritus immundi suggestionibus suis uanam exprobant animam meam, ut uilem se æstimans, à precioso dei timore abscedat: Veniat illis laqueus quem ignorant: sicut mihi inuisibiles hostes sunt ad bonum pergenti, sic illis inuisibilis occurrat laqueus ad meum interitum festinantibus, ut captio quam occultauerunt mihi, apprehendat eos, & in eodem laqueo incidant, ut anima mea exultet in deo salutari suo, qui eripit inopem de manu fortioris. In quo exurgūt testes iniqui, ostendētes quod est pulchrū fœdum, & quasi bonū quod est inimicū, quæ ignorabāt quæ penitus ad animū non habebā, hæc interrogabāt me: retribuebāt mihi mala pro bonis. Hic retributio mala pro bonis dæmonū talis est, ut

dicerem

dicerem, quotiens oro, quotiens à peccatis abstineo, mala mihi eueniūt, & sterilitas meam animam comitatur. Quid ergo egisti dū tibi molesti essent? dic nobis, ut & nos hoc faciamus: Cū mihi, inquit, molesti essent, induebar cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinu meo conuersa est. Quemcumque quasi proximum, & quasi fratrem meum putabā fidelem, & placebam mihi in eo, ita egit ut Iudas in domino, ut lugētem me & contristatum faceret, humilem inimicis. Sic passioni dominicæ hoc applicabis, ut tamen ordinem cœptæ explanationis astringas, quia ipsa passio domini hoc agit, ut nos ædificemur. Quanto enim plus deo adhæseris, tanto plura dæmonum circa te flagella non deerunt, ipsi tentant te, & de risu suo exagitant, & fremunt super te dentibus suis. Tu quod tuum est clama: Domine quando respicies, restitue animam meam à malis factis eorum, à leonibus unicam meam. Vna nobis est anima nostra & numero & affectu. Cū ergo eam restitueris in bono proposito, & liberaueris à malis factis eorum, tunc confitebor tibi in ecclesia magna, & in populo non leui, non flagitāti pompas, & accipiēti personas, sed in populo graui timoris tui custodienti: in eo mihi erit assiduitas, & in eodem populo laudabo te. non ergo insultent qui aduersantur

uersantur mihi iniqui, qui oderũt me gratis, & annuunt oculis. Hæc, ut dixi, ita passioni dominicæ applica, ut ædificationis tuæ interpretẽ penitus non omittas. dæmonia enim nobis quotide pacifice loquuntur. Pacifica res est concupiscentiæ fructus: sed super iram dolosam cogitant, sicut in hamo esca, dulcis in aspectu, letalis in gustu est. Dilatauerunt in me os suum, quotidie seculi amatores crimina inaudita committunt, & nullus penitus à nullo arguitur. At ubi quis boni propositi in leui qualicunq; culpa incurrerit, dilatant spiritus immundi ora eorum, qui, ut dixi, criminibus uacant, ut uideas eos tale ferre iudicium in uno qualicunque peccato, ut dicant: cur non urbe pelluntur? ut quid uiuere permituntur? Isti sunt per quos mundus perijt. Hic clamat ad dominum: Exurge domine & intende iudicium meum, & causam meam iudica secundum misericordiam tuam. Si enim secundum misericordiam iudicaueris, non insultabunt in me dæmones, nec dicent euge euge animæ meæ, nec dicent deuorauimus eum. Euge euge, & in bono accipitur & in malo. Nam dicitur euge serue bone & fidelis, dicitur & euge uiderunt oculi nostri. Euge ergo uox eius est, cuius desiderium uidetur impletum, siue in bono, siue in malo. Mox itaque ut hi qui in malo tuo lætantur, non dicant deuora

uimus eum, ſed confundantur qui gratulantur in malis tuis. Et lætentur qui uolunt iuſticiam tuam, & deſiderãt pacem tuam, ut lingua tua meditetur iuſtitiam dei, & omni die in laude eius permaneas, qui regnat in ſecula ſeculorum Amen.

In finem ſermo domini Dauid XXXV.

Dixit iniuſtus ut delinquat in ſemetipſo, non eſt timor dei ante oculos eius. Quoniam *doloſe egit in conſpectu eius, ut inueniatur iniquitas eius ad odium.* Verba *oris eius iniquitas & dolus, noluit intelligere, ut bene ageret.* Iniqui*tatem meditatus eſt in cubili ſuo, aſtitit omni uiæ non bonæ, malitiam autem non odiuit.* Domine *in cœlo miſericordia tua, & ueritas tua uſque ad nubes.* Iuſtitia *tua ſicut montes dei, iudicia tua abyſſus multa.* Homines *& iumenta ſaluabis domine, quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuam deus.* Filij *autem hominum in tegmine alarum tuarum ſperabunt.* Inebriabuntur *ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos.* Quoniam *apud te eſt fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen.* Prætende *miſericordiam tuam ſitientibus te, & iuſtitiam tuam his qui recto ſunt corde.* Non *ueniat mihi pes ſuperbiæ*

perbiæ, & manus peccatoris non moueat me. Ibi ceciderunt qui operãtur iniquitatem, expulsi sunt nec potuerunt stare.

COMMENTARIVM

Discernendum est inter eum qui delinquit in alio, & inter eum qui delinquit in semetipso. Delinquit in alio, qui cum posit corrigere à malo peccantem, insuper & adulatur: Delinquit in seipso, qui sibi ipsi non uult suadere iustitiam, quia non est timor dei in conspectu eius, ut inueniatur iniquitas sua ad odium, laudat iniustum, ut laudetur iniustus. Non uult intelligere actiones bonas, quibus promerebitur deus cubile cordis sui. Iniquitatem meditatur, ut adsit omni uiæ non bonæ, & non execretur malitiam. Et licet in terra & in mari sit misericordia Domini, sed proprie in cœlo est misericordia eius, inde uenit, inde expectatur. Veritas autem eius usque ad Apostolos, qui nubes idcirco appellantur, quia inundatione sermonis sui terram rigantes fidei, eam fructum Deo facere docuerunt. Vnde & de ipsis Dominus dicit: Mandabo nubibus ut non pluant super Iudæam imbrem, Vsque ad ipsos ueritas, quæ est Christus, cuius iustitia est sicut montes Dei, cuius iudicia abyssus multa sunt, qui & homines, & iumenta suo saluabit aduentu,

id est, & Iudæos & gētes. Nam & filij hominum, qui in peccato Adæ desperantes extiterant, in protectione alarum eius sperant, id est, in expansione manuum in cruce fixarum: sperant autem, qui inebriantur ab ubertate domus eius. Domus eius est, quæ ex latere suo fudit, unde inebrientur qui credunt, & torrente deliciarum suarum potabit eos, qui inebriati fuerint ab ubertate domus eius. Quoniam apud ipsum est fons uitæ, & quia lux de lumine est, in ipsius lumine uidebimus lumē, qui prætendit misericordiam suam scientibus se. Iustitiam uero suam his qui recto sunt corde. Ipse enim & indulgentiam prætendit corrigenti, & seruat iustitiam permanenti. Vnde orādum est, ut non ueniat nobis pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat nos. In manu enim diaboli sunt omnes, qui operantur iniquitatem, & desperātes de misericordia dei, expulsi sunt & nō potuerunt stare. Sed Apostolus dicit: Stabit. Potens est deus statuere illum Rogandus est ergo dominus Iesus Christus, ut ipse nos confirmet, ut in timore eius stare posimus, per ipsum dominum nostrum Iesum Christum, qui regnat in unitate patris & spiritus sancti in secula seculorum Amen.

Psalmus

Psalmus ipsi Dauid XXXVI.

Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem. Quoniam tanquam fœnum uelociter arescēt, & quemadmodum olera herbarum cito decident. Spera in domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & pasceris in diuitijs eius. Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Reuela domino uiam tuam & spera in eo, & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiē, subditus esto domino, & ora eum. Noli æmulari in eo qui prosperatur in uia sua, in homine faciente iniustitias. Desine ab ira, & derelinque furorem, noli æmulari ut maligneris. Quoniam qui malignantur, exterminabuntur, sustinentes autem dominum, ipsi hæreditabunt terram. Et adhuc pusillum, & non erit peccator, & quæres locum eius, & non inuenies, Mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Obseruabit peccator iustum, & stridebit super eum dentibus suis. Dominus autem irridebit eum, quoniā prospicit quod ueniet dies eius. Gladium euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum. Vt decipiant pauperem & inopem, ut trucident rectos corde. Gladius eorū intret in corda ipsorū, & arcus eorum

rum confringatur. Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas. Quoniam brachia peccatorum conterentur, cõfirmat autem iustos dominus. Nouit dominus dies immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur, quia peccatores peribunt. Inimici uero domini mox, ut honorificati fuerint, & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient. Mutuabitur peccator, & non soluet, iustus autem miseretur & retribuet. Quia benedicentes ei hæreditabunt terram, maledicentes autem ei disperibunt. Apud dominum gressus hominis dirigetur, & uiam eius uolet. Cum ceciderit non collidetur, quia dominus supponit manum suam. Iunior fui, etenim senui, & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Tota die miseretur, & commodat, & semen eius in benedictione erit. Declina à malo, & fac bonum, inhabita in seculum seculi. Quia dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos, in æternum conseruabuntur. Iniusti punientur, & semen impiorum peribit. Iusti autem hæreditabunt terram, & inhabitabunt in seculum seculi super eam. Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. Lex dei eius in corde ipsius

ipsius, & non supplantabuntur gressus eius. Considerat peccator iustum, & quærit mortificare eum. Dominus autem non derelinquet eum in manus eius, nec damnabit eum cum iudicabitur illi. Expecta dominum, & custodi uiam eius, & exaltabit te ut hæreditate capias terram, cum perierint peccatores uidebis. Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros libani. Et transiui, & ecce non erat, quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. Custodi innocentiam, & uide æquitatem, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. Iniusti autem disperibunt, simul reliquiæ impiorum interibunt. Salus autem iustorum à domino, & protector eorum in tempore tribulationis. Et adiuuabit eos dominus, & liberabit eos. & eruet eos à peccatoribus, & saluabit eos, quia sperauerunt in eo.

COMMENTARIVM

SI hæc spes quæ uidetur expetitur, zelabimur malignantes, & facientes iniquitatem. Dicere enim possumus, Ecce ille & ille, hæc & hæc scelera perpetrarant & florent: Noli, inquit, ista considerare, sed considera, quoniam tanquam fœnū uelociter arescent. Tu autem spera in deum, &

fac bonitatē, spera quia spe salui facti sumus. In habita terrā, & pascere in diuitijs eius. Inhabita terram, id est, corpus tuū. & pasceris in diuitijs eius. Si operatus fueris terram tuam, saturaberis panibus. Offerant oculi fructum ex concupiscentia cœlesti, aures in tentionem audiendi uerbum dei, os diuinis laudibus occupetur, manus eleemosynis, uenter ieiunijs, & totum corpus castitatis uirtutibus occupetur. Sic inhabitans terram & pasceris in diuitijs eius, tunc delectaberis in domino, & dabit tibi petitionem cordis tui. Cum ei reuelaueris uiam tuam, tūc educet iustitiam tuam quasi lumen, & iudicium tuum clarum faciet super meridiem, Nihil enim clarius meridiano tempore. Perfectum enim hoc tempore progreditur lumen. Subditus esto domino, & ora eum: quasi dicat, si ei subditus non fueris, ut facias uoluntatem eius, sine causa obsecras eum. Noli zelari eum qui prosperis successibus pollet, hominem facientem iniquitatem. Desine ab ira, & derelinque furorem. Noli zelari ut maligneris, quoniam qui malignantur, exterminabuntur. Quod differtur nō aufertur, pusillum, & non erit peccator, Quæres locū eius, nec inuenies. Nam qui mansueti sunt possidebunt terram. Non istam matrem spinarum, & serpentium, sed illam in qua æternitas regnat, terram fluentem lac &

mel

mel. Et ibi delectabuntur in multitudinen pacis. Hæc si iustus es, uide ne in præsenti mundo perquiras: non enim melior Paulo *eris, in fame & siti duranti, in frigore & nuditate perseueranti,* Sed *esto sollicitus, quia quotidie te diabolus considerat, & fremit super te dentibus suis, sed dominus irridet eum, quia scit quod eueniat dies eius.* Et *quãtacũq; contra te dæmonia bella committant, noli timere: Quia gladij eorum intrabunt in corda eorum, & arcus eorum confringentur. Melius tibi sit modicum de iustitia possidere, quàm de iniusto diuitias peccatorum multas.* Nam *brachia dæmonum si pugnaueris confringet dominus.* Dignatur *enim iustos suos in sua misericordia confirmare, quorum scit uias immaculatorũ, quorum hæreditas eorum* Christus *est. Qui in æternũ manet, per ipsum non confundentur in tempore malo. Tempus malum est* Christiano, *quando ad peccatum aliquod prouocatur. Sed si hæreditas eius in æternum manet, id est, si perseuerat in* Christo, *non confundetur in tempore malo, & in diebus famis saturabitur, tempore quo peccatores pereunt.* Modo *autem regnant etiam ipsi inimici domini, qui licet honorentur, & ab adulatoribus exaltẽtur, deficientes quasi fumus continuo deficient.* Iusti *autem exabundabunt & largientur & tribuent.* Iniustus *autem*

etiam mutuabitur, & non soluet. Semper auarus eget. Iustus autem quia à domino gressus eius diriguntur, etiam si ceciderit, non collidetur, quia dominus supponit manum suam. Recordare ab initio, & uidebis iustum probatum potius quàm deceptum, non derelinquitur. Qui declinat à malo ut faciat bonum, in æternum conseruabitur, quia os eius meditabitur sapientiam. Lex enim dei est in corde eius, & ideo non supplantabuntur gressus eius. Considerat eum diabolus, & cupit mortificare eum, sed deus non derelinquet eum in manibus suis, nec damnabit eum cum iudicabitur illi. Expecta dominum, & custodi uias eius, & exaltabit te ut hæredites terram, tempore quo pereunt peccatores uidebis. Hoc loco quæ sequūtur, licet multos conscientia nostra retineat subito de potentatu corruisse, & ita ad nihilum deuenisse, ut nec locum sui itineris reliquerint, tamen specialiter hoc de diabolo ait. Ipse est enim impius exaltatus super cedros libani. Sed ubi transierit mundus, quæritur locus eius, & nō inuenietur. Custodiamus nos unitatem fidei, ut uideamus æquitatem iudicij. Qui faciet reliquias homini pacifico, iniustos autē punit simul. Reliquiæ uero impiorum tunc peribunt, quando salus uenerit iustorum à domino, & protector eorum erit in tempore tribulationis: ut autem euadant

dant adiuuat eos dominus, & liberat eos, & eripit eos à peccatoribus, & saluat eos, quoniam sperant in domino nostro Iesu Christo, qui regnat in secula seculorum Amen.

Psalmus Dauid in rememoratione sabbati. XXXVII.

Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam. Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ. Miser factus sum, & curuatus sum usque in finem, tota die contristatus ingrediebar. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea. Afflictus sum, & humiliatus sunt nimis, rugiebam à gemitu cordis mei. Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus. Cor meum conturbatum est, dereliquit me uirtus mea, & lumen oculorum meorum & ipsum non est mecum. Amici mei & proximi mei, aduersum me appro

pinquauerunt & steterunt. Et qui iuxta me erant de lōge steterunt, & uim faciebant qui quærebant animam meam. Et qui inquirebant mala mihi *locuti sunt uanitates, & dolos tota die meditabantur.* Ego autem tanquam surdus non audiebam, *& sicut mutus non aperiens os suum.* Et factus *sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.* Quoniam in te domine speraui, *tu exaudies me domine deus meus.* Quia *dixi ne quādo supergaudeant mihi inimici mei, & dum commouentur pedes mei, super me magna locuti sunt.* Quoniam ego in flagella paratus sum, *& dolor meus in conspectu meo semper.* Quoniam iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo. Inimici autem mei uiuent, & *confirmati sunt super me, & multiplicati sunt qui oderunt me inique.* Qui retribuunt mala pro *bonis detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.* Non derelinquas me domine deus meus, *ne discesseris à me.* Intende in adiutorium meum *domine deus salutis meæ.*

COMMENTARIVM

Bene quidam uoluit adtropare in beati Iob *passionem istum psalmum exponendo, sed qui passionem Iob legere & scire desiderat, melius facit si ipsum eius librum discutiat. Hic autem idem*

qui in

qui in sexto psalmo est pœnitens clamat ad dominum, ne in ira domini arguatur, aut in correptionem eius diuinus furor exæstuet. Sanè quotiescunq; motus istos in deo legeris nõ secũdum id quod tu pateris, iram senti, quia deus impassibilis est, & non sua commotione, sed sua æquitate castigat. Nos tamen iram sentimus, furorem dicimus, quia inopiam patimur & sermonis & rationis, & de incorporeo corporei, ac de impassibili passibiles, secũdum quod nos possumus, non secundum quod ipse est protestamur. Denique sequitur: Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Nunquid quia sagittas nominat, uerè sagittæ sunt? Imo ipsæ uerè sagittæ sunt, de quibus spiritaliter pungimur, ut consideremus, quia non est sanitas in carne nostra, quando libidinum uulneribus agitamur, ibi uulnus iræ domini, ibi pacem ossa nostra non habent à facie peccatorũ nostrorum. Quando iniquitates nostræ supergrediuntur caput nostrum. Caput nostrum Christus est, Quãdo contra eius præcepta aliquid agimus, iniquitates nostræ caput nostrum supergrediuntur, & sicut onus graue grauantur super nos. Et quia moras facimus, in ipsis uulneribus nostris putrefiunt, deteriorant ipsa uulnera, à facie insipientiæ nostræ miseri efficimur, & turbamur usq; in finem. Quid autem in ipso peccato tristes

efficimur

efficimur? Quia cognoſcimus animam noſtram impletam illuſionibus demonum, & ideo non eſſe ſanitatem in carne noſtra. Incuruemur ergo & humiliemur uſq; quaq;, & mugitum noſtri cordis gemitumq; reddẽtes, ex totis uiſceribus exclamemus: Domine ante te omne deſiderium meum. Deſideremus enim in ipſis peccatis poſiti, alieni effici à peccatis: & hoc orandum docemur, ut huic deſiderio annuat diuina clementia, quia cor noſtrum turbatur, & deſerit nos fortitudo noſtra, & lumen oculorum noſtrorum, id eſt, Chriſtus, & ſpiritus ſanctus non eſt nobiſcum. Quando pollutionibus occupamur, tunc amici noſtri apices dei aduerſum nos ueniunt, & ſtant, increpant, minantur ignem æternum, minantur mortem repentinam. Proximi autem à longe ſtant, id eſt, angeli ſancti, qui proximi nobis ſunt quando iuſte & pie & caſte tractamur. Et quia pollutionibus aut impietatibus iuxta eſſe non poſſunt, ideo à longe ſtant: & illis longe ſtantibus uicio noſtro, uim nobis faciunt qui quærunt animam noſtram, & quærentes mala noſtra, ſuggerunt uanitatem, & dolos tota die meditantur. Iã qui uult ad miſericordiã peruenire, dicit quod ſequitur: Ego autem tanquã ſurdus non audiebam, illiſq; prouocantibus, ut in aliquo turpi aut malo uerbo prorumperem: Factus ſum ut mutus non aperiens

riens os suum. Quare hoc? Quia in te spero domi-ne. Spe enim salui efficimur & credimus. Quoniam tu exaudis domine deus, ut non insultent nobis inimici nostri. Qui inimici? illi qui quando commouentur pedes nostri, aduersum nos magna loquuntur. Hæc autem dicimus, si agnoscamus nos pro peccatis nostris in flagella paratos, & dolor cordis nostri agat contra nos, atque iniquitatem nostram pronuncians, faciat nos cogitare pro peccato nostro. Inimici enim nostri uiuunt, & firmantur super nos, quando delinquimus: quando autem non delinquimus, multiplicantur ut odiant nos inique, ut retribuant nobis mala pro bonis: ita ut orãtibus & caste nos tractantibus, illi zelo ducti, pro bis bonis mala retribuant, & faciant nobis detrabi, quando sequimur iusticiam. Et ideo clamandum est ad dominum, ne derelinquat nos pro peccatis nostris, sed intẽdat in adiutorium nostrum, in quo præterita pœnitemus, præsentia corrigimus, ipse futura dirigat, ut sicut titulus commemorationem diei sabbati psalmo positus protestatur, ab omni opere seruili cessemus, ut liberemur à seruitute peccati, per dominum nostrum Iesum Christum, qui in unitate deitatis regnat cum patre, & spiritu sancto ante omnia, & nunc & semper, & in cuncta secula seculorum Amen.

In finem

In finem pro ydithum canticum David XXXVIII.

DIxi custodiam uias meas, ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator aduersum me. Obmutui & humiliatus sum & silui à bonis, & dolor meus renouatus est. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Locutus sum in lingua mea, notum fac mihi domine finem meum. Et numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid desit mihi. Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquam nihil ante te. Verumtamen uniuersa uanitas omnis homo uiuens. Verumtamen in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbabatur. Thezaurisat & ignorat cui congregabit ea. Et nunc quæ est expectatio mea, nonne dominus & substantia mea apud te est. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me, opprobrium insipienti dedisti me. Obmutui & non aperui os meum, quoniam tu fecisti à me plagas tuas. A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus, propter iniquitatem corripuisti hominem. Et tabescere fecisti, sicut araneam animam eius, ueruntamen uane conturbatur omnis homo. Exaudi orationem meam domine, & deprecationem meam, auribus percipe

lachrymas

lachrymas meas. Ne sileas quoniam aduena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei. Remitte mihi ut refrigerer prius quàm abeam & amplius non ero.

COMMENTARIVM

IN tricesimo & octauo psalmo ingressi uidemus sancti propositi professionem, in qua positus homo dei quid dixerit, quid cogitauerit, quid doluerit, quid meditatus fuerit, quid orauerit, explicatur. Quid ergo dixerit audiamus. Ponamus eum audisse: Currite dum lucem habetis, ne uos tenebræ comprehendãt. Et hic uolens currere dixerit, ut custodiret uias suas. Primo omnium egit, ut non delinqueret in lingua sua, posuit ori suo custodiã. Quando? Non semper tacuit? non omni tempore, sed eo tempore dum consisteret peccator aduersus eum, qui eum prouocaret, aut ad maledicendum, aut ad conuiciandum, aut ad obtrectãdum, aut etiam aliquod malum ex ore suo proferendum. Hic eo tempore obmutuit, & humiliatus est & siluit, non solum à malis, sed etiam à bonis. Perfectius egit Paulus, non obmutuit à bonis, sed à solis malis. Nam dum consisteret peccator aduersus eum, dixit: Maledicimur, & benedicimus, & blasphemamur & obsecramus. Hic tamen nec bonum nec malum protulit: Sed obmutui, inquit, etiam à bonis,

& dolor meus renouatus est, id est, nouis cõuicijs, nouis doloribus cõmouebar. Sed quia dixi ut non delinquerem in lingua mea, concaluit cor meum intra me, & in meditatiõe mea exarsit ignis genuinus, qui motum conscientiæ innocentis inflammat. Locutus tamen tandem aliquando dixi domino: Notum fac mihi finem meum, ut sciam quàm diu opprobrium insipienti ero. *Consideraui tamen & hoc, quia uanitati subiacet omnis homo uiuens, quique cum in imagine transeat, sollicitus est & condit thesauros ignorans cui cõgreget eos. Quæ autem causa ut dum agit de eo, qui eum suo iurgio prouocabat ad litigandum, subito ad istum deuolutus sit qui thesaurizat. Utiq; nõ esset lis in seculo, si non unus uellet alio ditior fieri, siue in opibus, siue in honoribus.* Hic autem qui custodit uias suas dicit: Expectatio mea non est alia, nisi dominus, & substantia mea ipse est, qui ab omnibus iniquitatibus meis eripiat me, & amoueat à me plagas suas. A fortitudine enim manus domini defeci in increpationibus, *considerans fortitudinem patientiæ dei, qui usq; in crucem manus suas expandit, & dum illum cupio imitari, defeci in increpationibus.* Propter præuaricationem primum hominem corripuisti, *& qui factus fuerat, ut efficeretur per obedientiam immortalis, per inobedientiam mortalis*

effectus

effectus est, & cum mortalis est, tabescat ueluti aranea anima eius. Non dixit mori fecisti, *sed tabescere fecisti. & dat araneæ comparationem, ut sicut scissa tela eius repentino flatu, ita scisso corpore eius à morte, anima tabescat, non habēs florem corporeum, & tamen uane conturbatur cum sciat se non longo post tempore moriturum. Hæc in alio increpans, in se emendat, & cum lachrymis orat, ut non taceat dominus, loquatur in corde eius in consilio eius, ut cognoscat se incolam & peregrinum in hoc seculo, & dicat:* Remitte mihi hic pec-*cata mea, ut ibi refrigerer:* Hic, *inquit, mihi remitte prius quàm abeam, quia si mihi hic remiseris, ibi refrigeriū inuenio, & amplius non ero peregrinus, quia efficior ciuis sāctorum & domesticus dei per dominum nostrum* Iesum Christum, *qui regnat in secula seculorum* Amen.

In finem psalmus Dauid XXXIX

Expectans *expectaui dominum, & intendit mihi. Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fecis. Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos. Et immisit in os meum canticum nouum carmen deo nostro.* Videbunt *multi & timebunt, & sperabunt in domino.* Beatus *uir cuius est nomen*

domini spes eius, & nõ respexit in uanitates & insanias falsas. Multa fecisti tu domine deus meus mirabilia tua, & cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi. Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Sacrificium & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti, tunc dixi ecce uenio. In capite libri scriptum est de me, ut facerem uoluntatem tuam deus meus uolui, & legem tuam in medio cordis mei. Annunciaui iusticiam tuam in ecclesia magna, ecce labia mea non prohibebo domine tu scisti. Iusticiam tuam non abscondi in corde meo, ueritatem tuam, & salutare tuum dixi: Non abscondi misericordiam tuam, & ueritatem tuam à consilio multo. Tu autem domine ne longe facias miserationes tuas à me, misericordia tua, & ueritas tua semper susceperunt me. Quoniam circundederunt me mala quorum non est numerus, comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut uiderem. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me. Complaceat tibi domine ut eruas me, domine ad adiuuandum me respice. Confundantur & reuereantur simul, qui quærũt animam meam, ut auferant eam. Auertantur retrorsum & reuereantur qui uolunt mihi mala.

Ferant

Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi euge euge. Exultent & lætentur super te omnes quærentes te, & dicant semper magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum. Ego autem mendicus sum & pauper, dominus sollicitus est mei. Adiutor meus & protector meus tu es deus meus, ne tardaueris.

COMMENTARIVM

Iste in tricesimo octauo psalmo dixit: Quæ est expectatio mea, nonne dominus? Nunc in tricesimo nono dicit: Expectãs expectaui dominum, & respexit me. Et qui ibi dixerat: Exaudi orationem meam, Hic dicit: Exaudiuit orationẽ meam. Quid orasti? Hoc, inquit, oraui, ut educeret cogitationes meas de lacu miseriæ, & de luto libidinũ, quæ merito feces dicuntur, & statueret super petram pedes meos, ut ultra non commouear flantibus uentis, id est, suggerentibus spiritibus immundis. Et his factis dirigat gressus meos, tunc dabit ori meo canticum nouum Omnis qui uicerit, nouum canticum canit, canit autem non sibi, reputans quia sine deo non respondet salus, nec Pharaoni, sed canit hymnum deo, quia in ipso faciemus uirtutem, & ipse ad nihilum redigit inimicos nostros. Ego ergo expectans dominum, hoc consecutus sum. Videbunt me multi sperantem in domino, ad meum desiderium

peruenisse, & ipsi timebunt deum, & sperabunt in domino. Ille enim solus beatus, qui nomen domini spem suam credens, non respicit uanitates mundi, & insanias falsas diaboli. Multa fecit dominus mirabilia, & in cogitatione eius nullus similatur ei, nec in cœlis, nec in terris. Ego autem annunciaui, quia expectaui dominum, & locutus sum, quia respexit me, & multiplicati sunt qui expectarent dominum. Didicerunt enim à me, quia sacrificium & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi. Dixisti enim: Plus est obedientia aurium, quàm sacrificium manuum, quod tibi pro peccato offerri minime postulasti: tunc dixi ecce ueniam. In capite libri scriptum est de me, id est, in initio psalterij de me scriptum est, ut beatus efficiar uir, ut faciam uoluntatem tuam, & sit in lege tua uoluntas mea, hoc uolui, & legem tuam in medio cordis mei. Annunciaui iustitiam tuam in ecclesia magna, id est, in conuentu magnorum iuste locutus sum, iuste iudicaui, non accipiens personam. Prohibui labia mea, ut quod iustum est non absconderem in corde meo, sed ueritatem tuam in iudicio, & salutare tuum in persona humili dixi. Non celaui misericordiam tuam, sed dixi miserendum inopi. Nec tacui ueritatem tuam in synagoga multa, id est, in conuentu multorum. Tu ergo domine ne longe facias

misericordias

misericordias tuas à me, quia misericordia tua & ueritas tua semper susceperunt me: susceptum me suum agnoscit, æquitas dum iudico, misericordia dum subuenio. Et quoniam aduersa & mala cõprehenderunt me fugientem, & non possum mihi adesse, & multiplicantur super capillos capitis mei, ita ut ipsum cor meum derelinquat me, Deprecor, ut complaceat tibi domine, ut eripias me, domine ad adiuuãdum me respice. Quærunt enim spiritus immundi animam meam, ut auferant eam, & uolunt mihi mala, ita ut dum satis sibi fecerint, dicant mihi, euge euge. Præsta ut quotiens me uolunt capere, ferant confestim confusionem suam, exultent autem qui diligunt salutare tuum in me. Et quia egenus in uiribus, & pauper in uirtute sum, & sine auxilio tuo pugnare non ualeo, tu domine adiuua me. Festinãt illi ut interficiãt, domĩe deus meus ne tardaueris in resistendo eis, qui regnas cũ patre & spiritu sancto, per omnia secula seculorũ Amẽ.

In finem psalmus David XL

B*Eatus uir qui intelligit sup egenũ & pauperẽ, in die mala liberabit eũ dominus. Dominus cõseruet eũ et uiuificet eũ, & beatũ faciat eũ in terra, et nõ tradat eũ in animã inimicorũ eius. Dominus opẽ ferat illi sup lectũ doloris eius, uniuersũ stratũ eius uersasti in ĩfirmitate eius. Ego dixi domĩe misere*

rere mei, sana animam meam quia peccaui tibi. Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius. Et si ingrediebatur ut uideret, uana loquebatur cor eius, congregauit iniquitatem sibi. Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. Aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersum me cogitabant mala mihi. Verbum iniquum constituerũt aduersum me, nunquid qui dormit non adijciet ut resurgat. Etenim homo pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Tu autẽ domine miserere mei, & retribuam eis. In hoc cognoui quoniam uoluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me. Me autem propter innocentiam suscepisti, & confirmasti me in conspectu tuo in æternum. Benedictus dominus deus Israel à seculo in seculũ fiat fiat.

COMMENTARIVM

QVinq; sensus esse in homine, omnibus notũ est, qui sunt, uisus, auditus, odoratus, gustus, & tactus. Sed his omnibus præpositus, qui nutrimento sapientiæ coalescit, & memoriæ cibo pinguescit. Agitur ergo cum eo in capite psalmi huius, ut intelligat super egenum & pauperem. Nam uidere cum omnes possunt, sed nisi intellexerit, inquit, super egenum & pauperem, beatus non

erit, & in die mala non eum liberat dominus. dicit enim & hic egenus & pauper: Esuriui, & non dedistis mihi manducare: Sitiui, & non potastis me: Hospes fui, & non suscepistis me: Infirmus fui, & non uisitastis me. Beatus ergo qui intelligit super egenum & pauperem. Christum esse, ipsum enim si intelligit non cunctabitur, paratus erit succurrere. In die ergo mala, quādo dicendum est hœdis: Ite in ignem æternum. Tunc liberat eum dominus, & ut conseruet eum, ut uiuificet eum, & beatum faciat eum, & emundet in terra animam eius, & non tradet eum in manus inimici eius: & uniuersum stratum eius uersasti in infirmitate eius. Omnem tentationem inimici esse hoc loco censemus: Stratum uero eius orationem asserimus, in quo inclamat domino: Miserere mei, Sana animā meam, quia peccaui tibi. Dum ergo sanata fuerit anima, stratus eius, id est, prostratio eius uersatur in infirmitate, id est, in illo uersatur qui fecit animam infirmam inimicis suis. Ideo deniq; & sequitur: Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur? In peccato perijt ab eo hoc, quod dicitur Christianus. Hoc enim nomen est, quod perire nobis dæmonia student. Et ingrediuntur cor nostrum, ut uideant si consentimus, et si consenserimus, simul in unum susurrant, & cogitant aduersum nos, mala,

& uerbum iniquũ cogitãt aduersum nos, ut si peccauerimus non pœniteamur, sed desperantes recuperationem, ita damus nos hostibus prædam, dicentes eis : Nunquid qui dormit non adijciet ut resurgat? Nã & homo pacis meæ, in quo speraui, id est, homo meus exterior ampliauit aduersum me supplantationẽ, consentiens suggestionibus eorũ: qui edebat mecũ panem uitæ, ipse consensit eis, accepit ab eis, ut Iudas argẽteos, & prodidit dominum. Ita hic accepit ab eis concupiscentiã, & prodidit me: sed tu domine sicut suscitasti filium tuũ à mortuis, ita me suscita à peccatore, suscita me, & retribuam illis. In hoc cognoui quia pro me passus es, ut non gaudeat inimicus meus super me. Voluisti mecum, pro me mori, etiam non recusasti, sed te iacente in sepulchro timui, te autem resurgente non gaudebit inimicus meus super me, propter innocẽtiam enim meã suscepisti me: hoc ecclesia in Apostolis & prophetis dicit, quia non philosophos & rhetores, sed rusticos & piscatores suscepti à deo ecclesiam pauerunt, quam confirmauit in conspectu suo in æternum. Cui dicimus : Benedictus dominus deus Israel à seculo & in seculum, fiat fiat. Non te offendat diligens lector, quò d rem mysticam ad moralẽ traximus causam. Nam sicut Iudam ad prodendum dominum circundederunt Pharisæi, & munera ei

offerendo

offerendo fecerunt eum salutem suam tradere, ita hominē meū exteriorē, qui edit panē meū, spiritus immūdi circūdāt, & offerūt ei, nunc pecunias per auaritiā, nūc luxuriam per cōcupiscentiā, à quibus si acceperit, prodit, dū prodiderit, agūt cū eo ut laqueo se suspēdat, id est, ut desperet se posse à pœnitētia liberari, sed istis dicit: Nūquid qui dormit nō adijciet ut resurgat. Quod quidē mysticus, ut dixi, sensus ad resurrectionē dominicam manifestat, sed nos moralem ex mystico genuimus locū, qui propter hoc quod nos ipsi nobis nocuimus, abijcimur, cessemus nobis nocere, et inocētes efficimur, ut merito unusquisque dicat deo, Propter innocentiam *suscepisti me, & qui proieceras à facie tua per peccatum, nunc per pœnitentiam confirmas me in conspectu tuo in æternum, qui regnas in secula seculorum Amen.*

In finem intellectus filijs Chore, *psalmus* David XLI

Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarū, ita desiderat anima mea ad te deus. Sitiuit anima mea ad deum fontem uiuum, quando ueniam & apparebo ante faciem dei. Fuerunt *mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est deus tuus.* Hæc *recordatus sum, & effudi in me animam meam,*

quoniam

quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usq; ad domum dei. In uoce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Quare tristis es anima mea, & quare coturbas me. Spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare uultus mei & deus meus. Ad me ipsum anima mea conturbata est, propterea memor ero tui de terra Iordanis & hermonijm à monte modico. Abyssus abyssum inuocat in uoce cataractarum tuarum. Omnia excelsa tua & fluctus tui super me transierunt. In die mandauit dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius. Apud me oratio deo uitæ meæ, dicam deo susceptor meus es. Quare oblitus es mei, & quare contristatus incedo dum affligit me inimicus. Dum confringuntur ossa mea, exprobrauerunt mihi qui tribulant me inimici mei. Dum dicunt mihi per singulos dies, ubi est deus tuus, quare tristis es anima mea, & quare conturbas me. Spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare uultus mei & deus meus.

COMMENTARIVM

Sicut ceruus serpentinis carnibus pastus, ueneno exæstuans festinat ad fontes, ita serpentis antiqui pastus consilio festinat anima mea ad te deus. Et quia proiecisti me à facie tua per præuaricationem

cationem meam, nunc per pœnitentiam meam sunt mihi lachrymæ panes die ac nocte dicenti, quando ueniam & parebo ante faciem dei? Patior enim insultationes dæmonum dicentium mihi: ubi est ad cuius similitudinem factus es? proiecit te de paradiso suo. Ego autem credo quod ibi ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, ubi factus est homo, nec solum ibi reuertar per Christum, uerum etiam per ueniam ad domum ipsius dei. Et qui inde proiectus sum in uoce tribulationis, reuertar in uoce exultationis & confessionis sonus epulantis. Noli ergo iam tristis esse anima, sed spera in deum, quia confitebor illi. Saluator uultus mei, id est, imaginis suæ recuperator erit deus meus, qui me à facie sua, non ut ipse uoluit proiecit, sed ego à me ipso animam conturbaui, ego eam læsi à me ipso, anima mea turbata est, & propter hoc memor ero nominis tui ad terram Iordanis, ibi accipiam remissionem peccatorum. Vbi abyssus abyssum inuocat. Filius patrem de profundo terræ, & fluminis, & apertis cataractis cœli descendente spiritu sancto, pater appellat filium de altitudine cœlorum. Cum ergo altitudo ad altitudinem clamat, excelsa dei in me ingressa sunt. Homo enim recuperatus est, nõ angelus, non aliqua alia creatura, quando in die mandauit dominus misericordiam suam gratis in baptismo remittendo

mittendo peccata, & ipsam misericordiam suam mihi in tenebris peccatorum posito, uelut in obscuro noctis, ibi hanc eandem misericordiam declarauit. Plus est enim *misericors in pœnitente, quàm in credente: ibi per baptismatis gratiam simplex est indulgentia: hic geminatur, & ueluti duplici lumine declaratur, quando dicit homo cum lachrymis deo: Susceptor meus es, quare me oblitus es, cum possis indulgendo succurrere? Quare me repulisti, cum possis expulsum & exulē ad patriam reuocare? Et quare tristis incedo, cum possis lætitiam reddere?* Incedo, *inquit, tristis, dum affligit me inimicus, dum confringit omnia ossa mea.* Tri*sticia enim animi, ait Salomõ, exiccat ossa. Cessa ergo tristicia, & desine conturbare me: spe enim saluus efficior, & erit salus uultus mei, reddens libertatem aspectibus meis deus meus, qui regnat in secula seculorum Amen.*

In finem psalmus Dauid XLII

IVdica me deus & discerne causam meā de gente non sancta, ab homine iniquo & doloso eripe me. Quia tu es deus fortitudō mea, quare me repulisti, & quare tristis incedo dum affligit me inimicus. Emitte lucem tuam & ueritatem tuam, ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua. Et introibo

troibo ad altare dei, ad deũ qui lætificat iuuẽtutem meam. Cõfitebor tibi in cythara deus deus meus, quare tristis es anima mea, & quare cõturbas me. Spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi salutare uultus mei & deus meus.

COMMENTARIVM

GEns nõ sancta, cogitationũ pessimarũ sunt semina, quæ zizania in euãgelio, à malo homine sup bonũ semẽ sata nascũtur. Ab hoc homine iniquo, id est, diabolo libera me, qa tu es deus fortitudo mea, noli me repellere à te, ut nõ tristis incedã quãdo affligit me inimicus, sed immitte lucẽ tuam & uince tenebras meas, mitte ueritatẽ tuã, & uince mẽdacia mea. Lux enim tua & ueritas tua, ipsæ me pducũt ad montẽ sanctũ tuũ, & in tabernacula tua, cum ingredi me feceris ad altare dei, ubi quãuis senectute cõfectus uenerim, ibi iuuenis fiã, ut quasi infans confitear in cythara domino deo meo, Iã noli tristis esse aĩa mea, desine conturbare me, aufer à te desperationẽ, & spera in deũ, quoniam confitebor illi. Salus enim uultus mei erit deus meus, qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem pro filijs Chore intellectus psalmus Dauid XLIII

DEus aurib. nostris audiuimus, patres nostri annũciauerũt nobis. Opus quod operatus es in

es in diebus eorum, & in diebus antiquis. Manus tua gentes disperdidit & plantasti eos, afflixisti populos & expulisti eos. Nec enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluabit eos. Sed dextera tua & brachium tuum & illuminatio uultus tui, quoniam conplacuisti in eis. Tu es ipse rex meus & deus meus, qui mandas salutes Iacob. In te inimicos nostros uentilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis. Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Saluasti enim nos de affligētibus nos, & odientes nos confudisti. In deo laudabimur tota die, & in nomine tuo confitebimur in seculum. Nunc autē repulisti nos & confudisti nos, & non egredieris deus in uirtutibus nostris. Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros, & qui oderunt nos diripiebant sibi. Dedisti nos tanquam oues escarū, & in gentibus dispersisti nos. Vendidisti populum tuum sine precio, & non fuit multitudo in commutationibus eorum. Posuisti nos opprobrium uicinis nostris, subsannationem & derisum his qui sunt in circuitu nostro. Posuisti nos in similitudinem gentibus, commotionem capitis in populis Tota die uerecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me. A uoce exprobran

probrantis & obloquentis, à facie inimici & persequentis. Hæc omnia uenerunt super nos nec obliti sumus te, & inique non egimus in testamento tuo. Et non recessit retro cor nostrum, & declinasti semitas nostras à uia tua. Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, et cooperuit nos umbra mortis. Si obliti sumus nomen dei nostri, & si expandimus manus nostras ad deū alienum. Nonne deus requiret ista, ipse enim nouit abscondita cordis. Quoniam propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Exurge quare obdormis domine, exurge & ne repellas in finem. Quare faciam tuam auertis, obliuisceris inopiæ nostræ et tribulationis nostræ. Quoniam humiliata est in puluere anima nostra, conglutinatus est in terra uenter noster. Exurge domine adiuua nos, & redime nos, propter nomen tuum.

COMMENTARIVM

TRia genera hostium Christiano insurgunt: unum genus diaboli & dæmonū eius: aliud persecutorum: tertium quod commune est omnibus barbaricæ feritatis. Sed tota tria genera non arcu nostro nec brachio nostro superantur, sed dextera dei & brachio dei & illuminatiōe uultus eius, de quo patres nostri narrauerunt nobis. Quo

modo manus illius eiecit gentes, & plantauit eos. Sicut ergo illi non in gladio suo possederunt terram, sic & nos non in uirtute nostra confidentes terram nostri corporis posidemus, sed tu saluas nos ex affligentibus nos, siue regibus perfidis, siue dæmonijs, siue (ut dixi) hostibus usitatis, quia damur eis pro peccatis nostris, uelut oues escarum: sed si exclamemus, dicentes: Hæc omnia uenerunt super nos, & obliti non sumus te domine, Aut si obliti sumus nomen dei nostri, aut si expandimus manus dijs alienis, tu deus uerus require ista, qui optime nosti occulta cordis. Pro deo patitur, quidquid aduersi sustinuerit omnis sanctus. Quia sicut qui pecunias multas habet, si passus fuerit furis gladium, pro pecunijs suis passus est: ita qui sanctitatem in moribus obtinet, quicquid passus fuerit aduersi, pro deo patitur, quæ summa est integritas sanctitatis: & patitur inimicum, siue persecutorem fidei, siue persecutorē mundi corporeum, siue per ipsum principem mūdi & ministros eius. Tenentes ergo sanctitatem, clamemus domino. Quoniam propter te morte afficimur tota die, rogamus, ut exurgas & non repellas nos in finem, ne obliuiscaris inopiam nostram, & tribulationem nostram, quoniam humiliata est in puluere anima nostra, adhæsit in terra uenter noster. Quando

enim

enim corporalibus necessitatibus aggrauamur, uexatur in puluere anima nostra. Dum autem uenter noster terrenis dapibus adhæret, æternum nobis minatur interitum. Ostēdimus tibi uulnera nostra, tu qui saluator es, exhibe uulneribus medicamina. Nemo enim ab humilitate pulueris liberā habebit animā, nisi tu per inuisibiles donaueris animæ contemptū pulueris corporalis. Nec habebit amorē ieiunij & orationis, ad contemnendum uentrē, qui terræ adhæret, nisi tu concesseris. Exurge domine adiuua nos & libera nos, propter hoc ipsum quod nominis tui splendore censemur, libera nos ab occupationibus pulueris, in quibus humiliatur anima nostra, & ab aggrauatione uētris. Quia si harum duarum specierum nobis concesseris dona, cōtemptum corporis & uentris, liberi erimus in Christo Iesu domino nostro, per quem & cum quo tibi est deo patri & spiritu sancto honor & gloria in secula seculorum Amen.

In finem pro his qui cōmutabuntur filijs Chore ad intellectum canticum pro dilecto XLIIII.

E*Ructauit cor meum uerbum bonū, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribæ uelociter scribentis. Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te deus in æternum. Accingere*

gladio tuo, super fœmur tuum potentissime. Specie tua & pulchritudine tua, intēde prospere procede & regna. Propter ueritatem & mansuetudinē & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua. Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent in corda inimicorum regis. Sedes tua deus in seculum seculi, uirga directionis uirga regni tui. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem propterea unxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Myrrha & gutta & cassia à uestimentis tuis, à domibus eburneis ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato, circundata uarietate. Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum & domum patris tui. Et concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est dominus deus tuus & adorabunt eum. Et filiæ Tyri in muneribus, uultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, in fimbrijs aureis circumamicta uarietatibus. Adducentur regi uirgines post eam, proximæ eius afferentur tibi. Afferentur tibi in lætitia, & exultatione, adducentur in templum regis. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Memores erunt nominis tui domine

mine, in omni generatione & generatione. Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, et in seculum seculi.

COMMENTARIVM

ERuctauit cor patris uerbum bonum, omnia per ipsum facta sunt. Quia uniuersa suum eum creatorem agnoscunt. Regi suo opera sua dicunt, hoc est, omnia quæ subsistimus & mouemur & sumus opera tua. Lingua mea calamus est. Cuius calamus? Scribæ, inquit, uelociter scribentis. Quid turbanter, quid festinanter lingua prophetæ proferre uult, audiamus: Hoc, inquit uerbum quod pater eructauit, cuius omnia quæ sumus opera sumus, Speciosus forma apparebit, & præerit filijs hominum. Speciosus forma, id est, uirginea forma erit ortus eius. Et effusa gratia à labijs eius egreditur, per quam benedictus erit in æternum. Et accingit gladium suum super femur, ad amputandas omnes libidines. Ostendens speciem suam, id est, manifestans patrem, & pulchritudinem suam, id est, & spiritũ sanctũ. Species enim filij pater est, & pulchritudo eius, spiritus sanctus: & in his intẽdit & prospere procedit, & regnat propter ueritatem: propter hanc de cœlo descendit, quia perierat à filijs hominum: propter hanc procede, & regna propter ueritatem. Nec solum propter

ueritatem, sed & propter mansuetudinem, & propter iustitiam trinitas regnat. Pro his tribus speciebus in Christo, propter ueritatem, pater ueritatis est. Propter mansuetudinem filius, quia exinaniuit seipsum, & cum esset æqualis patri, formam serui suscepit, in qua speciosus apparuit: & propter iustitiam eius spiritus sanctus. Sic enim dicit ad Ioannem cum baptizaretur, Sic decet nos implere omnem iustitiam. Et his dictis aperti sunt cœli, & in specie columbæ uenit in eum spiritus sanctus. Post hæc deduxit eum mirabiliter dextera eius, ex qua cæcos illuminabat, infirmos curabat, mortuos suscitabat. Sagittæ autem eius acutæ, omnibus notū est, sic ut ipsi mundi amatores pingerent sibi spiritum immundum in specie cupidinis, intendentis arcum, & exprimentis sagittas, in amorem libidinis uulnerantes. Ita ergo hic noster exprimet sagittas acutas potentissimas in amore regni cœlorum, ita ut renuncient homines & patrem & matrem, & omnia quæ possident. Insuper & seipsos abnegent & sequantur eum. Istæ sagittæ amicos regis liberant, inimicos regis occidunt. In corde enim percutiuntur, ubi eorum suggestiones inueniunt. Cum enim obtinuerint istæ sagittæ in corde nostro uictoriam, tunc sedem Christi in mente nostra suscipimus, & uirgam rectam, hoc est, regulam rectæ

fidei

fidei, uirgam regni eius appetimus, in qua sub disciplina agentes diligimus iustitiam, & odimus iniquitatem: eum scilicet imitantes quem unxit deus oleo lætitiæ præ consortibus suis. Sicut enim specio sus forma præ filijs hominum in carne natus apparuit, sit unctus chrismate præ omnibus Christus Iesus apparuit. Multi filij hominum sancti ab Abel usq; ad Christum, sed nullus ex uirgine natus. Nullus hac specie æditus, hac forma manifestatus: Quis, in quit, erit similis deo inter filios dei? ut subaudiamus, illi gratia filij, hic natura: & multi Christi unctione olei, hic autem angelis adorantibus, stellis indicantibus, prophetis præconantibus, Ioanne metuente, cælis apertis, patre de cœlis clamante, spiritu sancto adueniente de cœlis, & in eo manente, Christus est præ omnibus participibus, quibus hoc comparticipatus est nomen. Myrrha & gutta & Casia à uestimentis eius. Myrrha in assumptionem corporis. Gutta cum attactu uestimentorum eius homines saluabantur. Casia cum odor uitæ credentibus probabatur. Contra hoc uenit, ut dicatur, & Iudas uestimentum eius tetigit & perijt. Milites autem etiam possiderunt uestimentum eius. Et pro hoc ipsum ad interitum sunt deuoluti. Quomodo ergo odore uestimentorum eius salus animæ gignebatur. Audi

Apostolum dicentem: Alijs quidem odor uitæ in uitam, Alijs uero odor mortis in mortem. Sanè illud considerandum est, quòd domus cum eburneæ delectât. Eburnea domus est corpus castum, in qua tinea non facit ullam libidinem peccati. Vnde animæ dicitur, in cuius potestate datum est corpus: Audi filia & uide, inclina aurem tuam his uerbis, ut obliuiscaris populum tuum, id est, exempla peccantium, & domum patris tui, id est, imitationem Adæ patris tui secundũ carnem. Quare hoc? Quia cõcupiuit rex decorẽ tuũ. Quis iste rex est? Quem adorant, inquit, filiæ Tyri in muneribus. Si enim Tyrus, quæ superstitiosior cæteris ciuitatibus semper fuit, dat adorãtes animas Christo, & munera offerentes, quanto magis uultum eius adorabunt omnes diuites plebis? Sanè gloriam omnem quam in gemmis reginæ circunferunt extrinsecus ad uidẽdum hominibus, hic omnem gloriam filiæ regis ab intus esse uult in penetralibus mentis, ibi eam uult in fimbreis aureis circundari uarietate uirtutum. Tunc adducentur uirgines, incorrupta fides, patientia, prudentia, & proximæ earum adducentur in læticiam & exultationem, ut intrent in templum regis. Vbi pro duodecim patriarchis, nati sunt deo filij alij duodecim, quos constituit principes Iesus, super omnem terram, memores nominis

sui

sui in omni gente, cum eis diceret, baptizate omnes gentes. Propterea populi confitentur deo in æternum, & in omnia secula seculorum Amen.

In finem filijs Chore pro arcanis XLV.

DEus noster refugium & uirtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris. Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eorum, conturbati sunt montes in fortitudine eius. Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei, sanctificauit tabernaculum suum altissimus. Deus in medio eius non commouebitur, adiuuabit eam deus mane diluculo. Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna, dedit uocem suam mota est terra. Dominus uirtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. Venite & uidete opera domini quæ posuit prodigia super terram, auferens bella usq; ad finem terræ. Arcum conteret & confringet arma, & scuta conburet igni. Vacate & uidete, quoniam ego sum deus, exaltabor in gentibus & exaltabor in terra. Dominus uirtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob.

COMMENTARIVM

QVando in lachrymis & in animi tribulatione suderis orationem deo, securus esto

quod deus tibi & refugium fit, & uirtus efficitur. Incipis non timere dum conturbatur terra corporis tui. Quia transferuntur montes Apostoli domini, altitudinem eius prædicantes. Ipsi transferentur, in corde maris, in mentibus seculi fluctuantis, quantumuis sonent & turbētur aquæ eius, & conturbentur etiam ipsi montes, id est, Apostoli in fortitudine eius, id est, in passione eius, quātáuis peccata sint quæ cōturbent animas, & prædicantibus Apostolis, hi qui peccatorum opprimuntur conscientia, tribulentur: unus impetus Iordanis dat remissam peccatorum, & lætificat ciuitatem dei, cum sanctificat tabernaculum corporis tui spiritus sanctus. Deus iam in te non commouebitur, cum adiuuat animam tuam deus aspectu suo. Hebræus dicit: *Adiuuauit eam deus mane diluculo, id est, cum tenebræ peccatorum per fluminis impetum transierint, deus qui lux est, initium lucis dat in cor eius, & adiuuat eam, id est, animā quæ dicit: Dominus uirtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. quantuncunq; conturbentur gentes, id est, idola colentes aduersus martyres domini, quantumuis inclinentur regna ad persecutionem eorum, dat uocem suam altißimus in corde eorum, & ita mouetur terra corporis eorū, ut penitus non timeant eos qui occidunt corpus: timentes autem illum qui*

& animam

& animam & corpus poteſt perdere in gehēnam, ita contemnunt animas eorum, ut paſsionibus ſuis arcus eorum conterant, & arma eorum confringant. Qui hoc faciunt? qui uacant ab omnibus mundi curis, & uident, quoniam ipſe eſt deus qui negatur à gentibus, qui à Iudæis crucifigitur, hic noſter refugium, hic noſter uirtus, hic noſter adiutor, hic deus uirtutum, hic ſuſceptor noſter eſt, qui eſt etiam deus Iacob regnans cum patre & ſpiritu ſancto nunc & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorum Amen.

In finem pro filijs Chore, pſalmus
David XLVI.

OMnes gētes plaudite manibus, iubilate deo in uoce exultationis. Quoniam dominus excelſus terribilis rex magnus ſuper omnem terram. Subiecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris. Elegit nobis hæreditatem ſuam, ſpeciem Iacob quam dilexit. Aſcendit deus in iubilo, & dominus in uoce tubæ. Pſallite deo noſtro pſallite, pſallite regi noſtro pſallite. Quoniam rex omnis terræ deus, pſallite ſapienter. Regnabit deus ſuper gētes, deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam. Principes populorum congregati ſunt cum deo Abraham, quoniam dij fortes terræ uehementer eleuati ſunt.

COMMENTARIVM

OMnes gentes plaudite manibus. Sicut in aduentu diaboli omnibus gentibus planctus indictus est: Audiuimus enim uocem de cœlo dicentem, uæ terræ & mari, quia proiectus est diabolus ad uos, ita in aduentu domini Iesu in uoce exultationis dicitur: Omnes gentes plaudite manibus, deus enim summus, deus terribilis, qui est magnus super omnem terram, hic subiecit populos nobis. Hoc Apostoli dicunt: Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris. Quando hoc fecit? Quando elegit nobis hæreditatem suam in specie Mariæ, quam dilexit spiritus sanctus, tunc ascendit in strepitu & in uoce tubæ. Herodes turbatur, pastores terrentur, magi fugiunt, infantes occiduntur, angeli psallunt, dicẽtes: Gloria deo in excelsis: qui dicunt pastoribus, quia ecce regnat deus super omnes gentes, deus sedet super sedẽ sanctam suam. Si sedes eius ubicunq; uirginitas illibata fuerit, quanto magis in Maria? Principes populorum conuenerunt cum deo Abraham. Principes hoc loco angelos indicat, qui cum deo Abraham ad Mariam conuenerunt, quando gloriam cecinerunt. Vt quid autem natus sit rex magnus, & ut quid conuenerint principes cum deo Abraham, audiamus: Ideo, inquit, conuenerunt, quia dij fortes terræ in su-

ræ in superstitionibus suis, & in templis suis nimium eleuati sunt, ut his expulsis atque deiectis, regnet dominus Iesus Christus super omnes gentes in secula seculorum Amen.

Psalmus cantici filijs Chore secunda sabbati. XLVII.

MAgnus dominus & laudabilis nimis, in ciuitate dei nostri in monte sancto eius. Fundatur exultatione uniuersæ terræ, mons Syon latera Aquilonis ciuitas regis magni. Deus in domibus eius cognoscetur cum suscipiet eam. Quoniam ecce reges terræ congregati sunt, conuenerunt in unū. Ipsi uidentes sic admirati sunt cōturbati sūt, cōmoti sunt, tremor apprehēdit eos. Ibi dolores ut parturiētis, in spiritu uehemēti conteres naues Tharsis. Sicut audiuimus, sic uidimus in ciuitate domini uirtutum, in ciuitate dei nostri, deus fundauit eam in æternum. Suscepimus deus misericordiam tuam, in medio templi tui. Secundum nomen tuum deus sic, & laus tua in fines terræ, iustitia plena est dextera tua. Lætetur mons Syon, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine. Circūdate Syon & complectimini eam, narrate in turribus eius. Ponite corda uestra in uirtute eius, & distribuite domos eius, ut enarretis in progenie altera. Quoniam hic est deus noster in

ster in æternum, & in seculum seculi, ipse reget nos in secula. COMMENTARIVM

MAgnus dominus & laudabilis nimis. Laus domini pro diuersitate donorum eius & operum est prædicanda. Laudatur in sanctis, laudatur in donis cibi carnalis & spiritualis: laudatur in fabrica mundi, & in diuersis, ut diximus, largitionibus suæ inæstimabilis pietatis. In isto autem psalmo qua de causa laudatur? Quia dilatauit, inquit, exultationem uniuersæ terræ à mõte Syon, à latere Aquilonis; ibi est ciuitas magni regis, ciuitas Bethleem. In huius ciuitatis grauibus, id est, in his qui nulla sunt leuitate superflui, in his cognitus est dominus, quando suscepit eam. Quam eam? Exultationem utique, quam dilatauit omni terræ. In grauibus usque hodie cognoscitur dominus. Sicut enim si uideas aliquem leuem & uanum, ibi cognoscis diabolum: sic si quem uideris grauitate conspicuum, ibi cognoscis dominum Iesum Christum. Sicut tunc cognitus est in grauibus, in Mariæ integritate, & in Ioseph castitate. Statim autem ut in his cognitus est, reges terræ turbati sunt. Venerunt enim principes sacerdotum & scribæ populi ad regem, & ad stellæ indicium interrogati, dixerũt natum Christum in Bethleem Iudæ: Tunc, inquit, rex turbatus est, & omnis Hierosolyma

cum eo

cum eo. Etiam ipsi uidentes stellam tunc admirati sunt, & tremor apprehendit eos, ita ut admoniti in somnis non redirent ad Herodem regem. Misit autem rex, & occidit omnes infantes, & ibi matres eorum dolebant in nece eorum, sicut parturientes doluerant. Dolebant autem in spiritu uehementi. Contritæ sunt etiam naues Tharsis. Etymologiam fecit naues Tharsis nominando, quod tempore quo non est inuentus dominus, & infantes occisi sunt, etiam nauigia regio sunt iussu uexata, qui bus magi, qui non redierant ad regem credebantur fugere potuisse. Nos autem sicut audiuimus ab eis natum regem: ita & uidimus in ciuitate dei nostri, quam fundauit dominus in æternum. Ibi suscepimus deus misericordiam tuam, in medio templi tui, secundum nomen tuum, quo saluator diceris, ita & laus tua in fines terræ. Iusticia enim plena est dextera qua nos dignaris eruere, & diabolum subiugare: quo facto lætatur mons Syon, lætatur ecclesia, & exultāt filiæ Iudæ, oēs animæ ex utero ecclesiæ iterata natiuitate progenitæ, propter iudicia tua domine, quibus hoc iudicasti, ut diabolū subiugares, & animas hominū liberares. Nunc uos ô animæ liberatæ & iterum genitæ, circumdate matrem uestram Syon, & duorum testamētorum plena lactibus ubera sugite, narrate in turribus eius

misericor

misericordiam, quam consecuti estis. In turribus qui sunt ciuitatem defendũt, & hostibus resistunt. Ponite corda uestra in uirtute eius. *Considerate qua uirtute pro uobis pugnat, & distribuite gradus eius, unumquemq; pro suo merito facite ad gradum accedere, ut illi iuste episcopatus sedem, illi iuste presbyterij gradum tradas. Sic distribuite gradus eius, sine pecunia, sine acceptione personæ, ut enarretis in progenie alterá. Quia hic est dominus deus noster, qui regnat cum patre & spiritu sácto filius dei, ipse reget nos in secula* Amen.

In finem pro filijs Chore psalmus Dauid. XLVIII.

AVdite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Quiq; terrigenæ & filij hominum, simul in unum diues & pauper. Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam. Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam. Cur timebo in die mala, iniquitas calcanei mei circundabit me. Qui confidunt in uirtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Frater non redimit, redimet homo, non dabit deo placationem suam. Et precium redẽptionis animæ suæ, & laborabit in æternum, & uiuet adhuc in finem. Non uidebit interitum

teritum cum uiderit ſapientes morientes, ſimul in-ſipiens & ſtultus peribunt. Et relinquent alie-nis diuitias ſuas, & ſepulchra eorum domus illo-rum in æternum. Tabernacula eorum in pro-genie & progenie, uocauerunt nomina ſua in ter ris ſuis. Et homo cum in honore eſſet non intel-lexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſi-milis factus eſt illis. Hæc uia illorum ſcandalum ipſis, & poſtea in ore ſuo complacebunt. Sicut oues in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos. Et dominabuntur eorum iuſti in matutino, & auxili um eorum ueteraſcet in inferno à gloria eorum. Veruntamen deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me. Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit glo ria domus eius. Quoniam cum interierit non ſumet omnia, neq; deſcendet cum eo gloria domus eius. Quia anima eius in uita ipſius benedice-tur, confitebitur tibi cum benefeceris ei. Introi-bit uſq; in progenies patrum ſuorum, & uſq; in æ-ternum non uidebit lumen. Homo cum in hono re eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.

COMMENTARIVM

SOla Chriſti uox omnes uocat ſimul in unum, excluſa omni acceptione perſonæ, diuitem &

m paupe

pauperem, nobilem & ignobilem, nec omnem omnino terrenum apicem dignitatis excludens, omnes inuitat, ex æquo aperiens in psalterio propositionem suam, ostendens quid timendum sit nobis in die mala. Ne iniquitas, inquit, calcanei circundet me. In se dicit, quod in te timeas. Calcaneus finem corporis notat, ad ipsum serpens attendit, ibi insidiatur. Hoc solum timendum est omnibus, ne in fine suo iniquitate sua capiantur. In quo enim opere quis inuentus fuerit in fine, in eo erit usq; in sempiternum. Vos autem qui confiditis in uirtute uestra, & in abundantia diuitiarum gloriamini, hoc sciatis, quod nullus uos ab interitu redimat, non pater, non mater, nisi homo Christus Iesus, qui dedit seipsum redemptionem pro omnibus. Nullus uestrũ dabit deo portionem suam, precium redemptionis animæ suæ, ut laboret in æternũ, & uiuat in finem, & non uideat interitum, cum uiderit sapientes morientes. Si enim omnes illi magni & opinati, & sapientissimi mortui sunt, quomodo nõ insipientes peribunt, qui cõgregant diuitias, & miseri dũ possunt egẽtibus dare, nolunt. Hi relinquẽt alienis diuitias suas: Nam & cum plures domos habeant, sepulchra tantũ erunt domus eorũ in æternũ. Miser homo, hoc dũ in corpore est non intelligit, dum quasi pecus cœperit

mori

mori, similis erit illis, Interim in hac uia in qua ui-
uunt, monita sancta scandalum sunt illis, postea in
ore suo benedicent. Cum sicut oues in inferno posi-
tos, mors depascitur, tunc dominabuntur eis iusti
in matutino tempore, quo lux resurrectionis in-
choauerit, quando gloriosi à gloria sua expulsi pa-
rebunt, tunc deus liberat animam meam de manu
inferni, accipiens me. Non ergo timeas paupertа-
tem tuam, cum diuitias attendis alienas, quas bene
nosti hic à moriente derelinquendas. Non enim
quando moritur secum tollit omnia, neq; simul des-
cendit cum eo gloria domus eius. Anima deniq;
eius ab adulatoribus in uita ipsius benedicetur.
Post hæc confitebitur deo inuitus, quod eius boni-
tate multa habuerit, multa potuerit, pœnitẽs quod
cum posset inopes iuuare, noluerit. Et quia sera
confessio fructum indulgentiæ non capit, tempore
quo progenies ingreditur patrum suorum, iam
utiq; deposito corpore, usq; in æternum non uide-
bit lumen. Quare? Quia cum esset in corpore ista
non intellexit, modo comparatus iumentis insipi-
entibus, similis factus est illis. In quo tamen ho-
nore fuerit, si forte requiris, similis deo fuit, &
nunc similis est iumentis insipientibus, Non enim
habens in se similitudinem dei, non uidebit lu-
men, sed amissa similitudine dei, dum cœperit

quasi pecus uentri & libidini inseruire. Similis pecoribus iam factus, ita uilis erit deo, quàm uile est pecus. Et ideo sic intrat progenies mortuorum in peccatis suis, quos hic in ista uita imitatus, quia ibi sunt patres eorum, non quorum sunt semine propagati, sed quorum sunt opera imitati. Deniq; Iudæi cum filij Abrahæ essent: dicit eis dominus: Si filij Abrahæ essetis, opera Abrahæ faceretis. Vide & quid adiecit: Vos ex patre diabolo estis, opera enim patris uestri uultis facere. Sic ergo hic intrat in progenies patrum suorum, usq; in æternum non uidebit lumen. Seruantes autem similitudinem dei, & non ea abiecta, similitudinem in se perorũ sumẽtes, uenient ab oriente, & occidente, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno patris & filij & spiritus sancti, qui regnat in secula seculorum Amen.

Psalmus Asaph XLIX.

DEus deorum dominus locutus est, & uocauit terram. A solis ortu usq; ad occasum, ex Syon species decoris eius. Deus noster manifeste ueniet, deus noster & non silebit. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammauit in circuitu eius tempestas ualida. Aduocauit cœlum desursum, & terram discernere populum suum. Congregate illis sanctos suos, qui ordinent testamentum eius

tum eius super sacrificia. Et annunciabunt cœli iustitiam eius, quoniam deus iudex est. Audi populus meus & loquar Israel, & testificabor tibi deus deus tuus ego sum. Non in sacrificijs tuis arguam te, holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos. Quoniam meæ sunt omnes feræ siluarum, iumenta in montibus & boues. Cognoui omnia uolatilia cœli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero non dicam tibi, meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hyrcorum potabo. Immola deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua. Et inuoca me in die tribulationis, eruam te & honorificabis me. Peccatori autem dixit deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu uero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum. Si uidebas furem currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundauit malicia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrē tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum, hæc fecisti & tacui. Existimasti inique quòd ero tui similis, arguam te & statuam contra faciem tuam. Intelli-

gite hæc qui obliuiscimini deum, ne quando rapiat, & non sit qui eripiat. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare dei.

COMMENTARIVM

DEus non nomen est dei, sed indicium, quo superius aliquid indicari humana lingua non posit. Quod nomen participare uolens cultoribus suis, hoc eos fecit nomine uocitari, ut ipse quidem cum sit deus deorum, qui seruiendo ei hoc meruerint nomine nuncupari. Quando ergo locutus est pater? Aut quando uocauit terram? Tunc sine dubio, quando ex Syon species decoris apparuit. Ipse tunc manifeste ueniet iudicare seculum per ignem. Ignis deniq; in conspectu eius ardebit, & circa eum erit tempestas ualida, Tunc congregabuntur Apostoli & martyres, & orthodoxi, quiq; doctores, qui ordinant testamentum eius super sacrificia, in præsenti erunt monitores, doctores Apostoli. Ipsi sunt cœli, qui narrant gloriam dei. Tunc ergo cum deus iudex esse cœperit annunciabunt hi omnes iusticiam eius, qui prædicãt nunc misericordiam eius. Audi ergo hoc populus meus, audi & loquar. Tunc testificor te me uenturum esse ad iudicandum, qui nũc ueni ad redimendum. Ego utiq; deus tuus, non æstimes, quia in sacrificijs

crificijs arguam te, obedientiam uolo magis quàm sacrificium. Præcepta mea custodiri super sacrificia statui. Non enim manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hyrcorum potabo, quicquid ambulat & uolat, meum est. Quid mihi meum pro tuo porriges? Hoc tuum est, si puro corde mihi laudes effundas, & reddas mihi uotum, quod in baptismate positus deuouisti, quo te renũciaturum diabolo spopondisti, & mea promisisti seruaturum te esse mandata. Hoc dum feceris, iuuoca me in die tribulationis, tempore quo de isto corpore exies: & eripiam te de manibus dæmonum, & magnificabis me in donis meis. Tu autẽ qui lucra sectando gradum sacerdotij, aut tu qui gloriam humanã desideras, aut qui in furto participaris, & si ipse adulter non es, tamen cum adulteris uiuis: Quare tu enarras iusticiam meam dicit dominus, cum aduersus fratrem tuum detrahas, & scandalum ponas? An taciturnitatem meam contemnens, speras me tibi esse similem? Ego arguam te, & statuam hæc ante faciem tuam. nolite obliuisci, domino quod promisistis reddite, ne rapiat sicut leo, & non sit qui eripiat. Finis itaq; semper ante oculos est habendus: & in dei laudibus permanendum. Ibi enim est iter, in quo ostenditur salutare dei, qui regnat in secula seculorum Amen.

Psalmus in finem Dauid quando uenit ad eum Nathan propheta quando intrauit ad Bersabeæ. L

MIserere mei deus, secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis & uincas cum iudicaris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ecce enim ueritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Asperges me domine hysopo & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor. Auditui meo dabis gaudium & læticiam, & exultabunt ossa humiliata. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me deus, & spiritum rectum innoua in uisceribus meis. Ne proijcias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi læticiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Libera me de sanguinibus deus

deus salutis meæ, & exultabit lingua mea iustitiam tuã. Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Quoniam si uoluisses sacrificium dedissem, utiq; holocaustis non delectaberis. Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non despicies. Benigne fac domine in bona uoluntate tua Syon, ut ædificentur muri Hierusalem. Tunc acceptabis sacrificium iusticiæ oblationem & holocausta, tunc imponẽt super altare tuum uitulos.

COMMENTARIVM

QVando uenit Nathan propheta ad regem Dauid, non inchoauit peccatum arguere, sed cœpit iudicium flagitare, dicens: Audiui te habentem greges ouium & armenta multa, sublatam unam ouiculam pauperi, ipsam solam habenti. Questus iudici regi dedit rex sententiam, dignum esse morte eum, qui fecit hanc rem. Tunc Nathan: Tu es, inquit, uir qui fecisti hanc rem. Vriam Ecetheum occidisti, & uxorem eius accepisti. Hæc dicit dominus, non recedet gladius de domo tua in æternum. Inuenit reum sententia, & rex sub accusatore positus, deposita potestate, suo iudicio condemnatur. Deus enim uenit ad eum abditus in Nathan, occultus in propheta, & ipse per prophetam postulauit iudicium homo, uicit deus. Deus enim

iustificatus est in sermonibus suis, quibus ab homi/ne flagitauit sententiam, iudicauit sententia in/ter deum irascentem, & hominem delinquentem, & uicit deus iudicatus ab homine. Dixit enim homo: *Dignus est morte uir qui fecit hanc rem.* Deus ergo qui hanc uolebat in reum promulgare sententiam, uenit ad iudicium, ut si iudicatum fuisset non debere hoc factum ulcisci, non iustifi/caretur in sermonibus suis, & non uinceret iu/dicatus. At ubi dictum est, morte dignus est uir qui fecit hanc rem, deus qui uenerat ad iudicium iudicandus, iustificatus est in sermonibus suis, & uicit dum iudicatur. Videamus nunc quid egit ui/ctoria dei, tenuit imperatorem captiuum, & tra/didit sententiæ reum. Reus ad clementiam con/uolat, & exuens se purpura, induit se cilicio, ci/nerem tanquam panem manducans, & potum suum lachrymis miscens: Ostende, inquit, domine, quibus factis mutetur sententia. Si enim mihi in hac humilitate posito dignatus fueris indulgere, etiam impij ad te conuertentur. Miserere obsecro secundum magnam misericordiam tuam, quo/niam iniquitatem meam ego agnosco. Agnosco iuste iratum te, iniuste egisse me. Tibi soli peccaui. omnis qui sub iudicio uiuit, cum deliquerit, peccat deo, peccat & legibus mundi. Hic autem rex sub

nullo

nullo alio nisi sub deo solo agens, ipsum solum super potestatem suam metuens, deo soli peccauit. Malum, inquit, coram te feci, non fugi à facie tua. *Volui enim ut iudicares me delinquentem, potius quàm ligares me fugientem.* In iniquitatibus conceptus sum. *Seruauit in confessione sua creatoris bonum.* Non enim dixit, *cum iniquitatibus, aut cum peccatis genuit me mater mea, sed in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis genuit me mater mea.* Dicendo enim matrem in *suis iniquitatibus eum concepisse, & in peccatis seculi peperisse, signauit.* Quia omne peccatum corde concipitur, & ore consummatur. Hic autem qui *nascitur, sententiam Adæ habet, peccatum uero suum non habet.* Tu domine ueritatem dilexisti. Tempore quo ego falsitatem composui, *ut in grauiori pugna poneretur* Vrias, *hoc incertum & occultũ in peccatis meis, quod erat in corde meo manifestasti mihi, & ita manifestasti mihi, ut ego contra meipsum proferrem sententiam.* Verum quia *aspersione hysopi purificationem fieri sordium præcepisti:* Asperges me hysopo, & mundabor. Lauabis me & super niuem dealbabor. Hoc fiet, si *auditui meo dederis gaudium & læticiam, cum dictum fuerit mihi:* Pastor ouiũ, nuncio tibi gaudium magnum, quia natus est hodie dominus ex semine

Dauid

David. secundũ carnem. Ecce gaudium, per quod exultant ossa humiliata, per quod auertis deus faciem tuam à peccatis meis, per quod omnes iniquitates meas deles, per ipsum cor mundum creas in me deus, per ipsum spiritum rectum innouas in uisceribus meis, ut desiderio spirituali, desiderium carnale excludam, & ita quicquid peruersum est exercer, ut quicquid rectum corã te probatur amplectar. Hæc deprecantem, non me proijcias à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Sed redde mihi leticiã quam perdidi, & spiritum quem ad confirmandam indulgentiam tribuis, per ipsum confirma me. Tertio autem spiritum nominando trinitatem in unitate esse perdocuit. Cum ergo, inquit, me confirmaueris, deinde indulgentiam tuam docebo & ego iniquos, quia misereris & indulges impijs pœnitentibus: & hæc audientes impij, per pœnitentiam ad te conuertentur. *Libera me de sanguinibus.* De hac utique sententia qua dixisti: Non recedet gladius de domo tua, libera me ab hac sententia, ut exultet lingua mea iustitiam tuam. Labia autem mea quæ à reatu meo clausa sunt, tu ea aperies indulgentia tua, quibus apertis, os meum annunciat laudem tuam. Verum quia in lege tua scriptum est, quod sacrificium pro unoquoque peccato offerri debeat, nunc uero placari

sacrificijs

ſacrificijs non uis, quod utique ſi uelles offerrem:
quia ergo his non delectaris, offero tibi in ſacrifi-
cio ſpiritum contribulatum, cor contritum & hu-
miliatum, ut benigne facias in bona uoluntate tua
ſuper Sion, ut auferas gladium ab ea, quem pro
peccato meo conſtituiſti, ut non deſtruantur, ſed
magis ædificentur muri Hieruſalem. Tunc tibi ac-
cepta erunt ſacrificia iuſticiæ in oblationibus ſpiri
tus contribulati, & in holocauſtis cordis humilia-
ti. Et ſuper altare tuum imponentur uituli, id eſt,
iuuenes qui cognoſcunt tibi luxuriam ita diſplice-
re, ut punias, & per lachrymas ſpiritus contribu-
lati delictum eius indulgeas. Hij uituli qui inferio-
res uitijs luxuriæ erant, à ſemetipſis uoluntate
ſuper altare tuum, id eſt, in altitudine caſti conſilij
imponentur. Quod autem ſolam hiſtoriam tracta- 5.
uimus eius uerſiculi, quo iuſtificatur deus in ſermo
nibus ſuis, & uincit dum iudicatur: hæc res licet
in iudicio ſaluatoris impleta ſit, Vicit enim cum iu
dicatus eſt in paſsione ſua, & ſic uicit, ut obtineret
omnem principatum, & poteſtatem, & uirtutem:
tamen & quotidie iudicatur, ſed dum iudicatur
uincit. Dicere enim ſolemus: Vt quid mihi ſic fecit
deus? Quare hoc? Ecce iniqui regnant, iuſti affli-
guntur, uincit cum iudicatur. Vt medicus qui de-
ſperatis iubet ad uelle ſeruiri, & omnia quæ deſi-
derant

derant, præcipit non negari. Quos autem scit posse saluari, iubet eos artari, amaris potionibus potari, ferro secari, cauteriari. Sic fiet, ut dum saluati fuerint abstinentes, & mortui fuerint desiderijs proprijs acquiescentes, iustificabitur medicus in sermonibus suis. Dicetur ei: *Nos te iniuste culpabamus dum ligares, dum secares homines bonos, & malos nec secares, nec affligeres, insuper etiam permitteres suis desiderijs frui. Huc accedit, ut dicamus de deo, quia quem diligit dominus corripit. Sed rogemus ut corripiat nos iustus in misericordia sua, ut iudicia eius adiuuent nos, per dominum nostrum Iesum Christum, qui regnat in secula seculorum Amen.*

In finem intellectus David, cum uenit ad eum Doech Idumeus & nunciauit Sauli, uenit David in domum Abimelech. LI.

QVid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua, sicut nouacula acuta fecisti dolum. Dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem magis quàm loqui æquitatem, Dilexisti omnia uerba præcipitationis, lingua dolosa. Propterea deus destruet te in finem, euellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra uiuentium. Videbunt iusti & timebunt, & super

& super eum ridebunt & dicent, ecce homo qui non posuit deum adiutorem suum. Sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in uanitate sua. Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei, speraui in misericordia dei in æternum, & in seculum seculi. Confitebor tibi in seculum quia fecisti, & expectabo nomen tuum, quoniam bonum in conspectu sanctorum tuorum.

COMMENTARIVM

Fugiens Dauid à facie Saulis, uenit ad Abimelech sacerdotem, & panes sanctos inueniens assumpsit ipse, & qui cum eo erant. Quem cum prohiberet sacerdos, prohibendi causam Dauid prodidit, dicens: Mundi sumus ego & pueri mei à mulieribus. Cum ergo fugeris gladium principis mundi, & ad altare conuolaueris, & mūdus panē sanctum assumpseris, non deerit qui te diaboli impulsione affligat, persequatur, detegat. Et quia hoc ipsum non alius nisi diabolus operatur, ipsi diabolo tota uerba huius psalmi stans in oratione cantabis, dicens: Quid gloriaris in malicia, qui potens es in iniquitate, tota die, id est, omni die, iniustitia in cogitationibus agit. Lingua tua non cessas contra iustitiam cogitationibus ministrare consilia. Sicut nouacula acuta faciens dolum, tanto acumine concinnas dolos: ut 5.

homo

homo ipse sui in perniciem elaboret, & agens præcipitium suum gaudeat. Propter hoc deus destruet te in finem. Cum enim finem fecerit homo peccatis suis à te persuasis, deus destruet te, & euellet te de corde eius, quia hoc est tabernaculum dei, & radicem tuam de terra uiuentium, id est, de corpore uiuentium deo. Videbunt iusti astutias tuas, & timebunt dominum, & super suggestiones tuas ridebunt, & dicent: Nos in omni opere deum in auxilium postulamus. Tu uero opus quod perpetrare suades, non ponitur ibi deus in adiutorio, sed qui operantur hæc sine deo sunt, spem suam in diuitijs mundi ponentes: si diuites sunt de diuitijs mundi præsumentes, si pauperes sunt à diuitibus mundi, & non à deo auxilium postulantes. Præualent in uanitate sua, sed his deficientibus, Qui sperat in misericordia dei, erit sicut oliua fructifera in domo dei, sperans in misericordia eius in æternum, & confitebitur domino in seculum beneficia eius in conspectu omnium sanctorum dei, qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem intellectus Dauid *pro* Amalech LII

DIxit insipiens in corde suo, non est deus. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in iniquitatibus, non est qui faciat bonum. Deus de cœlo prospexit super filios hominum, ut uideat

si est

si est intelligens aut requirens deum. Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum. Nónne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam ut cibum panis? Deum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, ubi non fuit timor. Quoniam deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam deus spreuit eos. Quis dabit ex Sion salutare Israel, cum conuerterit deus captiuitatem plebis suæ exultabit Iacob, & lætetur Israel.

COMMENTARIVM

QVando dominus de cœlo prospexit per Iesum super filios hominum, Videns eum stultus populus Iudæorum, Dicit in corde suo: Non est deus. Omnes corrupti, omnes abominabiles facti sunt, non uoluntate dei, sed in uoluntatibus suis, ita ut non esset in eis qui faceret bona usque ad unum. Dicendo usque ad unum, de his dixit qui dicunt de Christo, non est deus. Nam si de omnibus hominibus generaliter dixisset, non diceret esse plebem suã, quæ deuoratur ab eis sicut esca panis. Ab his utique qui deum eum non inuocauerunt, qui ibi trepidabant timore, ubi non est timor, id est, in custodia sabbati, in baptismatibus calicum, & urceorum. Deus autem dissipat ossa eorum qui

hominibus placent. Vnde magister noster Paulus dicit: Ego si adhuc uellem hominibus placere Christi seruus nõ essem. Ergo dum adhuc Iudæus esset, ostendit hominibus placuisse: Qui autem illis placere uolunt, inquit, confundentur, quia deus spreuit eos. Qui deus? Qui dedit ex Sion salutẽ Israel. Iacob supplantator, Israel uidens deum interpretatur. Ergo & Iacob lætetur, quia supplãtat inimicum, & Israel exultet, quia uidetur inuisibilis, uidetur deus in genere eius facie ad faciem, qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem in carminibus intellectus David, cum uenissent Cyphei & nunciassent Sauli, nõnne David absconditus est apud nos. LII.

DEus in nomine tuo saluum me fac, & in uirtute tua libera me. Deus exaudi orationem meam, auribus percipe uerba oris mei. Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierunt animam meam, & non proposuerunt deum ante conspectum suum. Ecce enim deus adiuuat me, & dominus susceptor est animæ meæ. Aduerte mala inimicis meis, & in ueritate tua disperde illos. Voluntarie sacrificabo tibi, & cõfitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me, & super

& super inimicos meos despexit oculus meus.

COMMENTARIVM

DEus in nomine tuo saluum me fac. Iste sermo orationis causas suas exsequitur: Libera me, inquit, quia alieni insurrexerunt in me, & fortes quæsierũt animã meã. Hi qui nõ proponũt deum ante oculos suos. Dicit titulus & qui alieni, & qui sint qui quærũt animã eius. Qui ostenditur ad inimicos suos isse, & per eos euadere uoluisse. Vide amice, ne te credas inimicis in toto, uide, ne in necessitate positus furtum facias, & eo te putes posse refici, ne dicas de bono quia malus est, dum uis hominibus complacere, ne à uirtutibus pergas ad uicia, faciente aliqua necessitate, noli te eis credere. Ideo enim te suscipiunt, ut simulent tibi latibulum. Cæterum tradere te uolunt in gaudio ei qui te persequitur. Felix si non te credideris eis. Si uero credideris, clama ut propter nomen suum saluum te faciat dominus, ut uoluntatẽ tuam liberam faciat. Quia quàm diu in uitiorum consensu iacet, libera non est. Cum autem dominus adiuuauerit te, & inimicos tuos disperdiderit, tunc uoluntarie sacrificat is ei, cum ex omni tribulatione eripuerit, & inimicos tuos despiciet oculus eius, qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem in carminibus intellectus
David LIIII.

Exaudi deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam, intende mihi & exaudi me. Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum à uoce inimici & à tribulatione peccatoris. Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi. Cor meum conturbatū est in me, & formido mortis cecidit super me. Timor & tremor uenerunt super me, & contexerunt me tenebræ. Et dixi quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo & requiescam. Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Expectabam eum qui saluum me facit à pusillanimitate spiritus & tempestate. Præcipita domine, diuide linguas eorū, quoniam uidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Die ac nocte circundabit eam, super muros eius iniquitas, & labor in medio eius & iniusticia. Et non defecit de plateis eius usura & dolus. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Et si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu uero homo unanimis, dux meus & notus meus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo dei ambulauimus cum consensu.

Veniat

Veniat mors ſuper illos, & deſcendant in infer-num uiuentes. Quoniam nequitiæ in habitacu-lis eorum, in medio eorum. Ego autem ad dō-minum clamaui & dominus ſaluabit me. Veſpere & mane & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet uocem meam. Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquāt mihi, quoniā inter multos erant mecū. Exaudiet deus & humiliabit illos qui eſt ante ſecula. Non enim eſt illis com-mutatio, & non timuerunt deum, extendit manum ſuam in retribuendo. Contaminauerunt teſta-mentum eius, diuiſi ſunt ab ira uultus eius, & ap-propinquauit cor illius. Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula. Iacta ſuper dominum curam tuam, & ipſe te enutriet, non da-bit in æternum fluctuationem iuſto. Tu uero deus deduces eos in puteum interitus. Viri ſangui-num & doloſi non dimidiabunt dies ſuos, ego au-tem ſperabo in te domine.

COMMENTARIVM

PRimus conuerſationis ſtatus eſt, ut contri-ſtetur homo in exercitatione delictorum, & cōturbetur potius quàm delectetur à uoce inimici, & tribulatione peccatorum. Veniat formido mor-tis ſuper eum, ne in peccatis moriatur, & conte-gant eum tenebræ exteriores, ubi eſt fletus & ſtri-

dor dentium. Sed *si fieri potest, accipiat pennas animi in spiritu sancto, sicut columbæ descendentis de cœlo, & euolet fugiens inimicorum manus, longe uadat, fugiat à peccato, & quasi in solitudine positus, sic nullis curis inuoluatur humanis.* Tunc *enim expectat deum qui saluat eum à pusillanimitate & tempestate, ut præcipitet dominus, & diuidat linguas eorum.* Quoniam *uidit iniquitatem, & contradictionem in ciuitatem, quæ iniquitas, & die & nocte circundat eam super muros eius, id est, diabolus circundat animam super muros eius, ubicunq; se uicijs repugnare posuerit.* Et non defecit *de plateis eius, id est, in cogitationibus eius usura & dolus.* Quoniam *si inimicus maledixisset mihi, id est, si ipse diabolus per se mala loqueretur aduersum me, quia certus sum, quod me odiret absconderem me ab eo.* Nunc uero *tu unanimis dux meus & notus meus, id est, homo meus, exterior homo, utiq; corporalis, qui simul mecũ dulces communicas cibos in mensa mysterij, tu cõtra me agis, tu cum inimicis meis delectaris in consilijs eorum, per te ueniũt ad me, ueniat mors super eos.* Et quia *natura immortales sunt, descendant in infernum uiuẽtes, quia nequitia in hospitijs eorum, in medio eorum, id est, in suggestionibus eorum, id est, in medio suggestionum eorum.* Si ergo ad dominum clamaueris

maueris, & uis ut dominus Iesus exaudiat te, uespere & mane & meridie, ipsi narrabis, ipsi confiteberis, ipsi preces effundes, & sine dubio ita exaudiet uocem tuam, ut liberet à bello eorum animam tuam, ab his qui approximant ei. Et inter multos *hos, ipse erit tecũ qui humiliet eos, qui se nunquam mutant, qui nunquam timent deum.* Extendit *manum suam deus, in retribuendo eis, quia ipsi sunt qui contaminant per consensum nostrum testamentum eius, & quamuis diuisi sint ab ira uultus eius, quia impassibilis est, tamen appropiat cor eius.* Non eum latet, *quia molliunt sermones suggestionum suarum super oleum, & ipsi sunt iacula.* Tu uero Christiane, *iacta in deum cogitationem tuã, & ipse te enutriet.* Noli dicere: *Quid manducabo, quid bibã, quo operiar?* Per istas enim cogitationes *dæmones ipsi sunt iacula, quos deducet dominus in puteum interitus, si tu in deo iactaueris cogitatum tuum: & tibi quidem tollet fluctuationem, illos uero uiros sanguinum et dolosos, non permittet nec dimidiare dies suos, id est, ad quantum tentationes parant, non permittit eos nec dimidiari in te, si dixeris in toto corde:* Ego *in te spero domine, qui regnas in secula seculorum Amen.*

In finem pro populo, qui à sanctis longe factus est in tituli inscriptione ipsi Dauid, cum tenerent eum Allophyli in Geth. LV.

MIserere mei deus, quoniam conculcauit me homo, tota die impugnans tribulauit me. Conculcauerunt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes aduersum me. Ab altitudine diei timebo, ego uero in te sperabo. In deo laudabo sermones meos, in deo speraui non timebo quid faciat mihi caro. Tota die uerba mea execrabantur, aduersum me omnes cogitationes eorum in malum. Inhabitabunt & abscondent, ipsi calcaneum meum obseruabunt. Sicut sustinuerunt animam meam pro nihilo saluos facies illos, in ira populos confringes. Deus uitam meam annunciaui tibi, posuisti lachrymas meas in conspectu tuo. Sicut & in promissione tua, tunc conuertentur inimici mei retrorsum. In quacunq; die inuocauero te, ecce cognoui, quoniam deus meus es. In deo laudabo uerbum, in domino laudabo sermones, in deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo. In me sunt deus uota tua, quæ reddam laudationes tibi. Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu ut placeam coram deo in lumine uiuentium.

COMMENTARIVM

SI tenuerint te Allophyli, & à sanctis cogitationibus longe fecerint, clama ad deum, dicens: Miserere mei domine, quoniam conculcauit me, homo utiq; exterior. Per te enim agunt contra te, per ipsum tota die pugnant aduersum te inimici tui. Sed hi qui bellant aduersum te, timebunt, si dixeris deo: Ego domine in te sperabo, non timebo quid faciat mihi caro. Inimici mei uerba mea execrantur, dicentes: Ita iste castitatem docet, feminemus ei libidines: hic qui cõtemptum mundi prædicat, amorem pecuniæ immittamus ei. Aduersum te ergo sunt isti, consilia eorum in malum. Tanta subtilitate agentes, ut absconditi tibi sint, quòd dæmones sint, putas autem angelos dei ministrare consilium. Illi autem inimici tui sunt, calcaneum tuum obseruantes, id est, fin_m tuum expectantes. Sustinet animam tuam pro nihilo, ut dum se uilem æstimat, pro parui temporis delectamento, pereat in æternum. Anima autem dum uulneratur pro nihilo, illi qui eam uulnerãt, salui sic esse uidentur, uictoria enim hostium salus est hostium. Ne ergo eueniat, clama ad deum, nuncia ei uitam tuam, pone lachrymas tuas in conspectu eius, & sicut promisit, quoniam qui sperat in me, liberabo eum. Sicut in promissione sua pollicitus est, ita conuertat inimicos

tuos retro, ut cognoscas, quia tecum est deus tuus, & incipias in deo laudes canere, & non timere quid faciat tibi homo, siue caro, siue ipse, qui inimicus homo in euangelijs Christi detegitur tritico superseuisse zizanias: tunc ergo uota tua reddes domino, quæ in baptismo positus promisisti, Renũciare te diabolo, & omnibus pompis et criminibus eius. Tũc, inquam, cum eripuerit dominus animam tuam de morte luxuriæ, & oculos tuos de interitu concupiscentiæ, & pedes tuos à lapsu, tunc placebis in lumine uiuentium, faciente domino Iesu Christo, per quem & cum quo tibi deo patri cum spiritu sãcto est una diuinitas, indiuisa trinitas, ante omnia & nunc, & in cuncta secula seculorum Amen.

In finem ne disperdas Dauid in tituli inscriptione cum fugeret à facie Saul regis Israel in speluncam. LVI.

MIserere mei deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea. Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas. Clamabo ad deum altissimum, deum qui benefecit mihi. Misit de cœlo & liberauit me, dedit in opprobrium conculcantes me. Misit deus misericordiam suam & ueritatem suam, & eripuit animam meam de medio catulorum leonum, dormiui conturbatus

conturbatus. Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Exaltàre super cœlos deus, & super omnem terram gloriam tuam. Laqueum parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animam meam. Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam. Paratum cor meum deus, paratū cor meum, cantabo & psalmum dicam domino. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cythara, exurgam diluculo. Confitebor tibi in populis domine, & psalmum dicam tibi in gentibus. Quoniam magnificata est usq; ad cœlos misericordia tua, & ueritas tua usq; ad nubes. Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua.

COMMENTARIVM

CVm fugeris à facie principis huius mundi persequentis te, sicut Saul persequebatur Dauid, *speluncam pete, id est, ita te constitue, ut ab inimico tuo inueniri non possis. Et tu quidem inimicū tuum inter manus habeas, Ille uero te nec uideat. Hoc enim eueniet, si ex toto corde dicas deo: Et in umbra alarum tuarum spero, donec transeat iniquitas, et clames ad deum altissimū: ipse mittit de cœlo, & liberat te, & dat in opprobrium conculcantes te. Si quod dicis deo, in te confidet anima*

anima mea, non fallas, si uere quod in ipso cõfidas factis ostendis. Qui enim in ipso confidit, non confidet in alio, non in auro, non in prædio, non in aliqua uirtute terrena: Alioquin in *alijs confidens mentitur deo, dicens:* In te confidet anima mea. Si *uero in ipso confidet, eripit animam eius de medio catulorum leonum, ubi dormierat conturbatus.* Vbicunq; *desperatio est recuperationis, somnus mortis incumbit, nominauit catulos leonum, quorum dentes asseruit arma & sagittas, & linguam gladium acutum: & in his dormiui, ait, conturbatus: ò somnum, credo hic ille somnus est, de quo idem* Psalmista *dicit:* Dormitauit anima mea *præ tedio.* Si *ergo contra paraturas dæmonum paratum cor habeas, & deo psalmum dicas, laqueos quos parauerunt animæ tuæ, ipsi ex eis ligabũtur, & foueas quas foderunt tibi, ipsi incidũt: si tamen in psalterio & cythara exurgas diluculo, id est, abijciens opera tenebrarum, induaris arma lucis, tunc inuenies abundantem misericordiam eius à terra usq; ad cœlos, & usq; ad nubes conscendens inuenies ueritatem eius: tunc exaltatum super cœlos inuenies deum, quod ascẽdit in cœlo filius dei, & super omnem terram regnat gloria eius cum patre & spiritu sancto per omnia secula seculorum* Amen.

In finem ne disperdas Dauid in tituli inscriptione LVII.

SI uere utiq; iusticiam loquimini, recte iudicate filij hominum. Etenim in corde iniquitates operamini in terra, iniusticias manus uestræ concinnant. Alienati sunt peccatores à uulua, errauerunt ab utero, locuti sunt falsa. Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet uocem incantantium, & uenefici incantantis sapienter. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet dominus. Ad nihilum deuenient tanquàm aqua decurrens, intendit arcum suum donec infirmentur. Sicut cera quæ fluit auferentur, supercecidit ignis, & non uiderunt solem. Priusquam intelligerent spinæ uestræ rhamnum, sicut uiuentes sic in ira absorbet eos. Lætabitur iustus cum uiderit uindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Et dicet homo si utiq; est fructus iusto, utiq; est deus iudicans eos in terra.

COMMENTARIVM

IVdæi uidentes dominum Iesum Christum ferias uanas respuentem, & diebus sabbatorum hominibus subuenientem, ira erat in illis sicut similitudo serpentis, & sicut aspidis surdæ, & obturantis aures

aures suas. Aspides ideo ab incantantibus non capiuntur, quia ponunt unam aurem in terram, & alteram aurem de caudæ suæ acumine obturant, ut non exaudiant uocem incantantis sapienter. Hoc *quod sapienter addidit, nostrum incantatorem ostendit, qui non cessauit* Iudæis *incantare sapienter.* Illi *autem clausis auribus, sicut aspides surdæ, cum non attenderunt.* His *dicit spiritus sanctus:* Si *uere utiq; iustitiam loquimini, id est, si uere secundum legem agitis, iuste iudicate filij hominum, dicite culpã, & ita date sententiã.* Vt *quid iniusticiã manus uestræ cõcinnãt? alienamini ab utero matris* Saræ, *erratis à uentre patris uestri* Abrahæ. Hoc Abrahã *non fecit, si filij* Abrahæ *essetis, utiq; opera* Abrahæ *faceretis.* Nũc *uero alienati estis ab utero, non estis filij eius, errastis à uentre.* Vos *enim cuius opera uultis facere, huius filij estis, uos ex patre diabolo estis, loquentes falsa.* Ille *enim ab initio mendax fuit, & in ueritate non stetit.* Quare *excæcauit uos malicia uestra?* Cecidit *enim super uos ignis maliciæ, & uidentes non uidetis solem iusticiæ, sed sicut leones ora uestra in mortis eius fremitu aperitis.* Illo *autem exsurgente à mortuis, deus conteret dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet dominus, ita ut ad nihilum deueniant, uelut aqua decurrens, contra quos intendit*

dit arcum dominus donec infirmetur. Sicut cera liquefacta auferentur. Cera liquefacta ad naturam suam reuertitur & in statu suo iterum reintegratur. Ita uult eos affligi dominus, ut ad statum pristinum reuertantur. Priusquàm producant *spinæ uestræ* Rhamnos. *Spinæ naturam hanc habent, ut in uirgulto magis quàm in arboribus prorumpant.* Rhamnus *autem arbor est spinea nullum omnino afferens pomum.* Ergo *prius quàm spinæ uestræ in arborũ duriciã cõuersæ, radicitus fundatæ permaneant & effœtæ* Rhamnus *quasi uiuẽtes absorbeat uos spinosa & obdurata iniquitas uestra.* Verum *quoniã clamastis: Sãguis huius sup nos & sup filios nostros,* Lætabitur *cũ uiderit uindictã impiorũ, cũ religauerit illũ in crucis patibulum, ita ut tollat & latronẽ & secũ ad paradisum ducat, tũc lætabitur in hanc uindictam impiorũ, hũc iustũ uindicat dominus orans & dicens:* Pater, remitte illis. Vos *autẽ impij dæmones tunc uidebitis quia est fructus iusto, cum uideritis filium dei manus suas lauare in sanguine peccatorum. Cum enim illi dicerent, incitati ab spiritibus immundis, reus est mortis, expandit in crucẽ Christus manus suas, & lauare eas cœpit in sanguine peccatorum, Fũdens ex eis sanguinem & lauãs peccata eorũ: tũc dixit omnis homo, quia est utiq; fructus iusto,* Domino *Iesu Christo, et*

utiq;

utiq; deus curam mundi gerens, iudicat eos in terra, iudicio suo adiuuans eos, qui est benedictus in secula seculorum Amen.

In finem ne disperdas David *in tituli inscriptione: quando misit* Saul *& custodiuit domum eius ut interficeret eum.* LVIII.

ERipe me de inimicis meis deus meus, & ab insurgentibus in me libera me. Eripe me de operātibus iniquitatem, & de uiris sanguinum salua me. Quia ecce cœperunt animam meam, irruerunt in me fortes. Neq; iniquitas mea neq; peccatum meum domine, sine iniquitate cucurri & direxi. Exurge in occursum meum & uide, & tu domine deus uirtutum deus Israel. Intende ad uisitandas omnes gentes, non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem. Conuertentur ad uesperam & famem patientur ut canes, & circuibunt ciuitatem. Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labijs eorum, quoniam quis audiuit. Et tu domine deridebis eos, & ad nihilum deduces omnes gentes. Fortitudinem meam ad te custodiam, quia deus susceptor meus es deus meus, misericordia eius præueniet me. Deus ostendit mihi super inimicos meos ne occidas eos, ne quādo obliuiscantur populi mei. Disperge illos in uirtute

tua, & depone eos protector meus domine. Delictum oris eorum sermonem labiorum ipsorum, & comprehendantur in superbia sua. Et de execratione & de mendacio annunciabuntur in consummatione, in ira consummationis & non erunt.
Et scient quia deus dominabitur Iacob & finium terræ. Conuertentur ad uesperam & famem patientur ut canes, & circuibũt ciuitatem. Ipsi disper gentur ad manducandum, si uero non fuerint saturati & murmurabunt Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane misericordiam tuam. Quia factus es susceptor meus & refugium meum in die tribulationis meæ. Adiutor meus tibi psallam, quia deus susceptor meus es, deus meus misericordia mea.

COMMENTARIVM

QVando domus corporis tui à principe huius mũdi custodiri præcipitur, ut capiaris, & interficiaris gladio cuiuscunq; peccati, ex totis uisceribus exclama: Eripe me de inimicis meis deus meus, quoniam occupauerũt animam meam, irruerunt super me fortes. Ego enim caro sum. Illi uero spiritus sunt, Vnde aũt patitur persequutiones dæmonum Christianus, nisi quia sine iniquitate uult cursum suum currere, & iter suũ dirigere? Et ideo exurge domine in occursum mihi, & uide quia cu

pio ſine iniquitate currere. Iſti autẽ qui perſequuntur me, hi ſunt qui operãtur iniquitatem, qui conuertuntur ad ueſperum, & famem patientur ut canes & circuneunt ciuitatem. Ecce hij loquuntur in ore ſuo quaſi pacifici, ſed gladij ſunt in labijs eorum. Sed quantuncunq; ſe ſapientes exiſtiment hi ſpiritus immundi, tu domine irridebis eos. Pro nihilo enim apud te ſunt omnes gentes, ſiue de uirtute præſumentes, ſiue de aſtutia confidentes. Fortitudo mea, à te cuſtodiar, quia tu ſuſceptor meus es, ut te ſuſciperet homo. Tu ſuſcepiſti hominem, ut miſericordia tua præueniret me, & oſtenderes mihi ſuper inimicos meos. Ideo enim immortalitatem eis non tolles, ut humano generi ſubiecti æternas pœnas luant, uidentes omnes angelos adorantes filium hominis ſedentem ad dexteram maieſtatis: & ipſe deſtruet eos, qui eſt protector meus. delicta oris eorum ſermo labiorũ ipſorum. Siue tunc quando Adam ſeductus eſt, ſiue nunc, quando ſuggeſtionibus fœda conſilia pulchris mentibus ſubminiſtrãt, ut comprehendantur in ſuperbia homines, contemnentes præcepta domini ſui, & de execratione & mendacio dæmonum, compellantur ad malum. fiat ſuper eos ira indignationis tuæ & non erunt. Et ſcient quia tu deus dominaris in Iacob & in fines terræ. Ibi enim dominatur dominus

nus, ubi fines faciunt terrenæ uoluptates, tunc conuertentur ad uesperum immundi spiritus, ubi uiderint, quia lux mentibus nostris deficit, & tenebræ crescunt: tunc esuriunt nos quasi canes, & circuneunt ciuitatem, mentem uidelicet nostram. Ipsi autem dispergentur ad deuorandum festinantes, usq; ad interfectionem animæ. Hæc est enim saturitas eorum, ut uideant interire pugnantem. Sed qui seruus Christi est dicit domino: Ego cantabo uirtutes tuas, dicam aduersarijs meis: Nõ de uirtute mea aduersum uos arma corripio, sed de uirtutibus dei mei confido, exultans mane in misericordia eius. Mane enim exultamus in misericordia eius, cum tenebras à nobis peccatorum abstulerit, & dederit lucem suam in cordibus nostris. Exultamus in misericordia eius, quia factus est susceptor noster & refugium nostrum in die tribulationis. Adiutor meus tibi psallam. Psallit deo, qui spiritu & ore psallit, Psallit deo, qui ea quæ canit mittit in opera, & sine cessatione dicit deo mens eius: Tu es misericordia mea, per quam peruenitur ad uitam, euasis omnibus inimicis, qui nos conantur occidere gladio nostri consensus, de quorum nos consilijs & uiolentijs liberat dominus Iesus Christus, qui regnat cum deo patre & spiritu sancto per omnia secula seculorum Amen.

In finem pro his qui commutabuntur in tituli inscriptione ipsi David in doctrinam: cum succendit Mesopotamiam Syriæ & Sobal, & conuertit Ioab: & percussit Edom in ualle salinarum duodecim milia. LIX.

DEus repulisti nos & destruxisti nos, iratus es & misertus es nobis. Commouisti terram & conturbasti eam, sana cōtritiones eius quia commota est. Ostendisti populo tuo dura, potasti nos uino compunctionis. Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant à facie arcus. Et liberentur dilecti tui, saluum fac dextera tua & exaudi me. Deus locutus est in sancto suo, lætabor & partibor Sichimam & conuallem tabernaculorum metibor. Meus est Galaad, et meus est Manasses & Effraim fortitudo capitis mei. Iuda rex meus, Moab olla spei meæ. In Idumeam extendam calciamentum meum, mihi alienigenæ subditi sunt. Quis deducet me usq; in ciuitatem munitam, quis deducet me usq; Idumæam. Nonne tu deus qui repulisti nos, et non egrederis deus in uirtutibus nostris. Da nobis auxilium de tribulatione, quia uana salus hominis. In deo faciemus uirtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

COMMENTARIVM

PRostratis hostibus, uictoriam nos docuit domino reputare, quo irato uincimur, quo miserante uincimus. Ipse mouet terram corporis nostri, & conturbat eam, siue comminatione futuri iudicij, siue plaga aliqua præsentis exitij, pro qua rogamus ut sanet cõtritiones eius. Ostendisti enim populo tuo dura. Durum cor Pharaonis in opere duro. Potasti nos uino compunctionis. Vbicunq; ira domini, & paßio cuiuscunq; plagæ est, aut calix iræ, aut uinũ ebrietatis memoratur, sicut dicit Hieremias ad Hierusalem: Inebriata es calice iræ & furoris domini. Tempore ergo quo potasti nos uino compunctionis in Aegypto, dedisti metuentibus te significationem, ut fugerent à facie arcus. Vt qui uastabat primogenita, respiciens significationem sanguinis agni, non contingeret eos. Nunc ergo quia idem es deus qui tunc fuisti, saluum me fac non mea uirtute, sed tua dextera et exaudi me. Deus enim locutus est in sancto suo famulo Moyse. Lætabor & diuidã sicimã, & cõuallem tabernaculorũ metibor. Ipse dixit, meus est Galaad, & meus est Manasse, & Effrẽ fortitudo capitis mei: ipse dixit, Iuda rex meus. hæc oĩa deus locutus est in sancto suo ĩplẽda, id est, ĩ domino nostro Iesu Christo. Triplici modo in sancto locutus est. Locutus est in

sancto suo, id est, in Iacob locutus est de Effrem & Manasse, & de Iuda. Hæc ipsa locutus est in sancto suo, ut diximus in Moyse, sed in his abusiue locutus est, ut in Iesu Christo non abusiue, sed proprie com plerentur. In ipso enim Iudas regnum obtinuit, & regni eius non erit finis. Iuda ergo rex meus, Moab lebes spei meæ. Lebes id est olla. Quia Moab stupri filius, in olla succensionis libido eius, & quia Idumæam occupauerunt Moabitæ. Eijciam, inquit, inde Moab, & ego ibi extendam calciamentũ meum. Ergo & tu ò Christianæ si eieceris de terra quam inuaserat Moab, & captiuato aut incenso sicut olla rege libidinis, Allophylos cœperis habere subiectos, deducet te dominus in ciuitatem circunstantium, in petra refugij in auxilio suo, ubi te circunstãt angeli & gubernãt quousq; peruenias ad ciuitatem munitã. Cum regnum obtinueris super Idumæam, cum in corpore tuo ubi abũdauit iniquitas, superabundat gratia, uide ne de tua uirtute præsumens, ista te implere posse confidas. Gloria enim hominis non est certa sed uana, sed clamans ad dominum, dic cum omnibus sanctis: Da nobis auxilium de tribulatione, quia uana salus in homine. In te domine faciemus uirtutem, quia tu ad nihilum rediges omnes tribulantes nos, qui regnas in secula seculorum Amen.

In finem

In finem in hymnis, psalmus Dauid. LX.

EXaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ. A finibus terræ ad te clamaui, dum anxiaretur cor meum, in petra exaltasti me. Deduxisti me, quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici. Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula, protegar in uelamento alarum tuarum. Quoniam tu deus meus exaudisti orationem meam, dedisti hereditatem timentibus nomen tuum. Dies super dies regis adijcies, annos eius usq; in diem generationis & generationis. Permanet in æternum in conspectu dei, misericordiam & ueritatem eius quis requiret. Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi, ut reddam uota mea de die in diem.

COMMENTARIVM

ECclesiam supra petræ soliditatē fundatam, & turrem fortitudinis factam in qua reddūtur uota deo de die in diem, nullus ignorat. Sed tu ò amator uitæ æternæ, si uis exaudiri deprecationem tuā, si uis ut dum anxiatū fuerit cor tuum, id est, dum exieris de corpore, si uis ut turris tibi fortitudinis dominus appareat à facie inimici, si uis ut inhabites in tabernaculo eius in æternū, si uis ꝓtegi in uelamēto alarū eius, si uis accipere hæreditatē quā consequūtur timētes nomē eius, si uis ut

dies super dies regis adijciat annos tuos, ut uitam tibi æternam conferat, & permaneas in æternum in conspectu dei, misericordiam & ueritatem instanter inquire. Et postcaquam eas charas amicas, & quasi spem uitæ tuæ possederis, sic psalle domino deo in seculo positus. Et quasi cotidie initium faciens diligendi eas, redde uota tua de die in diem domino Iesu Christo, qui regnat cum patre & spiritu sancto in secula seculorum Amen.

In finem pro Idythum psalmus Dauid. LXI.

NOnne deo subiecta erit anima mea, ab ipso enim salutare meum. Nam & ipse deus meus & salutaris meus, susceptor meus non mouebor amplius. Quousq; irruitis in hominem interficitis uniuersi uos, tanquam parieti inclinato & maceriæ depulsæ. Veruntamē precium meum cogitauerunt repellere, cucurri in siti, ore suo benedicebant & corde suo maledicebant. Veruntamen deo subiecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea. Quia ipse deus meus & saluator meus, adiutor meus non emigrabo. In deo salutare meum & gloria mea, deus auxilij mei, & spes mea in deo est. Sperate in deo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda uestra, deus adiutor noster in æternum. Veruntamen

tamen uani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, ut decipiãt ipsi de uanitate in idipsum. Nolite sperare in iniquitate & rapinas nolite concupiscere, diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Semel locutus est deus duo hæc audiui, quia potestas dei est & tibi domine misericordia, quia tu reddes unicuiq; iuxta opera sua.

COMMENTARIVM

IN omnibus psalmis mysticus exuberat sensus, sed mihi cura propensior ad moralem explanationem incumbit, in qua agitur, ut id quod canimus, faciamus. Vt *in proposito in quo deo subdita est anima tua, ita fixus & solidus maneas, ut non mouearis amplius, ut dum uenerint ad te spiritus immundi, & uoluerint te à seruitio domini separare, ingerentes tibi occasiones malas, cogitationes pessimas, dicas eis:* Deus adiutor meus, ego per ipsum non mouebor amplius. Vos autem quousq; ir*ruitis in homines.* Et *sicut paties ruitis super uniuersos nos, qui & meum honorem uultis à me repellere, siue pretiositatem meam uilem facere.* Et *cum sitim habeam sancti propositi, & siciẽter in eo curram, uos ore uestro benedicitis, id est sub specie boni consilij suasiones affertis.* Sed *corde maledicitis, id est, hoc quod bonũ dicitis ore uestro, malum mibi & pernisiosum probatis.* Audiamus *sollicite*

locum istum. Dantur nobis à dæmonijs bona consilia plena dolis, emamus & reuendamus, & lucra pauperibus erogemus. Nunquid non quasi bonum est, sed non permittit te hoc opere intrare in potentias domini. Item præsentes pecunias reponamus, unde scimus quid eueniat. Et hoc bonum uidetur, sed non facit Christi discipulum. Item illi uiduæ iuuëculæ, melius nos quàm alij præbeamus solacium. Et hoc bonum est, sed dolis diaboli plenum. Hæc & multa his similia cum ore suo tibi benedixerint dæmones, corde suo maledicũt, & ideo dic illis: In deo salutari meo est gloria mea, non migrabo à proposito meo, quo uos statui contemnendos. Et dic frãtribus meis: Sperate in eo omnis conuentus plebis meæ. Fundite coram illo corda uestra, quia deus adiutor noster est. His autem qui audiunt consilia malignorum spirituum, hoc ordine loquere: Vani filij hominum, mendaces in stateris quid uos mutuo consentitis inimicis uestris? Nolite sperare in iniquitatem, quia decipit sperantes in se. Rapinam nolite concupiscere, quia concupiscentia furandi, interficit amatorem suum. Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere, quia radix omnium malorum est auaricia. Hoc solum quod semel locutus est diligenter ausculta, quia potestas dei est, & dei arbitratu consequimur misericordiam. Quia ipse reddet unicuiq;

euiq; secundum opera sua. Vbi autem hæc ipsa dominus locutus sit, si forte requires agnosce. In Deuteronomio canitur: Quoniam ego deus, ego occidam & uiuere faciam, percutiam, ego sanabo, & nõ est qui eripiat de manu mea. Hæc ergo potestas dei est, & patris & filij & spiritus sancti, qui regnat in secula seculorum Amen.

Psalmus Dauid cum esset in deserto Idumeæ. LXII.

DEus deus meus ad te de luce uigilo. Sitiui in te anima mea quàm multipliciter tibi caro mea. In terra deserta inuia & inaquosa sic in sancto apparui tibi, ut uiderẽ uirtutem tuam & gloriam tuam. Quoniam melior est misericordia tua super uitas, labia mea laudabunt te. Sic benedicam te in uita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meum. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. Et in uelamento alarum tuarum exultabo, adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Ipsi uero in uanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes uulpium erunt.

Rex uero

Rex uero lætabitur, in deo laudabūtur omnes qu iurant in eo, quia obstructum est os loquentium iniqua.

COMMENTARIVM

IN toto psalterio nusquàm inuenies, orabo te domine hora quacūq; alia, nisi matutino, mane diluculo. Quo dicto non tempus significat, sed pec catorum nocte transacta, & tenebrarum exclusa perfidia cessat dormitare, & uigilare studet, & ueluti in diluculo initium lucis tuæ accipiens, inci pit sitire dominum non solum animo, sed & cor pore, ut uideat uirtutem eius & gloriam eius. Tūc cognoscit, quia melior est misericordia eius super uitam. Et labijs mundis à dolo laudat dominum, ro gans ut ita ei proueniat quàm diu uiuit, sic ut bene dicat dominum in uita sua. Et in similitudine cru cis Christi leuet manus suas, ut sicut adipe & pin guedine repleatur anima eius. Pinguis fiat in a more dei, & labia eius exultatione plena, non ne cessitate coacta, sed beneficijs prouocata laudent nomen eius. Hoc ei euenit si memor fuit dei super stratum eius, & ubi alius memoratur luxuriæ, ego dei memor in matutinis meditabor in eo, quia ipse est adiutor meus. Dicendo super stratū, & addendo adiutorium, ostendit per eius auxi lium potuisse se castimoniam obtinuisse. Et sequi tur quo ordine auxilium consequatur. Dæmonia

enim

enim animam per libidinis luxum quærũt capere. Sed iste audi quid dicat: In uanum, inquit, quæsierunt animam meam. Et qua ratione non sit captus exponit: In uelamento, inquit, alarum tuarum sperani, adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Et sic factũ est, ut in uanum quærerent animam meam, ipsi magis fugerunt dum me quærunt. Ingressi sunt in inferiora terræ, peruenerunt usque ad inferiora corporis. Inuenerunt ibi gladium uerbi dei super femur potentissimum, & ibi traditi sunt in manus gladij. Nota tibi amator castitatis, quo ordine castitas custoditur. Ipsi enim qui quærunt animam tuam, ad inferiora terræ tuæ perueniunt, tu statim si gladium super femore cinctus fueris, hoc eos gladio manu tua partibus mittis. Sanè notandum quod partes ipsæ factæ de eis non auium aut canum, sed uulpium, quia & canes & aues solent perdere partes suas. Vulpes tam astute agunt, ut non solum suas non perdant, sed & ex aliena & fortioris se præsumant. Deniq; Physiologus refert, semper uulpem in insidijs esse lupo, ut ubi eius senserit prædam occultam, rapiat ei. Ita & tu castitatis amator, non solum tuam castitatem serues: sed eos quos prædatus est, arte qua potes quasi astutus eripias: ut astutia tua, quasi uulpes, partes dæmonum rapiat, castitas comedat, &

ipsa

ipsa consumat in his factis. Rex tuus Christus filius dei lætabitur in patre & spiritu sancto, & laudabitur omnis qui iurat in eo, non iuramento ad satisfactionem hominis, sed iura quæ in eo sunt conseruando. Quo facto, obstruitur os loquentium iniqua. Non audebunt dæmones loqui iam tuo cordi superflua, faciente auxilio domini nostri Iesu Christi, qui regnat cum patre & spiritu sancto in secula seculorum Amen.

In finem psalmus Dauid. LXIII.

EXaudi deus orationẽ meam cum deprecor, à timore inimici eripe animam meam. Protexisti me à conuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem. Quia exacuerunt ut gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amaram, ut sagittent in occultis immaculatum. Subito sagittabunt eum & non timebunt, firmauerunt sibi sermonem nequam. Narrauerunt ut absconderent laqueos, dixerunt quis uidebit eos. Scrutati sunt iniquitates, defecerũt scrutantes scrutinio. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur deus. Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum, & infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum. Conturbati sunt omnes qui uidebant eos, & timuit omnis homo. Et annunciauerunt opera dei, & facta eius intellexerunt. Lætabitur

iustus

iustus in domino & sperabit in eo & laudabuntur omnes recti corde.

COMMENTARIVM

EXaudi deus orationem meam cum tribulor siue cum deprecor. Quam orationem? A timore ait inimici eripe animam meam, quia protexisti me à conuentu malignantium, & à multitudine operantium iniquitatem. Tu domine à timore inimici libera animam meam, ipsa enim suscepit in se spiritum sanctum. Isti autem sagittis in amaro arcu paratis, in occulto consistunt agẽtes, ut sagittent in occulto immaculatum. Tamen si non consenserit homo, etiam si sagittauerint eum, non timebit, non abscedit, stat uiriliter, ut recuperet sanitatem uulneratus. Vt illi autem affirmantes sibi uerbum iniustum, in quo disputant ut abscondat laqueos. Et audi quid dicant: Inuisibiles eis sumus, non uidebunt nos. Et ideo scrutantur corda hominum iniquis ambagibus, sed per gratiã dei deficiũt scrutantes scrutinio. Videntes se defecisse, & hominem accedere ad superiorem gradum iusticiæ, faciunt ei cor altum, ut per elationem cordis eius exaltet se deus ab eo. Quantacunq; igitur in te, ô psalmista, uirtus contẽnendi cõcrescit, tanto altitudo cordi suo decrescat. Insiste, quia omnis qui se exaltat humiliabitur. Tũc sagittæ paruulorũ fiunt plagæ

plagæ eorum, dabitur potestas etiam paruis deside rijs tuis, qui in Christo sunt. Paruulis, in quã, mox natis ex te desiderijs spiritalibus dabitur uirtus, ut sagittis suis plagas dæmonibus faciant, & pro nihilo cõputantes eos, contra ipsos faciant linguas eorum, id est, ea quæ suggesserint contra eos reuer ti faciat. Quia sicut si consenserimus, ipsos uulne ramus. In hac regula omnis homo qui nos cogno uerit agere timebit deum, & adnunciat opera eius & facta eius intelliget. Iustus autem qui est, non tristabitur in aduersis, sed lætabitur in domino, & sperauit in eo, & erit laus omnibus rectis corde in Christo domino nostro, qui regnat in secula secu lorum Amen.

In finem psalmus Dauid canticum Aggæi Hieremiæ & Ezechielis, de uerbo peregri nationis, & de populo transmigrationis, cum inciperent proficisci. LXIIII.

TE decet hymnus deus in Sion, & tibi redde tur uotum in Hierusalem. Exaudi orati onem meam, ad te omnis caro ueniat. Verba ini quorum præualuerunt super nos, & impietatibus nostris tu propiciaberis. Beatus quem elegisti & assumpsisti, inhabitabit in atrijs tuis. Replebi mur in bonis domus tuæ, sanctũ est templum tuum mirabile in æqtate. Exaudi nos deus salutaris no ster

ster, spes omnium finium terræ & in mari longe. Præparans montes in uirtute tua accinctus potentia: qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius. Turbabuntur gentes & timebunt qui inhabitãt terminos à signis tuis, exitus matutini et uespe delectabis. Visitasti terrã & inebriasti eã, multiplicasti locupletare eã. Flumẽ dei repletum est aquis, parasti cibum illorum, quoniam ita est præparatio eius. Riuos eius inebrians multiplica genimina eius, in stillicidijs eius lætabitur germinans. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur ubertate. Pinguescent speciosa deserti, & exultatione colles accingentur. Induti sunt arietes ouium, & ualles abundabunt frumento, clamabunt etenim hymnum dicent.

COMMENTARIVM

IN Hebræo non habet nec Hieremiam, nec Aggæum, nisi solum Dauid. Sed Hesdra habens charitatem eorum, uoluit eos memorare, asserens istum psalmum Dauid cecinisse eos in prophetationis suæ initio, hoc est, extra terra aliena est et non potest cantare hymnos in terra aliena. Sit ergo Sion anima nostra ut deceat hymnum in ea dici. Decebit autem Sion eam esse, si reddiderit uotum Hierusalem, si quod uotum fecit deo se renunciatu-

rum diabolo & pompis eius impleuerit, tunc exaudit deus orationem eius cum omnis caro ad eum uenerit. Non est enim nec tribus nec gens, ex qua non genu flectetur domino Iesu Christo. Prædicātibus enim apostolis, in omnem terram exiuit sonus eorum. Et licet uerba iniquorum, pharisæorum scilicet, præualuerit super eos & impie eos afflixerint: *sed impietatibus, inquit, quas patimur tu propiciaberis:* Beatus est enim dominus Iesus Christus, *quem elegisti & assumpsisti, hic habitauit in tabernaculis tuis quando replesti in bonis domus tuæ,* in qua sanctum templum tuum regnat non manufactum, sed uerbo genitum, & uirginali utero procreatum, cui dicimus: Exaudi nos deus salutaris noster, spem enim omni generi humano tu tribuisti, etiam his qui longe sunt, & his qui prope. *Quando parasti montes in uirtute tua,* quibus dixisti: Prædicate euāgelium omni creaturæ. Signa autem credentibus hæc ostendetis, infirmos curabitis, cæcos illuminabitis, mortuos suscitabitis. Ab his signis *turbatæ sunt gentes, & timent deum omnes qui habitant fines terræ.* ab his enim signis timor dei super faciem terræ sumpsit exordium. *Et in exitu matutini & uesperi delectabitur deus,* id est, in oriente, & in occidente in ædificationibus ecclesiarum delectaberis, *ex quo uisitasti terram aduentu*

tuo

tuo, & inebriasti eam sanguine tuo, quãdo flumen Iordanis repletum est aquis, uocibus scilicet prophetarum. Tunc parasti cibum nõ qui perijt, quia ita est præparatio tua. Riuos eius inebriasti, ita ut cum esset hora diei tertia, illi ebrij putarẽtur. Tempore quo multiplicasti generationes eius. Cuius eius, id est, Iordanis, quod est baptismatæ. Ibi erant quando riuos eius inebriasti Parthi & Medi, & Elamitæ, Cretes, Syri, Arabes, Romani, Cyrenæi. Et penè omnes gentes, ex quibus multiplicasti generationes eius, quãdo quasi stillicidijs cœlestibus cœpit exoriri. Tunc inchoauit corona anni diem sanctum paschæ, & campi repleti sunt ubertate, omnia fertilitate congaudent, festiuitate epulantur, ita ut fines deserti pinguescant, & exultatione colles accingentur. Induũtur enim arietes mansuetudine ouium, non uentilabunt cornubus, & conualles abundabunt frumento corporis Christi. Quod quãdo accipient, clamabunt arietes & oues simul hymnum dicentes Christo filio dei, qui regnat cum patre & spiritu sancto in unitate deitatis, & in trinitate unitatis in secula seculorum Amen.

In finem canticum psalmi resurrectionis. LXV.

IVbilate deo omnis terra, psalmum dicite nomini eius, date gloriam laudi eius. Dicite deo

quàm terribilia sunt opera tua domine, in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. Omnis terra adoret te deus & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo. Venite & uidete opera dei, terribilis in consilijs super filios hominum. Qui conuertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede ibi lætabimur in ipso. Qui dominatur in uirtute sua in æternum, oculi eius super gentes respiciunt, qui exasperant non exaltentur in semetipsis. Benedicite gentes deum nostrum, & auditam facite uocem laudis eius. Qui posuit animam meam ad uitam, & non dedit in commotionem pedes meos. Quoniam probasti nos deus, igne nos examinasti sicut examinatur argẽtum. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra. Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium, Introibo in domũ tuam in holocaustis, reddam tibi uota mea, quæ distinxerunt labia mea. Et locutum est os meum in tribulatione mea. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hyrcis. Venite & audite & narrabo omnes qui timetis deum, quanta fecit animæ meæ. Ad ipsum ore meo clamaui & exultaui sub lingua mea. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non

exaudiet

exaudiet dominus. Propterea exaudiuit deus & attendit uoci deprecationis meæ. Benedictus deus qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam à me.

COMMENTARIVM

IVdæorũ terra sola iubilabat deo, sed quia nunc oculi eius, id est, dei super gentes per Christum attendunt, non iam sola Iudæa iubilat deo, sed omnis terra deo psalmũ dicit nomini eius, & dat gloriam laudi eius, & dicit deo. Quia terribilia sunt opera tua in multitudine uirtutis tuæ, quibus te uerum deum dei filium declarasti, quãdo mentiti sunt inimici tui, dicentes: Non est à deo, te dæmonia fugante, mortuos suscitante, leprosos mundante, paralyticos curante, mortuos suscitante, mare pedibus ambulante, uentis imperante. In hac multitudine uirtutis tuæ mentiebantur tibi inimici tui, dicentes: Scimus quia à deo es, & non accipis personas hominum. Plus autem in multitudine uirtutis tuæ tunc mentiti sunt, quando dixerunt te furatum à discipulis, cum iam resurrexisses, & omnis terra, in cuius corde fueras, adorat te. Illi dicebant militibus mentimini, dicite eum furatum uobis dormientibus. Psalmus hic resurrectionem in titulo prænotat, nolite mentiri, si dormistis, non uidistis qui rapuit corpus. Aut enim uidistis rapientes & non

dormistis, aut dormistis & non uidistis. Quid mēti mini? Magis uenite et uidete opera domini, ipse est enim iste qui conuertit mare in aridam, ut transi-rent patres uestri per siccum per medium mare. Ipse est qui diuisit fluuium ut transirent eum pedibus patres uestri. Magis lætamini in unum omnes, quia ipse est qui dominatur in uirtute sua in æternum. Et quia oculi eius super gentes respiciunt. Vos Iudæi gaudete, quod promissum patris uestri completur. Deus enim dixit Abrahæ, In semine tuo hære-ditabo omnes gentes. Quid eis inuidetis, & more solito dominum ad iracundiam prouocatis, ita ut dicat uobis: Quia auferetur à uobis regnum dei, & dabitur gentibus facientibus uoluntatem eius. Benedicite ergo gentes deum nostrum, & obedite uoci laudis eius. Hoc ecclesia in omnibus sequitur cum Apostolis & martyribus: Posuit, inquit, animam meam ad uitam, & non dedit commoueri pedes meos, quando probasti nos deus, & examinasti igne passionum, sicut examinatur argentum. Induxisti in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro, & homines supra capita nostra, Tamen transiuimus per ignem martyrij, & aquam baptismatis, & induxisti nos in refrigerium. Nam & in baptismo spiritu sancto & igne censiti sumus, quando intrauimus domum tuam in holocaustis, & red-

didimus

didimus uota, quæ locutū est os nostrum in tribula tione nostra. Holocausta medullata offeram tibi. Holocausta sine medulla offerat deo, qui corde ina nis, corpore uidetur orare & psallere. Ego autem, *inquit, medullata tibi offeram. Orabo spiritu, ora bo & mente, psallam spiritu, psallam & mente, of feram incensum arietum, uiriliter repugnans zelo ouium tuarum, aduersus omnem hæreticum : offe ram tibi boues cum prædico, hyrcos cum imperium libidinis subiugo, uel iugulo. Venite et audite quan ta deus fecit animæ meæ : ut animam meam eripe ret, animam suam posuit : ut me à morte eriperet, mortem accepit. Si non credo te uerum deum, & iniquitatem negantis uides esse in corde meo, non me exaudias deus. Verum quia credo te esse, ideo exaudisti me. Benedico te qui non amouisti precem meam, nec misericordiam tuam à me, qui regnas cum patre & spiritu sancto per omnia secula secu lorum Amen.*

In finem in hymnis psalmus
cantici Dauid LXVI

D*Eus misereatur nostri et benedicat nobis, il luminet uultū suū sup nos, et misereatur nostri.* V*t cognoscamus in terra uiā tuam, & in omnibus gentibus salutare tuum. Confiteantur tibi populi*

deus, confiteantur tibi populi omnes. Lætentur & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis. Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum. Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus, & metuant eum omnes fines terræ.

COMMENTARIVM

IN hymnis psalmus cantici est, quod canebant angeli gloria in excelsis, quando illuminando uultum suum super nos uenit, & benedixit nos, ut cognosceremus in terra uiam dei, & in omnibus gentibus salutare eius. Confiteantur hoc populi, quia uenisti ut lætentur gentes, quia incipiunt tuo iudicio agi in æquitate, & in terra corporis sui, à peruersitate recto tenore auferri et dirigi. Cōfiteātur et hoc populi oēs, qa Maria ex terreno corpore, sed cœlesti semine dedit fructū suū, ut benedicat ipse fructus in trinitate. Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus. Ter deus dictus, unus in trinitate nominatus, quem metuunt omnes fines terræ, per omnia secula seculorum Amen.

In finem psalmus cantici Dauid. LXVII.

EXurgat deus & dissipentur inimici eius, et fugiant qui oderunt eum à facie eius. Sicut defecit fumus deficiant, sicut fluit cera à facie

ignis

ignis, sic pereant peccatores à facie dei. Et iusti epulētur & exultent in conspectu dei, & delecten tur in lætitia. Cantate deo, psalmum dicite no mini eius, iter facite ei qui ascēdit super occasum, dominus nomen illi. Exultate in conspectu eius, turbabuntur à facie eius patris orphanorum & iu dicis uiduarum. Deus in loco sancto suo, deus qui inhabitare facit unius moris in domo, Qui educit uinctos in fortitudine, similiter eos qui exa sperant qui habitant in sepulchris. Deus cum egredieris in conspectu populi tui, cum pertransie ris in deserto. Terra mota est, etenim cœli distil lauerunt à facie Sinai, à facie dei Israel. Pluui am uoluntariam segregabis deus hæreditati tuæ et infirmata est, tu uero perfecisti eam. Animalia tua habitabunt in ea, parasti in dulcedine tua pau peri deus. Dominus dabit uerbum euangelizan tibus uirtute multa. Rex uirtutum dilecti, dile cti & speciei domus diuidere spolia. Si dormia tis inter medios cleros pennæ columbæ deargenta tæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri. Dum discernit cœlestis reges super eam niue dealbabun tur in Selmon mons dei mons pinguis. Mons coagulatus mons pinguis, ut quid suspicamini mon tes coagulatos. Mons in quo beneplacitum est domino habitare in eo, etenim dominus habitabit

in finem. Currus dei decem milibus multiplex milia lætantium, dominus in eis in Synai in sancto. Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus. Etenim non credentes inhabitare dominum deum. Benedictus dominus die cotidie, prosperũ iter faciet nobis deus salutarium nostrorum. Deus noster deos saluos faciendi, & domini domini exitus mortis. Veruntamen deus cõfringet capita inimicorũ suorum, uerticem capilli perambulantium in delictis suis. Dixit dominus ex Basan conuertam, conuertam in profundum maris. Vt intingatur pes tuus in sanguine, lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. Viderunt ingressus tuos deus ingressus dei mei regis mei, qui est in sancto. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus in medio iuuencularum tympanistriarum. In ecclesijs benedicite deo domino de fontibus Israel. Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu. Principes Iuda duces eorum, principes Zabulon & principes Neptalym.

Manda deus uirtuti tuæ, confirma hoc deus quod operatus es in nobis. A templo tuo in Hierusalem tibi offerant reges munera. Increpa feras harundinis congregatio taurorum in uaccis populorum, ut excludant eos qui probati sunt argento. Dissipa gentes quæ bella uolunt, uenient legati ex

Aegypto

Aegypto, Aethiopia præueniet manus eius deo. Regna terræ cantate deo psallite domino. Psallite deo qui ascendit super cœlum cœli ad orientem. Ecce dabit uoci suæ uocem uirtutis, date gloriam deo super Israel, magnificentia eius & uirtus eius in nubibus. Mirabilis deus in sanctis suis, deus Israel ipse dabit uirtutem & fortitudinem plebis suæ benedictus deus.

COMMENTARIVM

ITem psalmus cãtici in quo exurgit à mortuis, ut dissipentur inimici eius, & fugiant qui crucifixerunt eum à facie eius. Sicut deficit fumus contra altitudinem eundo, sic deficiant: & sicut fluit cera ignem quidem sentiens, sed ad naturam suam rediens, sic pereant peccatores sine conspectu dei. Isti uero, id est, Apostoli exurgente domino epulentur & delectentur in lætitia, & quousq; ascendat super occasum, iter faciant illi, & gaudeant in conspectu eius. Super occasum ascendit, quia iuxta occasum suum cœpit mundus esse quando in cœlos ascendit. Vnde & apostolus Ioannes dicit: Pueri nouissima hora est. Turbati sunt à facie eius Iudæi, quando ostendit se patrem orphanorum & iudicem uiduarum. Deus in loco sancto suo. Vbicunq; sanctitas est, locus dei est, & ibi est deus, & ipse facit unanimes in domo,

in ecclesia utiq; sua unam fidem integrã exercere, ipse educet uinctos à diabolo in fortitudine sua. Et ipsos qui ad iram prouocant, id est, qui magicis artibus seruiunt, hi sunt qui habitant in sepulchris. Deus egredere coram populo tuo, dum transieris ad desertum terram mutasti, quando cœli stellam protulerunt, à facie dei Israel. Tunc pluuiam uoluntariam segregasti deus hæreditati tuæ, quando angeli cecinerunt pacem hominibus bonæ uoluntatis. Hæreditas eius in apostolis sumpsit exordium, in quibus infirmata est ipsa hæreditas, sed ipse dominus perfecit eam resurgẽdo à mortuis, ostendendo fissuras clauorum in manibus, uulneris signum in latere, & ita eam perfecit, ut non solum spiritales, sed & animales habitent in ea, quia parauit in ea dulcedinem suam deus, quando dedit uerbum mulieribus dominus, ut euangelizarent uirtutem multam. Dominus ergo eis dedit uerbum dicens: Ite dicite fratribus meis, ut eãt in Galilæam, ibi me uidebunt. Quis hoc dixit? Rex uirtutum dilecti, id est interior Christi & species domus, utiq; corporis speciosi forma præ filijs hominum, in qua diuidit spolia, & captiuauit synagogam, & thesauros eius diuisit in ecclesia, alij dedit prophetiam, alij uerbum, alij uirtutem sanitatum: denique ultra synagoga non habet, nec prophetã, nec unctionem,

nec sacrificium. Hæc captiuæ synagogæ sublata ue lut spolia sunt, diuisa cum dormirent inter medios cleros scribæ & pharisæi. Inter medios inquam cle ros, id est, inter libros sanctos. Cleros enim libros hoc loco dictos, & Iudæi dicunt & nostri plurimi tractatores. Ergo si inter libros diuinos positi dor miatis, id est, negligatis, & tenentes claues regni, nec uos intretis, nec alios ingredi permittatis. *Qui uos pennnæ columbæ deargentatæ*, id est, ô uos pennæ columbæ deargentatæ, id est, simulantes simplicitatẽ columbæ, ueluti pennæ eius uos osten ditis. Porrò autem deargentatæ pennæ estis non uerum argentum, & speciem auri, non aurum ue- rum ostenditis. Ergo si uos dormitis, ego dabo ui- gilantes cælestes reges, id est, apostolos super ter- ram, ut in omnem terram exeat sonus eorum. Ita ut hi quos nigredo peccatorum obtinuit, ad præ- dicationẽ eorũ niue dealbentur in Selmon. Selmon locus est in quo purificabãtur proselyti, uel hi, qui fa tebantur grauioribus se pollutionibus inquinatos. κατ' ἀντίφρασιν locũ Selmõ uoluit dici omnem locum in quo hi qui nigrificauerunt peccatorum sordibus dealbentur. Ergo cum discernit dominus super terram Apostolos suos, quicunq; audierunt eos & crediderunt, si super fenicium fuerũt nigri, tanquàm lana cãdida facti, quasi nix dealbati sunt

in Selmon, in loco purificationis, ubi omnia pec-cata lauantur: ubi mons dei, est mons pinguis, nullus alius nisi Christus Iesus, ipse pinguis, fu-dans oleo lætitiæ, oleo chrismatis, mons coagu-latus est. Hic ipse mons pinguis in unitate deita-tis trinitatem coagulatam gerens. Videte ne susci-piatis in deitate alium aliunde. Nam qui hæc fa-ciunt, arguuntur, & dicitur eis: Vt quid sic su-scipitis montes uberes, id est, ut quid pluralem fa-citis deitatem. Coagulatum montem in unitate tenete, & patrem ac spiritum sanctum in uno do-mino nostro Iesu Christo suspicite. Ipse est enim mons in quo placuit deo habitare in eo, & in ipso dominus habitauit in secula seculorum. Huius currus decem milibus. Multiplex currus eius in passione agitatus est, ubi sibi ipse plus sufficit, quàm decem milia legiones angelorum, & milia lætantium, quæ fuerunt cum Moyse in Sina in san-cto. Tunc ascendit in altum, id est, in crucem, cepit captiuitatẽ, ipsam captiuitatem ligni primi, ipsam cepit, et de peccato damnauit peccatũ. De ligno, in quã, crucis lignũ concupiscentiæ cepit, et dona ero gauit hominibus. Passus est etiam his, qui nõ crede-bãt, etiam his dona dedit in cruce positus, et nõ par ua dona. Audi quàm magna. Preces pro his funde bat, dicens: Pater remitte illis, quia ignorãt. Dedit

ergo

ergo dona hominibus, id est, credentibus, & non solum credentibus, sed etiam his qui non credunt inhabitare dominum, qui non credunt, quia deus erat in Christo mundum concilians sibi. Benedictus dominus pater, benedictus deus filius. Benedictus dominus spiritus sanctus, quia prosperum iter crucis suæ fecit nobis deus saluator noster, qui ideo cruciari uoluit, ut nos saluos faceret. Ideo mortis exitium suscepit, ut conquassaret capita inimicorum suorum, & liberaret peccatores de manibus dæmonum, qui à uertice capilli perambulabant in delictis suis. Dixit dominus ex Basan conuertam. Basan rex fuit, qui pro peccato captiuabat Israel. Ergo qui pro peccatis suis à Basan capti sunt, per crucem meam ex Basan conuertam. Verum quia in abyssis & in profundo est locus diaboli, etiam inde conuertam dicit interior diuinitas perfecta, perfecto homini suo Iesu Christo: Conuertam, inquit, etiam de profundo maris, donec intingatur pes tuus in sanguine passionis. Ibi lingua canum tuorum. Canum utiq; latrantium: Crucifige Crucifige. Ergo hæc lingua canum ex inimicis ab ipso diabolo excitata est. Post passionem autem uisi sunt ingressus tui deus, probatum est, quia ingressus est in homine deus, & est in sancto. De quo præuenerũt principes prophetæ cõiuncti

psallentibus

psallentibus in medio iuuencularum, quæ exierant in occursum Dauid, *cantantes* : Vicit Dauid *in decem milibus.* Deiecto *Golia, ibi Christus in* Dauid *erat uictor in medio iuuencularum tympanistriarum. Verum quia ibi fuit imago, hic ueritas comprobatur.* Nolite *hæc in synagogis canere, sed in ecclesijs sanctorum, ibi benedicite dominum, non aliunde uenientem, non aduenam, non nouum, sed ipsum qui semper est dominum de fontibus* Israel. Ibi Beniamin *adolescentior in pauore.* Vbi? Ibi *in ecclesijs sine dubio.* Ibi Beniamin *ille qui dicit:* Ego Israelita *sum ex tribu* Beniamin. Quare *adolescentior?* Quia *nouißimus natus est patri suo.* Inter *illos undecim cœpit esse duodecimus, sed in conuiuio dupli ces partes accepit, ita ut amplius illis omnibus laborans, obtineret hunc ipsum laborem non sibi, sed gratiæ dei patris sui imputans.* Ibi *ergo* Beniamin *adolescentior, in pauore, id est, in excessu mentis.* Ruit *enim subito, & expauit: ruit in terra, & surrexit in cœlo: ruit persecutor, & surrexit* Apostolus: *ruit* Saulus, *& surrexit* Paulus. Vbi *tamen ubi* Beniamin? *ubi si interrogas: ibi, inquit, ubi princi pes* Iuda, *ubi principes* Zabulō, *ubi principes* Neptalim, *ubi mandauit deus uirtutem suam, ubi confirmauit quod operatus est in nobis, ubi est tēplum in triduo suscitatum, quod est in* Hierusalem, *ubi offerunt*

offerunt reges munera, ubi increpãtur feræ ſiluæ. Hæretici ſũt qui quaſi feræ in ſilua legis latebram fouent, ut ex occulto lædant conſilium taurorum inter uaccas populorum. Lædere enim ſtudent ſacerdotum conſilia, qui hoc loco tauri nominantur apti altario inter uaccas, id eſt, inter plebes ſurdas & ignaras agentes. Quare autem increpari à deo poſtulantur? Vt inſipientia eorum nota fiat omnibus, ne forte cum hi non increpantur, excludant eos qui non ſunt deargentati, ſed probati ſunt argento. Diſsipa eos domine, quia bella uolunt. Venient legati ex Aegypto Pharaone demerſo, mitte duces tuos ad Aegyptum, fungantur legatione ex Aegypto: ipſam etiam interiorem partẽ Aegypti, Aethiopiam præueniat manus tua: ut regna terræ canant tibi, qui aſcendiſti in cœlos cœlorum ad orientem, quando dediſti uocem tuam uocem uirtutis, ut in tuo nomine Apoſtoli ſuper omnes infirmantes, & ſuper dæmones, & ſuper ipſam mortem uirtutem imperandi ſuſciperent, ut facientes hæc ſigna dicerent gentibus. Date honorem deo, ſuper Iſrael magnum nomen eius, & per eum qui uidet deum in Christo, cuius uirtus in nubibus, In Apoſtolis ſcilicet, quos mittens ad gentes, monuit, ne pluerent in Iudæam, ut compleret quod diceret: Mandabo nubibus meis, ne pluant ſuper eam pluuiam

uiam. Nō enim iā in incredulis mirabilis uult esse, sicut semper fuit in icredulis mirabilis, sed nūc mirabilis in sanctis, quibus credētibus dat uirtutē, & per ipsos dat fortitudinē plebi suæ benedictus deus in secula seculorum Amen.

In finē, p his q cōmutabūtur, psalmus ipsi Dauid.

SAluū me fac deus, quoniā intra- (LXVIII uerūt aquæ usq; ad animā meā. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Veni in altitudinē maris, & tempestas demersit me. Laboraui clamans raucæ factæ sunt fauces meæ, defecerunt oculi mei dum spero in deum meum. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei iniuste, quæ non rapui tunc exoluebam. Deus tu scis insipientiā meam, & delicta mea à te non sunt abscondita. Non erubescant in me qui expectāt te domine uirtutū. Non confundātur super me, qui quærūt te deus Israel. Quoniam propter te sustinui opprobriū, operuit confusio faciē meā. Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ. Quoniā zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantiū tibi ceciderunt seper me. Et operui in ieiunio animā meam, & factum est in opprobrium mibi. Et posui uestimentum meum cilicium, & fa-

ctus

ctus sum illis in parabolam. Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant uinum. Ego uero orationem meam ad te domine, tempus beneplaciti deus. In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me in ueritate salutis tuæ. Eripe me de luto ut non infigar, libera me ab his qui oderunt me, & de profundis aquarum. Non me demergat tempestas aquæ, neq; absorbeat me profundum, neq; urgeat super me puteus os suum. Exaudi me domine quoniã benigna est misericordia tua, secũdũ multitudinẽ miserationũ tuarũ respice me. Et ne auertas faciẽ tuã à puero tuo, quoniã tribulor uelociter exaudi me. Intẽde aiæ meæ & libera eã, propter inimicos meos eripe me.

Tu scis improperiũ meum, & confusionẽ meam, et reuerentiam meã. In conspectu tuo sunt omnes qui tribulãt me, improperiũ expectauit cor meum & miseriam. Et sustinui qui simul contristaretur & non fuit, qui cõsolaretur & non inueni. Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones & in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne uideant, & dorsum eorum semper incurua. Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis

eorum non sit qui inhabitet. Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt me, & super dolorem uulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam. Deleantur de libro uiuentium, & cum iustis non scribantur. Ego sum pauper & dolens, salus tua deus suscepit me. Laudabo nomen dei cum cantico, & magnificabo eum in laude. Et placebit deo super uitulum nouellum cornua producentem & ungulas. Videant pauperes & lætentur, quærite deum & uiuet anima uestra. Quoniam exaudiuit pauperes dominus & uinctos suos non despexit. Laudent illum cœli & terra, mare & omnia reptilia in eis. Quoniam deus saluam faciet Sion, & ædificabuntur ciuitates Iudæ. Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam. Et semen seruorum eius possidebit eam, & qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.

COMMENTARIVM

IN domino nostro Iesu Christo duas substantias dei & hominis confitemur, & uirtutes deo tradimus, infirmitates homini applicantes, cuius uocem in isto psalmo ab initio usq; ad finem prophetatam aduertimus. Consuetudo habet humani sermonis, ut grauem calumniam patientem, graui dicamus

mus tempestati accumbere, hoc ordine aquas usq; ad animam suam peruenisse significat. Dicendo au*tem in limo profundi se infixum, fabricam primi hominis sonat, in qua fixum cruci tempestas seditio si populi mersit eum in* mortem. Rogat nunc pro *discipulis ut non erubescant in eo, qui expectant re surrectionem eius, neq; confundantur qui requi-runt te in me deus Israel.* Quoniam propter te, in-*quit, portaui improperium, dum facio uoluntatem tuam, illos offendi, operuit reuerentia faciē meam palmis attractatam, exterus factus sum fratribus meis, omnes me derelicto fugerūt.* Hoc ideo *passus sum, quia zelatus sum domum tuam, quia eieci de templo tuo negociationes, operui ieiunio animam meam, quadraginta diebus totidemq; noctibus ni-hil accipiens, indutus sum sacco, forma serui.* Indu-*tus sum rex cœlorum, & factus sum illis in parabo lam, hinc inde uerborum insultationibus subiacens.* Aduersum me exercebantur sacerdotes, ipsi in por*tis eliguntur sedere, sicut* Hieremias dicit, oderunt *arguentem.* In portis ergo hi accipiunt pontifici-*um iudicandi & corripiendi, quasi qui claues ci-uitatis teneant in portis sedere memorantur, & in me psallebant ebrij.* Ego uero orationem fundens *agebam, ut eriperes me de luto mortis, ne ibi adhæ rerem, ut non urgeret super me puteus os suum.*

Puteus pro diabolo hoc loco positus est. Puteus à potando dicitur, ipse potauit primos homines, & per populum oris sui aperuit super eos os in morte. Vnde sancti in passione euadentes dicunt: Nisi dominus fuisset in nobis, forsitan uiuos deglutissent nos. quis ministri utiq; eiusdem inimici. Sustinui, inquit, qui simul contristaretur & non fuit. Non eni poterat simul pati diuinitas, sicut sol si in ligno sit, quando conciditur simul concidi non potest, ita diuinitas simul fuit passioni, & simul non patiebatur tristiciã. Quæsiui cõsolãtẽ & nõ inueni, tot milia saturati, tot milia saluati, infiniti edocti, & nec unus inuẽtus est mihi cõsolator tempore quo dederũt in esca mea fel, et in siti mea potauerũt me aceto. Propter hoc facta est mensa eorũ coram ipsis in laqueum. Mensam hic synagogam canit, ad quam, quasi refecturi spiritaliter euntes, laqueum æternæ mortis incurrunt. Obscuratos habentes oculos ne uideant lumen ecclesiæ, dorsum suum parietibus uanis incuruant. Et ideo apponitur iniquitas super iniquitatem ipsorum, quia & ipsi geminant iniquitates suas. Occiderunt Christum, sanctos persecuti sunt, ecclesiam negant, uoces prophetarum euacuant. Et ideo deleantur de libro uiuentium, & cum iustis non scribuntur. Non habẽt enim partem cum Abraham, neq; cum omnibus sanctis ueteris testamenti

Forte poculum

testamenti, quia contempserunt pauperem in aspectu, illum de quo omnes patres eorum concionati sunt: Pauper, inquit, ego & dolens. Pauper ut nos diuites faceret, dolens ut nos à doloribus aeternis eriperet. Factus est hostia deo pro nobis, pacificans in sanguine suo, siue qui in terris sunt, siue qui in coelis. Et placuit in sacrificio crucis, quasi uitulus nouellus cornua producens duorum testamentorum, & ungulas quatuor euangeliorum, quod uidentes pauperes laetantur. Pauperes Apostoli, non habentes duas tunicas, non peram, non pecuniam in zonis suis. Vnde & Petrus mendicanti infirmo: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo hoc do tibi. In nomine Iesu surge & ambula. In his operibus magnificatus est dominus Iesus Christus in laude, quod uidentes pauperes gratulātur, quia sic exaudit pauperes dominus, & uinctos suos non spernit. Laudate eum coeli, quia ascendit, & terra quia resurrexit, & mare quia pedibus illud ambulauit, & Sion quia aedificabit eam non habentem maculam, neq; rugam, & ciuitates Iudae animae Apostolorum, quae inhabitantur à Christo, & haereditatem primam acquisiuit eas. Semen etiam seruorum Christi posidebūt eas qui non posident terrenas uanitates. Apostolorum utiq; doctrinas posident, & qui diligunt

nomen domini inhabitabunt in ea, id est, in fide, in doctrina, in ecclesia. In qua regnat dominus noster Iesus Christus cum patre & spiritu sancto, nunc & in cuncta secula seculorum Amen.

In finem psalmus David in rememoratione quod saluum fecit eum dominus, LXIX.

DEus in adiutorium meum intende, domine ad adiuuandum me festina. Confundantur & reuereantur, qui quærunt animam meam. Auertantur retrorsum & erubescant, qui uolunt mihi mala. Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi euge euge. Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te, & dicant semper magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum. Ego uero egenus & pauper sum, deus adiuua me. Adiutor meus & liberator meus es tu, domine ne moreris.

COMMENTARIVM

IN rememorationem inquit David, eo quod saluum me fecit dominus, ibi dixit saluum me fac domine, hic gratias agit saluatus. Quid tamen orauit, ad adiuuandum me festina, festinanter suscita me à mortuis, ut erubescant statim erubescentes, qui dicunt mihi, euge euge. Exultent hi qui sperant in te, & qui quærunt te, & dicant semper

magnificetur

magnificetur dominus qui diligunt ſalutare tuum. Liquet Apoſtolos, & quæſiſſe & dilexiſſe: Ego *uero, ait, mendicus & pauper ſum.* Exinaniui enim mei pſum, factus obediens uſq; ad mortem. *Deus ad iuua me,* non enim fragilitas humana reſurgit, niſi potentia fuerit diuina releuata. Adiutor ergo & liberator meus eſto domine, ne tardaueris, deus qui regnas in ſecula ſeculorum Amen.

Pſalmus Dauid filiorum Ionadab & priorum captiuorum LXX.

IN te domine ſperaui non confundar in æternum, in iuſtitia tua libera me, & eripe me. Inclina ad me aurem tuam, & ſalua me. Eſto mihi in deum protectorem, & in locum munitum, ut ſaluum me facias. Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu. Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis, & iniqui. Quoniam tu es patientia mea domine, domine ſpes mea à iuuentute mea. In te confirmatus ſum ex utero de uentre matris meæ, tu es protector meus. In te cantatio mea ſemper, tanquam prodigium factus ſum multis, & tu adiutor fortis. Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam. Ne proijcias me in tempore ſenectutis, cum defecerit uirtus mea ne derelinquas me. Quia dixerunt

inimici mei mihi, & qui custodiebant animam meam consilium fecerunt in unum. Dicentes deus *dereliquit eum persequimini & comprehendite eum, quia non est qui eripiat.* Deus ne elongeris à me, *deus meus in auxilium meum respice.* Confundantur *& deficiant detrahentes animæ meæ, operiantur confusione & pudore, qui quærunt mala mihi.* Ego autem *semper sperabo, & adiciam super omnem laudem tuam.* Os meum *annũciabit iusticiam tuam, tota die salutare tuum.* Quoniam *non cognoui literaturam introibo in potentias domini, domine memorabor iusticiæ tuæ solius.* Deus *docuisti me à iuuentute mea, & usq; nunc pronunciabo mirabilia tua.* Et *usq; in senectam & senium, deus ne derelinquas me.* Donec *annunciem brachium tuum, generationi omni quæ uentura est.* Potentiam tuam *& iusticiam tuam deus usq; in altißima quæ fecisti magnalia, deus quis similis tibi.* Quantas *ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus uiuificasti me, & de abyßis terræ iterum reduxisti me.* Multiplicasti *magnificentiam tuam, & conuersus consolatus es me.* Nam *& ego confitebor tibi in uasis psalmi ueritatem tuam deus, psallam tibi in cythara sanctus Israel.* Exultabunt *labia mea cum cantauero tibi & anima mea quam redemisti.* Sed

& lingua

& lingua mea meditabitur iusticiam tuam, cũ con- fusi & reueriti fuerint, qui quærunt mala mihi.

COMMENTARIVM

PSalmus, inquit, filiorum Ionadab, & priorũ captiuorum. Videndũ est cum quibus canit David. Cũ filijs Ionadab, de quibus Hieremias dicit patria constitutione uinum non bibere, & uocẽ domini in- crepãtis memorat, quia dictũ est. Filij Ionadab cu- stodiũt præcepta patris sui, & non bibẽt uinũ. Nõ ergo putemus filios Ionadab cum David cecinisse psalterium, sed sobrietatis uiros participes fuisse, et in psallẽdo deo. Nõ enim canebatur ad libitũ, sed ad gemitũ, ubi captiui primi simul lachrymas funde- rent, dicentes: Deus meus eripe me de manu contra leges agẽtis & iniqui. In te cõfirmatus sum ex ute- ro. Ex utero utiq; uirginali. Nos dicimus in deo cõ firmatũ Christum, qui tanquã prodigiũ factus est multis incredulis, credentibus autẽ extitit adiutor et fortis. Repletũ est os eius non in cibo, nõ ebrieta- te, sed laude, & non est protectus in tẽpore passio- nis cũ deficeret uirtus eius: Non est penitus dereli- ctus tẽpore quo dicebant inimici: Deus dereliquit eũ. Tũc deus non discessit ab eo, quo resurgẽte eru- buerũt, & cõfusi sunt insultãtes auersi retro, et cõ- fusi uolẽtes animã eius, nullã cognoscẽs aliã nego- tiationẽ, nisi hãc, ut intraret in potentias domini.

Etiam Hieronimus in commentarijs pro

Nunc

literatura uer tit negotiationem. Atq; ita habet psalterium Romanũ.

Nunc exterior interiori dicit: Quæ fecisti magnalia deus, quis similis tibi, quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus ecce uiuificasti me, & de abysso terræ iterum reduxisti me. Dicendo iterum quæstionem fecit. Semel enim passus, semel mortuus, semel sepultus, semel de abysso terræ reductus. quid est hoc iterum? Iterum dicendo exclusit noua. Ita nos pœnitentiæ recuperationem negantes, & prædas leonum in eorum faucibus relinquentes, noster hic pastor non relinquet prædam, non uidet lupum & fugit, sed uiuentes de ore leonum oues eripiẽs, iterum suis gregibus præsentat incolumes, hoc est, iterum, qui in ipso sepulti sumus per baptismum, & Christum induti morimur, quando nos morti tradimus consentiendo inimicis nostris, qui nos sic terrenis uoluptatibus implicant, ut uideamur in abysso terræ demersi. Sed quia non patitur in nobis perire quod cõtulit, iam per baptismum semel à mortuis suscitatos ad uitam æternam, ab æterna uita per diaboli exclusos astuciam, in eo iterum Christus de abysso terræ reducit, in quo multiplicãs iustitiam suam, id est, excommunicans eum, & à pacis osculo proijciens, conuersus iterum consolatur, reddens ei communionem quam abstulerat, osculum quod negabat: Et ego, inquit, confitebor, ait, quia confessio est quæ liberat pœniten

pœnitentem. Confitetur ergo in oratione sua domino deo suo peccata sua. Dei autem ueritatem in uasis psalmi. Quæ sunt uasa psalmi? In uasis psalmi ueritatem dei nunciant, qui intus intra uasculum corporis sui ueritatem rectæ fidei habēt inclusam. Namq; si incorporaliter quispiam pœnitentiæ suæ afflictiones ostēdat, à peccato abstineat, in ieiunio, cinere, cilicioq; permaneat: nisi in uasis psalmi ueritatem teneat, omnia quæ laborauerit euanescūt. Facilius per ueritatem fidei sine sua ad indulgentiam ueniet, quàm per afflictionem suam sine ueritate attinget. Age ergo in confessione tua correptionem etiam sine cilicio, & in psalmi uasculo ueritatem include. Psalmus enim quem canis ad deum non peruenit, nisi intus in uasculo suo ubi psalmum includit memoria, in uase inquam ipso ueritas dei simul fuerit commorata. Tunc psallis in cythara sancto Israel, tunc gaudent labia tua, dum cantas domino, & anima tua quam redemit, quam iterum de abysso reuocans liberauit, & confundit æterna confusione qui quærebat eam. Solus enim creator eius possidet eam, qui regnat in secula seculorum. Amen. Luth.

Psalmus Dauid in Salomonem LXXI.

DEus iudiciū tuum regi da, & iusticiam tuā filio regis. Iudicare populum tuum in iusticia

iustitia, & pauperes tuos in iudicio. Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam. Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem. Et permanebit cum sole & ante lunam, in generatione & generationem. Descendet sicut pluuia in uellus, & sicut stillicidia stillantia super terram. Orietur in diebus eius iusticia, & abundantia pacis, donec auferatur luna. Et dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Aethiopes, *& inimici eius terram lingent. Reges* Tharsis *& insulæ munera offerent, reges* Arabum, *&* Saba *dona adducent. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei. Quia liberauit pauperem à potente, et pauperem cui non erat adiutor. Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet. Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coràm illo. Et uiuet & dabitur ei de auro* Arabiæ, *& adorabunt de ipso semper, tota die benedicent ei. Erit firmamentum in terra in summis montium, superextolletur super libanum fructus eius, et florebunt de ciuitate, sicut fœnum terræ. Sit nomen eius benedictum in secula, ante solem permanet nomen eius. Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes*

tes magnificabunt eum. Benedictus dominus deus Israel, qui facit mirabilia solus. Et benedictum nomen maiestatis eius in æternum, & replebitur maiestate eius omnis terra: fiat fiat.

COMMENTARIVM

Qvi prophetiam in psalmis credunt, tenent illam regulam quam cecinit Zacharias dicens de deo, quod ipse locutus sit per os prophetarum, liberaturum se nos ab inimicis nostris. Quod autē in capite huius psalmi legis, dominū nostrum Iesum Christum explanatorē inuenies. Dicit enim in euangelijs: Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium filio dedit. Quod ergo per os sanctorum promisit in filio suo, rex uerum impleuit, cuius tunc imaginem Salomon gerens, sapientis nomen accepit, habens in se scintillam sapientiæ. Hic autem ipsa sapientia ueniens dedit pacem mōtibus, id est, Apostolis, & collibus iusticiam, id est, plebibus, iudicauit cum iusticia pauperibus, cōtemnens personas diuitum, Humiliauit calumniatorem, id est, populum Iudaicum. Permanet cum sole, imo super solem, quia ad dexteram patris permanet sedens, & ante lunam in secula. Lunam hoc loco non pro causa lunæ, sed pro æternitate memorauit domini Iesu Christi. Et descendit sicut pluuia in uellus, id est, in uelleribus lanæ, sicut

Gede

Gedeon signum uictoriæ in uelleribus lanæ percepit. Nam & uerbum suum pater sic iussit sicut pluuia expectari: Expectetur, ait, sicut pluuia uerbum meum. Ergo quem in Deuteronomio *iussit expectari sicut pluuiam, in euangelijs præsentauit sicut pluuiam. Non utiq; ex inferioribus semine humano erumpente progenitum, sed uerbo patris de cœlorum altitudine quasi pluuiam uenientem exortum. Exortum, inquam, in tenebris mundi lumen rectis corde. Orta est in diebus eius iusticia & abundantia pacis. Pacem meam do uobis, non talem qualem hic mundus habet, sed pacem meam illam qualem habent cœli, in qua dominatur* Christus *à mari usq; ad mare, hoc est, super omnem terram aquis maris & fluminum circundatam. Coram illo procidēt Aethiopes. Aethiopes nigredinis circundati perfidia, non in corio carnis, sed in sensibus animæ. Propter hoc procident ante eum, & terram inimici eius lingent, ut indulgentiam ab eo consequi mereantur. Reges autem* Tharsis *& insulæ munera offerunt, id est, qui regnant in corpore suo securi & munera offerunt, reges* Arabum *&* Saba *dona adducūt, qui dominantur moribus* Barbaris. *Hi dona adducunt animas suas, ut ipsas ei tradant ad adorandum eum cum regibus terræ, qui terrenis uoluptatibus dominantur. Omnes autem gētes*

seruient

seruient ei, quia liberat pauperem à potente. Vide causam, ideo ait omnes gentes seruient ei, quia liberat pauperem, sensum eorum à potente & astuto diabolo, qui eos suasit opera manuum suarum timere & colere. Ex *usuris & iniquitate liberauit animas eorum. Ampliabatur usuræ animabus eorum, quia quod debebatur deo, idolis tradebatur (et illis accipientibus, si tamen uel dici potest illis accipientibus, qui nihil nec accipiunt, nec recusant) dæmonijs ergo accipientibus quod soli deo debebatur, istis & debitum concreuit & fœnus.* Videns *pius, cui pater iudicium suum tradidit in reddendo eos satis esse mendicos, hoc iudicauit:* Inuicem, *inquit, uos homines remittite uobis debita, & uobis remittit pater uester qui est in cœlis.* Et *adiecit:* Si *non remiseritis, nec uobis remittit.* O *liberantem ex usuris & iniquitate animas, uerè præclarum nomen tuum nobis, qui uiuis in secula seculorum, uiuis & dabitur tibi aurum Arabiæ. Aurum enim terræ illius est magnum, aurum accipis probatum, fulgidum in Apostolis, in martyribus, in cõfessoribus, in uirginibus. Aurum accipis, non tibi potest fieri impostura.* Erit *firmamentum tuum in terra corporum nostrorum, non in conualle fletus, sed in summis montibus superextolletur fructus tuus, & supergredietur altitudinem etiam Libani montis, &*

r floriet

floriet in altitudinibus Apostolorum. Quid floriet audiamus: Sicut fœnum, inquit. ergo in illa altitudine laudata floriet fœnũ. Floriet in ecclesia usq; hodie, ut pascantur iumenta, nihil cum populo defectionibus agitur. Ibi ergo producitur fœnum iumẽtis. Perfectorum enim est solidior cibus. quia ergo fœnũ florent montes, nemo fugiat ecclesiam, ueniant omnes ut benedicatur ibi deus Israel, qui facit mirabilia solus, et sit ibi nomen maiestatis eius benedictum in secula, ut repleatur maiestate eius omnis terra: fiat fiat, ipsi gloria in secula sec. Amẽ.

Defecerũt hymni David filij Iesse.

Psalmus Asaph. LXXII.

QVàm bonus Israel deus, his qui recto sunt corde. Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. Quia zelaui super iniquos, pacem peccatorum uidens. Quia non est respectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum. In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua. Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum, transierunt in affectum cordis. Cogitauerunt & locuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelso locuti sunt. Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit in terra. Ideo conuertetur populus

lus meus hic, & dies pleni inuenientur in eis. Et *dixerunt quomodo scit deus, & si est scientia in excelso.* Ecce ipsi peccatores, & abundantes in *seculo obtinuerunt diuitias.* Et dixi, ergo sine *causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas.* Et fui flagellatus tota die, & *castigatio mea in matutinis.* Si dicebam narrabo sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobaui. Existimabam ut cognoscerem, hoc labor est ante *me.* Donec intrem in sanctuarium dei, & intelligam in nouissimis eorum. Veruntamen propter dolos posuisti eis, deiecisti eos dum alleuarentur. Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt perierunt propter iniquitatem suam. Velut somnium surgentium domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Quia inflammatum est cor meum, & renes mei cõmutati sunt, & ego ad nihilum redactus sum, & nesciui. Vt iumẽtum factus sum apud te, & ego semper tecum. Tenuisti manum dexteram meam, & in uoluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.

Quid enim mihi in cœlo, & à te quid uolui super terram. Defecit caro mea & cor meum, deus cordis mei, & pars mea deus in æternum. Quia ecce qui elongant se à te peribunt, perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Mihi autem

adhærere deo bonum est, ponere in domino deo spem meam. Vt annunciem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

COMMENTARIVM

Cum deus omnibus bonus sit, & nulli sit malus, quid sit uoluit dicere. His bonus, qui recto sunt corde. Hæc dictio humanis sensibus applicanda est his, qui uituperant iudicia dei, dicentes: Ille perfidus, ille iniquus, sordidus, truculentus, sanus est. Ille autem innocens, castus, humilis, insania fatigatur, infirmitate concutitur, & his similia. Hæc rectis corde uirtutum semina conprobantur. In quibus probata fides segetem suam in æternæ uitæ amœnitate suscipiat, & in seculo quasi in hyeme glaciali positi primæ anastasis quasi primi uerbi flores expectent. Lætantes itaq; in pace sua peccatores, quod cum hominibus non flagellantur teneat superbia, fiant crasi. prodeat ex adipe eorũ iniquitas, ponant in cœlo os suum, & loquantur iniquitatem in excelso, dicant non esse scientiam in deo, qui tamen sunt audiamus: Hi sunt, inquit, peccatores, & abundantes, qui in seculo obtinuerunt diuitias, mei autem penè moti sunt pedes, & à recto itinere penè effusi sunt gressus mei, quia dixi in corde meo: Ego sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manu meas. At ubi consideraui

Forte ueris

derarui omnia temporalia esse quæ peccantibus mi-nistrantur, et subito eos deficere et perire propter iniquitatem suam, & istam uitam eos quasi somni-um transire. Et *quia deus in ciuitate sua* Hierusa-*lem quam præparat sanctis, imaginem eorum ad nihilum rediget, tunc inflammatum est in amore dei cor meum, & renes mei resoluti sunt, id est, ad castitatis libertatem à mali exempli uinculo resolu-ti. Ideo enim ad nihilum redactus sum, hæc cogitãs, quia nesciui non esse condignas passiones huius temporis ad futurã gloriam. Postea quàm didici, etiam iumentum æstimatus, & pecus ad occisio-nem positus, tamen permansi semper tecum. Tenui-sti manum dexteram meam, in uoluntate tua dedu-xisti me, & cum gloria assumpsisti me. Hæc in do-mino Iesu* Christo *completa sunt. Ipse tenuit generi humano dexteram iam mortuo iam fœtenti, duxit à uoluntate diaboli ad uoluntatem suam, et assump-sit in gloriam, qui audenter diceret: Quid mihi re-stat in cœlo? Hoc est in terra positus ita cœlestem uitam exercui, ut dum in cœlo ascendero, nihil mi-hi superfit quod in terra positus non impleuerim: nihil enim præter te uolui super terram, etiam si defecit cor meum, et caro mea in passiones, et pars mea, quia deus est, non defecit, sed manet in secula. Non enim pereunt, nisi hi qui lõge se faciunt à deo*

conseruatore suo: & ipse non perdet, nisi illos qui fornicantur ab illo: id est, quorum anima alterum ducit deum, aut à ueritatis cõiugio se falsitate commiscet. Vnusquisq; autem nostrum his probatis dicat. *Mihi autem adhærere deo bonum est, & ponere in domino spem meam, ut annunciem omnes laudationes dei in portis filiæ Sion.* Filia Sion anima credens Christo, *quæ in finem psalmi inueniet laudes, quas sibi in titulo defecisse testatur.* Defecerunt ei laudes, quia zelata est in peccantibus, quas inueniet in finem, si adhæserit domino, & in ipso suam spem ex integro collocarit, qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem intellectus Asaph. LXXIII.

VT quid deus repulisti in finem, iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ. Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio. Redemisti uirgam hæreditatis tuæ, mons Sion in quo habitasti in eo. Leua manus tuas in superbias eorum in finem, quanta malignatus est inimicus in sancto. Et gloriati sunt qui oderunt te in medio solennitatis tuæ. Posuerunt signa sua signa, & non cognouerunt sicut in exitu super summum. Quasi in silua lignorum securibus exciderunt ianuas eius in idipsum, in securi & ascia deiecerunt eam. Incenderunt igni sanctuarium tuum

tuum in terra, polluerunt tabernaculum nominis tui. Dixerũt in corde suo cognatio eorum simul, quiescere faciamus omnes dies festos dei à terra. Signa nostra non uidimus iam non est propheta, & nos non cognoscet amplius. Vsq; quo deus im properabit inimicus, iritat aduersarius nomen tuum in finem. Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem. Deus autem rex noster ante secula operatus est salutem in medio terræ. Tu confirmasti in uirtute tua mare, contribulasti capita draconum in aquis. Tu confregisti capita draconum, dedisti eum escam populis Aethiopum. Tu dirupisti fontes, & torrentes, tu siccasti fluuios Etham. Tuus est dies, et tua est nox, tu fabricatus es aurorã et solẽ. Tu fecisti omnes terminos terræ, æstatem et uer tu plasmasti ea. Memor esto huius inimicus improperabit domino, & populus insipiens incitabit nomen tuum. Ne tradas bestijs animas confitentes tibi, et animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem. Respice in testamentũ tuũ, quia repleti sunt qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatũ. Ne auertatur humilis factus confusus, pauper & inops laudabũt nomen tuum. Exurge deus iudica causam tuam, memor esto improperiorũ tuorũ corũ quæ ab insipiente sunt tota die. Ne obliuiscaris uoces inimico

rum tuorum, superbia eorum qui te oderunt ascendit semper.

COMMENTARIVM

Iratus est dominus super Israel, cum esset arca dei in Silo, cum Ofni & Finees filij Heli in sacrificijs suis & in fornicationibus, nec increpati corrigerentur. Tradita est etiam arca testamenti aduersarijs, & gloriati sunt qui oderunt eum in medio atrij eius. Quasi in silua lignorum exciderunt ianuas munitionum. Incenderunt igni ubicunq; inuenerunt sanctuarium, id est, locum orationis eorum exstructum. Et quiescere fecerunt festos dies domini in terra, dicentes: Iam in Israel non est propheta, utiq; audientes Heli mortuum & duos filios eius, qui summam sacerdotij tenebant occisos in praelio, Samuel adhuc erat infantulus, cuius nec opinio coeperat. Et ideo uidebatur improperare inimicus populus gentium & insultare, in quo rogat ne animas pauperum suorum obliuiscatur dominus in sempiternum. ut exurgat & iudicet causam suam, quia superbia eorum qui odiebant eum, ascendebat nimis. Hactenus historicus sermo cepe rit finem. Est enim & in nobis arca testamenti domini, quam quotidie hostes conātur eripere, id est, animi constantiam, quae pro defensione uirtutum contra uitia bella committit. Si ergo huius arcae

ſacerdotes, id eſt, corpus et anima mea ex conſenſu coluerunt, requieſcit ſuper eam dominus, & non audebunt dæmonia, nec bellum in cute conſiſtere. At ubi hæc per negligentiam ſacerdotum ceſſerit, capitur ab aduerſarijs, & malignatur inimicus in ſancto, & gloriantur qui oderunt dominum in eo. Poſt hæc cum lachrymis orandus eſt dominus, ut animas pauperum nõ obliuiſcatur dominus in ſempiternum, non auertatur in perpetuo, humilis factus, confuſus, ut non in æternum tradatur beſtijs anima quæ cõfitetur ei: ut memor ſit creaturæ ſuæ, quia repleti ſunt qui obſcurati ſunt terræ domus iniquitatum. Exurgat ergo dominus et iudicet cauſam ſuam, quoniam per occaſionẽ peccatorum meorum inimicus improperat domino: Memor, inquit, eſto domine improperiorũ tuorum, quæ ab inſipientibus fiunt tota die, ut nõ obliuiſcaris uoces quærentium te per pœnitentiam, & contemnentium te ſuperbia aſcendat ad te, ut illis ſuperbientibus reddas, & nobis confitentibus parcas, qui regnas in ſecula ſeculorum Amen.

In finem ne diſperdas uel corrumpas,
Pſalmus cantici Aſaph. LXXIIII.

C*Onfitebimur tibi deus, confitebimur & inuocabimus nomen tuum.* Narrabimus *mirabilia tua, cum accepero tempus ego iuſticias*

iudicabo. Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea, ego confirmaui colūnas eius. Dixi iniquis, nolite inique agere, & delinquentibus nolite exaltare cornu. Nolite extollere in altum cornu uestrum, nolite loqui aduersus deum iniquitatem. Quia neq; ab oriente, neq; ab occidente, neq; à desertis montibus, quoniam deus iudex est. Hunc humiliat & hunc exaltat, quia calix in manu domini uini meri plenus mixto. Et inclinauit ex hoc in hoc, ueruntamen fex eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ. Ego autem annunciabo in seculum, cantabo deo Iacob. Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti.

COMMENTARIVM

Aliquanta in septuagesimo tertio idcirco prætermisimus psalmo, quia in septuagesimo quarto ea credidimus melius declaranda: Confitebimur, inquit, tibi deus. Si peccata confitemur, non ut sciat quæ ignorat, ideo cōfitemur, sed ut ea quæ optime nouit indulgeat. Quia cōfitemur eum et nomen eius inuocamus. Confessio enim pœnitentis ad indulgentiam non attēdit, si rectæ fidei inuocatio nominis dei non fuerit subsecuta, in qua confessione narrātur omnia mirabilia eius, quæ sancti symboli textus ostendit. Verum quia (ut dixi) in

ante

antecessione huius psalmi aliquanta transiui, quæ sunt in isto reddenda hæc sunt: ut narres contra Manicheum omnia mirabilia eius, & non dicas ad uersis & contrarijs mundum agi, & alium lucis dominum, alium tenebrarum, alium noctis, alium diei, sed unum eundemq; dominum confitentes, narremus omnia mirabilia eius, dicẽtes: Tuus est dies, & tua est nox, tu fecisti solem & lunam, æstatem & uer tu fecisti. Confirmasti in uirtute tua mare, tu confregisti capita draconum in aquis, id est, capita dæmonum in baptismate. Quod autem aquis dixit, uoluit ostẽdere unum baptisma in aquis posse omnibus celebrari, fluminum, maris, fontium, torrentium, stagnorum, ibi capita dæmonum confringuntur, id est, in omnibus aquis. Caput autem draconis magni in pœnitentia cõfringet dominus, et dat eum in escam populo Aethiopum. Aethiopes à plaga meridiana nigri sunt. Hi ergo qui dæmoniorum meridianorum ruinam patiuntur, nigri fiunt apud deum, & pro ipsa nigredinis perfidia, Aethiopes appellantur. Hi itaq; cum baptizarentur, quia in aquis confracta sunt capita dæmonum, uenenum omne in aquis fluentibus euanuit. Et illos iam mundos, quum ab omni ueneno defecatos exhibuit, nunc in sicco positis, draco magnus ipse princeps draconum aduenit, quem suis

suis cibantes nefarijs factis ueneno eius iterum ni-grarunt. Verum quia pœnitentibus auxilium diuinæ pietatis occurrit, confringitur & huius caput draconis in sicco. Aqua ibi sola lachrymarum est. Et quia non sunt fluuij circa eum salientes, quæ tantum nefas ueneni abluant, datur eis in cibo, & dicitur eis. Quando draconum capita in aquis uobis confracta sunt, gustastis & uidistis quàm suauis est dominus. Modo quia dominum reliquistis, gustate & uidete quàm amarus est diabolus. Ibi gustastis mel & lac, hic gustate cinerem pro pane, & lachrymas uestras in poculis miscete. Ibi uestes candidas & mundas, hic sacceas sordidas. Ibi habuistis gaudium, hic mugitum gemitumq́; inter suspiria excrepate. Sicq; Aethiopes esse cessabitis, & pristinus uobis candor splendorq́; redditur. Ibi enim uobis rumpent iterum fontes & torrentes, ubi siccati fuerunt fluuij Aethan. Aethan fluuij in deserto Sina inuenti sunt. Ex quibus qui gustasset, non sicut Aliter Mora. *de Myrrha amaritudine replebatur, sed statim tumore correptus, mortis periculo subiacebat. Quando ergo quando conuertit solidam petram in stagna aquæ, & rupem in fontes aquarũ, isti Aethan fluuij dei nutu siccarunt. Quod factum ad hoc ducit, quia pœnitentibus Aethan fluuij exsiccantur, ut ex desperato lapide atq; durrissima petra in deserto*

serto, & in squalentibus locis posita fontes pariter erumpunt atq; torrentes. Hæc fecit rex noster, Deus ante secula qui est ipse. Hæc fecit in secula qui operatus est salutem in medio terræ, in domino nostro Iesu Christo, qui dixit iniquis: Nolite inique agere, et nolite delinquētibus exaltare cornu, nolite extollere in altum cornu uestrum, nolite loqui aduersus deum iniquitatem. Siquis autem uobis dixerit, Ecce hic Christus, aut ecce hic, illic, nolite credere, quia neq; ab oriente, neq; ab occidente, neq; à desertis montibus, sed sicut fulgur ita ueniet, quoniam deus iudex est. Nō sic uenit quomodo homo uenit, sed quomodo deus iudex, ut superbum humiliet sicut promisit, & exaltet humilem ferens calicem in manu uini meri plenum mixto, ex quo inclinat ex hoc in hoc. Vinum duas species habet, unam unde infirmos sanat, aliam unde sanos debilitet. Ex uno eodemq; uino iustis propinatur ad salutem, peccatoribus ad interitum irrogatur. Sicut ignis iustis proficit ad splendorem, ad usturam infertur iniustis, fex tamen calicis non exinanitur, ut bibant non pauci, sed omnes peccatores terræ: quod uno eodemq; poculo alijs salus, alijs interitus ueniat, etiam hodie qui indigne gustauerint. Vnde salutem digne gustantes hauserunt: inde isti, ut ait Apostolus, sibi iudicium sumunt. Nos autem hæc

ſcientes, ſi uolumus gaudere in ſecula ſeculorum, ita cantemus deo Iacob, ut omnia peccatorum cornua confringamus, id eſt, uiciorum uentilationes contemnēdo frangamus, & uirtutum cornua exaltemus in domino noſtro Ieſu Chriſto, qui regnat in ſecula ſeculorum Amen.

In finem in carminibus canticum ad Aſſyrios pſalmus Aſaph. LXXV.

NOtus in Iudæa deus, in Iſrael magnum nomen eius. Et factus eſt in pace locus eius & habitatio eius in Sion. Ibi confregit potentias, arcum, ſcutum gladium, & bellum. Illuminās tu mirabiliter à montibus æternis, turbati ſunt omnes inſipientes corde. Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus ſuis. Ab increpatione tua deus Iacob, dormitauerunt qui aſcenderunt equos. Tu terribilis es & quis reſiſtet tibi, ex tunc ira tua. De cœlo auditum feciſti iudicium, terra tremuit & quieuit. Cum exurgeret in iudicium deus, ut ſaluos faceret omnes manſuetos terræ. Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi. Vouete & reddite domino deo ueſtro, omnes qui in circuitu eius affertis munera. Terribili & ei qui aufert ſpiritū principū, terribili apud omnes reges terræ.

CAnticum contra Assyrium, id est, contra diabolum inchoamus. Contra eum enim notus factus est in Iudæa deus, in Christo mundum reconcilians sibi. In Israel magnum nomẽ eius. Israel homo Iudæus. Deum ergo qui uidit hominem & credidit deum, in ipso primum factum est nomen eius. Ita ut diceret ei: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Et quia portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Ibi cõfregit cornua arcuum, & scutum, & gladium, et bellum, fecitq; in pace locum eius, & habitationem eius in Sion, & illuminauit ei à montibus æternis, à prophetis qui fuerunt ab initio. Contra quam turbantur usq; hodie omnes insipientes corde. Et qui moriuntur in peccatis suis dormientes somnum mortis suum, id est, somnum suæ dormientes. Nihil inuenerunt in manibus suis. Ibi omnes uiri diuitiarum. Hic enim nascentes quæ inuenerunt, hic morientes relinquunt. Non solum diuites dormiunt, sed & fortes qui ascenderunt equos. Deus enim terribilis est, et nemo potest resistere ei. Tunc in ira sua, cum enim cœperit iudicium de cœlo iaculari, terra tremet & quiescet, cum exurgere cœperit in iudicio deus, in quo non saluabit alios, nisi omnes mansuetos terræ. Ibi cogitatio

hominis

hominis confitebitur ei, & reliquiæ cogitationum diem festum agent deo. Sic erunt omnes dies iustorum, quomodo nobis semel in anno sanctus dies est paschæ. Omnes ergo sancti dies festos agent deo: et uos, inquit, si uultis gaudere cum sanctis, uouete & reddite domino deo uestro. omnes qui in circuitu eius offertis munera, memores debent esse quid uouerint, aut cui uouerint. Nam in baptismatis consecratione uouerunt seipsos tradere, & omnibus operibus diaboli renunciare. Hoc reddite domino deo uestro, ante oculos hoc habentes, quia etiam principum auferet spiritus, cum à uoto discedũt. Et est terribilis etiam regibus terræ, ipsi gloria in secula seculorum Amen.

In finem pro Idythum, psalmus Asaph. LXXVI.

VOce mea ad dominum clamaui, uoce mea ad deum & intendit mihi. In die tribulationis meæ deum exquisiui manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus. Renuit consolari anima mea, memor fui dei et delectatus sum, & exercitatus sum, & defecit spiritus meus. Anticipauerũt uigilias oculi mei, turbatus sum & non sum locutus. Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar & scobebam spiritum

tum meum. Nunquid in æternum proijciet Deus? aut non apponet ut complacitior sit adhuc. Aut in finẽ misericordiam suam abscidet, à generatione in generationem. Aut obliuiscetur misereri deus, aut continebit in ira sua misericordias suas. Et dixi nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi. Memor fui operum domini, quia memor ero ab initio mirabilium tuorum. Et meditabor in omnibus operibus tuis, & in adinuẽtionibus tuis exercebor. Deus in sancto uia tua, quis deus magnus sicut deus noster, tu es deus qui facis mirabilia. Notam fecisti in populis uirtutem tuã, redemisti in brachio tuo populum tuum filios Iacob & Ioseph. Viderunt te aquæ deus uiderunt te aquæ & timuerunt, & turbatæ sunt abysi. Multitudo sonitus aquarum, uocem uiderunt nubes. Etenim sagittæ tuæ transierunt, uox tonitrui tui in rota. Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, commota est & contremuit terra. In mari uia tua & semitæ tuæ in aquis multis, & uestigia tua non cognoscentur. Deduxisti sicut oues populum tuum, in manu Moysi & Aaron.

COMMENTARIVM

IN isto psalmo promittit se propheta omnia mirabilia dei ab initio memoraturum, & causam huius commemorationis exponit. Ac memorans

præterita bona, de malis præsentibus querelatur: Clamaui, inquit, ad dominum in die tribulationis. Et expãdi manus meas coram eo in noctibus, & nõ sum deceptus. Modo autem tantas moras faciet in subueniendo dominus, ut dicam: Nunquid in æternum obliuiscetur misereri deus, aut continebit in ira sua misericordiam suam? Et dixi, modo cœpit mutatio dexteræ excelsi: Et ut ostendam, inquit, quia modo cœpit, memor ero ab initio mirabilium eius, in quibus liberauit populum suum. Quis enim tam magnus deus quàm deus noster, quem uiderunt aquæ maris, & timuerunt. Turbatæ sunt abyssi, dantes uiam siccam pedibus filiorum Israel & Ioseph. Post hæc uocem dederunt nubes: In columna enim nubis uox erat, quando sagittæ dei in Aegyptios transierunt. Vox tonitrui eius in rota. Moyses rotæ comparatur. Rota licet in terra uoluatur, tamen dum steterit, magna pars eius aliena est à terra, & parua pars eius in terra consistit. Vox ergo dei in rota est, qui paruis rebus terrenis contẽtus, totum quod sursum est quærit, quod sursum est, pergit ubi Christus est. Illuxerunt coruscationes eius orbi terræ, quando in mari uiam fecit. Et semitam in aquis multis, quando deduxit uelut oues populum suum, in manu Moysi & Aaron. Ipsi gloria in secula seculorum Amen.

Intellectus Asaph. LXXVII.

ATtendite popule meus legem meam, inclinate aurem uestram in uerba oris mei. Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio. Quanta audiuimus & cognouimus ea, & patres nostri annunciauerunt nobis.

Non sunt occultata à filijs eorum in generatione altera. Narrantes laudes domini & uirtutes eius, & mirabilia eius quæ fecit. Et suscitauit testimonium in Iacob, & legem posuit in Israel. Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filijs suis, ut cognoscat generatio altera. Filij qui nascentur & exurgent narrabunt filijs suis. Vt ponant in deo spem suam, & non obliuiscantur operum dei, & mandata eius exquirant.

Ne fiant sicut patres eorum generatio praua & exasperans. Generatio quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum deo spiritus eius.

Filij Effrem intendentes & mittentes arcum, conuersi sunt in die belli. Non custodierunt testamentum dei, et in lege eius noluerunt ambulare. Et obliti sunt benefactorum eius, & mirabilium eius quæ ostendit eis. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti in campo Thaneos. Interrupit mare & perduxit eos, & statuit aquas quasi in utre. Et deduxit eos in nube diei,

& tota nocte in illuminatione ignis. Interrupit petram in eremo, & adaquauit eos uelut in abysso multa. Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquam flumina aquas. Et apposuerunt adhuc peccare ei, in ira concitauerunt excelsum in inaquoso. Et tentauerunt deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis. Et male locuti sunt de deo, dixerunt, nunquid poterit deus parare mensam in deserto. Quoniam percussit petram & fluxerunt aquæ & torrentes inundauerunt. Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo. Ideo audiuit dominus & distulit & ignis accensus est in Iacob, & ira ascendit in Israel. Quia non crediderunt in deo, nec sperauerunt in salutari eius. Et mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit. Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis. Panem angelorum mãducauit homo, cibaria misit eis in abundantia. Transtulit austrum de cœlo, & induxit in uirtute sua africum, & pluit super eos sicut puluerem carnes, & sicut arenam maris uolatilia pennata. Et ceciderunt in medio castrorum eorum circa tabernacula eorum. Et manducauerunt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis, non sunt fraudati à desiderio suo. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira dei ascendit

cendit super eos. Et occidit pingues eorum & electos Israel impediuit. In omnibus his pecca/uerunt adhuc, & non crediderunt in mirailbibus eius. Et defecerunt in uanitate dies eorum, & anni eorum cum festinatione. Cum occideret eos quærebant eum, & reuertebantur & diluculo ue/niebant ad eum. Et rememorati sunt, quia deus adiutor est eorum, & deus excelsus redemptor eo/rum est. Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem eorum non erat re/ctum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius. Ipse autem est misericors, & propicius fiet peccatis eorum & non disperdet eos. Et abun/dauit ut auerteret iram suam & non accendit om/nem iram suam. Et recordatus est, quia caro sunt spiritus uadens & non rediens, quotiens exacerba uerunt eum in deserto, in iram concitauerunt eum in inaquoso. Et conuersi sunt & tentauerunt deum, & sanctum Israel exacerbauerunt. Non sunt recordati manus eius die qua redemit eos de manu tribulantis. Sicut posuit in Aegypto sig na sua, & prodigia sua in campo Thaneos. Et conuertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum ne biberent. Misit in eos cynomiam & comedit eos, & ranam & disperdidit eos. Et de/dit erugini fructus eorum, & labores eorum locu/

stæ. Et occidit in grandine uineas eorum, & moros eorum in pruina. Et tradidit grandini iumenta eorum, & possessiones eorum igni. Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem & iram & tribulationem, immißionem per angelos malos. Viam fecit semitæ iræ suæ, non pepercit à morte animarum eorum, & iumenta eorum in morte conclusit. Et percußit omne primogenitum in terra Aegypti, primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham. Et abstulit sicut oues populum suum, & perduxit eos tanquàm gregem in deserto. Et deduxit eos in spe & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare. Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, mõtem quem acquisiuit dextera eius. Et eiecit à facie eorum gentes, & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis. Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel. Et tentauerunt & exacerbauerunt deum excelsum, & testimonia eius non custodierunt. Et auerterunt se & non seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum cõuersi sunt in arcum prauum. In iram concitauerũt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerunt. Audiuit deus & spreuit, & ad nihilum redegit ualde Israel. Et repulit tabernaculum Sylo, tabernaculum suum ubi habitauit

habitauit in hominibus. Et tradidit in captiuitatem uirtutem eo um, & pulchritudinem eorum in manus inimici. Et conclusit in gladio populum suum, & hæreditatem suam spreuit. Iuuenes eorum comedit ignis, & uirgines eorum non sunt lamentatæ. Sacerdotes eorum in gladio ceciderũt, & uiduæ eorum non plorabantur. Et excitatus est tanquàm dormiens dominus, tanquàm potens crapulatus à uino. Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis. Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Effrem non elegit. Sed elegit tribum Iuda, montem Sion quem dilexit. Et ædificauit sicut unicornium sanctificium suum in terra quam fundauit in secula. Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium: de postfœtantes accepit eum. Pascere Iacob seruum suum & Israel hæreditatem suam. Et pauit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

COMMENTARIVM

Quod pmisit deo in septuagesimosexto, hoc in septuagesimoseptimo hominibus tradit: Ibi dixit deo: Memor ero ab initio mirabilium tuorum. Hic dicit populo: Loquar propositiones ab initio, uirtutes & mirabilia eius quæ fecit, ut cognoscat

generatio altera, ut filij nascentes exurgant. Ipsi narrent filijs suis, ut non cōfidant in mundi lucris, non in terrenis cupiditatibus seculi, sed in deo solo ponant spem suam, & non obliuiscantur opera dei sui, & mandata eius exquirant. Vt non fiant sicut patres eorum, genus prauum & peramarum. Sanè genus cum dicis, ante considera. Non enim creaturam in damnabilibus deus, sed uoluntatem condemnat. Videns ergo, quia genus uituperando quæstionem fecerat, eruens hunc sermonem à creatoris iniuria, exposuit non esse generis uicium, sed uoluntatis. Prosecutus enim ait. genus, inquit, quod non direxerit cor suum. Et quasi interrogatus esset, quomodo non direxerint cor suum, respōdit: Quia non custodierunt testamentũ dei, & in lege eius noluerunt ambulare. Dicendo noluerunt, exclusit culpam à genere, & crimen uoluntatis ostendit, per quam obliti sunt benefactorum, & mirabilium dei, quando diuisit mare ut transirent, et statuit aquas eius hinc inde quasi in utre. Quando duxit eos in columna nubis per diem, & in columna ignis per noctem. Quando rupit in deserto petram, & adaquauit eos uelut in abysso multa, & potati gratias non egerunt, sed apposuerunt peccare. Et ita ut male loquerentur de deo, ut dicerent: Ecce de petra eduxit aquam, nunquid panem poterit dare? Hæc

dicebant

dicebant, quia non credebant deo ſuo, nec ſperauerunt in ſalutare eius. Et mãdauit nubibus deſuper. Et ianuas cœli aperuit. *Ianuas abuſiue dictũ, ſicut de terra:* Aperuit, inquit, os ſuum: *Aperiendi cauſa exegit, & in terra os et in cœlis ianuas nominare,* & pluit illis manna ad manducandum: *Manna, Latine quod dicimus, quid eſt hoc, dicit* Hebræus. *Cũ ergo tanquam ſemẽ coriandri pluerent cœli, interrogãtes filij Iſrael nomen dederũt, dũ quærunt. Nã dicentes:* Quid eſt, *id eſt, manna, de hoc q̃d interrogabant uerbo, nomen ſpecies ipſa ſuſcepit, quod au xeſin faciens adiecit.* Panem cœli dedit eis, *per occaſionem mannæ panis qui de cœlo deſcendit nominatus eſt:* Panem, inquit, angelorum manducauit homo. *Quicquid æternitatem in potando, & in manducando præſtat, angelicum eſt, non habens putentes atq; ſtercoreas digeſtiones. Habent enim uniuerſa uiuendi materiam, & ſiue angeli, ſeu quæcunq; in cœlo uiuunt, non ſibi ſine alimento ſufficiunt. Ducuntur enim fame & ſiti, ſiue laudis domini. Et eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam eius, per quam pingueſcunt, & æternum apicem tenet. Sicut è contrario apoſtatæ angeli eſuriunt & ſitiunt iniuſtitiam, & ex eo opere ſaginantur. Nam & quod dicit dominus gaudere angelos in cœlo ſuper unum pœnitentem: oſtendere uoluit, ad eorum refectio*

nem rediſſe per iuſticiam, eum qui per iniuſticiam uentres dæmonum ſaginabat. Quanta ſunt etiam in corporibus, quæ ſine ſtercorea digeſtione reficiunt, ut eſt nuncius bonus, ut eſt odor optimus, ut eſt aſpectus mirabilis, ut eſt gratia maiorum, ut eſt opinio optima, quæ dicitur etiam oſſa impiguare. Hæc ideo diximus, ut oſtendamus omnia quæ in cœlo & quæ in terra sũt inuiſibilia atque uiſibilia, & menſuras ſuas habere, quia ſolus deus immenſus eſt: & per compaginem ſuæ qualitatis ſubſiſtere, quia ſolus deus incorporeus eſt: & per aliam ſubſtantiam uiuere, quia ſolus deus nullius eget. Ipſe autem omnibus eſt neceſſarius, ipſi nullus. Sed quia nimia gratia pietatis ſuæ, facturam ſuam in omnibus diligit, dignatur per legem, per uirtutum iudicia, per compunctionem cordis, per magnitudinem operum hominum inuitare hominem. Et ideo non ſolum panes angelorum, ſed & auium carnes innumerabilium concupiſcentibus tribuit etiam ingratis. Et ne inultũ ingratorum crimẽ poſteritas non timeret, cum adhuc eſcæ eorum erãt in ore eorum, ira dei uenit ſuper eos, quia non crediderunt mirabilibus eius. Defecerunt in uanitate dies eorum, & anni eorum cum feſtinatione. Verum quia, ut dixi, tu ſi non malo coactus benefacere non uis: Cum occideret, inquit, eos quærebant eum, & conuertentes

tes diluculo ueniebant ad eum. Tunc recordati sunt, quia deus adiutor & protector eorum est: Sed dicentes, inquit, tu es deus noster, hoc sola ait, lingua mentiti sunt ei, cor autem eorum non erat rectum cum eo. Vnde & dominus dicit: Populus, inquit, hic labijs me diligit, cor autem eorum longe est à me. Hæc quare hæc? Quia fides non est habita testamento eius. Sine fide autem, ut ait Apostolus, impossibile est placere deo. Discutiamus parumper de quo testamento agatur. Audi Apostolum: Hominis, ait, testamentum nemo irritum facit, aut superordinat. Abrahæ, dictum est: In semine tuo hæreditabo omnes gentes: Non, inquit, dixit in seminibus, quasi in multis, sed in semine tuo, quod est Christus. Hoc ergo testamentum quod cum Abraham patre eorum habuit deus, dum compleret in filio suo, fides non est habita testamento eius. Ipse autem est misericors, etiã in cruce positus, ꝓpicius fit peccatis eorũ, et cũ posset nõ disperdidit eos, ita ut rogaret patrẽ suũ, ut & ipse indulgeret eis. Quia recordatus est quod caro sunt, nihil in spiritu sapiẽtes, et spiritus essẽt euntes, & non reuertẽtes. Ideo sæpe dominus peccatoribus in hoc mumdo læticiam & abundantiam & potentiã usurpatã relinquit, quia scit quæ passuri sunt in gehennæ incendio, & con

dolens

dolens eis, auertit in hoc seculo iram suam ab eis. Hoc considerans, quod euntes ibunt in interitum æterni incendij, & ultra non redeunt. Quotiens, inquit, exacerbauerunt eum in deserto, non recordantes diem qua liberauit eos dominus de manu tribulãtis, & inimicos eorum prius decem plagis percussit, postea etiam in mari mersit, ipsos autem eduxit tanquàm pastor oues in deserto, & induxit in montes sanctificationis suæ, & eiecit à facie eorum gentes. Et post omnia, quid fecerũt? Auerterũt se, inquit, & non obseruauerunt pactum sicut patres eorum, ita etiam ut in sculptilibus suis æmularẽtur eum: Propter hoc, inquit, repulit tabernaculum Sylon. Facit locus contra hæreticos qui dicũt, pro duorum peccatis filiorum Heli, deus iustus omnem Israel populum tradidit Philistæis, Spiritus uero sanctus detegens crimen uniuersi populi dicit. Quod auerterunt se à deo, & non obseruauerint præcepta eius, sicut & patres eorum: Ideo, inquit, ad nihilum redegit nimis Israel, & ideo repulit tabernaculum Sylon, ideo conuertit in captiuitatem uirtutem ipsorum. Et pulchritudinem eorũ, id est, arcam testamẽti domini tradidit in manus inimici. Conclusit in gladio populum suum, et hæreditatem suam spreuit, ita ut & sacerdotes eorum gladio caderent, iuuenes ignis comederet, uirgines sine la

mento

mento perirent, uiduæ ſine plorantibus interi- rent. Venimus nunc ad locum, qui nos ab hiſtoria ad myſticum & moralem auditum impellat. Exci- *tatus eſt, inquit, tanquam dormiens dominus. Quo tienſcunq; ergo captiuitas ſiue carnalis, ſiue ſpiri- talis uenit, ſciamus dormire dominum, & tam diu dormit, quandiu inueniantur idonei, qui auſi ſint excitare eum.* Hoc nanq; *eſt quod finxit dominus noſter Ieſus Chriſtus in naui dum tranſfretaret, ni- mia & incomparabili tempeſtate nauis in qua erat cũ diſcipulis ſuis, agebatur, ita ut nihil团 ſupereſſet, niſi ut mergerentur in fluctibus. Accedentes diſci- puli ad dormientem dominum, clamore eum nimio excitant, dicentes. Præceptor perimus. Ille autem ſurgens imperauit uentis, & quieuerunt undæ & tranquillatæ ſunt. Non ergo ideo dormit dominus, ut ſomno teneatur. Semper uigilat, & nunquam dormiet omnino, neque dormitabit. Sed quando ei nos ſilentium facimus tale, quale qui dicat: Sic uos ſiletis, ſicut ſolet fieri ſilentium patrifamilias ut quieſcat, ecce quieſco, ecce ſileo, ecce dormio, non orationum gemitibus pulſor, non pſalmorum uo- cibus inquietor, nec aſsiduis deprecationibus exci- tor, grandi hoc ueſtro ſilentio ego dormio, & me dormiente uenit ſuper uos aut ſpiritalis, ut dixi, aut carnalis tempeſtas, qua compulſi ad regem con- fugiatis*

fugiatis, ut eius uigilijs liberemini, cuius somno capimini. Deniq; excitatus precibus sanctorū, audite quid fecerit: Percussit, inquit, omnes inimicos in secreto natium eorum. Tantaq; murium copia extitit, ut nullus eorum esset cuius anus non à muribus roderetur, ita ut sicut dicit liber primus regnorum, exirent prominētes extales eorum. Hoc ergo est quod ait nunc in isto psalmo, excitatum dominum percussisse inimicos in posteriora. Opprobrium, inquit, sempiternum dedit illis, & repulit tabernaculum Ioseph, in regno Saulis. Duæ istæ tribus tenebāt imperium, Ioseph scilicet et Beniamin. Vnde adiecit, tribum Effrem non elegit, ut subaudiatur ad regnum, sed elegit tribum Iuda ad regnum, quod licet in Dauid tunc pactum sit, in Christo completum est. In monte Sion quem elegit, in quo ædificauit sicut unicornis sanctuarium suum, ibi natus, ibi baptizatus, ibi tentatus, Ibi in uirtutibus manifestatus, ibi passus, ibi mortuus, ibi sepultus, ibi exurgens mortuis tertia die, ibi ascendit in cœlis. In terram quam fundauit in secula, id est, in Sion, id est, in ecclesia sanctorum. Nam ibi elegerat Dauid seruum suum, quando eum tulit de gregibus ouiū, ut pasceret Iacob, & Israel hæreditatē suam, quos pascet usque hodie dei filius sine malicia cordis, & in sensu manuum duarum seducet nos. Ideo

enim

enim manus suas in cruce leuauit, ut in gloria ma-nuum suarum dirigat nos, qui regnat cum patre & spiritu sancto in secula seculorum Amen.

Psalmus Asaph. LXXVIII.

DEus uenerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posue-runt Hierusalem in pomorum custodiam. Posue-runt morticina seruorum tuorum escas uolatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestijs terræ. Effu-derunt sanguinem ipsorum tanquam aquam in cir-cuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. Fa-cti sumus opprobrium uicinis nostris, subsannatio & illusio ijs qui in circuitu nostro sunt. Vsq; quo domine irasceris in finem accendetur uelut ignis zelus tuus. Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt, & in regna quæ nomen tuum non inuocauerunt. Quia comederunt Iacob, & lo-cum eius desolauerũt. Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, cito anticipent nos miseri cordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis. Ad-iuua nos deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui libera nos, & propicius esto peccatis nostris, ꝓpter nomẽ tuũ. Ne forte dicãt in gẽtibus, ubi est deus eorũ, & innotescãt in nationibus corã oculis nostris. Vltio sãguinis seruorũ tuorũ q effu-sus est, itroeat in cõspectu tuo gemitus cõpeditorũ.

Secundum

Secundum magnitudinem brachij tui posside filios mortificatorum. Et redde uicinis nostris septuplum in sinu eorum, improperium ipsorum quod exprobrauerunt tibi domine. Nos autem populus tuus & oues pascuæ tuæ, confitebimur tibi in seculum. In generatione & generationem annunciabimus laudem tuam.

COMMENTARIVM

SEptuagesimus & octauus psalmus apicem antecessoris sui secutus, lamētum simul deo cum oratione effundit. Cuius historia præteritam cædem Philistinorum explanat, prophetiā futuram Nabuchodonosoris commemorat moralis nostri huius spiritalis prælij. Vt uere dicendum est: plorat uenisse gentes in hæreditatem dei. Et liber Regum primus de Salom, & arca testamenti memorat. Et Hieremias de Hierusalem & de templo, si prophetico modo hunc psalmum quæris explanat. Nos uero qui Hierusalem nostrā animam dicimus, si tamen rex pacificus requiescit in ea, hæc quando per consensum suum, & per negligentiam suam dum non repugnando superatur. Ac dum peccando deo ab eius offensione discesserit, ueniunt ad eam gentes. Ad eam utiq; quam in hæreditate sua possidet Christus, & polluunt templum sanctum eius, sanctum factum in baptismo corpus eius. Ponunt

nunt Hierusalem, *ueluti pomorum custodiam. Ita desertam faciunt eam,ut putes illam ciuitatem magnam in uilem casulam hortulani conuersam.* Posuerunt *mortalia seruorum tuorum escas uolatilibus cœli.Hoc loco uolatilia spiritus immundi nominantur, de quibus dicit* Apostolus : *Spiritus aeris huius* . *Ipsi uelut uolucres comedunt per luxuriam carnes sanctorum tuorum. Comedunt simul bestiæ terræ,si effuderint sanguinem eorum,uelut aquam circa ipsam* Hierusalem.*Et non fuerit qui sepeliat, dum nemo est qui exemplo uitæ ab interitu mortis abscondat. Tunc efficimur in derisu omnibus dæmonijs,qui ideo uicini nostri & inimici dicũtur,quia nec uno quidem puncto ab inimicitijs iuxta nos positi non recedunt. Ad hæc rogandus dominus, ut effundat super eos iram suam. Quia ipsa sunt regna quæ nomen eius non inuocant,sed comedunt cotidie Iacob,& locum eius, quod erat ornatum moribus, in eremum conuertunt.* Eueniunt nobis hæc *si memor sit dominus iniquitatum nostrarum, uti nam antiquarum & non nouarum.Sed quia remedium uulneratis est necessarium,cito nos anticipẽt misericordiæ tuæ deus.Quia pauperes facti sumus nimis.perdidimus aurum pudicitiæ,argentum bonæ cõscientiæ.Nosipsi præda hostium facti sumus.* Propter *honorem nominis tui domine libera nos,*

t & *propicius*

& propicius esto, ne gaudeant increduli, & dicãt: Vbi est deus eorum. Defende sanguinem seruorum tuorum, qui effusus est. Sicut enim in ruina hominum habent dæmones, ita in reparatione nostra gaudium habent angeli. Spiritus uero nequissimi interitum paciuntur, cum intrauerit in conspectu dei gemitus compeditorum. Si tantum gemitus pro peccatis non potest fieri, nisi intret in cõspectu dei. Et incipit secundum magnitudinem brachij sui possidere dominus filios mortis. Vt qui erãt filij mortis, incipiant esse & filij uitæ. Cum reddiderit inimicis septuplum, quia quod septiformi spiritu in baptismatis tempore promissum est, horum est suggestionibus ab ijs qui promiserant denegatum. Satis autem facientes spiritui sancto, quem in cõsecratione suscepimus, dicamus ei nos : Populus tuus, & oues gregis tui, siue pascuæ tuæ, confitebimur tibi in secula, & in seculum seculi narrabimus laudes tuas, qui regnas cum patre & filio sancte spiritus, nunc & semper in æterna secula seculorum Amen.

In finem pro his qui commutabuntur Psalmus pro Assyrijs testimonium Asaph. LXXIX.

QVi regis Israel intende, qui deducis uelut ouem Ioseph. Qui sedes super cherubin manife

manifestare coram Effraim, Beniamin & Manasse. Excita potentiam tuam et ueni ut saluos facias nos.

Deus uirtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus. Domine deus uirtutum quousq; irasceris super orationem serui tui. Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis in mensura. Posuisti nos in contradictionem uicinis nostris, & inimici nostri subsannauerunt nos. Deus uirtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus. Vineam de Aegypto transtulisti, eiecisti gentes & plantasti eam. Dux itineris fuisti in conspectu eius, & plantasti radices eius & impleuit terram. Operuit montes umbra eius, et arbusta eius cedros dei. Extendit palmites suos usque ad mare, & usque ad flumen propagines eius. Vt quid destruxisti maceriam eius, & uindemiant eam omnes qui prætergrediuntur uiam. Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Deus uirtutum conuertere respice de cœlo & uide & uisita uineam istam. Et perfice eam quam plantauit dextera tua, & super filium hominis quem confirmasti tibi. Incensa igni & suffossa: ab increpatione uultus tui peribunt. Fiat manus tua super uirum dexteræ tuæ, & super filium hominis quem confirmasti tibi. Et non

discedimus à te, uiuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus. Domine deus uirtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus.

COMMENTARIVM

ADhuc eadem per eadem de exitio & tribulatione populi in isto psalmo cantat. Rogans ut qui regit Israel intendat, excitet potẽtiam suam, quia nullus dignus inuenitur qui eum audeat excitare. Ipse ergo excitet potentiam suam, ueniat & saluos nos faciat. Verum quia inuisibilis est, & à nullo penitus uideri potest, sumat materiam per quam dignetur faciem suam ostendere, quam si ostenderit ille, nos salui erimus. Veluti si in periculo glaciali positi, ubi uis frigoris minatur interitũ, liberantur sine dubio, si ostendatur eis solis aspectus. Quanto magis dei nobis ostensa facie, in domino nostro Iesu Christo nos salui erimus? Si ergo sentimus captiuitatem uineæ domini, quam de Aegypto per aquam & spiritum sanctum transtulit, quam eiectis dæmonijs plantauit, qui ita fuit uia in conspectu nostro, ut diceret: Ego sum uia. Qui ita plantauit radices nostras in fide sua, ut repleret omnem terrám corporis nostri. Et esset in nobis uinea uera, cuius umbra operuit mõtes, omnibus sanctis melior. Cuius arbusta præstantiora essent, & altiora cedris dei, hanc exterminauit in passione

Aper

Aper de sylua, populus incredulus, & singularis ferus depastus est eam. Quem prius & in nobis tu multum Christus patitur, quando permittimus rabiem dæmonum in corde nostro ingredi, ubi suscepimus Christum. Et ideo cibus nobis non debet esse gaudij, sed panis lachrimarum, & potus in lachrymis, si sentimus quia facti sumus in opprobrium uicinis, & ipsi deriserunt nos. In oratione enim lachrymarum permanentes, deus uirtutum respicit de cœlo, & uidet & uisitat uineam istam, & dirigit eam quam plantauit in nobis dextera eius per filium hominis Iesum, quem confirmauit sibi incenso igne, & suffossa manu, quando Abraham incenso igne, & armata manu gladio, paratus fuit filium suum iugulare coram domino. Tunc iurauit Abrahæ, quod filium eius ita confirmaret sibi, ut in ipso hæreditaret omnes gẽtes. Ergo memor esto domine quod iurasti, & repara quod donasti, ut non discedamus à te. Non enim discedemus à te, si tu uiuificaberis nos. Nos autẽ semper nomen tuum inuocabimus. Alia enim spes nostra non est, nisi ut conuertas nos, dando bona consilia in cordibus nostris, & ostendendo nobis faciem tuam. Cuius nos aspectu saluemur, in Christo Iesu domino nostro, qui tecum & cum spiritu sancto uiuit & regnat in secula seculorum.

In finem pro torcularibus, Psalmus ipsi Asaph quinta sabbati. LXXX.

EXultate deo adiutori nostro, iubilate deo Iacob. Sumite psalmum & date tympanum, psalterium iocundum cum cythara. Buccinate in neomenia tuba in insigni die solennitatis uestræ. Quia præceptum in Israel est, & iudicium deo Iacob. Testimonium in Ioseph posuit illud, cum exiret de terra Aegypti linguam quam non nouerat audiuit. Diuertit ab oneribus dorsum eius: manus eius in cophino seruierunt. In tribulatione inuocasti me, & liberaui te & exaudiui te in absc͂odito tempestatis, probaui te apud aquam contradictionis. Audi populus meus & contestabor te, Israel si audieris me, non erit in te deus recens, neq; adorabis deum alienum. Ego enim sum dominus deus tuus qui eduxit te de terra Aegypti, dilata os tuum & implebo illud. Et non audiuit populus meus uocem meam, & Israel non intendit mihi. Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis. Si populus meus audisset me, Israel si in uijs meis ambulasset. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, & super tribulantes eos misissem manum meam. Inimici domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum in secula. Et cibauit illos ex adipe

adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos.

COMMENTARIVM

IN septuagesimo nono psalmo uinea reparatur. Et in octoagesimo, p torcularibus agitur. Exultate deo adiutori nostro, qa surrerit uinea eius. Iubilate deo Iacob, reparata est uinea eius. Surrexit eni quē exterminauit incredulus populus. Ipsū utiq; exterminauit qui dixit: Ego sum uitis uera. Ipsum qui dixit, Exterminauerūt manus meas & pedes meos. Ipse uero q exterminauit populus, apro syluestri est acrior, ecce surrexit. Qui ibi plorabatis, hic exultate: qui ibi tacuistis, hic iubilate: qui ibi anxiati estis, hic in psalmis & hymnis congaudete, & in die insigni, id est, in die redemptionis domini. Quia ipsa est dies solennitatis nostræ, in quo præceptum dare dignatur dominus, ad testimonium Ioseph, eo quod uisitatione uisitaturus esset eos dominus. Ergo Ioseph testimonium de ipso posuit, cum exiret de terra Aegypti, linguam quam non nouerat audiuit, post quadringentos triginta annos. Audiuit uocem dei per noctem Moysi genus Abrahæ, sicut ei promissum fuerat, cum diuerteret ab oneribus grauissimis dorsum eius. Quando manus eius in cophino seruiebant, in luto & latere. Tunc in tribulatione inuocasti me, & liberaui te, dicit ad Israel dominus:

exaudiui te in abſcondito tempeſtatis, te exaudiui & inimicos tuos merſi. Probaui te in aqua contradictionis, in murmure peſsimo, in quo & Moyſes ſeruus irreprehenſibilis uiſus eſt offendiſſe. Audi nunc populus meus. Et loquar Iſrael, & teſtificabor tibi, me quem crucifigis ego ſum deus. Et qui deus? Ipſe qui te eduxi de terra Aegypti. Dilata os tuum, & ego adimplebo illud. Quid eſt quod tantopere iubes, ut dilatet os ſuum populus criminoſus atque incredulus, qui crucifixit dominum? Dilata, inquit, os tuum, et ego adimplebo illud. O piiſſimus ſaluator, & humani generis euidentiſsimus reparator, Dilata os tuum, et ego adimplebo illud. Si uultis euadere mortem quam incurriſtis, bibite ſanguinem quem fudiſtis. Sed quid ſequitur? Non audiuit populus uocem meam, & Iſrael non intendit mihi. Et ideo dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum, & abierunt in adinuentionibus ſuis. Ad populum hunc ego ueni, ad hunc populum, & antequam uenirem prophetas miſi. Ad hunc ſolum populum apoſtolos antequam paterer deſtinaui, qui me penitus audire comtempſit. Si enim me audiſſet, aut ſi in uijs meis ambulaſſet, ad nihilum inimicos eorum humiliaſſem, & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam. Sed principes ſacerdotum, & ſcribæ & phariſæi, qui erãt inimici domini Ieſu

Christi, ipsi mentiti sunt populo dicentes: Non est à deo. Illi autem *miseri contra salutem suam illis mentientibus crediderunt.* Et eum qui eos liberare uenerat *negauerunt, erit tamen tempus eorum in æternũ.* Cum enim plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israel saluus fiet, tunc cibabuntur et ipsi ex adipe frumenti, & de petra melle saturabuntur credentes, ex quo ceciderunt inuidentes. Potens est enim dominus iterum inserere illos. Nos autem in fide eius stemus, ut ad nihilum inimicos nostros redigat. Et super tribulantes nos, siue spiritales hostes, siue carnales, mittat manum suam, per Christum dominum nostrum, qui regnat cum patre & spiritu sancto per omnia secula seculorum. Amen.

Psalmus Asaph. LXXXI.

Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem deos diiudicat. Vsque quo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis. Iudicate egeno & pupillo, humilem & pauperem iustificate. Eripite pauperem & egenum de manu peccatoris liberate. Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant, mouebuntur omnia fundamenta terræ. Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Vos autem sicut homines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis. Sur

ge deus iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

COMMENTARIVM

Omne quod honorifico nomine generaliter nuncupari potest, hoc speciale dei est, per naturam incomprehensibilis maiestatis eius, qua est deus, & dicitur tamen homini, dedi te deum Pharaonis: dicitur & dominus homo, cum deus solus sit dominus, dicitur sanctus homo, cum deus solus sit sanctus, dicitur bonus homo, cum nemo bonus sit, nisi deus solus. Et hoc est deo simile in hominibus, quod ea quæ deus naturaliter possidet, homo per imaginem suscipit, tanto plus similaturus, quanto fuerit amplius suis moribus eius similitudinem imitatus. Vnde & in præsenti psalmo deus ipse loquitur his quibus iudicãdi tribuit potestatem: Ego, inquit, dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Vos autem sicut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis. Vnus de principibus, id est, diabolus & Iudas traditor, et Saul et Hieroboam, aut unus ex hijs, qui principatum tenuerunt, Sic & uos cadetis, quia iudicatis iniquitatem. Et facies peccatorum sumitis, non iudicatis pupillo & egeno, humilẽ & pauperem non iustificastis, non eripuistis pauperem & egenum, nec de manu peccatorum liberastis. Et licet generaliter dicta sint ista de iudicibus

iudicibus & pauperibus, tamē Pharisæis, unà cum principibus sacerdotum prophetia carminis sonat. Nescierūt enim neq; intellexerunt, quia dictum est illis: Nisi credideritis non intelligetis. Illi si credidissent, intelligerent suum esse dominum quem negabāt, et diligentem se odio persequebātur iniquo. Esto secundum incredulitatem uestram non erat dominus, frater tamen erat Hebræus ex Hebræis, & parentes, fratres dicebatis apud uos esse. Dicite ergo quæ fuerit causa odij: Quare, inquiūt, infirmos curat in sabbatis? Et hoc meretur medicus odium pro salute fratrum incurrere, et pro charitate sua, uestra execrabilitate uexari. Verum quoniam qui odit fratrem suum in tenebris ambulat, atq; mouebuntur omnia fundamenta terræ, cum exurget deus, ut iudicet terram, recedamus ab odio fratrum. Quia qui odit fratrem suum, nescit quo eat, quia circundant eum tenebræ. Agamus ergo sollicite de fine psalmi, ut cum surrexerit dominus iudicare terram, & nos in hæreditate capiat, in omnibus gētibus, qui regnat in secula seculorum Amen.

Canticum psalmi Asaph. LXXXII.

D*Eus quis similis erit tibi, ne taceas, neq; compescaris deus. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te extulerūt caput. Super populum tuum malignauerunt consilium, et cogitauerunt*

gitauerunt aduersus sanctos tuos. Dixerunt ue-nite & disperdamus eos de gente, & non memore-tur nomen Israel ultra. Quoniam cogitauerunt unanimiter simul aduersum te, testamentum dispo-suerunt tabernacula Idumæorum & Ismahelitæ. Moab & Agareni, Gebal & Ammon & Amalech alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Etenim As-sur uenit cum illis, facti sunt in adiutorium filijs Loth. Fac illis sicut Madian et Sisaræ, sicut Iabin in torrente Cyson. Disperierunt in Endor, facti sunt ut stercus terræ. Pone principes eorum si-cut Oreb & Zeb & Zebeæ & Salmana. Om-nes principes eorum qui dixerunt hæreditate pos-sideamus sanctuarium dei. Deus meus pone illos ut rotam, & sicut stipulam ante faciem uenti. Sicut ignis qui comburit siluam, sicut flamma com-burens montes. Ita persequeris illos in tempe-state tua, & in ira tua turbabis eos. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum domi-ne. Erubescant & conturbentur in seculum se-culi, & confundantur & pereant. Et cognoscant quia nomen tibi dominus, tu solus altissimus super omnem terram.

COMMENTARIVM

Octogesimus secundus psalmus habet qui-dem nomina gentium aduersus Israelitas di-micantium

micantium, contra quas exoratur altiſsimus deus, ſolus qui eſt ſuper omnem terram dominus. Dicit autem contra Hebræos has gentes inſurrexiſſe, Moab ex Loth, Amelech ex Cham. *Hi erant in tabernaculis* Idumææ, *& cum his aſſociati ſunt* Iſmahelitæ. *Hi conabantur tenere ſanctuarium dei captiuum. Contra hos ut non ſileat, neq; compeſcatur dominus, exoratur.* Ideo autem in capite habet, Deus quis ſimilis tibi. Et in finem, Tu ſolus altiſsimus ſuper omnem terram. *Quoniam in dijs ſuis confidentes aduerſum nos excitantur, qui te habemus deum, qui ſimilem non habes. Tu enim ſolus es altiſsimus ſuper omnem terram.* Nos autem, quia *iſtæ omnes gentes ab Apoſtolis occupatæ in Chriſti hæreditate titulatæ ſunt: ſi hos factos ciues ſanctorum per gratiam credimus, & domeſticos dei, non de his dicamus:* Inimici tui domine *ſonauerũt, ſed de dæmonijs, quorum conſilijs totus mundus, & carnaliter concutitur, et ſpiritaliter fatigatur. Tamen non uinceremur carnaliter ab hoſtibus uiſibilibus, ſi nos inuiſibiles ſpiritaliter uinceremus. Nemo enim intrat in domum fortis, et uaſa eripit, niſi fortem ligauerit. Fortes ergo ſpiritales homines ſunt, quorum uaſa carnes ſunt exteriores, homines ſunt, cum illis interioribus agent dæmonia bellum. Quos cum uicerint, & occupauerint uaſa eorum*

rum, id est, corpora eorum, quæ pro armis bellicis tractabant aduersus inimicos: his occupatis, illi excitant gentes, quia illos qui contra eos spiritaliter pugnare consueuerant, & armis orationum, & puræ conscientiæ uincere, sciunt se penitus non habere. Da enim unum spiritalem, qui istum psalmum contra centum milia gentes, præsumens de conscientia, proferat, & uides protinus euenire uictoriam. Verum quia cum his nobis adhuc congressio est quos spiritaliter conamur uincere: quia eos nõdum uicimus, etiam si nos uicisse putemus: quià si uicissemus spiritaliter, ut dixi, nequaquàm carnaliter uinceremur: agamus ergo, ut quia terrenæ nobis superantur & occupantur prouinciæ, spiritales nobis patriæ non negentur, ut uel in fine uitæ nostræ in bono studio inueniamur, quia cogitant aduersum nos, dicentes: Disperdamus eos ex gente, ut non memoretur deus nomen eorum amplius. Sciunt enim dæmones, quia si peccamus, sic erimus deo execrabiles, sicut & ipsi sunt. Rogemus dominum, ut sicut ignis comburit siluas, & ut flamma comburens montes, ita persequatur eos in tempestate sua. Quia dicũt, inquit, hæreditate possideamus sanctuarium dei. Sanctuarium dei est, ubi mysteriorum sunt reposita sacramenta, ibi caro cœlestis, ibi sanguis diuinus, ibi charismatis uirtus, ibi fons perennis

rennis

rennis est, & lex diuina, ibi sunt omnia ista intus in nobis, qui per fidem sanctuaria dei facti sumus. Ergo excitemus in zelum dominum, dicētes ei: Domine quos tuo sanguine redemisti, quos tu sanctuarium dignatus es facere, inuaduntur ab his, qui aduersum testamentum tuum disposuerunt: Imple facies eorum ignominia, ut confundantur et pereant in æternum. Dum enim illi perierint qui impediunt cognoscere dominum, tunc cognoscet omnis gens, quia tu solus es altissimus super omnem terram, sicut deiectis deniq; ubiq; templis & idolis in ecclesia dominus regnat super omnem terram corporis nostri, regnat dominus Iesus Christus, qui est cum patre & spiritu sancto unus deus & solus altissimus per omnia secula seculorum Amen.

In finē ꝑ torcularib. filijs Chore psal. LXXXIII

QVā dilecta tabernacula tua domine uirtutū concupiscit et deficit anima mea in atria domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in deum uiuum. Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum ubi reponat pullos suos. Altaria tua domine uirtutum, rex meus et deus meus. Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Beatus uir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in ualle lachrymarum in loco quem posuit. Etenim benedictionem

ctionem dabit legislator, ibunt de uirtute in uirtutem, uidebitur deus deorum in Sion. Domine deus uirtutum exaudi orationem meam, auribus percipe deus Iacob. Protector noster aspice deus, & respice in faciem Christi tui. Quia melior est dies una in atrijs tuis super milia. Elegi abiectus esse in domo dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Quia misericordiam & ueritatem diligit deus, gratiam & gloriam dabit dominus. Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia, domine uirtutum beatus homo qui sperat in te.

COMMENTARIVM

CVm in octogesimo secundo psalmo confusi fuerint & perierint, qui occupare uolentes sanctuarium dei, dabant fastidium castitatis, & legendi, & psallendi pariter, ac de bonis rebus cogitandi impedimenta gignebant, Regnante in nobis domino nos, qui eramus filij Chore præuaricatoris, hoc malo patre à terra deuorato, dei filij efficimur. Et qui ante ignem alienum à deo bibimus, & auariciæ ferre cogitabamus, nunc igne amoris diuini succensi dicimus: Quam amabilia, quam dilecta, quamq; pulchra tabernacula tua, in quibus habitas domine deus uirtutum. Quæ sunt ipsa tabernacula, de quibus dicit? Quia concupiscit

& defecit anima mea in atrijs eius, in quibus et cor eius & caro exultat noui huius amatoris, in quibus, inquit, passer Christus inuenit sibi domum, ibi & turtur nidum, id est, ecclesia, ubi congreget pullos suos. Vbi sunt, inquit, altaria tua domine uirtutum, id est, mysteria tua, rex meus & deus meus. Beati qui ad ea pertingunt, quia in æternum laudabunt te. Ibi enim auxilium habentes tuum, ascensiones ponunt in corde suo, non in conuiuijs ridentium, sed in conualle lachrymarum. Ibi enim benedictionem accipiunt à te, à quo legem susceperunt, & uident in his deum deorum in Sion, id est, in ecclesia tua, in qua domine deus uirtutum exaudies preces, non uitiorum deus: ille amet me, illud acquiram, illud habeam, has uitiorum preces dedignatur dominus uirtutum. Et quid amplectitur? Da mihi castitatem, sapientiam, contemptum mundi, patientiam, charitatem, bonam suspicionem in proximo. si ista uirtutum genera sunt, & deus uirtutum est quem oramus, his utiq; rebus annuit, quibus nos suæ faciet naturæ consortes. Cum respicit in faciem Christi sui, & hominem uiderit sedentem ad dexteram suam, per quem melior dies una, quia æterna erit, & noctem non habebit, in læticia erit credentium, melior erit hæc dies una in regno eius super milia annorum, quæ sunt in terra cōsumpta.

Qui hæc autem credit, plus elegit abiectus esse in conuersatione credentium. Quia domus dei non cemento constat & calce, sed in homine credente, & eius precepta seruante. Inter nos ergo melius est mihi pro abiecto haberi, quam si pro rege habear in tabernaculis peccatorum, ubi misericordiam & ueritatem diligit dominus, & post misericordiam uiderit et ueritatem custoditam ab eo, cui eam dedit dominus. Post hæc gratiam et gloriam dabit, ita ut sine successione eas possideat. Non enim priuabit bonis eos, qui ambulauerint in innocētia. Ad hæc dicamus omnes: Domine deus uirtutum, beatus uir qui sperat in te. *Vir cum dixeris, non sexum discreuisti, sed mentem, Fœmina enim uirum aget uirtutum. Amat rex quæ iure uir dicitur, cum uitia quæ fœminam etiam uirum faciunt, animi sui credulitate prostrauerit per gratiam domini nostri Iesu Christi, qui regnat cum patre, & spiritu sancto in secula seculorum Amen.*

In finem filijs Chore LXXXIIII.

BEnedixisti domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob. Remisisti iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum, Mitigasti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuæ. Conuerte nos deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis. Nunquid in æternum

num irasceris nobis, aut extendes iram tuam à generatione in generationem. Deus tu conuersus uiuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te. Osten de nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Audiam quid loquatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. Et super sanctos suos, & in eos qui conuertuntur ad cor. Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius, ut inhabitet gloria in terra nostra. Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi, iusticia & pax osculatæ sunt. Veritas de terra orta est, & iusticia de cœlo prospexit. Etenim dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Iusticia ante eum ambulabit, & ponet in uia gressus suos.

COMMENTARIVM

Octogesimus quartus psalmus nihilominus Chore filijs applicatur. Chore filij sunt, quibus pater ignem alienum in altare uolens ponere tollitur, & pater Christus per gratiam condonatur. Sicut enim illius ignis libido est contra deum & contra Moysen, id est, contra legem uadens: ita huius ignis, corda credentium in amplexu misericordiæ & ueritatis excitat, ita ut iustitia & pax osculentur se. Quando autem ista gesta sint, si requiris ausculta.

Quando benedixit dominus terram ſuam aduentu ſuo, tunc auertit captiuitatem Iacob. Tunc remiſit impietatem plebis ſuæ, mitigauit omnẽ iram ſuam, & auertit à nobis iram indignationis ſuæ. Oſtendens nobis miſericordiam ſuam, & ſalutare ſuum in Chriſto dans nobis. Audiamus quid loquatur, qui uenit & benedixit terram ſuam: Pacem meam, inquit, do uobis. Ecce ſic loquitur pacem in plebem ſuam. Primo ſuper ſanctos, id eſt, ſuper Apoſtolos. Poſt hæc ſuper eos, qui per Apoſtolos conuertuntur ad eum. Prope eſt enim timentibus deum ſalutare ipſius, ſi inhabitauerit gloria, id eſt, ſpiritus ſanctus in terra noſtra, id eſt, in corporibus noſtris, quo habitante, miſericordia & ueritas occurrunt ſibi in nobis charis amplexibus. Iuſticia uero & pax oſculantur ſe. Quia ueritas qui eſt Chriſtus, de terra, id eſt, de Maria orta eſt, & ita iuſto hoc iudicio factum eſt, quod cum fieret docebamur, quod iuſticia de cœlo proſpexit. Cum dominus daret hanc benedictionem Mariæ, In qua quaſi terra noſtra, ex noſtra utiq; materia, daret fructũ ſuum. Suum utiq; hominem perfectum, ex ſemine Dauid ſecundum carnem, ante quem iuſticia ambulauit in Ioanne baptiſta, ut ita poneret in uia greſſus ſuos, ut ipſe eſſet uox Eſaiæ uaticinatione promiſſa, qua clamaret in deſerto huius ſeculi: Parate uias domini

ni, rectas facite semitas dei nostri. Nam & Zacharias sic dicit Ioanni. Tu quidem puer propheta altissimi uocaberis. Præibis enim ante faciē domini, parare uias eius. In ipso ergo iusticia ante eum ambulauit, ut ipsa iusticia, per Christum poneret in uiā qua iretur ad cœlos gressus suos, ut sequamur uestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, ipsi gloria in secula seculorum Amen.

Oratio David LXXXV.

INclina domine aurem tuam & exaudi me, quoniam inops & pauper sum ego. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum, saluum fac seruum tuum deus meus sperantem in te. Miserere mei domine, quoniam ad te clamaui tota die, lætifica animam serui tui, quoniā ad te domine animam meam leuaui. Quoniam tu domine suauis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te. Auribus percipe domine orationem meam, & intende uoci deprecationis meæ. In die tribulationis meæ clamaui ad te, quia exaudisti me. Non est similis tui in dijs domine, & non est secundum opera tua. Omnes gentes quascunq; fecisti uenient & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum. Quoniam magnus es tu & faciens mirabilia, tu es deus solus. Deduc me

domine in uia tua & ingrediar in ueritate tua, lætetur cor meum ut timeat nomen tuum. Confitebor tibi domine deus meus, in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum. Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori. Deus iniqui insurrexerunt super me, & synagoga potẽtium quæsierunt animam meam, & non proposuerunt te in conspectu suo. Et tu domine deus miserator & misericors, patiens & multæ misericordiæ & uerax. Respice in me, & miserere mei, da imperium tuum puero tuo, & saluum fac filium ancillæ tuæ.

Fac mecum signum in bono ut uideant qui oderunt me, & confundantur, quoniam tu domine adiuuisti & consolatus es me.

COMMENTARIVM

DVm in octogesimo secũdo aieret: Deus quis similis tibi. Nunc in octogesimo quinto dicit: Non est similis tui in dijs domine. Quod si interrogauerat quasi ignarus, edocuit. Ibi contra omnes gentes: Hic omnes gentes, inquit, quas fecisti, non uenient & bellabunt, ait, sicut ibi dixerat: Sed uenient, inquit, & adorabunt coram te domine. Vnde ista tibi præsumptio? Si inclinaueris, inquit, aurẽ tuam, & audieris me, & custodieris me, quia sanctus sum, id est, quia sanctificatus sum, & lætificaueris

caueris me, quia seruus tuus sum, & in die tribulationis meæ clamantem me ad te exaudieris, & deduxeris me in uia tua, & ambulauero in ueritate tua, & liberaueris animam meam ex inferno inferiori, & hos iniustos spiritus immundos, qui insurrexerunt in me confuderis, tũc lætabitur cor meum de uictoria, & timebit nomen tuum de pugna. In prælio enim hoc unum & solum solatium habui, quod te dominum meum me timere gloriabar: cum hij qui insurrexerunt in me, non proponerent te ante oculos suos. Verum quia misericors & miserator es, & contemptores tuos non occides, sicut in illis misericors es, in me uerax esto, & da potestatem tuam puero tuo Iesu Christo, & saluum fac filium ancillæ tuæ Mariæ. Illo enim exurgente à mortuis & ascendente in cœlum, nos Apostoli & discipuli eius habebimus signum crucis eius in bono cum uniuersis qui credimus, ita ut uideant in frontibus nostris signum tuum, & confundantur, siue uisibiles, siue inuisibiles inimici. In ipso enim signo adiuuas, & in ipso consolaris nos, qui regnas in secula seculorum Amen.

Psalmus cantici filijs Chore LXXXVI.

FVndamenta eius in montibus sanctis, diligit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas

dei. Memor ero Raab & Babylonis, ſcientibus me. Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopum, hij fuerunt illic. Nunquid Sion dicet homo, & homo natus eſt in ea, & ipſe fũdauit eam altiſsimus. Dominus narrauit in ſcripturis populorum, & principum horum qui fuerunt in ea. Sicut lætantium omnium habitatio in te.

COMMENTARIVM

OMnes penè pſalmi qui in filijs Chore titulantur, læticia pleni ſunt. Non enim ſecuti iniquitatem patris, alienum à deo ignem libidinoſum aſſumunt, ſed hoc amantes quod diligit dominus, de ciuitate glorioſa loquuntur. Quod tamen principium dederit pſalmo octogeſimo ſexto prophetiæ ſpiritus, requiramus. Fundamenta eius. Adhuc non dixiſti cuius, & dicis iam eius? Vnde appa ret deum tibi oſtendiſſe ciuitatem, cuius te poſitio, dum cantares domino, appellauit, & dans tuæ cogitationi reſponſum, ſubite exclamaſti: Fundamenta illius ciuitatis quam cogito, cuius portas diligit dominus ſuper omnia tabernacula Iacob, de qua glorioſa dicta ſunt à prophetis. Fundamenta eius in montibus ſanctis, Ibi ſunt fundamenta ciuitatis, quos Chriſtus montes excelſos fecit, quorum uertices cœlum pulſant, in quibus transfigurantur in ſplendore, in quibus apparent cum eo Moyſes &

Helyas, in quibus lex & prophetia cum Christo concordant, in quibus apertis cœlis, clamat pater de Christo suo: Hic est, in quo mihi bene cōplacui, ipsum audite. In ipsis montibus fundamenta sunt ecclesiæ collocata. Fundamentum autem ibi nemo potest ponere, præter id quod positum est. Saxum enim positū est solidum. Et si quis præter hoc quod positum est posuerit, in arenam posuit. Sed forte dicis, cum unum fundamentum memoret Apostolus, quomodo hic plura memoras fundamenta? Ad hoc illud respice, Si regem dixeris Christum solum, dicitur tibi, rex regum est, Si dominum, respondebitur tibi, dominus dominantium est. Si sanctum, sanctus sanctorum est, Sic & si solum fundamentum memores, fundamentum fundamentorum negare non poteris. Vnde idem Apostolus superædificari credentes Christo desiderat & exoptat, super fundamentum Apostolorum & prophetarum. In hac ergo ciuitate memorabo Raab, excipientem nuncios, & Babylonem ducentem captiuos, gentium scilicet plebes sordidas in fornicatione, sicut Raab, & superbas in uirtute sicut Babylon. Has dico, inquit, in ista ciuitate uenturas, ut sciant te. Ibi enim & alienigenæ, ibi Tyrij, ibi etiam populus Aethiopum clamabunt de Apostolis, dicentes, Audiuimus eos unusquisq; linguis nostris loquentes magnalia

dei. Ibi cognouimus matrem Sion dicentem, quod homo & homo natus sit in ea, in Sion prouincia matrem ciuium Hebræorum dicẽtem: Cognouimus nos gentes, quod homo Adam primus factus sit ex terra in animam uiuentem, nunc alius homo nouissimus Adam natus sit ex uirgine, in spiritu uiuificante: Primus homo generat filios qui possideant terram, secundus homo generat qui possideant cœlos. Ecce homo & homo, hoc uos gentes unde nostis? In Sion, id est, in ciuitate, cuius fundamenta in montibus sanctis sunt. Ibi nobis dictum est: Dominus hoc narrauit in scripturis populorum & principum, qui fuerunt in ea, & hoc didicimus quod in habitatione eius nullus erit tribulans, nullus suspirans, nullus flens, nullus afflictus, sed lætantium erit omnium habitatio in ea. Quorum læticia, quia uerbis exprimi non potuit, conparatione distincta est, ut quanta potest omnium nostrorum, qui in seculo sumus læticia in unam summam colligi, tanta in uno ei habitatore fundatur, per eum qui fundauit eam altissimus, regnans cum filio patre & spiritu sancto, per æterna secula seculorum Amen.

Canticum psalmi filij Chore in finem pro Amalech, ad respondendum intellectus Heman Izraitæ.

LXXXVII.

Domine deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coram te. Intret in conspectu tuo oratio mea, inclina aurem tuam ad precem meam. Quia repleta est malis anima mea, & uita mea in ferno appropinquauit. Aestimatus sum cum descendentibus in lacum, factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Sicut uulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius, & ipsi de manu tua repulsi sunt. Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis, et in umbra mortis. Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos reduxisti super me. Longe fecisti notos meos à me, posuerunt me abominationem sibi. Traditus sum & non egrediebar, oculi mei languerunt præ inopia. Clamaui ad te domine, tota die expandi ad te manus meas. Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt & confitebuntur tibi. Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & ueritatem tuam in perditione. Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iusticia tua in terra obliuionis. Et ego ad te domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te. Vt quid domine repellis orationem meam, auertis faciem tuam à me. Pauper sum ego & in laboribus à iuuentute mea, exaltatus autem humiliatus sum

& contur

& conturbatus. In me transierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt me. Circundederunt me sicut aqua, tota die circundederunt me simul. Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseria.

COMMENTARIVM

IN *huius psalmi titulo nominantur quidem filij Chore, sed psalmus canticum suum pro Malech dirigit, & dat intellectum* Eman *Israelitæ. Malet, id est, destitutum uocant, Eman inopem. Ergo ad destitutum & pauperem sermo est. Credo ad illum destitutũ, quem relinquentes discipuli solum in manibus, fugierunt. Ad quem autem pauperem, nisi ad eum, de quo Apostolus memorat: Quia cum diues esset, pauper pro nobis factus est, ita ut oculi eius infirmati sint præ inopia. Pauper, non habens diuitias immortalitatis in passione. Cuius oculi præ ipsa infirmitate in morte clausi sunt. In qua dicit, medici suscitare non possunt, in qua dicit positũ se in lacu inferiori, in tenebris & in umbra mortis. Tempore quo posuerunt eum abominationem sibi, quo traditus est Iuda: Tũc inquit, quando traditus sum et non egrediebar. Calicem non exiebam passionis, de manibus ligantium me. Tũc oculi mei infirmati sunt præ inopia. Nõ enim utebar salutem deitatis, sed patiebar infirmitatem humanitatis assumpta*

ſumptæ. Audiamus ergo quid ipſe homo aſſūptus loquatur: Feciſti naſci ex uirgine, ut narrantes mirabilia tua, credant homines, & ab incredulitate fugientes, ad uitam adtingant. Ambulare feciſti ſuper æquora tumentia ſiccis pedibus, imperare uentis, cæcis lumen reddere, infirmantibus ſalutem, mortuis uitam quam amiſerant reuocare. Quid modo ad mortem me ire permittis? Nunquid narrabunt in ſepulchris miſericordiam tuam, aut in perditione poſiti, agnoſcunt ueritatem tuam, aut cognoſcunt iuſtitiam tuam reducti in terram obliuionis? Hæc ſunt quæ clamaui ad te in oratione mea, dum dicerem: Si fieri potes tranſeat à me calix paſſionis. Verum quia non poteſt tranſire niſi bibam illum, fiat uoluntas tua, exalter in cruce, humilier in conſpectu iudicis, et uidear confuſus in mortem, & hoc modo ſim exaltatus, & humiliatus, & confuſus. Verum quia inter mortuos liber ſum, mane oratio mea præueniet te, et uidebunt reſurgentem, quem uiderant tota die expandiſſe in cruce manus ſuas. Et poſt hæc in ſepulchro poſitum, à quo longatus eſt omnis amicus, & omnis proximus, pro ipſa miſeria paſſionis. Intrat enim oratio eius in conſpectu dei. Et inclinauit aurem ſuam ad precē eius, & uita eius quæ in infernū appropinquauit, exurgat à mortuis. Dum enim mane factum fuerit, ſtatim

tim oratio eius præueniet, promißionem resurre-ctionis perficiens, ut non solum se uiuentem exhibeat, sed & in cœlis ascendentem ostendat. Cui gloria in secula seculorum Amen.

Intellectus Ethan Ezraitæ LXXXVIII.

M*isericordias domini in æternum cantabo. In generatione & generationem, annunciabo ueritatem tuam in ore meo. Quoniam dixisti in æternum misericordia ædificabitur in cœlis, præparabitur ueritas tua in eis. Disposui testamentum electis meis, iuraui Dauid seruo meo usq; in æternum præparabo semen tuum. Et ædificabo in generatione & generationem sedem tuam. Confitebuntur cœli mirabilia tua domine, etenim ueritatem tuam in ecclesia sanctorum. Quoniam quis in nubibus æquabitur domino, similis erit domino in filijs dei. Deus qui glorificatur in consilio sanctorum, magnus & terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt. Domine deus uirtutum quis similis tibi, potens es domine, & ueritas tua in circuitu tuo. Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. Tu humiliasti sicut uulneratum superbum, in brachio uirtutis tuæ dispersisti inimicos tuos. Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti, Aquilonem & mare tu creasti. Thabor*

bor & Hermon in nomine tuo exultabunt, tuum brachium cum potentia. Firmetur manus tua & exaltetur dextera tua, iusticia & iudicium præpa ratio sedis tuæ. Misericordia & ueritas præce dent faciem tuam, beatus populus qui scit iubilatio nem. Domine in lumine uultus tui ambulabunt, & in iusticia tua exultabunt tota die, & in nomi ne tuo exaltabuntur. Quoniam gloria uirtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cor nu nostrum. Quia domini est assumptio nostra, & sancti Israel regis nostri. Tunc locutus es in uisione sanctis tuis, & dixisti posui adiutorium in potente, & exaltaui electum de plebe mea. In ueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo unxi eum. Manus enim mea auxiliabitur ei, & bra chium meum confortabit eum. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet no cere ei. Et concidam à facie ipsius inimicos eius, et odientes eum in fugam conuertam. Et ueritas mea & misericordia mea cũ ipso, & in nomine meo exaltabitur cornu eius. Et ponã in mari manum eius, et in fluminibus dexterã eius. Ipse inuocabit me pater meus es tu, deus meus & susceptor salutis meæ. Et ego primogenitum ponã illum, excelsum pre regibus terræ. In æternum seruabo illi miseri cordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi.

Et

Et ponam in seculum seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cœli. Si autem dereliquerint filij eius testamentum meum, & in iudicijs meis non ambulauerint. Si iusticias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint. Visitabo in uirga iniquitates eorũ, in uerberibus peccata eorum.

Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neq; nocebo in ueritate mea. Neq; prophanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita. Semel iuraui in sancto meo si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit. Et thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis. Tu uero repulisti & despexisti, distulisti Christum tuum. Auertisti testamentum serui tui, prophanasti in terra sanctuarium eius. Destruxisti omnes sepes eius, posuisti firmamentum eius formidinem. Diripuerunt eum omnes trãseuntes uiam, factus est opprobrium uicinis suis. Exaltasti dexteram deprimentium eum, lætificasti omnes inimicos eius. Auertisti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello. Destruxisti eum ab emundatione, & sedem eius in terra collisisti. Minorasti dies temporis eius, perfudisti eum confusione. Vsq; quo domine auertis in finem, exardescet uelut ignis ira tua. Memorare

rare quæ mea substantia, nunquid enim uane constituisti omnes filios hominum. Quis est homo qui uiuet, & non uidebit mortem, eruet animam suam de manu inferni. Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ dominæ, sicut iurasti Dauid in ueritate tua. Memor esto domine opprobrij seruorum tuorum, quod continui in sinu meo multarum gentium. Quod exprobrauerunt inimici tui domine, quod exprobrauerunt commutationem Christi tui. Benedictus dominus in æternum fiat, fiat.

COMMENTARIVM

DE tempore illo, quo numeratus est populus huius psalmi historia declaratur. Mysterium uero psalmi, ad domini nostri passionem extenditur. Dicamus ergo prius historicum sensum, & de hoc ad sensum mysticum cõuertamur. Ethan Hebræi humiliatum uocant. Humiliatur ergo rex Dauid per diminutionem populi. Totum de misericordijs domini excitat carmen. Se misericordias dicit domini æternas cantare, deum dicit dixisse, in æternum misericordiam ædificare: cœlos dicit misericordias confiteri domini, dicit sibi seruo suo iurasse, & hanc ueritatem in cœlis præparasse, quando disposuit testamentum electis, tunc iurasse Dauid seruo suo. Quid autem iurasset inferius pandit. Quod si etiam filij eius, inquit, reliquerint

legem meam, uisitabo in uirga & in uerberibus peccata eorum, misericordiam uero meam non tollam ab eis, neq; nocebo ueritatē meam. Et adiecit: *Semel iuraui in sancto meo, si* Dauid *mētiar. Tu autē domine repulisti, & expulisti, & distulisti* Christum *tuum, id est,* Dauid *regem.* Quia per occasionē unius facti eius, totus populus moritur. Et ideo ait: *Nunquid in uanum cōstituisti filios hominum. Quis est homo qui uiuit, & non uidebit mortem? Aut quis eruit animam suam de manu inferi? Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine, sicut iurasti* Dauid *in ueritate tua?* Sufficiat nobis historicus sermo, ascendamus ad mysticum. In Christo enim misericordia æterna ædificata est, non manufacta ædificatio, sed spiritu sancto composita. Cuius ueritas est ita in cœlis preparata, ut disposito testamento legis suæ iurasset Dauid seruo suo, quod de fructu uentris eius poneret super sedem suam, cui nullus similis esset inter filios dei, ut est magnus & metuendus super omnes, qui in circuitu eius sunt. Omnes enim serui eius sunt. Signum autem dedit se ipsum esse dominus Iesus Christus, cum in naui positus, ipse dominatus est super potestates maris, & motum fluctuum eius ipse mitigauit, & humiliauit sicut uulneratum superbum, ipsum diabolum, & in uirtute brachij sui dispersit omnes dæmones. Tunc

suos

suos ostendit cœlos, cum cæcis lumen cœlorum da-ret. Suam ostēdit terram, cum sepultos iuberet eam mortuos reddere. Se quoq; Aquilonē creasse osten dit, cum eius flatibus imperaret. Thabor *&* Her-*mon in eius nomine exultauerunt, cum uiderent ha bitatores horum montium Hierosolymis uicino-rum, infirmos suos saluari, ab eo paralyticos cura-ri, leprosos mundari, mortuos suscitari.* Ipsi *mon-tes, id est* Thabor *&* Hermon, *in* Iesu *nomine exul tabunt, dicentes ei: Tuum brachium, & tua poten-tia, quia firmatur manus tua, & exaltetur dextera tua super omnem ægrotātium sanitatem.* Nos *exul tamus, non solum te ista faciente, sed & discipulos tuos uidemus domine in lumine uultus tui ambulan tes, quoniam gloria & uirtus eorum tu es.* Tua *est enim deus assumptio hominis, quod locutum te ac dixisse per os sanctorum, sacra testatur scriptura, electuri electū de plebe dei, in quo glorietur gloria manus tuæ, qui tibi deo diceret in ueritate:* Pater *meus es tu.* De *quo & tu diceres:* Ego *primogenitū ponā eū, ut in noīe eius omne genu flectatur cœle-stiū, terrestiū, & infernorū, et omnis lingua cōfite atur,* Quia *dominus* Iesus *in gloria est dei patris qui posuit in seculū seculi sedē eius, cui testamētum suū in æternū fideliter seruat.* Cuius *dies sicut dies cœli sunt repromittit.* Hic *tamen, p peccatis nostris*

ab inimicis suis tentus, prophanata est in terra sanctitas eius. Non *permisit, nec in uno discipulo adiutorium gladij eius, sed clamat ei:* Reconde gladium tuum in theca sua. *Et cum possct ei exhibere plusquàm duodecim legiones angelorum, noluit auxiliari ei in hoc bello, sed minorauit dies tẽporis eius, & perfudit eum tanta confusione, ut cum impijs deputatus in medio homicidarum crucis compelleretur subire patibulum.* Non *est hoc irascentis dei, sed miserentis.* Quid *tamen dicit quia patitur? quousq; accenditur, uelut ignis ira tua.* Memorare *domine, quia ex uirgine me genuisti, et memor esto quæ sit mea substantia.* Quia *cum omnes homines moriantur in peccatis suis, ita ut nullus sit qui uiuat, & non uideat mortem, & penè nullus sit, qui eruat animam suam de manu inferi (conclusa sunt enim omnia in incredulitate, ut omnibus misereatur) ueniant misericordiæ tuæ promissæ domine, & memor esto* Apostolos, *quos continui in sinu meo, lucratores multarum gentium, quos exprobrauerunt inimici tui domine, quos exprobrauerunt ad commutationem* Christi *tui, alium* Christum *expectantes, istum qui passus est denegantes.* Nos *autem qui scimus iubilationem in lumine uultus eius ambulemus.* Et *quem fleuimus patientem, gaudeamus à mortuis resurgentem, et adorantes eum,*

dica

dicamus ei: Benedictus es domine in æternum fiat fiat Orantes ut in fine nostro confessio nobis ista proficiat, per ipsum dominum nostrum Iesum Christũ, qui regnat cũ patre, & spiritu sancto in secula sec. Amẽ. Oratio Moysi hoĩs dei LXXXIX

D*omine refugium tu factus es nobis à generatione in generationem. Priusquàm montes fierent aut formaretur terra & orbis à seculo & in seculũ tu es deus, ne auertas hominẽ in humilitatẽ, et dixisti cõuertimini filij hominum. Quoniã mille anni ante oculos tuos tanquã dies hesterna quæ præterijt. Et custodia in nocte, quæ pro nihilo habentur eorũ anni erunt. Mane sicut herba transeat, mane floreat & transeat, uespere decidat, induret & arescat. Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, seculum nostrum in illuminatione uultus tui. Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur, dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni, et amplius eorum labor & dolor. Quoniam superuenit mansuetudo & corripiemur. Quis nouit potestatem iræ tuæ, et præ timore tuo iram tuam dinumerare. Dexteram tuam sic notam fac, & eruditos corde*

in sapientia. Conuertere domine usq; quo, & deprecabilis esto super seruos tuos. Repleti sumus mane misericordia tua exultauimus, & delectati sumus in omnibus diebus nostris. Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus uidimus mala. Respice in seruos tuos, & in opera tua, & dirige filios eorum. Et sit splendor domini dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super nos, & opus manuum nostrarum dirige.

COMMENTARIVM

Octogesimus nonus psalmus canit dominum nostrum, qui refugium factus est nobis in Christo Iesu. Hunc esse qui fecit montes, & firmauit terram & orbem, à seculo, & in seculum, antequàm ista fierent, iam tunc regnasse. Interroges Dauid, & dicas ei: Vnde hoc nosti, quia deus tuus antequam fieret terra, iam deus erat & regnabat? Respondebit tibi: Moyses ille magnus propheta, qui locutus est cum deo facie ad faciem, quasi loquatur cum amico suo: ipse ex ore dei didicit, & ipse nos docuit. Hæc quare egimus? Quia legimus in titulo: Oratio hominis dei. Quæ ergo ab ipso didicerat, ipsius ei nomini consecrauit. Quæ autem causa in mysticum uadit? Quia præuidit anathemabiles esse hæreses, dicturas filium dei, qui refugium

fugium factus est nobis in Christo, non fuisse pri-usquàm mundus fieret, & firmaretur terra & or-bis. Contra hos ait: A seculo et in seculũ tu es deus. Non auertas hominem in humilitatem, hoc est, in humilitate positum hominem non condemnas, quia dixisti: Conuertimini filij hominum, hoc est, dixi-sti te superbis resistere, humilibus gratiam condo-nare. Ne auerseris hominẽ in humilitate positum, qui quasi herba oritur, et quasi flos, quod mane or-tum, uespere arescit. Cũ apud te mille anni sic sint, sicut una dies, aut sicut custodia in nocte. Custodia in nocte quarta pars noctis est, quam sibi pastores diuidunt, ut ternis horis alijs custodientibus, alijs quiescentibus transeatur. Quod autem memorat, quia defecimus in ira tua, hoc memorat, quod ante cessor in psalmo cecinerat, Post populi numerum in ira tua defecimus, quia posuisti iniquitates no-stras in conspectu tuo, & seculum nostrum in lu-mine uultus tui. Contra herbam & aranean, & contra flos fœni, domine qui semper misertus es ho minibus, quid moueris? Tibi anni mille sic uidẽtur, sicut nobis nocturna uigilia. Nostri autẽ anni, qui sicut aranea meditãtur, uix ut multũ octoginta an ni sunt, et plus est in eis nobis labor et dolor. Quid tanta mansuetudo uenit super miseros. Quid tam grauiter corripimur? Quis nõ potestatẽ iræ tuæ?

Nunquid sciebam te irasci, si ego populum numerarem? Sufficeret, quia impeditum corde fecisti sapere. Conuertere domine aliquantulum, & esto deprecabilis super seruos tuos. Quotiensçunq; transierunt à nobis tenebræ peccatorum per correptionem, quasi in mare positis misericordiam præbuisti, per quàm exultauimus & delectati sumus, in omnibus diebus, quibus nos humiliasti, & in annis quibus uidimus mala. Sic fac & modo, quia iam dexteram tuam notam fecisti, & erudisti nos, & fecisti sapere quod desipuimus. Noli delectari in mortem nostram, qui dixisti peccamtibus: Conuertimini filij hominum, quia non delectaris in perditione uiuorum. Respice obsecro in seruos tuos, & in opera manuum tuarum, quia sicut scriptum est: quia opera manuū tuarum nos omnes, quia patres indignatione tua correpti defecerunt. Dirigantur filij eorum per aduentum domini nostri Iesu Christi filij tui, ut sit splēdor domini dei nostri super nos, per quē opera manuum nostrarum. Per ipsum enim directus est omnis tenor disciplinæ, emēdata lex, correcta peruersitas, æquitas adimpleta, ipsi gloria in secula seculorum Amen.

Laus cantici ipsi Dauid XC.

Q*Vi habitat in adiutorio altissimi, in protectione*

ctione dei cœli commorabitur. Dicet domino suſceptor meus es tu, & refugium meum deus meus ſperabo in eum. Quoniam ipſe liberauit me de laqueo uenantium, & à uerbo aſpero. Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis eius ſperabis. Scuto circundabit te ueritas eius, non timebis à timore nocturno. A ſagitta uolante in die, à negocio perambulante in tenebris, ab incurſu & dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille & decem milia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Veruntamen oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorum uidebis. Quoniam tu es domine ſpes mea, altiſsimum poſuiſti refugium tuum. Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Quoniam angelis ſuis mãdauit de te, ut cuſtodiant te in omnibus uijs tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Quoniam in me ſperauit liberabo eum, protegam eum quoniam cognouit nomen meum. Clamauit ad me, & ego exaudiam eum, cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum. Longitudine dierum replebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum.

COMMENTARIVM

MVlti putant libertatem arbitrij eousq; sibi posse sufficere, ut sese per ipsam libertatem ab hostibus inuisibilibus eruere posse confidant. Libertatem autem arbitrij, & negare periculum est, & nudare peccatum. Si enim negaueris, omnibus frena laxasti: si nudaueris, decepisti. Nam negas si dixeris: Deus si uult bonus sum, Si non uult bonus non sum. Cum constet deum uelle omnes homines saluos fieri, & unusquisq; suo fit iniquus arbitrio. Nudas autem, cum tantum ipsi arbitrio dederis, ut eum rebus diuini adiutorij denudaris. Nam qui habitat in adiutorium altissimi, & qui in protectione dei cœli commoratur, & dicit domino: Susceptor meus es, & refugium meum, quia dicit sperabo in eum, quia ipse liberabit me de laqueo dæmonum, et à uerbo aspero suggestionum eorũ. Si ita dixeris, si ita credideris, tunc demum in scapulis suis obumbrabit te, & sub pennis eius sperabis. Pennæ dei angeli eius sunt, quorum custodiæ mancipamur. Scuto circundabit te ueritas eius. Scuto corporis, sanguinis, chrismatis, quo scuto & defendimur & coronamur. Sic enim psalmus alius asserit, quod scuto bonæ uoluntatis coronet nos. Hoc etiam in isto psalmo, ut non timeamus à timore nocturno. Libidinose scilicet uoluptatis, cuius sagitta uolat per diem

diem. Quod enim in aspectu luminis cõcupiscitur, huius negociũ in tenebris pperpetratur, aut in ruina, aut in dæmonio meridiano perficitur. Sed si habitaueris in adiutorio altissimi, cadẽt à latere tuo mille, & decem milia à dextris tuis. Sinistrũ in eo, qui sub auxilio dei agit, nõ nominatur, sed latus tantũ exponitur cõtra quod mille insurgũt, à dextris autem decẽ milia. Latus hoc sinistrũ quod noluit nominare, liberũ arbitrium est, cõtra quod minor pugna laxatur: In dextera autem dei auxilium est. Et ideo prius nominauit latus, quia in arbitrio est, ut credas prius, ut dum credideris gratiam consequaris. Inuenies tam multiplicem uirtutũ cuneũ, auxiliorum in dextera. Ipsa armat trophæo crucis frontẽ, ipsa loricã mysteriorũ assumit, ipsa suscipit salutis remedia, ipsa loquentis exprimit signa. Nam et quod memorat sapientia dei, quod uias quæ à dextris sunt nouit dominus, peruersæ autẽ sunt à sinistris: hoc ostẽdere fortasse uoluit, quod quãdo uincimus, partis dextræ uirtutibus tradimus: quando autẽ uincimur, sinistræ partis infirmitatibus applicamus. Auxilium non uincitur dei, sed nostri liberi arbitrij superatur. Qui si propẽsiores fuerimus in dextera, ãgelis suis mãdat de nobis, ut custodiãt nos in omnibus uijs nostris: ita ut si super Aspidem et Basiliscũ ambulemus, id est, sup diabolũ et regnũ eius

eius conculcare possimus & leonem & draconem. Hæc enim dicit dominus, quoniam in me speravit liberabo eum, protegam eum, quoniam, cognouit nomen meum. Inuocauit me, ego exaudiam eum. Cum *ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum.* Longitudine dierum adimplebo eum, & *ostendam illi salutare meum.* Ipsi gloria in secula *seculorum* Amen.

Psalmus cantici in die sabbati. XCI.

BOnum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime. Ad annunciandum mane misericordiam tuam, & ueritatem tuam per noctem. In decachordo psalterio, cum cantico in cithara. Quia delectasti me domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum meditabor. Quoniã magnificata sunt opera tua domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Vir insipiẽs non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum, & apparuerint omnes qui operantur iniquitatem. Vt intereant in seculum seculi, tu autem altissimus in æternum domine. Quoniam ecce inimici tui domine, quoniam ecce inimici tui peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem. Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum & senectus mea in misericordia uberi. Et despexit ocu

tus meus inimicos meos, & ab insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea. Iustus ut palma florebit, sicut cedrus libani multiplicabitur. Plãtati in domo domini, in atrijs domus dei nostrĩ florebunt. Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi, & bene patientes erunt ut annuncient. Quoniam rectus dominus deus noster, & non est iniquitas in eo.

COMMENTARIVM

D*Ie sabbato inimici domini pereunt, ut die dominica amici domini gratulentur. Sabbato enim iacet dominus in sepulchro mortuus, & die dominica adoratur inter angelos uiuus. In hac renimis profundæ factæ sunt cogitationes eius, quas uir insipiens non cognoscit, & stultus non intelligit ea. Nobis autem bonum est, si confiteamur peccata nostra cotidie, & psallamus nomini eius altissimo, si annunciemus mane, à tenebris peccatorum exuti, misericordiam eius, & dum uenerit nobis nox quæstionum, nequaquàm ad libitum, quæ nescimus, usurpando loquamur. De deo enim loquĩ etiam uera, quia periculosum est timeamus. Ea ergo quæ lucida sunt in scripturis sanctis, præiudicium ab obscuris locis pati non debent, utpote proferamus aliquid breuiter, ex quo uniuersa noscantur. Habes in lucido positum, non esse personarum acceptio nem*

ceptionẽ apud deum, hoc Petrus, hoc Paulus, hoc omnes euangelistæ testantur. Quod si non diceret, tam lucida definitio est, ut illis eam tacentibus cre deremus. Quid nunc? Contra hanc in obscuro na/ scitur quæstio. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Et cui uult miseretur, & quem uult indurat, et mul ta similia. In his positus in nocte deuenisti. Non po tes luci diei noctis huius caliginem tradere, & diei medio uim tenebrarum inferre. Si est tibi sermo, an nuncia ueritatem in nocte, sin aliâs, sit digitus tuus super os tuum. Si enim mille tales quæstiones inue/ nias, nũquàm probabis domini per electionem per/ sonæ unum uelle, recusare alium. Aliud est, si doce/ as Esau bonũ fuisse in operibus suis, & inique odio habitum. Aut Iacob malorum operum reum iniuste delectum. Sed rumpamus moras alieni operis, et in decem chordarum psalterio delectet nos dominus in factura sua, & in operibus manuum eius, quas expandit in cruce, in his inquam operibus exultē/ mus. Ibi enim magnificata sunt opera eius, quæ uir insipiens non cognouit. Populus incredulus Iudæo rum, qui sicut fœnum exorti, parauerunt operan/ tes iniquitatem, ut intereant in seculum seculi. Atq; domino in æternum manente, hij peribunt & di/ spergentur super uniuersam faciem terræ omnes Iudæi operantes iniquitatem. Christus autem ut

palma

palma floret, plantatus in domum suam, in atrijs domus dei nostri florebit, & multiplicabitur in senecta uberi. Hic senecta non ipsius, sed seculi senectam commemorat, quia secula finiuntur, & senectute deficiunt. *Dominus autem in æternum permanet.* Nec hoc accipias ingrate, quod palmæ florenti comparauerit eum, quia comparatus minus est ab eo cui comparatur. Non palma florens ipse est, & comparatio Christi diuinitatis comparatur ipsi palmæ semper florenti, qui ad dexteram patris sedēs, uictoribus ramos suos porrigit, de floribus suis coronam tribuens, & de fructibus perpetua refectione saginam impertiens. Ipsi gloria in secula seculorum Amen.

Laus cantici Dauid in die ante sabbatum quando fundata est terra. XCII.

Dominus regnauit decorem indutus est, indutus est dominus fortitudinem & præcinxit se. Etenim firmauit orbem terræ qui non commouebitur. Parata sedes tua ex tūc, à seculo tu es. Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina uocē suam. Eleuauerunt flumina fluctus suos, à uocibus aquarum multarum, Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis dominus. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis, domum tuam decet sanctitudo domine in longitudine dierum.

COMMENTARIVM

DOminus regnauit, id est, regnum adsumpsit in cruce. Decorem induit in resurrectione. Induit enim infirmitatem in uirtute, & praecinxit se aeternitatem, & firmam fecit terram in resurrectione sua. Et paratam sedem habens, ascendit in coelum sedens ad dexteram patris. Hunc praeconata sunt flumina scripturarũ sanctarum, super hunc eleuauerunt uoces suas, à uocibus aquarum multarum, id est, gentium potentius clamantes. Omnes enim scripturae gentium, uoces habent: uirtutes habent, istae scripturae regibus imperant, illi deseruiunt. Ergo cum eleuarent flumina uoces suas, mirabilis factus est Christus elationi maris, id est, mundi huius regibus & sublimibus, nec his tantum, sed & mirabilis in excelsis, dominus coelos ascendens, tunc testimonia dei credibilia facta sunt nimis. Dedit enim potestatem, ut in nomine eius sanitates generi humano operarentur. Qui cum dei filium praedicabant, & hijs ista signa facientibus, testimonia eius facta sunt nimis credibilia, & domum eius quam Pharisaei dicebant non posse suscipere sancta praecepta, legis ueteris testamenta suscepit. Et decent ea sancta sanctorum, ut ibi habitent in secula seculorum Amen.

Psalmus

Psalmus Dauid quarta sabbati. XCIII.

DEus ultionum dominus deus ultionũ libere egit. Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem superbis. Vsquequo peccatores domine, usq; quo peccatores gloriabuntur. Effabuntur & loquentur iniquitatem, loquentur omnes qui operantur iniusticiam. Populum tuum domine humiliauerunt, & hæreditatem tuam uexauerunt. Viduam & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt. Et dixerunt non uidebit dominus, nec intelliget deus Iacob. Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem non audiet, aut qui finxit oculum non considerat. Qui corripit gentes non arguet, qui docet hominem scientiam. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam uanæ sunt. Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Vt mitiges ei à diebus malis, donec fodiatur peccatori fouea. Quia non repellet dominus plebem suam, et hæreditatem suam non derelinquet. Quoadusque iusticia conuertatur in iudicium, & qui iuxta illam omnes qui recto sunt corde. Quis consurget mihi aduersus malignantes, aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem. Nisi quia dominus adiuuit me, paulo minus habitasset in inferno anima

mea. Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua domine adiuuabat me. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis qui fingis laborem in præcepto. Captabant in animam iusti, & sanguinem innocentem condemnabunt. Et factus est mihi dominus in refugium, & deus meus in adiutorium spei meæ. Et reddet illis iniquitatem ipsorum, & in malicia eorum disperdet eos, disperdet illos dominus deus noster.

COMMENTARIVM

DEus uindex esse populi sui iudicibus canit, quibus leue uidetur personas peccantium sumere, in iudicio orphanis & egenis, ab hijs autem qui exaltant dominum in cordibus suis, et iudicant terram in corporibus suis, hij reddũt retributionẽ supbis. Applicare possumus testimoniũ Apostoli, quo ait: Si nos ipsos iudicaremus, nõ utiq; iudicaremur. Iudicamus autẽ nosipsos, quando finem uicijs ponimus, & principium uirtutibus collocamus. Quod si non facimus, populum dei, id est, uirtutem humiliamus, & hæreditatem eius, quæ nobis promittitur, spernimus, Viduam & aduenam occidentes. Vidua est anima, quæ non habet uirum, uerbum

bum aut intellectū prudentiæ. Hāc si aut uerbo tuo aut exēplo decipias, quā liberare debueras, uiduam interficis. Aduena est, qui ciuis esse sanctorum non nouit. Huic si te amatorē mundi ostendas, tollis ei fidem futuræ ciuitatis, & quasi interfeceris eū spiritaliter, à præsenti psalmo argueris. Sic etiam orphani occidūtur. Orphani sunt, qui deum se posse patrem habere sanctè uiuendo non credunt. Hic tu sapis, & nosti filios dei fieri posse credētes, si exemplum cōtrarium præbeas, quo se filios dei fieri contemnant, orphanos occidisti. Nam si de his orphanis & de aduenis & uiduabus agit, ergo qui coniuges, aut ciues, aut habentes patrē & matrem filios occiderit, criminis reatū euadit. Aut si taceret psalmigraphus, quis unquàm de hoc facto non argueret criminosos? Verum quia hæc agentes nos ipsi qui putamus nos sapere, sic nobis uidetur, quod has minucias ruinarum quæ per nos fiunt non requirat dominus & non intelligat, ista quæ nos intelligere nolumus: clamatur nobis, intelligite qui insipientes estis: id est, uos qui desipuistis in populo positi, dum unus alterius sectamini exempla ad contemptum domini: & stulti, aliquando sapite. quibus imperatur & dicitur sapite: ostenduntur suo arbitrio non sapere. dicunt enim: Modo deo hinc erit curæ, ut audiat singula uerba nostra, & Fort.Mon.

uideat singula quæq; facta nostra. Ad hæc respondetur eis. Ergo qui auditum dedit tibi, ipse non audit: qui tibi uisum tribuit, ipse non respicit: qui tibi scientiæ saporem infudit, ipse non sapit. Ille totus sapientia est, & uidet cogitationes hominum, qui sibi sapere uidentur, quoniam ipsæ cogitationes eorum uanæ sunt. Beatus homo est quem hoc ipsum erudierit dominus non eligendo negligentem, sed legem suam docendo credentē. Hic mitigabitur in diebus malis, quando dæmones parant peccantibus foueas, tunc non repellet dominus plebem suam, id est, de suo auxilio præsumentem, & hæreditatem suam non derelinquet, sed protegit à tētationibus eos, dans eis tolerantiam per promissam hæreditatem uitæ æternæ. Et facit eos expectare retributionem, quoadusq; iustitiam conuertat in iudicio, & qui tenent eam, id est, ipsam iustitiam omnes qui recto sunt corde Verum quia maligna consilia mentibus ministrantes insistunt, contra quos animo satis est arguit pugnandum, qui nouit per singulas quasq; suggestiones acriter dimicandum clamat: Quis exurget mecum pugnans aduersum operantes iniquitatem? Quæso te agonista fortissime indica mihi, quo ordine hostium impetus euasisti. Ad hæc audi responsum. Nisi, ait, dominus adiuuasset me, modico minus habitasset in inferno anima mea.

Si

Si dicebam cum lachrymis domino, quia motus est pes meus, & à recti tenore auersus, statim tantum & amplius misericordia eius adiuuauit me, quantam multitudinem dolorum esse uidebat in corde meo, & consolationibus suis lætificauit animam meam. Dicas fortè ô auditor, grandis hic labor est. Sed labor iste temporalis est, & præmium laboris æternum, non adhæret deo sedes iniquitatis. Qui enim format fatigationem aut laborẽ, aut dolorem in præcepto, siue pro labore certaminis, seu pro labore martyrij, æterni gaudij præmium non negauit. Dum enim captauerint peccatores animam iusti confitentis deum, & sanguinem eius innocẽtem condemnauerint, tunc efficitur ei dominus in refugium, & deus erit in auxilio spei eius, ita ut reddat eis iniquitates ipsorum, & in malicia disperdat persecutores eorum, qui regnat in secula seculorum Amen.

Laus cantici ipsi David. XCIIII.

VEnite exultemus domino, iubilemus deo salutari nostro. Præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei. Quoniam deus magnus dominus, & rex magnus super omnes deos, quoniam non repellet dominus plebem suam. Quia in manu eius sunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipsius sunt. Quoniam

ipsius est mare & ipse fecit illud, & siccam manus eius formauerunt. Venite adoremus & procidamus et ploremus ante dominum qui fecit nos, quia ipse est dominus deus noster. Et nos populus pascuæ eius, & oues manus eius. Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra. Sicut in iritatione secundum diem tẽtationis in deserto, ubi tentauerunt me patres uestri, probauerunt et uiderunt opera mea. Quadraginta annis offensus fui generationi illi, et dixi semper errãt corde. Et isti nõ cognouerũt uias meas, ut iuraui in ira mea si introibũt requiẽ meã. COMMENTARIVM

Laus cantici hæc est, ut exultemus non in delectatiõibus uanis, sed in domino: antequam præoccupemur, nos præoccupemus faciem eius in confessione peccatorum nostrorum, credẽtes quod non repellet plebem suam confitentem sibi, ille qui magnus est super omnia, cuius cœli sunt, cuius montes, qui terram manibus suis fundauit. Venite, hũc adoremus, non in forma serui eum attendentes, putemus eum hominem purum. In ipso est, qui hæc omnia fecit. Venite adoremus dominum, ploremus quia pius est, ipse est qui fecit nos. Ipse est pastor, cuius nos oues sumus. Audiamus uocem eius, & sequamur eum quocunq; uadit. Ideo enim pastor uocem ad oues emittit, ut audientes eum sequantur.

Aut

Aut enim pascua procurauit, aut ab insidijs fera-rum eruere studet. Vnde clamatur nobis hodie, ut si uocem eius audierimus, non obduremus corda nostra, sicut fecerunt per quadraginta annos filij Israel in eremo. Et quia non audierunt uocem eius, non itroierunt in requiem eius. Nos autem audia-mus pastorem nostrum, & sequamur uestigia eius, ut euadẽtes mortem deserti huius, cum Iesu terram fluentem lacte & melle mereamur intrare, ipsi glo ria in secula seculorum Amen.

Psalmus David quãdo dominus ædi-ficabatur post captiuitatem. XCV.

CAntate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Cantate domino & benedicite nomini eius, annũciate de die in diẽ salu tare eius. Annunciate inter gentes gloriã eius, in omnibus populis mirabilia eius. Quoniã magnus dominus, & laudabilis nimis, terribilis est sup om-nes deos. Quoniã oẽs dij gentiũ dæmonia, domi-nus autẽ cœlos fecit. Cõfessio & pulchritudo in cõspectu eius, sanctimonia & magnificentia in san ctificatione eius. Afferte domino patriæ gẽtium, afferte domino gloriã & honorẽ, afferte domino gloriã nomini eius. Tollite hostias & introite in atria eius, adorate dominũ in atrio sãcto eius. Cõ moueatur à facie eius uniuersa terra, dicite ĩ gẽtib.

quia dominus regnauit. Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur, iudicabit populos in æquitate. Lætentur cœli & exultet terra, commoueatur mare & plenitudo eius, gaudebunt campi & omnia quæ in eis sunt. Tunc exultabunt omnia ligna siluarum à facie domini quia uenit, quoniam uenit iudicare terram. Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in ueritate sua.

COMMENTARIVM

Qui plorauimus pœnitentes in nonagesimo quarto, in quinto & nonagesimo gratulemur. Ibi enim domũ nostram fleuimus, credentes nos per misericordiã eius ad ædificationem huius domus iterum posse pertingere. Vnde et titulus ad hæc eadem cõsentit qui post captiuitatem ipsam domum ædificari conscripsit, quam ædificans Christus, dat gaudium omni terræ, & ideo dicitur, ut cantet domino omnis terra canticum nouum & benedicat nomen eius. Habuit enim captiuitatem mundus per Adam, quam captiuitatem postquàm Christus conuertit, ædificauit domum gloriosissimam non habentem maculam neq; rugam, quo ædificante domum, templa uniuersa destructa sunt. Probatum est enim quod omnes dij gẽtium qui in templis positi essent, habitarent in eis dæmonia. Hic autem qui fabricauit domum, ipse est qui cœlos fecit, confessione

fesʃione eius naʃcitur omnis, qui non confitetur do minum Ieſum, anathemabili fœditate deſpicitur. Qui autem confitentur fulgebunt ſicut ſol in conſpectu dei. Sanctitas enim & magnificentia eſt in ipſa ſancta confesſione eius. Vniuerſæ ergo patriæ gentium inuitamini, uenite, afferte domino, quid afferemus domino, Afferte gloriam quā incaſſum idolis præbuiſtis. Afferte honorem, quo fruſtra idolorū antiſtites honoraſtis. Tollite hoſtias ab idolis, & hic introite in domum quam ædificauit, et adorate eum in aula ſancta eius, & gens genti dicat. Quia unus dominus regnat à ligno crucis, quia per lignum concupiſcentiæ regnum dei ab hominibus receſſerat, modo per lignum crucis regnum reuerſum eſt dei, qui firmauit eam in orbem terræ, ut non commoueatur. In qua eccleſia iudicat populos in æquitate, & gentes in ira ſua. Pro hoc opere lætantur cœli in ſanctis, lætatur et terra in nobis peccatoribus. Ad hoc gaudium mouetur mare, uulgus ignobile & fluctuans, & plenitudo eius, id eſt, diuites pleni opibus, hij commouentur ridentes humiles Chriſti, & pſalmos eius, & doctrinam eius frigidas næнias computantes. Ligna uero ſiluarum qui lignei & ſilueſtres uidētur mundi ſapientibus, tunc exultabunt ante faciem domini, cum uenerit iudicare terrenos. Non enim iudicat, ut perſonas

potentium accipiat, sed sola æquitate totum orbem terrarum iudicat, & populos in ueritate confirmat per omnia secula seculorum Amen.

Psalmus ipsi David quando terra
eius restituta est ei. XCVI.

Dominus regnauit exultet terra, lætentur insulæ multæ. Nubes & caligo in circuitu eius, iusticia & iudicium correctio sedis eius. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbi terræ, uidit & commota est terra. Montes sicut cera fluxerunt à facie domini, à facie domini omnis terra. Annunciauerunt cœli iusticiam eius, & uiderunt omnes populi gloriam eius. Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis. Adorate eum omnes angeli eius, audiuit & læta est Sion. Et exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua domine. Quoniam tu dominus altissimus super omnem terram, nimis exaltatus es super omnes deos. Qui diligitis dominum odite malum, custodit dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatorum liberabit eos. Lux orta est iusto, & rectis corde leticia. Lætamini iusti in domino, & confitemini memoriæ sanctificationis eius.

COM

COMMENTARIVM

SEcurus cantas in nonagesimo sexto, qui in nonagesimo quinto dominum cognouisti. In hoc enim psalmo, & terra exultat de resurrectione sanctorum, & insulæ non omnes, sed in quibus habitant sancti. Ecce enim ueniet sicut promisit in anteriore psalmo, uenit ut iudicet, & nubes & caligo in circuitu eius, iusticia & iudicium directio sedis eius. Ignis ante eum præcedit, ignis duo officia peracturus. Vno enim eodemq; aspectu amicos dei illuminat, & inflammat inimicos eius. Quando apparuerint fulgura eius orbi terræ, tunc montes sicut cera liquescent ante faciem eius, & à facie domini tremet terra, omnibusq; rebus metuentibus ac formidantibus atq; trementibus confundentur omnes qui adorant idola, cum uiderint omnes in resurrectione gloriam domini Iesu Christi: tunc sola lætabitur Sion, id est, ecclesia. Exultabunt & filiæ Iudæ, id est, synagogæ omnes, quæ ante aduentum domini prophetas habuerunt, aduentum domini præconantes. Propter iudicia domini iusta, præiudicium posterioris temporis non habebunt. Quoniam idem dominus nunc, qui tunc ante aduentum domini in synagogis illuxit, ipse est solus super omnes deos. Quicunq; ergo bonum domini diligitis, odite omne quod malū est. In odio enim mali, boni

dilectio comprobatur. Sed & si qui uos pro amore boni fuerint persecuti, securi estote, nolite timere eos qui occidunt corpus. Custodit enim dominus animas sanctorum suorum, et de manu peccatorum liberat eas. Ignis enim qui imflammaturus est delinquentes, lux efficitur iustis et rectis corde lætitia. Nolite ergo metu pœnæ sed amoris gaudio seruare iusticiam, ut etiam in hoc mundo iam gaudeatis in domino, & confitemini memoriæ sanctitatis eius qui regnat in secula seculorum Amen.

Psalmus David. XCVIII.

CAntate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluabit sibi dexteram eius & brachium sanctum eius. Notum fecit dominus salutare suum, in conspectu gentium reuelauit iusticiam suam. Recordatus est misericordiæ suæ: & ueritatis suæ domui Israel. Viderunt omnes termini terræ salutare dei nostri. Iubilate deo omnis terra, cantate & exultate & psallite. Psallite domino in cythara in cythara & uoce psalmi, in tubis ductilibus & uoce tubæ corneæ. Iubilate in conspectu regis domini, moueatur mare & plenitudo eius, orbis terrarum & qui habitant in eo. Flumina plaudent manu simul montes exultabūt à conspectu domini, quoniam uenit iudicare terram. Iudicabit orbem terrarum in iusticia &

populos

populos in æquitate.

COMMENTARIVM

CAusas cantici præsentis ipse psalmus exponit. Dicit enim, ideo nouum cãticum ut cantetis exhortor, quia mirabilia fecit. & sicut dixit, ideo cantate quia mirabilia fecit, quasi si audisset sibi dici: semper mirabilia fecit dominus, non ergo nouum sed uetus est canticum mirabilia diuina cantare: ad hæc ille respondeat, noua mirabilia nouum carmẽ exposcunt. Dic ergo nouum nobis, quæ sunt noua mirabilia? si interrogas audi. Dixerunt Iudæi in cruce posito domino, saluum faciat eum: hunc autem saluauit dextera eius, & brachiũ sanctum eius, tunc quando notum fecit dominus saluatorẽ suum, suscitans eum à mortuis, & in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Memor enim fuit misericordiæ, quam promisit Iacob, dicens: Et ego te faciam in gentem magnam. Hanc ueritatem impleuit domui Israel, quando uiderunt omnes fines terræ salutare domini dei Israel. Et licet omnes prouinciæ uideãt salutare domini, tamen hoc non ociose transeat intuentem, quod finem terrenæ cogitationes dum acceperint, nascuntur cogitationes cœlestium rerum. Et ipsæ faciũt uideri salutare domini dei nostri. In hoc studio iubilate domino uniuersa terra, id est, omnia membra corporis terreni in officio

sanctæ

ſanctæ conuerſationis offerte. Non cum triſticia, ſed cantantes exultate, & pſallite in cythara, cuius cantor inuitat auditum, et in uoce pſalmi, cuius myſteria incitant mentes, in tubis ductilibus et in uoce tubæ corneæ, quibus uocibus belli uictoria declaratur. Iubilate in conſpectu regis domini, conſpectū domini præconātes ſeculis. Nolite timere, etiam ſi moueatur mundus ſicut mare & plenitudo eius & orbis terræ, & omnia quæ in eis ſunt. Tunc flumina plaudant manu ſimul in unum, quoniā nullum penè flumen eſt in quo non data ſunt remiſſa peccatorum, nulla aqua eſt, quæ non protulit ex ſe animam uiuentem ad uitam æternam. In quo facto mōtes exultabunt, ex quorum uiſceribus egrediuntur fontes qui faciunt flumina, montes quorum capita cœlos pulſant, quorū habitatores cœlo uicini ſunt. Hij exultabunt cum uenerit iudex, ut iudicet orbem terræ in æquitate, & populos in ueritate. Omnes ſancti exultabunt, quia remunerator ſanctitatis aduenit, q regnat in ſecula ſeculorum. Amē.

Pſalmus Dauid. XCVIII.

Dominus regnauit iraſcantur populi, qui ſedes ſuper cherubin moueatur terra. Dominus in Sion magnus & excelſus ſuper omnes populos. Confiteantur nomini tuo magno, quoniā terribile & ſanctum eſt, et honor regis iudicium diligit

git. Tu parasti directiones, iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti. Exaltate dominũ deum nostrũ, & adorate scabellum pedũ eius quoniam sanctum est. Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabant dominum & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos. Custodiebant testimonia eius, et præceptum quod dedit illis. Domine deus noster, tu exaudiebas eos, deus tu propicius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinuentiones eorum. Exaltate dominũ deum nostrũ, & adorate in monte sancto eius quoniã sanctus dominus deus noster.

COMMENTARIVM

IRascantur populi, & in elatione dominum nostrũ Iesum Christũ aspiciant. Ipse regnauit quẽ regnare super se non putant. Ipse sedet super cherubin, quantuncũq; moueatur terra. Ipse erit in Sion magnus, ipse excelsus super omnes populos. Sanè hoc scire nos conuenit, quod honor regis iudicium diligit: non enim timent iudicium, nisi qui se sciunt habere, quod iure puniatur, factum scilicet quo exhonoratus est deus. Hij aũt qui honorem domini in suis mẽtibus seruauerũt, hij iudicium diligũt: sicut illi è cõtrario metuũt, qui sciunt se in cõtumeliã regis, legis eius iura uiolasse, in qbus rex iste parauit eq̃tatẽ. Ergo æquitatẽ custodientes regẽ honorãt,

& honor

& honor iste iudicium non timet, quin imò etiam diligit. Ipse tamen iudicaturus est, qui iustitiam & iudicium in Iacob fecit, qui habuit Moysen & Aaron in sacerdotibus suis, qui habuit Samuelem similem ipsis. Ipsum quem isti inuocauerunt & exauditi sunt, cum in colūna nubis loquebatur ad eos. Hij custodiebant testimonia eius & præcepta quæ dedit eis. Quicunq; ergo imitantur eos, hi iudicium futurum non solū non metuunt, sed etiam diligunt. Dicamus ergo domino nostro Iesu Christo: Tu es domine qui cum Moyse & cum Aaron locutus es, tu exaudisti eos, tu propicius fuisti illis, tu uindicasti in omnibus studijs eorum. Exaltemus ergo dominum deum nostrum in Christo. Et adoremus in mōte sancto eius, in celsitudine fidei eius, quæ altitudine sua nubes penetrat, dum credimus quoniam ipse est dominus deus noster, cui gloria in secula seculorum Amen.

Psalmus in confessione. XCIX.

IVbilate deo omnis terra, seruite domino in lætitia. Introite in conspectu eius in exultatione. Scitote quoniam dominus ipse est deus, ipse fecit nos & non ipsi nos. Populus eius & oues pascuæ eius introite portas eius, in confessione atria eius, in hymnis confitemini illi. Laudate nomen eius quoniam suauis est dominus, in æternum misericordia

ricordia eius, & usq; in generationem & generationem ueritas eius.

COMMENTARIVM

Omnis terra ad iubilationem inuitatur, ut sine personarum acceptione sciatur esse uocatio. Venite omnes qui laboratis, & onerati estis, & intrate in conspectu eius in exultatione. Scitote quod dominus Iesus Christus, non est alius quàm qui cum Moyse locutus est. Ipse est deus qui fecit nos, de quo Moyses locutus est, quod fecerit hominem, ipse fecit nos, eius enim factura sumus omnes homines. Deniq; multi cupientes filios, quia deus non dat non habent: Multi nolentes, quia seminantes nolunt fructum, eo quod contra ordinem nolunt, etiam quia iniuste nolunt, deus iuste creaturam iubet semini dare responsum: & ut probetur, quia ipse fecit nos, dū non nostro arbitrio, uel dantur filij, uel negantur. Ergo quia eius populus sumus, efficiamur oues pascuæ eius agnoscentes pastorem dicentem, Ego sum pastor bonus. Et intremus portas eius in confessione unitatis: laudantes nomen sanctum eius, quia suauis est: credētes, quia est in æternum misericordia eius, Credentibus & promissionibus eius ueritas, quæ manet in secula seculorum Amen.

Psalmus ipsi Dauid. C.

MIsericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Psallam & intelligam in uia immaculata quoniam uenies ad me. Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Non proponebam ante oculos meos rem iniustam, facientes præuaricationes odiui. Non adhæsit mihi cor prauum, declinantem à me malignum non cognoscebam. Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar. Superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Oculi mei ad fideles terræ ut sedeat mecum, ambulans in uia immaculata hic mihi ministrabat. Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam, qui loquitur iniqua non direxit in conspectu oculorum meorum. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, ut disperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem.

COMMENTARIVM

IVdicium sine misericordia hijs qui non faciunt misericordiam, misericordiam autem facientes euadunt iudicium. Scis ergo ô homo, unde ponaris in dexteram pastoris? Fac misericordiam & iudicium securus expectas. Non enim dicit iniustis ad sinistram positis: Ite in ignem æternum, quia mentiti, quia fornicati, quia diuersa facinora commisistis

stis. Sed quia esuriui, & non dedistis mihi manducare, sitiui & non potastis me, peregrinus & non suscepistis me, infirmus & non uisitastis me. Cum ergo ignis criminibus debeatur, cur criminibus nõ imputetur supplicium, quo crimina per misericordiam remittantur: Ite ergo, inquit, in ignem æternum, quia unde ignis extinguitur contempsistis. Audistis enim scriptum, quod eleemosyna à peccato liberat. Audistis quia sicut ignis extinguitur ab aqua, ita ab eleemosyna tolluntur uniuersa peccata. Ite ergo in ignem, quia uiuere eum uobis uos fecistis. Ego autem misericordiam uobis super faciem terræ, cũ iudicio feci cantari, ut ille iudicium euaderet, qui misericordiam non negaret. Psallam ergo & intelligam in uia immaculata, & intelligã quando uenies ad me, ut si hospitẽ te uidero, suscipiam, si esurientem, reficiam. Intelligam quãdo uenies, ne putem qualencunq; hominem, & recusem. Si enim perambulem in innocẽtia cordis mei, non propono ante oculos meos rem iniustam, Iniustum est enim ut consorti naturæ non miserear, in quo inhabitas Christe. Sed et facientes præuaricationem odio habeam, non adhæreat mihi cor prauum. Declinantes à me malignos non cognoscam, loquaces occultos persequar, cum superbis & inuidis non communicem. Sed sint oculi mei super fideles terræ, qui

terram corporis sui fideliter seruant, ut isti sedeant mecum. Ambulans autem in uia immaculata hic mihi minister. Non quæram ab his aliquid consequi qui reprehensibiliter uiuunt in domo mea. Non inhabitet superbiam faciens, id est, in domo corporis mei non habitet inimicus, qui suadet contemni dominum. Quia hæc est radix superbiæ. Sed in matutinis interficiam omnes peccatores terræ, id est, in ipso ortu suo peccata orientia interficiam, & uere non sinam cum pereant de ciuitate domini. Ciuitas domini anima nostra est, in qua habitat rex & sancti, apices ciues dei, qui ex ipso sũt nati. Cum ergo nascũtur peccatorum cogitationes in anima, mox ut natæ fuerint occidantur. Et pereant de ciuitate domini omnes qui operantur iniquitatem, ut sit dominus in ciuitate sua requiescens, cum omni comitatu uirtutum, cui gloria in secula seculorum Amen.

Oratio pauperis cum anxiaretur, & coram domino effudit precem suam. CI.

DOmine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te ueniat. Non auertas faciem tuam à me, in quacunq; die tribulor inclina ad me aurem tuam. In quacunq; die inuocauero te uelociter exaudi me. Quia defecerunt sicut fumus dies mei, & ossa mea sicut cremium aruerunt.

Per

Percussus sum ut fœnum & aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum. A uoce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ. Similis factus sum pellicano solitudinis, factus sum sicut nycticorax in domicilio. Vigilaui & factus sum sicut passer solitarius in tecto. Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me aduersum me iurabant. Quia cinerem tanquàm panem manducabam, & poculum meum cum fletu miscebam. A facie iræ indignationis tuæ, quia eleuans allisisti me. Dies mei sicut umbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui. Tu autem domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generatione & generationem. Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi eius quia uenit tempus. Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius, & terræ eius miserebuntur. Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam. Quia ædificauit dominus Sion, & uidebitur in gloria sua. Respexit in orationem humilium, et non spreuit preces eorum. Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur laudabit dominum. Quia prospexit de excelso suo, dominus de cœlo in terram aspexit. Vt audiret gemitus compeditorum, ut solueret filios interemptorum. Vt annuncient in

Sion nomen domini, et laudem eius in Hierusalem. *In conueniendo populos in unum, & reges ut seruiant domino.* Respondit ei in uia uirtutis suæ, *paucitatem dierum meorum nuncia mihi.* Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, in generatione & generationem anni tui. Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt tu autem permanes, & omnes sicut uestimentum ueterascent. Et sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Filij seruorum tuorum habitabunt, et semen eorũ in seculũ dirigetur.

COMMENTARIVM

LEgimus clamorem Sodomorum ascẽdisse ad deum, et ita demum sulphureo eos imbre cre matos. Prius ergo quàm ad fletum & ad ieiunium pro peccatis nostris animum conuertamus, non audeamus dicere, Clamor meus ad te perueniat. Ne forte non sit talis clamor, quẽ misericordiam consequatur. Ne forte sit in eo ira, causatio, maledictio, adulatio, detractio, insultatio, mendacium, & cætera his factis similia. His ergo uicijs pessimis nostro clamore sonante, rogandus est deus, ne clamor hic ad eum perueniat. Sed te, in aliquibus factis nefarijs constitutis nobis, rogemus dicẽtes. Ne auertas

faciem tuam à me. Et dicendum est. Auerte faciem tuam à peccatis meis. Renunciemus ergo omnibus uicijs, & passionibus, et facti pauperes spiritu, præterita nostra facta plangentes, ita nos in huius carminе psalmi fundamus orantes, ut clamor noster ad eum perueniat, et non auertat faciem suam à nobis. Quid tamen flentes dicamus nos, qui pro peccatis oramus, his uersiculis edocemur: Dies, inqt, mei sicut umbra declinauerunt, id est, perdidi quod uixi, quia in peccatis sicut fœnum arui. Fœnum autem & stipula & lignum esca ignis est. Et ideo tribulor, quia & ossa mea sicut frixorium, id est, fasciculum sarmēti aridum, ita confrixa sunt, parata ad incendium gehennæ. Percussus sum sicut fœnum, et aruit cor meum. Percussus sum compunctione futuri supplicij, & propter hoc oblitus sum manducare panem. A uoce autem gemitus mei, adhæserūt ossa mea carni meæ, factus sum sicut pellicanus in solitudine, id est, sicut auis illa quam pellicanum uocant, quæ non habitat nisi in desertis, habens escas ueneno eremi & incultis amaritudinibus plenas. Factus sum sicut nycticorax in domicilio. Coruus præ nigredine obscurus est, iam nocte quasi nigrior, cui & obscuritas nigredinem geminat. Ergo & ego, inquit, duplicatam nigredinem peccatorum in me deplorans, uoces meas quasi nycticorax dirigo,

clamans ſolus, ſicut paſſer ſolitarius in ædificio. In qua tota die exprobrauerũt me inimici mei, & qui dudum laudauerunt me, nunc aduerſum me iurabant, id eſt, non læto illius uiuam. Quomodo enim uiuebas, ut ſic illi iurarẽt? Ideo, inquit, ſic iurabãt, quia cinerem ſicut panem manducabam, & potum meum fletibus miſcebã. Hoc quare? A facie iræ tuæ, & indignationis tuæ. Cuius iræ? Pro peccatis utiq; in iudicio debitæ. In quo hic qui eleuantur & exaltantur, ibi allidantur neceſſe eſt. Cum ergo moriatur omne genus hominũ in peccatis, quid ſupereſt, niſi ut perſona totius ſeculi, tibi preces flebili effundat eloquio. Nullus enim ſaluabitur, niſi tu domine exurgẽs miſerearis Sion. Venit enim tempus, ut uenias & miſerearis Sion. Quia beneplacitos habuerunt ſerui tui lapides eius. Lapides utiq; de quibus legitur: Lapides iuſti uoluũtur in ea. Qui enim ſerui dei ſunt, bene illis placent libri omnes ueteris teſtamenti, qui habent in ſe unum lapidẽ angularem. Nec ſolum lapides beneplacitos habuerunt, ſed & terræ eius miſerebuntur. Terra lapidum, corpora ſunt animarum. Non ſolum nobis animæ ſanctæ placent, ſi ſerui dei ſumus, ſed ipſa corpora eorum in quibus afflicti ſunt, torti, combuſti, ac diuerſis ſupplicijs macerati miſerantes ueneramur. Quomodo miſerantes? Dolor nobis eſt in afflictione & ſupplicio

cio quo passi sunt, & gaudium nobis est in perseue- rantia qua uicerunt. Cum ergo domine & tu uene ris, & sancti tui pro testimonio nominis tui passi fuerint: tunc timebunt gentes, & omnes reges terræ gloriam tuam. Tũc ædificabitur ecclesia tua in Sion, & uideberis in maiestate tua, cum respexe ris de excelso tuo Iesu Christo, ut audias gemitum compeditorum, & soluas filios interemptorum. In terempti sunt patres non omnes sancti qui nobis prædicauerunt Christum. Nos ergo ligati eramus à sathana, quia hij qui genuerunt nos uerbo uitæ, fuerunt interempti. At ubi cognouimus eos in cœ- lis gaudere et possidere gloriam Christi, ædificata est in nobis Sion, & uisus est dominus in maiestate sua. Gaudemus enim, quia respexit in orationes eo- rum, & non spreuit preces eorum. Scripsimus pas- siones eorum in progenies alteras, & populus qui creabitur, usque in sempiternum laudat dominum, in sanctis suis. Ibi conueniunt populi in unum, & regna, ut seruiant domino. Per quos paucitas dierũ nostrorum regitur, & nunciatur nobis propè esse finem, reliquum esse, ut & qui utuntur hoc seculo, tanquam non utantur. Præterit enim figura huius mundi, & transeunte figura, ueniet ueritas Chri- stus, cui dicimus: In secula seculorum sunt anni tui. Initio terram ipse fundasti, & cœli opera manuum

tuarum sunt. Non ergo nouũ dominum adoramus in Christo, sed eum qui est, & semper idem est, cuius anni non deficient. Quod autem de cœlo, et terra dicit: Ipsi peribunt: promissionem illam confirmat, qua cautum est futurum cælum nouum & terram nouam, in quibus filij seruorum Christi habitent. Paulus seruus Christi, similiter et omnes Apostoli serui Christi. Nos qui credidimus per eos, filij seruorũ ipsius sumus. Et si secuti fuerimus uestigia eorum, sicut illi Christi, habitabimus cum eis in cœlo nouo & in terra noua. Et semen uerbi quod nobis spem dedit credentibus, tunc capiet in remuneratione nostra fructum, quod iam finem nõ habeat, sed maneat directum à deo inreuocabile ad dimidium dierum. Dimidium dierum prima iuuẽtus est, & ultimum dierum senectus. Ibi ergo iam nec in dimidio dierum finiuntur, nec in senectute moriũtur. Quia cœli noui sunt, rorem immortalitatis manantes, & terra noua est mortis gremium non habens, sed habens uitam dominum Iesum Christum, qui regnat in secula seculorum Amen.

Psalmus ipsi Dauid. CII

BEnedic anima mea domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius. Benedic anima mea, domino, & noli obliuisci omnes retributiones

tiones eius. Qui propiciatur omnibus iniquita-tibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu uitam tuam, qui coronat te in misericordia & miserationibus. Qui replet in bonis desiderium tuum, renouabitur ut aquilæ iuuentus tua. Faciens misericordias dominus & iudicium omnibus iniuriam patientibus. Notas fecit uias suas Moysi, & filijs Israel uoluntates suas. Miserator & misericors dominus, longanimis & multum misericors. Non in perpetuum irascetur, neq; in æternum comminabitur.

Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Quoniam secundum altitudinem cœli à terra, corroborauit misericordiam suam super timentes se. Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit à nobis iniquitates nostras. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se, quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Recordatus est, quoniam puluis sumus, homo sicut fœnum, dies eius tanquam flos agri sic efflorebit. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet, & non cognoscet amplius locum suum. Misericordia autem domini ab æterno, & usq; in æternum super timentes eum. Et iusticia illius in filios filiorum,

bis

his qui seruant testamentum eius. Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea. Dominus in cœlo parauit sedem suam, & regnum ipsius omnibus dominabitur. Benedicite domino omnes angeli eius potentes uirtute, facientes uerbum illius ad audiendam uocem sermonum eius. Benedicite domino omnes uirtutes eius, ministri eius qui facitis uoluntatem eius. Benedicite domino omnia opera eius, in omni loco dominationis eius, benedic anima mea domino.

COMMENTARIVM

Benedicimus nos dominum, cum facimus aliquod tale opus, quo nomen domini benedicatur. Nam quo modo potest deus ab homine benedici, nisi hoc solum modo, quod opus ex omnibus interioribus nostris faciendum est. Si enim misericordes fuerimus uisceraliter, & ille cum benedicitur à nobis, propitiabitur oĩbus iniquitatibus nostris, sanat omnes infirmitates nostras, replet in nobis desiderium nostrum, et coronat nos in regno suo, pro miseratione sua, & misericordia sua. Misericordibus enim dicturus est: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi. In quo regno mors non erit, nec dura senectus debilitat uires, sed renouantur ibi iuuentutes, ut aquilæ, ibi misericordibus faciet misericordias

dias

dias dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus. Ipse utiq; deus, qui notas fecit uias suas Moysi, ipse qui ostendit filijs Israel uoluntatem suam. Ipse est deus in Christo, siue mundum concilians, siue sanctos remunerans, siue misericordias misericordibus faciens. Ipse qui patiens, ipse qui multum misericors est, si nos uiderit patientes, & misericordes, non secundum peccata nostra faciet nobis, neq; secundum iniusticias nostras reddet nobis, sed secundum altitudinem cœli à terra, confirmat super nos misericordiam suam. Et quantum distat ortus ab occasu, tantum elongat à nobis iniquitates nostras. Sicut pater filijs, sic miserebitur nostri, si misericordes fuerimus. Si consideremus in hominibus flentibus, aut egentibus, uel necessitatem patientibus figmentum nostrum, in qua mensura mensi fuerimus aliorum necessitates, in ea metietur nobis. Non fui misericors in causa aliena, non mihi miseretur in mea. Subueni egenti, subuenitur mihi. Indulsi peccanti, indulgetur mihi. Consideraui unius figmẽti me agentem in mollibus, et dolui super nudum, & uestiui eum. Esurienti compassus, alui. Ergo quia consideraui figmentum unum meum & indigentis, considerat & ille figmentum meum, & recordatur, quia caro sum terrena et pulpis. Ex quo si dignatus fuerit, nos poterit suscitare.

Nam

Nam si hoc non esset, quis computaret hominem, qui sicut flos agri, ita floriet, & transiet spiritus eius ab eo, & non est, & locum suum non agnoscet amplius. Si uero misericordiam temporalem exercuerimus fratribus nostris, misericordiam cõsequamur sempiternam, quam perficiet super timentes se dominus. Iusticiam autem suã in filios filiorum, qui quoniam non potuerũt pauperum carnalium curam gerere, spiritalium pauperum curam egerunt, ut aut uerbo aut exemplo suo, ad iusticiæ diuitias prouocẽt spiritaliter mendicãtes. Si uis uidere diuitem et mendicum, sancti Apostoli Ioannis lege Apocalypsin. Huic ergo similes sunt omnes diuites in auro & argento, & in fide, aut in operibus iusticiæ mendicantes. Iusticia autem dei in filios filiorum. Filij Apostolorum sunt omnes magistri bonorum consiliorum. Et sicut ipsi filij eorum sunt, ita qui audiunt eos, filij filiorum sunt, custodientes testamentum dei, & memoria tenentes mandata dei, non ut inflentur scientia, sed ut faciant ea quæ memoriter norunt. Videamus nunc illum, cui pater in cœlis parauit sedem suam. Dominus enim domino parauit. Et dixit dominus domino, sede à dextris meis. Ibi ergo sedet regnans, & regni eius non erit finis. Ideo quia dici potest, si semper fuit filius cum patre, quomodo ei ante parauit, & postea dixit se-

de

de? Aduertendum est ergo, quia filio hominis, parauit deus sedem suam. Nam filius dei qui assumpsit istum filium hominis, semper fuit in sinu patris, & est, & futurus est. Sicut enim fluuius, quamuis per multas terrarum prouincias uadat, de sinu tamen fontis sui nunquàm recedit, ita & dei filius inuisibilis lætetur cum Iacob, splendeat in rubo, sit in columna nubis, sit in columna ignis, sit in nube, sit in duce, & in qua uoluerit forma, p salute hominum, de patris tamen sinu non recedit. Nec enim legis, qui fuit in sinu patris, sed qui est in sinu patris ipse narrauit. Hunc benedicunt angeli, potentes uirtutes, obtemperantes uerbo eius. Hunc benedicēt uirtutes omnium inimicæ. Ipsæ enim faciunt uoluntatem eius. Hunc benedicent omnia opera eius in omni loco dominationis eius. Vbicunque enim aliqua creatura est, locus dominationis eius est, quia ipse creauit uniuersa. Hunc operibus hijs benedicat anima nostra in omni tempore, qui regnat cum patre & spiritu sancto, per omnia secula seculorum Amen.

Forte ministræ.

Psalmus ipsi David CIII.

BEnedic anima mea domino, domine deus meus magnificatus es uehementer. Confessionem et decorem induisti, amictus lumine sicut ueſtimēto. Extendens cœlū sicut pellem, qui tegis aquis

aquis superiora eius. Qui ponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas uentorum. Qui facis angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem urentem. Qui fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi. Abyssus sicut uestimentum amictus eius, super montes stabunt aquæ. Ab increpatione tua fugient à uoce tonitrui tui formidabunt. Ascendunt montes & descendunt campi, in locum quem fundasti eis. Terminum posuisti quem non transgredientur, neq; conuertentur operire terram. Qui emittis fontes in conuallibus, inter medium mõtium pertransibunt aquæ. Potabunt omnes bestiæ agri, expectabunt onagri in siti sua. Super ea uolucres cœli habitabũt, de medio petrarum dabunt uocem.

Rigans montes de superioribus suis, de fructu operum tuorum satiabitur terra. Producens fœnum iumentis & herbam seruituti hominum. Vt educas panem de terra, & uinum lætificet cor hominis. Vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. Saturabuntur ligna campi, & cedri libani quas plantauit, illic passeres nidificabunt. Herodij domus dux est eorum, montes excelsi ceruis, petra refugium erinacijs. Fecit lunam in tempora, sol cognouit occasum suum. Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt

sibunt omnes bestiæ siluæ. Catuli leonum rugientes, ut rapiant & quærant à deo escam sibi. Ortus est sol & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usq; ad uesperam. Quàm magnificata sunt opera tua domine, oĩa insapientia fecisti, impleta est terra possessione tua. Hoc mare magnum & spaciosum manibus, illic reptilia quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis, illic naues pertransibunt. Draco iste quem formasti ad illudendum ei, omnia à te expectant, ut des illis escam in tempore. Dante te illis colligent, aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate. Auertente autem te faciem turbabuntur, auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Sit gloria domini in seculum, lætabitur dominus in operibus suis. Qui respicit terram & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigant. Cantabo domino in uita mea, psallam deo meo quàm diu sum. Iocũdum sit ei eloquium meum, ego uero delectabor in domino. Deficiant peccatores à terra et iniqui ita ut nõ sint, benedic anima mea domino.

COMMENTARIVM

P*Eruenimus ad psalmum centesimum tertium*

A qui

qui continet uniuersam fabricam mundi, in qua magnificatur dominus uehementer. Sed cum fabricam memorat, aduentum domini manifestat. Prius enim quàm ueniret dei filius, non erat homi num dominus, confessionem & decorem indutus. Omnes enim in dijs & simulachris suis, & in uanis figmentis spem collocantes à deo recesserãt. Deniq; Apostolus hoc ipsum asserit cum dicit, quod adueniens dominus cõcluserit omnia in incredulitatem, ut omnium misereatur. Per ipsum enim confessionem & decorem induit deus, per mediatorem dei & hominum. Mediatorem qui est filius hominis. Cuius hominis? Filius Dauid, Filius Abrahæ. Sic enim legis euangelij caput: Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Quis autem sit iste filius hominis, ne forte putes eum talem qualis fuit Moyses, aut Iesus Naue filius, aut Helias, aut unus ex magnis, non ita est. Hic enim dominus eorum est, & illi serui eius. Hic enim amictus est lumine sicut uestimentum. Ipse est qui extendit cœlum sicut pellem, & tantum eum extendit, ut & meretrices & publicanos capiat, qui non capiebat nisi solos immaculatos. Et quia quando tenditur pellis, super ipsam aqua aspergitur, ita hic tensurus cœlos sicut pellem, texit in aquis superiora eorum. Non enim poterant tendi, & usq; ad peccatores at

tin

tingere, nisi aqua sacri baptismatis tegerentur, ad ipsos cœlos posuit nubes ascensum suum. Videntibus Apostolis, ambulans super pennas uentorum. Venti enim in nubibus agunt, & alia uia non est qua ascensum suum ad cœlos haberet, nisi ambularet super pennas uentorum. Tunc fecit angelos suos spiritus. Angeli nuncij Latino sermone uocantur, & euangelium bonum nuncium explanatur. Angelos ergo suos, id est Apostolos, tunc fecit spiritus, quando eis dixit: Accipite spiritum sanctum, & euangelizate omni creaturæ. Et tunc eos fecit ignem urentem, cum ipse spiritus sanctus, sicut ignis consedit in eis. Tunc fundauit terram in stabilitatem suam, terrenas scilicet mentes gentium, quæ fuerunt in fabrica turris diuisæ, nunc ad stabilitatem suam reuocans, in uno uerbo Iesu Christo corroborat, & ita fundat in eis ecclesiam super hanc petram, ut non inclinetur in seculum seculi. Huius sanè terræ abyssus, sicut pallium amictus est. Agant sibi philosophi infructuosas exquisitiones, & magno labore dicant se posse discere, quod terra subtus se abyssum habeat, quo ueluti pallio amiciatur: nos ad terram istam quæ fundatur in stabilitate ecclesiæ, sermonis aciem dirigamus. Abyssus enim circundat eam. Non enim habet finem altitudo

diuitiarum sapientiæ, quæ circundat eam, & super montes eius stabunt aquæ. Quicunq; sursum cor habent montes sunt, & super ipsos stant aquæ. Stat super ipsos baptismatis sanctificatio, stant in fide recta, non circunducũtur omni uento doctrinæ. Qui tamen isti sunt montes, diligẽter ausculta. Isti sunt, qui ab increpatione dei fugiunt. Fugiunt utiq; facta quæ increpantur à deo, & à uoce tonitrui eius formidant, timent comminantem incendium sempiternum, & à prohibitis uniuersis, sua facta suspendunt. Ascendunt montes cogitantes regna cœlorum. descendunt mõtes cogitantes quemadmodũm terrenas actiones suas, in locum quem fundauit dominus dirigant. ubi terminum posuit deus, & iussit non transgredi, & positum terminum non transgrediuntur, ut operiant terram, sicut operuit terram Adam. Ex folijs ficulneis operuit terram, & abscondit se. Isti non transgrediuntur terminum, quem posuit dominus, & non operient terram. Et quia non est operta, rigat eam dominus de superioribus. Si enim distectam eam inuenerit, imber rigat eam, ueniens de superioribus. Si uero tecta fuerit, & cœlo absconditur, nec de superioribus rigatur. Si uero pateat cœlis, & imber eam cœlestis infuderit, producat fœnum iumentis, dabit doctrinam talem simplicibus ad escam animæ eorum, qualem ca-

pere

pere possunt. Dabit herbam seruituti hominum. Herbam inter initia, uenientibus ad deum herbam proferet. Non enim possunt solidioribus cibis refici. Perfectorum namq; est solidior cibus, qui discretionem habere possint boni & mali. Post herbam dabit spicam & incipit educere panem de terra. Sicut enim lac de uberibus, sic de terra per herbã attingitur ad spicam, de spica peruenitur ad panem, qui de cœlo per imbrem descendit. Ergo per fontem perennem, uenit tibi panis de terra Mariæ uirginis. Imber iste qui in Maria uenit, audi qualiter uenit. Angelus ei dicit: uirtus altissimi, id est, ex alto ueniens obumbrabit tibi. Et exiuit nobis panis de terra. Nos ergo ad nos redeamus, qui hunc ex alto uenientem imbrem accipimus, si ueniens ex superioribus fons, nos sibi patentes inuenerit. Accipimus panem quod confirmet cor nostrum. Accipimus uinum, quod lætificet cor nostrum, & duabus confirmationibus cordis acceptis, exhilarantur facies nostræ oleo chrismatis, ita ut per lignum crucis sacientur omnia ligna campi, id est, omnis turba simplicitatis, inter quos sunt diuites & sublimissimæ potestates, quas pro celsitudine cedros libani nuncupauit. In his passeres nidificant. Non dixit in omnibus passeres nidificabunt. Sunt enim aliquanti qui diligunt Christianos, & sua eos ope sustentant

stentãt, qui in his requiescentes nidificant deo, qui passeres ideo nuncupantur, quia cœlestia & alta petentes, sic se iungunt cõuersationibus hominum, ut fugiant ipsos homines, in quorum domibus nidificare probantur. In his passeres qui nidificant, fulicæ domus dux est eorum. Fulica in aqua manet, in aqua nidificat, in aqua uiuit, & aqua domus est eius. Horum ergo passerum fulicæ domus, id est, *aqua ipsa dux eorum est passerum.* Ibi sunt montes *excelsi, ceruis fugientibus diabolum, fugientibus mundum,* Ibi est *petra præstans refugium, siue* Erinaciorum *filijs, quia minora habentes iacula, à canibus non timentur, siue leporibus, quia & lepores canes fugiunt, & Erinacij.* Qui *ergo fugiunt hos canes, de quibus clamat* Paulus: *Videte canes, uidete malos operarios: inueniunt sibi petrã in refugium, & iuxta semitam positos canum morsus effugiunt.* Nunc *euasimus montes ac siluas, et facies nobis cœli resplendet, in qua uidemus lunam factam, in tempore passionis lucentem in tenebris.* In *quo tamen tempore doce.* In *tempore passionis diximus.* Quomodo? *Quia tunc sol iusticiæ occasum suũ, ipsa sexta hora diei posuit tenebras, & facta est nox, in quo transierũt omnes bestiæ siluarũ, pharisæorum ferocitas.* Et *eorum qui deuorant plebem dei, sicut escã panis, tam spiritales bestiæ quàm* car

Pro Herodio *fulicã uertit,* Hieronymus *uertit* Miluũ

carnales. Sed propterea dedit lunam in nocte, ut habentes lumen cœleste, ferarum morsibus euadamus. In ipsa enim tenebrositate eius abundant catuli leonum, id est, filij dæmonum omnes hæretici non docentes sancta, sed rugientes ut rapiant, & quærant à deo tollere escam sibi. Orto autem *sole iusticiæ, siue resurgente ab inferis domino ad Iudæos, siue exurgente per assertionem catholicam contra hæreticos:* Hoc ergo oriente *uniuersæ diffugiunt bestiæ, tendentes insidias, & in cubilibus suis se collocabunt, Iudæi ad synagogas suas, & hæretici ad synedria sua. Illic congregabuntur, & quàm diu resplendet nobis sol iusticiæ, illi in cubilibus suis dormiunt, non sunt ausi exire ad lucem.* Omnis enim qui male agit, odit *lucem. Qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat, bestia est, dormit & ipse cum Iudæis & hæreticis: sicut Iudæi in cubilibus infidelitatis, & hæretici in cubilibus malæ credulitatis collocant se & dormiunt. Ita his de medio atra nox odij oculis eorum incumbit, & nihil præter tenebras uidentes in odio dormiunt. Qui autem homo est & non fera, exiet ad opus suum credens & bene credens, & ab operatione sua quam inchoauit, lucescente sibi sole iusticiæ, operatur usque uesperum, id est, quàm diu in hac luce perdurat,*

& hæc non suis uiribus reputans clamat: Quam magnificata sunt opera tua domine. Omnia hæc in sapientia fecisti, siue uisibilia secundū Apostolum, siue inuisibilia. Repleta est enī terra creatura eius. *Venimus ad fines terræ, intremus nunc mare.* Hoc *mare magnum & spaciosum, non te docet pro magno propheta psalmographus patriarcha, imò sanctus spiritus in his qui loquitur, hoc nos habuit docere, quia magnum est mare & spaciosum & ibi repentia quorum non est numerus. Animātia magna & parua, & quia ibi naues transeunt, non hoc docuit quod nullus ignorat, sed scire nos uoluit mare magnum & spaciosum esse, omnem legem noui & ueteris testamenti: ibi repentia, quorum non est numerus: in lege Iudæi, in lege Samara, & in lege hæretici & in lege catholici, in lege reges, consules, diuites, pauperes.* In lege *pusilli & magni, ibi naues trāseunt, solæ ecclesiæ uniuersarum prouinciarum, quæ epibatas ducunt ad regna cœlorum, à ciuitatibus terrenis ad ciuitatem* Hierusalem *matrem nostram. Qui autem sine naue fuerit in hoc mari magno inuentus, inueniet draconem qui formatus est ad illudendum eis.* Notandum *tamen est, quia deo dicitur: illic est, inquit, draco quem formasti, quia Manichæi dicunt principem tenebrarum à se habere principium.* Ergo *ut creatura assignetur deo,*

Deo

Deo dicitur quem tu formasti: quod autẽ sequitur ad illudendum eis, illis utiq; qui naues recusant, & quasi animales sine magistro catholico, & ab Apostolis ducente traditionem legis se fluctibus, & altitudinibus tradunt. Ergo quia extra ecclesiam *sunt, inter animalia pusilla & magna uagantes inueniunt draconem, ita sibi illudentem, ut putent se melius catholicis sapere, & ad arbitrium suum inueniunt perpetuæ mortis interitum, cum deuenerint in profundum. Quid tamen ut domine patiens & multum misericors & Iudæi & hæretici, & ingrati simul cum seruis tuis. Omnes quã diu in isto sunt corpore omnes à te expectant, ut des illis escam in tempore isto. Isto uitæ præsentis, quia si tu non deders, nullus colligit. Aperis manum tuam super bonos & malos, et imples omne animal benedictione, sed cum auertis faciem tuam, tunc turbabũtur, cum auferes spiritus eorum & defecerint, & in terra sua reuertentur, de qua assumpti sunt. Cum autem fuerit resurrectionis tempus, ueniet spiritus tuus, & resuscitabuntur hij in quibus renouasti faciem terræ, qui in nouitatem uitæ ambulauerunt, qui ambulauerunt in nouitatem spiritus, & non remanserũt in uetustate literæ, in quibus omnia uetera transierunt, & facta sunt omnia noua. In ipsis erit gloria domini in secula seculorum cum beatus fuerit in*

operibus suis, quæ nunc operatur cum patre & spiritu sancto, qui respicit terram, id est, corpora fidelium, & facit ea tremere iudicium futurum. Qui tangit montes & fumigant. Fumus montium nubes facit. Ergo eos qui sensum ad gloriam cœlestem exaltāt, ita ut apud homines in terra imminuti esse uideantur, ut in futuro inueniantur excelsi, hos tanget dominus, & dant fumum oris sui, proferentes sermonem, qui nubes sunt oculorum, & facient multos plorare peccata sua, multos lauare ea eleemosinis, multos festinare ad fontē sacrum. Sic ergo tactu dei montes fumigant ad inundationem nubium, quæ pluuiam dantes tam sordes abluunt, quàm frugibus & arboribus nascendi copiam administrant. Cantemus ergo ipsi domino deo nostro in uita nostra, & psallamus ei quàm diu uiuimus, suauis sit ei laudatio nostra catholicis assertionibus suauificata, nihil morbo Iudæorum, nihil morbo hæreticorum circunferens: ut & nos delectemur in domino cum deficere cœperint hæretici, aut Iudæi à terra & iniqui, ita ut non sint: tunc læta anima nostra benedicens domino in omni tempore, ipsi gratias aget, cui gloria in secula seculorum Amen.

Alleluia. CIIII

C*Onfitemini domino, & inuocate nomen eius*

eius, annunciate inter gentes opera eius. Canta-
te ei & psallite ei, narrate omnia mirabilia eius. 3
Laudamini in nomine sancto eius, lætetur cor quæ
rentium dominum. Quærite dominum & confir-
mamini, quærite faciem eius semper. Mementote
mirabiliũ eius quæ fecit, ꝓdigia eius & iudicia oris
eius. Semen Abraham serui eius, filij Iacob electi
eius. Ipse dominus deus noster, in uniuersa terra
iudicia eius. Memor fuit in seculũ testamẽti sui,
uerbi quod mãdauit in mille generationes. Quod
disposuit ad Abraham, & iuramenti sui ad Isaac.
Et statuit illud Iacob in præceptum, & Israel in te-
stamentum æternum. Dicens tibi dabo terram
Chanaan funiculum hæreditatis uestræ. Cum
essent numero breui, paucissimi & incolæ eius.
Et pertransierunt de gente in gentem, & de regno
ad populum alterum. Non reliquit hominem
nocere eis, & corripuit pro eis reges. Nolite tan-
gere Christos meos, et in prophetis meis nolite ma
lignari. Et uocauit famẽ super terram, & omne
frumentum panis contriuit. Misit ante eos ui-
rum, in seruum uenundatus est Ioseph. Humilia-
uerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertran-
sijt animam eius, donec ueniret uerbum eius.
Eloquium domini inflammauit eum, misit rex &
soluit eum, princeps populorum & dimisit eum.

Con

Constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ. Vt erudiret principes *eius sicut semetipsum, & senes eius prudentiam do ceret.* Et intrauit Israel in Aegyptum, & Iacob *accola fuit in terra Cham.* Et auxit populū suum *uehementer, & firmauit eum super inimicos eius.* Conuertit cor eorum ut odirent populum eius, *& dolum facerent in seruos eius.* Misit Moysen *seruum suum, Aaron quem elegit ipsum.* Posuit *in eis uerba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.* Misit tenebras & obscurauit, & *non exacerbauit sermones suos.* Conuertit aquas *eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum.* *Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum.* Dixit & uenit cynomia & cynifes in *omnibus finibus eorum.* Posuit pluuias eorum *grandinem, ignē cōburentē in terra ipsorum.* Et *percussit uineas eorum, & ficulneas eorum, et con triuit lignum finium eorum.* Dixit & uenit lo*custa, & brucus cuius non erat numerus.* Et *comedit omne fœnum in terra eorum, & comedit omnem fructum terræ eorum.* Et percussit *omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.* Et eduxit eos cum argento *& auro, & non erat in tribubus eorum infirmus.*

Lætata est Aegyptus in profectione eorum, quia

quia incubuit timor eorum super eos. Expandit nubem in protectionem eorum, et ignem ut luceret eis per noctem. Petierunt & uenit coturnix, & pane cœli saturauit eos. Dirupit petram & fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina. Quoniam memor fuit uerbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. Et eduxit populũ suum in exultatione, & clectos suos in lætitia. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt. Vt custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant.

COMMENTARIVM

ALleluia in isto psalmo principium sumpsit, quam qui interpretantur gloria deo creatori omnium, uerum dicunt. Ad omnes enim gentes imperat nunciari gloriam eius, & enarrari omnia mirabilia eius, quomodo ex uirgine natus, quomodo exemplo & uerbo docuit, quomodo uirtutes exercuit, quomodo in cruce pependit, quomodo mortuus, sepultus, resurrexit, et ea quæ ante passionem docuit, post resurrectionem suam iterum confirmauit, quomodo ascendit in cœlos, & misit paraclitum, qui in conspectu gẽtium, quasi ignis dispersus, uniuersarum gentium quæ in præsenti erãt linguas in Apostolos reseraret, ita ut quod imperatum fuerat in præsenti psalmo, ab ipso spiritu sancto

cto tunc adimpletum, gentes ipsæ de Apostolis di-cerent: Nonne isti, inquiunt, Galilæi sunt? & quo-modo nos unusquisq; linguis nostris audiuimus eos loquentes magnalia dei? Tunc ergo gentibus con-fessi sunt dominum, & inuocauerunt nomen eius, nomen quod Iudæa sola retinebat, tunc annuncia-uerunt inter gentes magnalia eius. Tunc iure pri-mo cantatum est in aduētu sancti spiritus alleluia, in quo narrauerunt omnia mirabilia eius, & do-cuerunt gentes hoc ordine: Nolite laudari in uir-tute regum uestrorum, neque in potentia prælio-rum uestrorum, sed deponentes potentias arcuum & scutum & gladium & bellum, pacem assumite, Et Christum quem prædicamus uobis, uestro nomi ni sociate, ut uos qui dicimini gētes, dicamini Chri stiani, & laudemini in nomine sancto eius. Et læte-tur cor uestrum, qui quæritis dominum, quærite Christum, & confirmamini. Et quia ascendit in cœ lis & parat uobis gaudium sempiternum, quàm diu ad eum pertingatis, quærite faciem eius sem-per, mementote mirabilia eius quæ fecit, quæ supra diximus prodigia eius, & iudicia oris eius, quæ-cunq; apostoli, quæcunq; quatuor euangelistæ te-stantur, non ex gentibus uenientes, sed ex semine Abraham serui eius, qui sunt filij Iacob electi eius. Non est enim Christus deus recens, non aduena,

non nouicius, sed ipse est dominus deus noster, qui semper fuit: & qui in Hebræorum gente tantum ceremonia collocauerat, nunc uult, ut in uniuersa terra sint iudicia eius. Quid nunc uultis Iudæi? Dicite si uultis, arguimus uos noscentes, et dicimus uobis: falsas habetis scripturas. Si uere deus erat qui cum Abraham locutus est, cur quod promisit implere non potuit? si non potuit, omnipotens non est, si potuit & noluit, mentitus est. Ad hæc Paulus clamat Hebræus ex Hebræis, impossibile est mentiri deum. Docete ergo impletum quod iurauit deus per semetipsum dicens: In semine tuo hæreditabo omnes gentes, quod dispofuit ad Abraham, & iuramenti sui ad Isaac, statuit illud Iacob in præceptum & Israel in testamentum æternum, dicens, tibi quidem dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis uestræ. Et quando hoc factum est? Cum adhuc essent ipsi ex Cham numero breues, paucissimi & incolæ in ea. Tunc pertransierunt de gente in gentem, de regno Chananeorum ad populum Aegyptiorum, non tamen permisit hominem nocere eos, & corripuit pro eis reges, sicut Amalech, & cæteros, & dixit eis. Nolite tangere Christos meos, & in prophetas meos nolite malignari. Vnde Amalech rex dixit ad Abraam. Nisi deus admonuisset me

nocte

nocte in uisione, habueram peccare in te: sed corrupuit me in uisione & admonuit me, ut rogem te, & ores pro me. Egimus hactenus & mysticum & historicum sensum, sed una nobis quæstiuncula uidetur in manibus. Quæritur enim, quomodo uerbum hoc mandauit in mille generationes, quod dispoſuit ad Abraham. Has mille generationes gentium edocere, laciniosa satis narratio flagitat. Sed ut prout potuerimus iuuãte domino, commatice trãseamus. De gente ad gentem, de regno ad populum alterum. Noe tres filios habuit, Sem Cham, Iafeth. Sem primogenito pars facta est à Persida et Bactris usque in Indiam longe, & usq; Rhinocoruras, quæ spacia terrarũ habent linguas sermone barbarico uiginti & septem, in quibus linguis gentes sunt patriarum quadringentæ sex, non diuersarum linguarum, sed, ut dixi, diuersarum patriarum, uerbi gratia. Cũ una lingua Latina sit, sub una lingua diuersæ sunt patriæ, Brutiorum, Lucanorũ, Apulorum, Calabrorum, Picentum, Tuscorum, & his atq; huiuscemodi patrijs similia si dicamus. Cham uero secundus filius Noe, à Rinocoruris usq; Gadira, habens linguas sermone Punico à parte Garamãtum, Latino à parte Boreæ, barbarico à parte meridiani Aethiopum & Aegyptiorum ac barbaris interioribus uario sermone numero uiginti duabus lin-

guis

guis, in patrijs trecentis nonaginta & quatuor. Iafet autem habet flumen tigridem, qui diuidit Mediam & Babyloniam, in patrijs ducentis sermone uario, in linguis uiginti tribus. Fiunt ergo omnes simul linguæ septuaginta duæ, patriæ autem generationum mille, quæ in tripartito seculo hoc ordine sitæ sunt. Habet, ut diximus, Iafet flumen tigridem, qui diuidit Mediã & Babyloniam. Sem autem Eufraten. Cham uero Geon, qui uocatur Nilus. In his tripartitis gentibus ex uno homine manãtibus, trinitas per dominum nostrum Iesum Christum hominem perfectum apparuit, & solus his mille generationibus per lignum suæ passionis occurrit, quia memor fuit uerbi quod iurauerat in mille generationes, dicens Abrahæ, quod in semine tuo hæreditabo omnes gentes. Et sicut filijs Israel famem passuris succurit Ioseph, qui uẽditus est, qui postquam uenditus est, ad regnum ascendit, et fame perituris aliquantis gentibus & patrijs frumentatione reposita caute succurrit. Ita uenditus à Iuda Christus, in triumpho crucis exaltatus est. Ante quidem passus synagogam falsam testem, sicut Ioseph dominam meretricem. Post hæc exurgens à mortuis accepit regnum, ut in nomine eius omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & fame pereuntibus his mille generationibus, apertis

horreis, manuum suarum profluentissima largita-te succurrit, nõ solã eis speciẽ frumenti, sed et uini et olei administrans. A cunctis eas aduersitatibus liberauit. Vocauit enim famem super terram eorum, prius qui in idolis confidebant, & omne eis firmamentum panis contriuit, quia panem uerum qui de cœlis descenderet ignorabant. At ubi uenit uir perfectus, qui in seruum uenundatus est. posteaquam ferrum pertransiuit animam eius, quia eloquium falsæ testis inflammauerat iram super eum. At ubi misit rex de cœlo & soluit eum, et princeps qui est deus in Christo mundũ concilians sibi, dimisit eum soluens ab omnĩ uinculo fragilitatis, continuo statuit eum dominum domus suæ. Dominum in cœlo & in ecclesia, & principem omnis possessionis suæ omnis sanctitatis, ut erudiret Apostolos sicut seipsum, qui profecerat ætate & sapientia, & senes suos hos ipsos patres omnium credentium, prudentiam doceret, & in ministerio absconditam. Tunc intrauit Israel in Aegyptũ uidens deum, Apostolos inter idolatras, & Iacob accola fuit in terra Chanaan, & auxit populum eius nimis, ita ut milia hominum haberent cor unum & animam unam. Et cõfirmauit cor eius super omnes inimicos eius qui negabant eũ. Contemnentes enim eos, Apostoli conuersi sunt ad gentes. Conuersum est cor gentium,

ut odirent populum eius, & occidentes martyres dolum facerent in seruos eius, quousq; ueniret ad eos Moyses & Aaron, quousq; pertingeret ad sensum eorum lex dei, & ponerent in mente sua uerba signorum, & prodigiorum, quæ aut legētes agnouerant, aut referentes audierant. Cœperunt enim timere, ne paterentur non credētes, quod passa fuerat Aegyptus cū rege suo, tenebras, aquas sanguineas, ranas, locustas, brucos, cynifes, cynomias, grandinem, ignitumq; uētum, qui combussit uineas ficulneas, atq; omne lignum finiū eorum. Post hæc etiam percussionem angeli in omnem primogenitum terræ eorū, & primitias omnis laboris eorum. Dantes ergo omnes timorem his uirtutibus uincentis dei, fugerunt Aegyptiorum incredulitatem, & secuti Apostolorum fidem, educti sunt in argento & auro, in duobus testamentis, argento ueteri, & auro noui, in bono & meliore, & non est inuentus in his, qui per aquam transierunt, ullus infirmus. Nullus enim inuenitur in omnibus mille his generationibus baptizatis, uel unus peccatum habens in hora baptismatis. Alioquin, si peccatum habet non credidit, & cum Aegyptijs mersus est. Nam omnes qui crediderunt, ex hora qua transierunt, uenientes ad consignationem, non inuenitur in tribubus eorum infirmus, omnes firmi sunt. Omnes enim

confirmati sunt. Lætatus est Aegyptus. Aegyptus totus mundus, licet in peccatis agens, tamen lætatur die sancto paschæ, in profectione eorũ, qui fugientes Pharaonem, & sequentes Moysen, per aquam transierunt, ut inueniant ubi audiant uocẽ domini. Incubuit enim timor super incredulos, et non sunt ausi sine ferijs esse in ipso die, qui si non lætantur, credentes deum, feriantur timentes regnum et populum Christianum. Et ideo lætantur, quia incubuit timor eorũ super eos. Expandit enim deus nubem, id est, ecclesiam suam in protectionem eorum, & ignem fidei, quæ lucet eis in tenebris mundi, ubi petierunt carnem & acceperunt ortigometram. Caro enim illis data est, tũc coturnices uolantes utiq; & cœlestia cupientes, & his datur caro que ascendit super Cherubin, & uolauit, & pane cœli saturati sunt. Quando disrupit petram, & fluxerunt aquæ, & in deserto totius seculi currũt flumina, quia memor factus est uerbi sancti sui quod dixit ad Abraham puerum suum. Ideòq; eduxit populum suum in exultatione, in alleluia, in albis uestibus, & electos suos in lætícia, & dedit illis regiones gentium, & ciuitates populorum, ut custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. Sic enim ait: Baptizate, inquit, omnes gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti, docen-

tes eos custodire omnia quæcunque præcepi uobis, & ecce ego uobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi Amen.

Alleluia Alleluia. CV.

CONfitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Quis loquetur potentias domini, auditas faciet omnes laudes eius. Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iusticiam in omni tempore. Memento nostri domine in beneplacito populi tui, uisita nos in salutari tuo. Ad uidendum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in læticia gentis tuæ, ut lauderis cum hæreditate tua. Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus.

Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua, non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ. Et iritauerunt ascendentes in mare, mare rubrum. Et saluauit eos propter nomen suum, ut notam faceret potentiam suam. Et increpauit mare rubrum & exiccatum est, & deduxit eos in abyssis sicut in deserto. Et saluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici. Et operuit aqua tribulantes eos, unus ex eis non remansit. Et crediderunt uerbis eius, & laudauerunt laudem eius. Cito fecerunt obliti sunt operum eius, & non sustinuerunt consilium

eius. Et concupierunt concupiscentias in deserto, & tentauerunt deum in inaquoso. Et dedit eis petitionem ipsorum, & misit saturitatem in animas eorum. Et iritauerunt Moysen in castris, Aaron sanctum domini. Aperta est terra, & deglutiuit Dathan, & operuit super congregationem Abyron. Et exarsit ignis in synagoga eorum, flamma combusit peccatores. Et fecerunt uitulum in Oreb, & adorauerunt sculptile. Et mutauerunt gloriam suam in similitudinem uituli, comedentis fœnum. Obliti sunt deum, qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro. Et dixit ut disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius. Vt auerteret iram eius, ne disperderet eos, & pro nihilo habuerũt terram desiderabilem. Non crediderunt uerbo eius, & murmurauerunt in tabernaculis suis, non exaudierunt uocem domini. Et eleuauit manum suam super eos, ut prosterneret eos in deserto. Et ut deijceret semen eorum in nationibus, & disperderet eos in regionibus. Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum. Et iritauerunt eum in adinuentionibus suis, & multiplicata est in eis ruina. Et stetit Phinees & placauit, & cessauit quassatio. Et reputatum est ei

ad iusticiam, in generatione & generationem, usq; in sempiternum. Et iritauerunt eum ad aquam cõtradictionis, et uexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius. Et distinxit in labijs suis, non disperdiderunt gentes quas dixit dominus deus illis. Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum. Et immolauerũt filios suos & filias suas dæmonijs. Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. Et infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum, & fornicati sunt in adinuentionibus suis. Et iratus est furore dominus in populum suum, & abominatus est hæreditatem suam. Et tradidit eos in manus gentium, et dominati sunt eorum qui oderunt eos. Et tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum, sæpe liberauit eos. Ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo, & humiliati sunt in iniquitatibus suis. Et uidit cum tribularentur, & audiuit orationem eorum. Et memor fuit testamenti sui, & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ. Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos. Saluos fac

nos domine deus noster, & congrega nos de natio nibus. Vt confiteamur nomini sancto tuo, & gloriemur in laude tua. Benedictus dominus deus Israel à seculo & usq; in seculum, & dicet omnis populus fiat fiat.

COMMENTARIVM

ALleluia primum egit ut baptizentur credentes. Alleluia secundum agit ut reconcilientur pœnitētes. Ibi suscepit plebem suam in exultatione, & electos suos in lætitia. Hic pœnitentes exaudit, & dat eos in misericordiam in conspectu omnium, qui eos ceperant. Beati sunt ergo, qui custodiunt iusticiam. Non enim ad hoc ueniunt: ut à suis hostibus capiantur. Hij autem qui capti sunt clamant ad misericordē, dicentes. Peccauimus cum patribus nostris: Iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Nec illud cum aliqua controuersia respicias uolo, quod dixi, omnes qui non custodiunt iusticiam, capiuntur ab hostibus suis. Illos enim magis hostes respice, qui cum esse pro certo noscantur, pro certo uideri non possunt. Et cum illos aspectu mentis adtēderis, illum plus uidebis à suis hostibus possideri, qui post peccatū exultat, nullo flagello percussus. Verum quia uerus Christianus ille est, qui pro suis quotidie peccatis exorat, suscipiat regulam pœnitentiæ, excluso noua ita ut centesimum

Legendū ar-

quin

quintum psalmum centesimoquarto subiũgat, non recuset flentem in quinto, quem in quarto lætãtem accepit. Et sicut ille cantauit alleluia, & iste alleluia decantet. Ibi diues factus in argento & auro egreditur gaudens, hic mẽdicus effectus reuertitur plorans. Et ibi alleluia cantatum est, et hic alleluia cantatur. Ibi cõfitemini dictum est, & inuocate nomen eius, hic confitemini dicitur quoniam bonus. Dicite peccata uestra, unde exacerbastis dominum. Dictauit enim super uos sententiam, ut deijciat uos in nationibus et, dispergat uos in regionibus. Confitemini bono, confitemini uolenti parcere. At illi: Peccauimus, inquiunt, cum patribus nostris. Peccauimus cum patribus, non de tempore posuit. Cum patribus enim tunc peccauerunt, quando iritauerunt ascendentes in rubrum mare, quãdo operuit aqua tribulãtes eos. Posteaquam crediderunt uerbo dei, & cantauerunt laudem eius, statim obliti sunt operum eius. Et concupierunt concupiscentiam in deserto, ollas Aegypti, & iritauerunt in siccitate, & data est eis petitio eorum, & data est saturitas in animam eorum. Saturitatem secuta est luxuria, & iritatus est dominus à superbis Datham, Chore, & Abyron. Et siue pro igne alieno, siue pro superbia contra Moysen usa, aperta est terra, & deglutiuit eos uiuentes. Populus autem li

bitror exclu so nouato. Nã is non recipie bat pœnitẽtes

5.

beratus, immemor liberatoris sui, memoratur super stitiones Aegypti. Quibus memor aurum suum in uituli similitudinem fundit, adorat opera manuum suarũ. Oblitus est eum qui liberauit eũ, proquo facto dũ uellet dominus disperdere eos, stetit Moyses dicẽs: Domine dele me de libro tuo, si istis non par cis. Putas ne tu ò Moyses plus misericors es, quàm ille qui blasphematus manna pluit, qui contemptus de petra producit aquas. Non tu plus misericors, sed uoluit dominus affectũ tuum ducibus populi re citari, ut sic agant circa peccantes, sicut te fecisse cognoscunt, non cito damnent, sed uolentem dominũ condẽnare, suis precibus flectant. Audi quid cãtas: *Dixit, in quit, ut disperderet eos, si non Moyses stetisset in confractione qua cœperat agi populus: Stetit, in quit, in conspectu eius, ut auerteret iram eius, ne disperderet eos.* Iã si placet, quia longus est psalmus, transeamus ad causam nostram ab historia Iudæorum. Omnia enim nobis ista post baptismatis cõsecrationẽ eueniũt. Ingredimur enim per baptismum terram fluentem lac, & mel. Et post hæc pro nihilo habemus terram desiderabilem, quando pol luimus terrã corporis nostri. Non enim uere credimus uerbis dei perpetuum incendiũ cõminantibus propinquis tẽporalibus factis. Et quia deo non cre dimus murmuramus in tabernaculis mentiũ nostrorum

Sic legendum censeo. comminanti pro ini. quis temporalibus factis.

rum, quia non exaudimus uocē domini. Qua fronte ·ʃ· dicimus deo: Exaudi uocem noſtrã, qui non exaudi mus uocē domini. Inſup etiã cõſecramus Bilfegor, uentri & libidini ſeruientes, aut illos colimus, qui colunt uētres noſtros, aut illos quorum perſona à mũdo ſuſcipitur. Quos cum ſciamus, aut turpes in ·ʃ· factis, aut iniuſtos in iudicio, tamen quia potentum amicicijs copulãtur, aut ipſi potētes ſunt, hos in ſa cerdotio conſecramus, hos dignos clamamus & iu ſtos, per quos mãducamus mortuorũ ſacrificia. Hij ·ʃ· enim q offerũt ſiue pecunias, ſiue munera eccleſijs, et mortui ſunt in peccatis ſuis, propterea utiq; of ferunt, ut noſtris precibus reuiuiſcant: nos uero pe iora ſcelera committentes, illa quæ offerunt ſacri ficia mortui comedimus, illi autem in ſua morte perdurant, quia noſtro non reuocabuntur exem plo: ſic fit ut iritemus dominum in his ſtudijs no ſtris, & multiplicatur ſuper nos ruina. Pereunt urbes, pereunt prouinciæ, quia pereunt diſci plinæ. Supereſt ut ſtet Finees, & exoret pro no ·ʃ· bis, id eſt, ſtet populus martyrum, qui non ti muerunt ſicut Finees ſanguinem fundere. Vt his orantibus ceſſet à nobis quaſſatio, ut hoc quod euadimus, quia noſtra iuſticia nulla eſt, illorum reputetur iuſticiæ, à generatione & generatione uſque in æternum. Nunc uidendum eſt, qualiter

&

5 & nos sicut illi iritamus dominum ad aquam contradictionis, ita ut uexetur Moyses propter nos, qui exacerbamus spiritum eius. Ita, ut dixi, liquet psalmus hic in historia, ut penitus & expositor necessarius non sit. Sed quia à litera ingressi sumus infra literam, uideamus quomodo iritetur dominus ad aquam contradictionis. Post baptisma unum, aqua nobis contradictionis exoritur, cõtradicitur nobis aqua baptismatis: unus enim deus, una fides, unum baptisma. Ibi uexamus Moysen. Moyses lex dei est, uexamus legem eius contemnentes praecepta eius. Insuper etiam exacerbamus spiritum eius sanctum, in quo signati sumus in die redemptionis. Hoc autem facimus, quando non disperdimus gentes quas dixit dominus, quando nutrimus uicia, amantes ea quae odit dominus commiscemur inter gentes, similia aut peiora facientes, quàm gentes quae ignorant deum. Seruimus sculptilibus eorum, deum habentes uentrem & gloriam in stercore. Hinc nascitur nobis scandalum, id est, libido. Tunc immolamus filios nostros & filias nostras daemonijs, id est, sensus nostros, qui ex nobis quasi filij nascuntur. Et cogitationes nostras daemonijs tradimus. Effundimus sanguinem innocentem, id est, sanguinem animarum simplicium, quae nostro exemplo delinquunt. Sanguinem utiq; eorum sacrificamus

mus sculptilibus Cham. Cham irrisor patris est. Hij ergo qui irrident legem dei nostri, his eos sacrificamus qui nostro exemplo delinquunt. Iacent enim ante ora eorum, de ipsis loquuntur, de ipsis risus, de ipsis iocus, de ipsis opprobria uniuersa reperiũt. Ille monachus hoc egit, ille clericus hoc, illa sancti monialis hoc, sic interficitur terra sanguinibus, id est, terrenæ mentes interficiuntur hoc ordine, si ille qui sanctus uocatur & nonnus sic agit, ego quis aut quotus sum ut non agam, sic interficitur uicio nostro terra sanguinibus, & contaminatur in operibus nostris. Quia fornicamur in obseruationibus nostris, id est, in proposito sancto positi, aut corde, aut opere fornicamur. Ideo irascitur dominus super populum suum, et abominatus est hæreditatem suam. Ideo tradidit nos in manu inimicorum, & dominantur nostri qui oderunt nos. Et tribulant nos inimici nostri, & humiliant nos sub pedibus suis, sæpe diximus: Parce domine, et sæpe liberauit nos. Nos autem iterum liberati exarsimus in cogitationibus nostris. Nihil nobis superest, nisi ut de isto 5 *corpore exeamus. Si contempsimus quæ passi sumus, quæ passuri sumus contemnimus. Ibi enim passio finem non habet, iam ex integro pœniteamus. Quia sicut contemnentes deum, deum nobis fecimus contemnentem, ita dum pœnitemur ex animo, deum*

Nunnus hoc uerbo Aegyptio ni fallor usus est Hier.

deum nobis facimus pœnitentē. Nos pœnitemur, quia cōtempsimus: ille pœnitetur se dictasse sententiam. Tu facta renouas, ille sententiam: tu pœniteris, & ille pœnitetur secundum multitudinem misericordiæ suæ, & tollens à nobis iram, dat nobis misericordiam, in conspectu omnium qui ceperunt nos. Clamamus ergo ad saluatorem ex animo dicentes: Saluos fac nos domine deus noster, & congrega nos de nationibus, ut ultra non seruiamus peccato, Nec mores nostri similes sint gentibus, quia etiam si in gentibus dispergamur, sicut Daniel et tres *pueri, non sumus inter gētes, si eis moribus non misceamur: Quin imò gloriamur in laude eius, cum uidentes homines opera nostra bona, laudant & benedicunt deum Israel, & dicet omnis populus, fiat fiat, id est, fiat fiat semper tale opus in quo benedicatur deus, qui regnat in secula seculorū Amen.*

Alleluia alleluia. CVI.

C*Onfitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicant nunc qui redempti sunt à domino quos redemit de manu inimici, & de regionibus aggregauit eos. A solis ortu & occasu, ab aquilone & mari. Errauerunt in solitudine in inaquoso, uiam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Esurientes & sitientes, anima eorum in ipsis defecit. Et clamauerunt*

runt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos. Et deduxit eos in uiam rectam, ut irent in ciuitatem habitationis. Confiteantur domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum. Quia satiauit animam inanem, & animam esurientem satiauit bonis. Sedentes in tenebris & in umbra mortis, uinctos in mendicitate & ferro. Quia exacerbauerunt eloquia dei, & consilium altissimi iritauerunt. Et humiliatum est in laboribus cor eorum & infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret. Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. Et eduxit eos de tenebris, & umbra mortis, & uincula eorum disrupit. Confiteantur domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum. Quia contriuit portas æreas, & uectes ferreos confregit. Suscepit eos de uia iniquitatis eorū, propter iniusticias enim suas humiliati sunt. Omnem escā abominata est anima eorū, & appropinquauerūt usq; ad portas mortis.

Et clamauerunt ad dominum cum tribularētur, & de necessitatibus eorū liberauit eos. Misit uerbū suū & sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorū. Cōfiteantur domino misericordiæ eius, et mirabilia eius filijs hominū. Et sacrificēt sacrificiū laudis, et annunciēt opara eius in exultatione.

Qui

Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. Ipsi uiderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo. Dixit & stetit spiritus procellæ, & exaltati sunt fluctus eius. Ascēdunt usq; ad cœlos et descendunt usq; ad abyssos, anima eorum in malis tabescebat. Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est. Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, et de necessitatibus eorum eduxit eos. Et statuit procellam eius in auram, et siluerunt fluctus eius. Et lætati sunt quia siluerunt, & deduxit eos in portum uoluntatis eorum. Confiteantur domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum. Et exaltent eum in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum.

Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim. Terram fructiferam in salsuginem, à malicia inhabitantium in ea. Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum. Et collocauit illic esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis. Et seminauerunt agros & plantauerunt uineas, et fecerunt fructum natiuitatis. Et benedixit eis & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non minorauit. Et pauci facti sunt, et uexati sunt à tribulatione malorum & dolore. Effusa est contentio super principes,

&

& errare fecit eos in inuio & non in uia. Et adiu *uit pauperē de inopia, et posuit sicut oues familias.* Videbunt *recti et lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suum.* Quis *sapiens & custodiet hæc & intelliget misericordias domini.*

COMMENTARIVM

TErtium *alleluia canitur in psalmo centesimo sexto, in quo usus noster cottidianus retexi-tur.* Audi *Nouatiane audi de quibus loquitur, uult enim in isto psalmo agere contra te specialiter spiritus sanctus.* Tu *enim dicis, qui adhuc non sunt redempti, ipsi possunt ad indulgentiam per pœnitentiam peruenire.* Nos *dicimus, illi per fidē solam ad indulgentiam attingunt.* Isti *autem qui iam redempti sunt, non per fidem solam, quia iam crediderūt sed per pœnitentiam, perueniūt ad misericordiam redemptoris.* Denique *audi quid dicat.* Dicant, *inquit, hij qui redempti sunt à domino, quos redemit de manibus inimicorum, utiq; per baptismum de regionibus, congregauit eos, utiq; ad fidem, à solis ortu et occasu, ab aquilone & mari.* Hij *errauerunt, id est, à recti tenore recesserunt, passi siccitatem in uia, id est, in Christo ambulantes, quia ipse est uia.* Passi *siccitatem sermonis, dum nullus docet, nullus exhortatur, aut nullus est cuius exemplo perfunderentur.* Passi *siccitatem errauerunt, & ciuitatem*

C habita

habitationis non inuenerunt, non inuenerũt cuius exemplo spiritaliter uiuerent, sed desertum huius mundi paßi, esurientes & sitientes anima eorum in ipsis defecit. Quia cibum uerbi dei & boni exempli non habuit, & clamauerunt ad dominum cum tribularentur, id est, dum pœniterentur. Et de necessitatibus eorũ liberauit eos. Reduxit eos in uiam rectã, per pœnitẽtiam sunt reuocati ad Christum, ut per ipsum perueniant ad ciuitatem habitationis, & poßint refici sermonibus sanctis. Confiteantur domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum. Quia satiauit animã quæ fame peribat, & animam esurientem. Quid esurientem? Bona utiq; quæ non habebat esurientem. Ergo bona saturauit bonis pœnitentem, & sedentem non in schematibus mundi, non in publico gloriantem, sed sedentem in tenebris, & in uinculis in mendicitate & in ferro. Quare hoc, inquiunt mundi homines, quid sibi uolunt isti religiosi plorare, sedere in uinculis, sedere in tenebris? Vbi est scriptum? Ecce hic scriptum est, quia illam animam respicit deus, quæ sedet in tenebris & in uinculis, pro eo quod exacerbauerit dominum, & consilium altißimi spreuerit. Qui humiliãt in labore & ieiunijs cor suum. Quia ergo cor contritum ac humiliatum deus non despiciet, audi quid sequitur: Clamauerunt, inquit, non

cum

cum epularentur, sed cum tribularentur. Ipsi enim sibi imponunt tribulationis iugum: ne forte dum præterita facta ad indulgentiam peruenire postulant, incurrant præsentia. Lætus enim animus facile lapsum incurrit, quod tristi & afflicto difficile euenit. Humilietur ergo in labore, ieiunio cor nostrum, non eum lætificent uino, & ostendentes infirmitatem nostram medico cœlesti, clamemus ad eum. Ipse enim educet nos de tenebris & de umbra mortis. Et uincula nostra disrumpet, ita ut confiteamur ei, quia contriuerit nobis portas æreas. Portæ æreæ sunt consuetudines uiciosæ, quæ sic claudunt nos, ut propemodũ etiã arbitriũ nostræ libertatis includãt. Nãq; qui cõsueuimus uerbi causa iurare, iurare iã nolumus, sed quasi porta clausa huius cõsuetudinis, uolentẽ egredi non finit. Sic enim fit, ut etiã non uolens ex ore meo proferã iuramentũ. Sic & de uniuersis uitijs dictũ puta. Quia in ipsis uicijs, uelut in portis æreis impingimus, fugientes & uolẽtes egredi nõ ualemus. At ubi tribulantes clamauerimus ad Christũ, cõfringit portas æreas, & uectes ferreos cõminuit. Vectes enim ferrei immũdi spiritus sunt, q portas nobis impiæ cõsuetudinis claudũt. Hic si se subduxerit dominus, libertas ipsa nostri arbitrij euanescit. Sed non se subducit dominus, nisi in spiritu tribulãti cũ lachrymis exoretur.

Tribulanti dicit Græce, pro eo qui tribulatur.

Mittet enim uerbum suum sicut misit ante filium suum. Mittit eum & sanat nos, & sicut redemit nos de manu inimici, ita nunc eripit nos de interitu nostro. Confiteantur ergo domino pluraliter misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum, ut sacrificent sacrificium laudis. Ideo annuncient opera eius in exultatione, & non in tribulatione: Hij, *inquit, qui descendunt mare in nauibus. Mare descendunt in nauibus, qui in conuersatione sancta in isto mundo degunt.* Ipsi *enim faciunt operationem in aquis multis, id est, & uerbo & exemplo suo, eorũ qui eos aut audiunt, aut imitãtur operationem, in aquis multis facere referuntur. Ipsi uident opera domini cottidie, ad hoc uacant ut uideant opera domini, quæ iste mundus sic dum fruitur non uidet.* Hij *autem non solum opera domini uident, sed mirabilia eius in profundo considerant.* Verum *quia nullus iustus sine tentatione transijt, audi quid de eis dicatur:* Ascendunt, *inquit, usq; ad cœlos. Quid est ascendunt? Disce in Petro, ut quod in ipso inueneris, in omnibus cernas. Ascendit* Petrus *usq; ad cœlos, dicẽs domino:* Etiam *si oportuerit me tecum mori, non te negabo.* Descẽdit *usq; ad abyssos, cum negat. Post hæc ita turbatus est & motus est, sicut ebrius.* Et *omnis sapientia eius ita deglutita est, ut nisi clamasset ad dominum cum tribularetur, & plo*

ploraret amarissime, non de his necessitatibus eua- sisset: fleuit ergo & statuit ei procellam in auram. Audi dicentem dominum: Petre, ait, petit satbanas, ut uentilet uos sicut triticum in area. Ego autem intercessi pro te: quasi qui dicat, statui tibi procel- lam in aura, & feci ut sileant à te fluctus eius. Læ- tatus est Petrus, quia siluerunt, & deduxit eum in portum uoluntatis suæ, in ecclesia sine dubio. Vbi exaltant eum in ecclesia populi. Et in cathedra seni orum laudant eum, quia posuit flumina in deserto, id est, in deserto huius seculi perambulans, quousq; perueniret ad Romam, prædicauit baptismum Iesu Christi, in quo uniuersa flumina benedicuntur us- que hodie à Petro. Ipse posuit exitus aquarum in si tim, ita ut qui exierit foras ab ecclesia Petri, siti pe reat. Posuit terram fructiferam in salsuginē. Sicut salsugo terram à fructu reuocat, ita litera mundi à fructu spiritali reuocat mentes. Sed per Petrum in salsugine literarum positam Romam, fecit eam fru- ctum afferre. Vnde autem ipsa terra salsuginem ha beret expressit: A malicia, inquit, hominum inhabi tantium in ea. Et adiecit: Posuit, inquit, desertū ab aquis, quæ peccata lauant. Posuit in stagno aqua- rum, abundant aquæ baptismatis, Martyrum pœni tentiæ eleemosynarum abundant in deserto isto, quod ante Petri aduentum siccum fuit & aridum,

hoc nunc excultum est cum constitueretur in eo ciuitas ecclesiæ, in qua cottidie seminantur agri, & plantantur uineæ, ut fiat fructus natiuitatis, quos benedixit deus, & fecit ut multiplicarentur. Sed post hæc persecutio facta est, & pauci facti sunt. Multi enim uocati, pauci uero electi. Pauci uero ad martyrij palmam attingere meruerunt. Quando effusa est contentio super principes mundi. Tunc se duxerunt eos in inuio, & non in uia, id est, in idolis & non in Christo, qui uia est. Sed adiuuauit dominus pauperem de mendicitate, & respexit, quia tentationes ferre populus credens ei omnino non poterat. Adiuuauit eum de mendicitate uirium, & posuit sicut oues familias in uniuersam faciem terræ, statuens eis pastores & pascuas, quæ uidentes recti lætabuntur. Non recti uero murmurabũt, sed iniquitas omnis aduersus ecclesiam dei, et aduersus oues & pastores iam obstruxit os suũ. Qui sapiens est intelligit hæc, & cum intellexerit, nihil aliud intelligit, nisi misericordiam domini, qui regnat in secula seculorum Amen.

Canticum psalmi ipsi Dauid. CVII.

PAratum cor meum deus paratum cor meum, cantabo & psallam in gloria mea. Exurge psalterium & cythara, exurgam diluculo. Confitebor tibi in populis domine, & psallam tibi in

in nationibus. Quia magna est super cœlos misericordia tua, & usq; ad nubes ueritas tua. Exalta re super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua ut liberentur dilecti tui. Saluum fac dextera tua et exaudi me deus locutus est in sancto suo. Exultabo & diuidam sicciman, & conuallem tabernaculorum dimetiar. Meus est Galaad, & meus est Manasses, et Effraim susceptio capitis mei. Iuda rex meus, Moab lebes spei meæ. In Idumæam extendam calciamentum meum, mihi alienigenæ amici facti sunt. Quis deducet me in ciuitatem munitam, quis deducet me usq; in Idumæam. Non ne tu deus qui repulisti nos, & non exibis deus in uirtutibus nostris. Da nobis auxilium de tribulatione, quia uana salus hominis. In deo faciemus uirtutē, & ipse ad nihilū deducet inimicos nostros.

COMMENTARIVM

Psalmus centesimus septimus ex duorum psalmorum finibus probatur esse constructus, ex parte quinquagesimisexti & quinquagesiminoni. Quam considerationem, si diligenter sensus spiritalis attendat, uidit satis necessarium deo cor suum, & omnes occasiones mundi ab eo separans, paratum deo alludet in psalmo & in uerbo congeminat. Quid est enim dicere deo: Paratum cor

meum, nisi hoc, ut dicat ei, Veni domine paratum cor meum, & in rem tibi præparatam ingredere, ut cantem & psallam in gloria mea. Quam autem suam gloriam memoraret adiunxit: Exurge, ait, gloria mea in psalterio & in cythara, ut in ipsam gloriam exurgam diluculo, mox ut mihi auxilium tuum fulgescens, tenebras à me meorum excluserit peccatorum, tunc & in populis confitebor, & dicam: Quia non sum dignus uocari seruus tuus pro peccatis meis, non me iactabo in superbia, etiã cum me per indulgentiam tuam mundatum agnouero. Sicut ille qui uas electionis factus clamabat dicens: Non sum dignus uocari Apostolus. Et hæc cõfessus in populis domino, cœpit psalmũ dicere inter gentes. Quem psalmũ Paulus cecinit inter gẽtes? Hũc sine dubio, Quia magnificata est usq; ad cœlos misericordia eius. Qui uenit in hũc mundum peccatores saluos facere, quorum primus, ait, ego sum. Et hæc ueritas eius, usq; ad nubes peruenit, id est, usq; ad Apostolos peruenit ueritas qui est Christus. Iã prophetæ silent, soli Apostoli loquuntur, & apostolorum discipuli. Quid loquuntur? Quia exaltatus est super cœlos deus dei filius, & sedens ad dexteram patris, super omnem terram eius gloria prædicatur, ut liberentur in toto orbe terrarum, qui sunt delecti eius, in quibus clamat ecclesia: Saluum

me

me fac dextera tua, & exaudi me. Nisi enim dextera eius traxerit ab inferis animam nostram, id est, ab inferis cogitationibus, non saluamur à descendentibus in lacum, id est, non eripimur, sed à fornicationis laqueo innodamur. Sed sicut nõ eripimur, nisi per dexteram eius, sic non eripit nos dextera eius, nisi dicamus credentes. Saluum me fac dextera tua & exaudi me. Ad hæc deus, inquit, locutus est in sancto suo, id est, in domino Iesu Christo locutus est deus. Exultabo & diuidam Siccimam. Ciuitas est quam Hebræi humiliauerunt in gladio, quia soror eorum ibi corrupta fuerat. Nunc uero quia mens eorũ corrupta est, in gentes misit deus filium suum, qui hanc urbem gentium tollat de potestate Hebræorum. Et diuidam eam Apostolis, & conualles tabernaculorum eius metiar in tres partes, ita ut ipsas tres partes in uno regno coniungam, & sit trinitas dei in trinitate populi Hebræorum, Græcorum & Latinorum. Ex his tribus eatur in cunctis partibus mundi, ut nostri sint omnes per fidem, qui sine fide nostri esse non possunt. Sint nostri Galaad & Manasse in gentibus, & Effrem fortitudo capitis nostri in benedictionibus. Sit Iuda rex meus in Christo, sit Moab olla spei meæ. Moab filia Loth, ex quo Moabitæ sunt gentes, quæ angelis ducibus euasit pluuias igneas de cœlo uenientes,

pro qua rogat,ut non ardeat in Sodomiticijs flammis,sed in spiritu ferueat sancto, & cum filijs suis, id est, gentibus quæ ignorant deũ, sit olla spei meæ: In *Idumæam,inquit,id est,inhabitationẽ gentium.* Ibi *extendam calciamentum meum,non inde fugiant discipuli mei,excutientes puluerem de pedibus suis, sed ibi eant extendentes calciamentum suum, ut dicatur de eis:* Quàm *speciosi pedes euãgelizantium pacem,euãgelizantium bona.* Hæc autem *& nobis euenient ut euadamus calores* Sodomiticos, *& flammis sancti spiritus accendamur, si* Allophylos *conemur euincere,et eos quotiensCunq; contra nos arma corripiunt,id est,immundos spiritus subiugare nitamur,ut merito dicamus,* Mihi Allophyli *subditi sunt.* Quibus *subditis, quis deducet nos in ciuitatem munitam,nisi filius dei.* Aut *quis deducet nos in* Idumæam,*nisi dominus* Iesus Christus. Ipse *enim dat nobis auxiliũ.* Vnde *nobis dat auxilium? de exultatione, an de tribulatione?* De tribulatione,*inquit, quasi qui dicat non meretur auxilium consequi,qui se tribulantem non exhibet* Christo, *& crediderit,quia uana salus est in homine.* In deo *enim facimus uirtutem.* Quam *uirtutem?* Vt *uicia per consuetudinem subiugentur, & uirtutes animi sublimentur.* His *incumbentes studijs, in deo faciamus uirtutem,& ipse ad nihilum rediget tribulantes nos*

tes nos, qui regnat in secula seculorum Amen.

In finem psalmus David.

CVIII.

Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est. Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt me gratis. Pro eo ut me diligerent detrahebant mihi, ego autem orabam. Et posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius. Cum iudicatur exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Fiant filij eius orphani & uxor eius uidua. Nutantes transferantur filij eius & mendicent, eijciantur de habitationibus suis. Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius, & diripiant alieni labores eius. Non sit illi adiutor, nec sit qui misereatur pupillis eius. Fiant nati eius in interitum, in generatione una deleatur nomen eius. In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini, & peccatum matris eius nos deleatur. Fiant contra dominum semper, & dispereat de terra memoria eorum, pro eo quod non est recordatus facere misericordiam.

Et

Et persecutus est hominem inopem & mendicum, & compunctum corde mortificare. Et dilexit maledictionem & ueniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Et induit maledictionem sicut uestimentum & intrauit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius. Fiat ei sicut uestimentum quo operitur, & sicut zona qua semper praecingitur. Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud dominum, & qui loquuntur mala aduersus animam meam. Et tu domine fac mecum propter nomen tuum, quia suauis est misericordia tua. Libera me quia egenus & pauper sum ego, & cor meum conturbatum est intra me. Sicut umbra cum declinat ablatus sum, & excussus sum sicut locustae. Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum. Et ego factus sum opprobrium illis, uiderunt me & mouerunt capita sua. Adiuua me domine deus meus, saluum me fac propter misericordiam tuam. Et scient quia manus tua haec, & tu domine fecisti eam. Maledicent illi & tu benedices, qui insurgunt in me confundantur, seruus autem tuus laetabitur. Induantur qui detrahunt mihi pudore, & operiantur sicut diploide confusione sua. Confitebor domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum. Qui astitit à dextris

pauperis, ut saluam faceret à persequentibus animam meam.

COMMENTARIVM

VEnimus ad psalmũ centesimum octauum, quem Apostolus Petrus interpretatur in Iudam Ischarioten. Huius nos pedissequi uiam quam ipse aperuit ambulemus. homo perfectus interiorem suum alloquitur, dicens: Deus laudem meam ne tacueris, quasi qui dicat: homines uituperationes in me excitant falsas. Tu deus meus laudem meam non taceas. Redi ad conscientiam tuam ò homo dei, qui Christum sequeris. Et cum os peccatoris et dolosi super te apertum fuerit, gratulare, securus esto. Quia os peccatoris ad uituperationem tuam aperitur in terra, & ad laudem tuam os dei aperitur in cœlo. Loquantur aduersum te, sicut pharisæi contra dominum lingua dolosa, & sermonibus odij circumeant te, & expugnent te gratis. Nota tibi gratis non uitio tuo sit, nõ culpa tua sit, sed eorum mendacium ueritati tuæ seruiat. Seruit enim mendacium ueritati, si famam non timeas hominum. Nihil enim agit falsus testis, nisi ut ipsam commaculet. Si times hoc, seruus effectus es: si non times liber es. Time ergo solum deum, & de bona conscientia præsumens, sentiat se propositi tui famæ esse ancillam, & eam compelle seruire magis

quàm

quàm imperare uirtuti. Nam si eam timueris, eris omnium qui obtrectare poterũt seruus. Et timebis uerum dicere, ne de te falsa confingant. Dicas forsitan: *Et quid faciã si uulnerauerint opinionẽ meã.* Hoc fac quod iste fecit, cuius carmen exponis: Pro *eo, inquit, ut me diligerent detrahebant mihi, ego autem orabam.* Ostendit tibi quid facias. Nunc ad *maledictiones accedẽtes, caueamus exitum rerum, ne ad homines ista dirigamus, & putemus nobis hãc regulam datam, quo maledicamus eos qui nos iniquo odio persequuntur.* Hoc euangelicus magister omnino prohibuit, *unde ad principem maliciæ currendum est animo.* Et quotienscunq; *maledictiones cantaueris, ipsi eas quem maledixit dominus decantabis.* Ipse *enim ponit aduersum nos mala pro bonis, siue dũ bona operamur, quia mala nobis per suum excitat zelum. Siue dum idola ostendit, mala pro bonis ostendit.* Siue *dum cõcupiscentias carnis exagitant, cum sint mala omnia opera concupiscentiæ, ille ipsa mala pro bonis ostentat, & odium pro dilectione immittit, ita ut uideatur nobis amare ac diligere, cum ad peccatum tribuit facultatem.* Constitue *aduersus eum peccatorem.* Quomodo *stare potest hoc diligenter ausculta.* Aduersum *me constituit discipulum meum, aduersus eum constituatur discipulus eius.* Et *sit persecutor diaboli, qui persecutor*

cutor extiterat Christi, & stet diabolus à dextris eius ad confutandum, & ad conuincendum. Stetit diabolus à dextris Pauli, ita ut iudicans eũ Paulus, faceret eum à se exire condemnatum, & totam oratione & cõsiliũ eius statueret in peccatũ. Ipse fecit dies eius paucos. Paulo enim gẽtibus prædicãte, nõ multo tẽpore obtinuit principatum in tẽplis. Post hæc cessauit princeps esse super gẽtes, & magisteriũ eius accepit ille qui dicebat: Ego sum magister gẽtiũ, in fide & ueritate. Ille enim fuerat magister gentiũ, in infidelitate & fallacia. Tunc hij quibus dictũ fuerat à domino: Vos de patre diabolo estis, deiecto incredulitatis rege facti sunt orphani, facta est & uxor diaboli uidua. Sicut enim uni uiro despõsata est ecclesia p fidẽ, sic per infidelitatẽ non spõsa sed uxor est potestas incredulitatis, quæ dabat pontificiũ dominãdi sacerdotibus tẽplorũ, siue synagogæ, seu hæreticorũ ecclesijs. Hæc potestas deiecto diabolo efficitur uidua, ita ut anathemati filij eius eijciãtur ut mẽdicent. Perscrutatur fœnerator dominus noster oẽm substãtiam eius, exigit ab ea, id est, ab ipsa potestate usuras uerbi prudẽtiæ, qbus illa male usa est. Diripiũt alieni oẽs labores eius, ostẽdũtur iniuste docuisse, iniuste scripsisse, iniuste fabricasse. Et ista oĩa diripiunt alieni à societate eiusdẽ potestatis, quæ potestas deficiens in ipso diabolo

deum

deum adiutorem penitus non habet. Nec est qui mi ſereatur orphani eius:in generatione una,id eſt,in ſolo populo Chriſtiano deletur nomen eius. Ibi in memoriam redit iniquitas patrum eius. Cottidie le gitur in eccleſia in conſpectu dei: quanta mala fe cerunt Chriſto,apoſtolis & martyribus, & pecca tum matris eius populi, hoc eſt,peccatũ poteſtatis eius non deletur. Sed ſit contra dominum ſemper, & perdet de terra memoriam. Ecce perijt poteſtas perſecutorum, quia ipſi rerum domini ſerui ſunt Chriſti. Perijt ergo de terra poteſtas. Illa quæ non eſt recordata,ut faceret miſericordiam,ſed perſecu ta eſt hominem. Quem hominem? Pauperẽ, in quit, & mendicum. Chriſtum utiq;, & in paſsione & in ſuorum martyrio. Dilexit maledictionẽ Adæ quæ per Chriſtum aufertur,& ueniet ei:noluit benedi ctionem quæ per Chriſtum affertur, & utiq; elon gabitur ab eo. Nota ex arbitrio eueniſſe ut nollet, propter hæreſim, quæ dicit deum alios prædeſti naſſe ad benedictionem, alios ad maledictionem. Hic enim ex dilectione ſua maledictionem habere probatur, & nolle ſuum benedictionis præmium non habere. Vnde & adiecit, quod ipſe ſe induerit maledictionem, ſicut ueſtimentum. Sicut enim per fidem dicitur nobis: Chriſtum induiſtis, ita per in fidelitatem induit ſe homo maledictum, id eſt, diabo lum

sum, qui intrat sicut aqua sanctis ad liberandum ita istis ad necandum. Et sicut oleum sanctis ad exhilarandum, ita impijs ad tribulandum, fitq; eis ipsa maledictio sicut uestimentum quo induti sunt, et sicut zona qua praecinguntur. Hoc opus eorum qui detrahunt fidei catholicae, & qui quaerunt mala sanctis & orthodoxis definitionibus, quibus dominus facit misericordiam propter nomen suum. Quia & si peccator sit, quicunq; tamen propter hoc quod rectae fidei est misericordiam consequitur. Si cor eius conturbatum fuerit de timore iudicij, & excussus fuerit de manu peccati sicut locusta, & genua eius infirmentur in ieiunio, & caro eius immutata fuerit à pinguedine destituta, tunc inueniet misericordiam: qui licet dicat, & uere dicat: Viderunt me, & mouerunt capita sua, sicut pharisaei in Christo, ita daemonia in Christiano. Dum pateretur enim Christus, pharisaei mouerunt capita sua insultantes, & dum passionibus premitur Christianus, uident eum daemones consentientem & insultant ei. Sed argutus dei seruus clamat: Adiuua me domine, ut sciant quia manus tua mecum, & tu domine fecisti ea. Ea isto loco sic accipe, sicut dixit Pilato dominus: Non haberes potestatem, nisi data tibi esset desuper, ita paruae & nos relinquimur tentationi. Et ideo ait: Tu domine fecisti ea, ut

moueant super me capita sua. Sed quia fidelis es, & non pateris nos tentari supra quàm possumus, fac ut induantur, sicut diploidem confusionem. Diploidis est siue chlamydis in quadruplici amictu, siue quæcũque alia species, quæ in ante duplex est, & à tergo duplex. Ergo quadrifariam confusionẽ induuntur dæmones, quãdo nos quadrifariã euangeliorum liberationem arripimus. In qua confitemur domino nimis in ore nostro, & in medio multorum laudamus eum confitentes. Et quia ipse est qui stat à dextris pauperis, ut saluet à persequentibus animas nostras Christus filius dei, qui regnat cũ patre et spiritu sancto in secula seculorũ Amen.

Psalmus ipsi dauid. CIX

Dixit dominus domino meo sede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Virgam uirtutis tuæ emittet dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum. Tecum principium in die uirtutis tuæ, in splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te. Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges. Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, cõquassabit capita in terra multorum. De torrente in uia bibet, propter

rea exaltabit caput.

COMMENTARIVM

CEntesimi noni psalmi caput, & à Pharisæis Christus inquirit, dicens: Si Dauid in spiritu uocat Christum dominum, dicẽs: Dicit dominus domino meo, sede à dextris meis. Si ergo inquit, uocat eum dominum Dauid, quomodo eius est filius. Interrogantis est ista oppositio, non negantis. Nos enim eum et dei filium ante luciferum ex deo deum genitum credimus: & Dauid eum filium per partũ uirginis Mariæ profitemur, qui ascendẽs in cœlis, sedet ad dexteram patris, unde uenturus est iudex. Habebit inimicos suos scabellũ pedũ suorum, secundum quod & Apostolus dicit: Cũ euacuauerit omnem principatum, potestatem & uirtutem: tunc oportet illum regnare donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus eius. Cuius inimicos si interrogas, respondebit tibi, eius sine dubio, cuius uirgam uirtutis misit dominus ex Sion. Virga uirtutis, hominis corpus est ex uirgine nati, quã uirgã ex Sion misit dominus, ut dominetur in medio inimicorum suorũ. Nõ ergo sicut dãnabilis Photinus credit, ex Mariæ partu sumpsit exordiũ, sed ante luciferum est ex patris ore progenitus. Hic qui per mysterium panis ac uini sacerdos factus est in æternum, secundum ordinem Melchisedech, qui panem &

uinum solus obtulit in sacerdotibus, dum Abraham uictor reuerteretur de prælio. Videamus nūc quomodo à dextris eius, confracti sunt in die iræ eius reges. A dextris domini in cruce positi fixus erat latro, quem sibi uindicabant reges & principes tenebrarum. Hos confregit in die iræ suæ. *In die utiq; iræ, quam patiebatur eorum qui eum crucifigebāt. Et confractis his principibus conquassauit capita multa, ita ut capitales criminosi diceret, homicida per fidem uno uerbo saluatus est. Quare non & nos credamus? In crucem positus ille unus, multos nos in terra numero copioso conuertit. Per illum qui de torrente in uia bibit. De torrente iracundiæ Iudæorum in uia bibit calicem passionis. In uia immaculata ambulans, cōquassauit capita dæmonum in terra in corpore constitutus. Et exaltauit caput hominis dum à confusione erigit, à confusione utiq; primæ præuaricationis.* Et *nisi filius dei in uia bibisset, non exaltasset caput hominis deiectum ad terras.* Non *ergo dicas, quia conquassauit capita criminum, Christus ipse exaltauit caput. Non enim dixit exaltauit caput suum, sed simpliciter ait: Propterea, inqt, quod dijudicauit deus in nationibus, et impleuit ruinas dæmonum. Vt ubi abundauit iniquitas eorum, superabundaret Christi gratia. Et quia bibit calicem passionis de torrente seditionis, in*

in illa uia qua dicit ego sum uia, propterea exalta-uit caput in libertate ligni crucis, quod fuerat de-iectum in praeuaricatione ligni concupiscētiae. Aga-mus ergo ipsi gratias, qui regnat cum patre unus deus cum spiritu sācto in secula seculorum Amen.

Alleluia. CX.

C*Onfitebor tibi domine in toto corde meo, in consilio iustorum & congregatione. Magna opera domini, exquisita in omnes uolunta tes eius. Confessio & magnificentia opus eius, & iusticia eius manet in seculum seculi. Memo-riam fecit mirabilium suorum misericors & misera tor dominus, escam dedit timentibus se. Memor erit in seculum testamenti sui, uirtutem operum suo rum annunciabit populo suo. Vt det illis haere-ditatem gentium, opera manuum eius ueritas & iu dicium. Fidelia omnia mandata eius, confirma-ta in seculum seculi, facta in ueritate & aequitate. Redemptionem misit dominus populo suo, manda-uit in aeternum testamentum suum. Sanctum & terribile nomen eius, initium sapientiae timor domi ni. Intellectus bonus omnibus facientibus eum, laudatio eius manet in seculum seculi.*

COMMENTARIVM

C*Entesimus decimus psalmus in consilio san-ctorum confitetur magna opera domini na*

 tiuitatis

tiuitatis, pasionis, resurrectionis, et in cœlos ascen sionis. Magna hæc opera domini, magna & exqui sita in omnibus uoluntatibus eius. Magna sunt qui dem omnia opera eius ab initio seculi, sed ista non so lum magna, sed & exquista in omnibus quæ ab ini tio uoluit & fecit. Confessio trinitatis & magnifi centia deitatis, opus eius, iusticia eius immutabilis perseuerat in secula seculorum, in qua iusticia, me moriam fecit mirabilium suorum, dicens: Hæc quo tienscunq; feceritis, in mei memoriã facietis. Quan do hoc dixit, misericors & miserator dominus? Tunc sine dubio, quando escã dedit corporis sui ti mẽtibus se. Et hoc testamẽtum memor erit dominus in æternũ, per quod uirtutem operum suorum an nunciauit populo suo. Per quod dedit eis heredita tem gẽtium, per quod non in fantasmate ut anathe mabilis Manichæus somniatus est, sed et in ueritate in iudicio, & quæcunq; leguntur mandata eius fi delia & sancta sunt. Confirmata in Christo manen tia in seculũ seculi, quia facta sunt in ueritate. In ip so utiq; domino nostro Iesu Christo completa, et in eius æquitate sunt custodita, quãdo redemptionem per apostolos misit populo suo dicens: Ite bapti zate omnes gentes in nomine patris & filij & spi ritus sancti, docẽtes eos custodire omnia, quæ man daui uobis. Quia fidelia omnia mandata sunt, in

quibus

quibus mandatis ita sanctum, & ita terribile est nomen eius, ut initium sapientiæ huius timor sit domini. Nam qui sine timore est, incidit in malum, qui autem timorē dei habet, caput sapientiæ habet, per quem intellectum habebit bonum, ita ut laus eius maneat in seculum seculi. Manens imò permanens in timore dei, habebit in Christo laudem, & ipsa laus manet in secula seculorum Amen.

Alleluia reuersionis Aggei & Zachariæ. CXI

BEatus uir qui timet dominum, in mandatis eius uolet nimis. Potens in terra erit semen eius, generatio rectorum benedicetur. Gloria & diuitiæ in domo eius, & iustitia eius manet in seculum seculi. Exortum est in tenebris lumen rectis, misericors & miserator & iustus. Iocundus homo qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in iudicio, quia in æternum non commouebitur. In memoria æterna erit iustus, ab auditione mala non timebit. Paratum cor eius sperare in domino, confirmatum est cor eius, non commouebitur donec despiciet inimicos suos. Dispersit dedit pauperibus, iusticia eius manet in seculum seculi, cornu eius exaltabitur in gloria.

Peccator uidebit & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet, desiderium peccatorum peribit.

COMMENTARIVM

VIr dei Hesdra propheta, cum recapitularet omnem legem, dei nutu quædam adiunxit, Vnde etiam Aggæo & Zachariæ istum titulum consecrauit. Canamus ergo centesimũ undecimum psalmum, & demus laudem eius, quasi in uno uiro perfecto omnibus sanctis, ut quod de uno dixerimus, sit de omnibus dictum. Et quod singulariter fuerit explanatũ, uniuersalis sanctitas capiat. Beatus uir qui timet dominum. Finem præteriti psalmi præsentis principio collocauit, ut hoc quod dixit in illius fine, laudem timentis dominum manere in seculum seculi, hic in principio ipsi qui timet dominum beatitudinem applicaret, cuius beatitudinis & species declararet et facta. Quis ergo qui timet dominum? Sine dubio, qui mãdata eius cupit nimis potens erit semen eius in terra non in petrosa, nec secus uiam, nec inter spinas, sed in terra bona. Potens est & generatio, quæ ex ipso semine nascitur, semper in benedictione erit. Gloria & diuitiæ in domo eius. Audiamus dei sapientiam alloquentem: Et si diuitiæ, inquit, diligãtur in hac uita, quid sapientia locupletius quæ omnia possidet? Qui ergo sapientiam intra domum corporis sui habere meruerit

rit, habet intus gloriam. Habet & diuitias non caducas, non quas tinea exterminat, non quas fures rapiunt, sed illas diuitias, quas memorat in seculum seculi permanere, per quas orietur in tenebris huius mundi lumen rectis corde, quorum uidentes homines opera, glorificent patrem qui est in cœlis, sit tantum misericors & miserator homini. Sicut sibi uult homo effici dominum, sit pius, sit iocundus, misereatur & commodet, et in iudicio non personam inopis confundat, et potentis accipiat, quod si non fecerit in æternum non commouebitur. Memoria autem eius æterna erit, & dũ cœperit tuba sonare de cœlo, dum cœperit ignis strepitu gehennæ frendentibus globis flammas euomere, hic penitus non timebit. Quare? Quia paratũ semper fuit cor eius sperare in domino. Ideoq; confirmato corde non cõmouebitur, donec uideat inimicos suos in ipsum mitti incendium. Omnes scilicet immũdos spiritus, qui ab inimicitijs, quàm diu sumus in isto corpore, omnino non cessant. Verum quia, ut dixi, si unum aliquem beatum istum uirũ in isto opere nominat, omnibus applicabitur, qui eiusdem facti similitudinem perpetrant: sic dicam in beato Laurẽtio hæc omnia & prophetata & facta. Dispersit enim omnia, & dedit pauperibus, non reposuit, non occultauit, dispersit & dedit pauperibus. Ideo iusticia

eius temporalis non est, sed permanet in æternũ, et cornu eius, id est, Christus eius, qui in ipso regnat, exaltatur in gloria. Hoc peccator uidit rex amarissimus, uidit quoniam dispersit & dedit pauperibus, dentibus cœpit fremere & tabescere, sed desiderium peccatoris perijt. Desiderium autem iusti martyris, manet in secula seculorum Amen.

Alleluia alleluia. CXI.

LAudate pueri dominum, laudate nomen domini. Sit nomen domini benedictum, ex hoc nunc & usq; in seculum. A solis ortu usq; ad occasum laudabile nomen domini. Excelsus super omnes gentes dominus, et super cœlos gloria eius. Quis sicut dominus deus noster qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra. Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem. Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

COMMENTARIVM

VEnite pueri, nolite expectare, nolite dicere non dũ senes sumus. Ordo nascẽdi est, ordo uero moriẽdi non est. Venite ergo pueri, nõ ad laborem aliquem, sed ad laudem. Laudate pueri dominum, laudate nomen domini in Christo. In ipso enim

enim nomen domini benedicitur, ex hoc nunc & usq; in secula. Non in Iudæa sola, sed in omnem terrã à solis ortu usq; ad occasum laudabile est factũ in Christo nomen domini. Antea enim quot gẽtes, tot & sectæ tot & dij, sed ab aduentu domini Iesu Christi, ita hæ omnes superstitiones à gentibus renunciatæ sunt, & unum laudant deum & confitentur in Christo. Ipse est enim excelsus super omnes gentes dominus, cuius in terra quidem magna humilitas extitit, sed super cœlos magna est gloria eius. Quis enim sicut dominus deus noster qui in altis habitans, & humilia respicit, non sicut de tecto attẽdit ad terram, sed quum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualẽ deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui suscipiens, ut suscitaret de terra inopem illum cui dixerat iratus: Terra es & in terram ibis. Hunc suscitauit de terra inopem, quia perdiderat diuitias uitæ æternæ & paradisi. Hunc de stercore erigit in Christo, & collocauit eum cum principibus, id est, cum Apostolis, qui sunt principes populi dei. Et quis est qui collocauit eum? Ille sine dubio qui eum assumpsit, filius utique dei filium hominis. Vbi collocauit eum cum principibus populi? Sine dubio ubi fecit habitare in domo eam quæ sterilis fuerat, habitare in domo, id est, ipsam domũ fieri, & dixit ei: Lætare

Lætare sterilis quæ non paris, quia multi filij de-sertæ magis quàm eius quæ habet uirum, & fecit eam matrem in filijs exultantem. Sanctam utiq; ec-*clesiam, in qua trinitas regnat patris & filij & spi ritus sancti, in unitate deitatis, nunc & semper, & in secula seculorum* Amen.

Alleluia Alleluia. CXIII.

IN exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de po *pulo barbaro.* Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas eius. Mare uidit & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum. Montes exul-taueruntut arietes, & colles sicut agni ouium. Quid est tibi mare q; fugisti, & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum. Montes exultastis sicut arietes, & colles sicut agni ouium. A facie domi-ni mota est terra, à facie dei Iacob. Qui conuer-tit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. Non nobis domine non nobis, sed no-mini tuo da gloriam. Super misericordia tua & ueritate tua, ne quando dicant gentes ubi est deus eorum. Deus autem noster in cœlo, omnia quæ-cunq; uoluit fecit. Simulachra gentium argen-tum & aurum, opera manuum hominum. Os ha bent & non loquentur, oculos habent & non uide bunt. Aures habent & non audient, nares ha-bent & non odorabunt. Manus habent & non

palpa

palpabunt, pedes habent & non ambulabunt, non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Domus Israel sperauit in domino, adiutor eorum & protector eorum est. Domus Aaron sperauit in domino, adiutor eorum & protector eorum est. Qui timent dominum sperauerunt in domino, adiutor eorum & protector eorum est. Dominus memor fuit nostri, & benedixit nobis. Benedixit domuit Israel, benedixit domui Aaron. Benedixit omnibus qui timent dominum, pusillis cum maioribus. Adijciat dominus super uos, super uos & super filios uestros. Benedicti uos à domino qui fecit cœlum & terram. Cœlum cœli domino, terram autem dedit filijs hominum. Non mortui laudabun te domine, neq; omnes qui descendunt in infernum. Sed nos qui uiuimus benedicimus domino, ex hoc nunc & usq; in seculum.

COMMENTARIVM

Videamus in exitu Israel de Aegypto, quomodo profecta sit domus Iacob de populo barbaro. Quomodo facta sit Iudæa sanctificatio eius. In Bethleem Iudææ nascitur Christus, qui sanctificat eos qui fugiunt Pharaonem, & sequentes Moysen, id est legem dei, ueniunt ad aquam, per ipsam transeuntes exeunt ad locum quietis & silentij

lentij, qui alio nomine locus desertus dicitur. Desertus utiq; à sceleribus mundi, ibi inueniunt manna uenientem de coelis. Sanè cum uenissent ad mare credentes, mare eos uidit & fugit. Fugit ut præberet credentibus transitum, & inimicis eorum aptaret interitum. Similiter & Iordanis conuersus post se, & ipse, ut transitum dei populo prepararet. Sine aqua enim nec terra Aegypti fugitur, nec terra repromissionis intratur. ut quid tamen mare fugerit diximus, & Iordanis quare conuersus est retrorsum exposuimus. Nunc uideamus montes, quare exultant, ut arietes, & colles uelut agni ouium. Nunquid montes, terra & saxa ipsa exultant. Sed montes sunt prophetæ, qui uident uoces suas impletas in Christo, qui locuti sunt altitudines dei. Gaudent enim prophetæ ut arietes, in omnibus gaudent, uidentes pastorem natum, qui animam suam ponat pro ouibus, & sic gaudent sicut arietes. Colles uero sic gaudent, sicut agni ouium. Hij utiq; colles sunt, qui humilem scientiæ locum tenent, nihil scientes nisi aut signare frontem, aut nomen domini inuocare, ita gaudent sicut agni ouium. Oues scientiam & sui habent & uocem pastoris audiunt & cognoscunt eum, & sequuntur eum quocūq; uadit. Agni uero ouium suarum uoces intelligunt, quia adhuc pastorem intelligere

ligere nequeūt, tamē per oues, id est, matres suas, sequuntur & ipsi pastorem dominum Iesum Christum. Ante cuius faciem commota est terra, quando conuertit solidam petram in stagna aquæ, id est, saxea corda fecit aquas ex uentre suo producere, salientes ad uitam æternam, & rupem, id est, inaccessibile saxum incredularum gentium pectus conuertit ad fontes aquarum. Hæc in figura facta sunt, ut historia Exodi loquitur, & psalmus iste testatur, sed scripta sunt ista, ait Apostolus, non ad eorum narrationem, sed ad nostram ædificationem, in qua clamamus domino, dicētes: Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Non per merita nostra, sed pro misericordia tua concede, ut non dicant increduli, ubi est deus eorum. Exurge à mortuis & ascende in cœlo sursum, quia tu es qui regnas in cœlo & in terra, & omnia quæ uolueris operaris. Nam idola gentium ex quocunq; metallo muta & surda & cæca sunt, similes illis sint confidentes in eis. Nos autem omnes de domo Israel speramus in te domine, ut tu adiutor noster & protector noster esse digneris, qui memor nostri, de cœlo descendens benedixisti nos. Benedixisti domum Israel, nascendo ex Maria. Benedixisti domum Aaron, fundendo sacerdotium. Benedixisti omnes timētes dominum, eligendo Apostolos pusillos cum maioribus

maioribus. Ibi erant Iacobus & Ioannes cum maioribus, utiq; cum essent pusilli, adijciat dominus super uos. Addat uobis Paulum, super uos & super filios uestros. Addat uobis populum credentium. Benedicti uos domino, qui fecit cœlum & terram, Ipsum enim prædicatis qui fecit. Cœlū cœli domino, terram dedit filijs hominum. Quicquid cœleste est in mentibus, in actibus, in cogitationibus, hoc domino deputādum est. Quicquid autem terrenum, quasi mortale & miserum contemnendum, etiam si culpa careat. Est enim quicquid fuerit de terra mortale, in quibus non dignatur laudari dominus. Nec ab his laudari uult qui descendūt in inferno, id est, qui in inferioribus uitæ actibus degunt, sed qui uiuimus in eo qui dicit: Ego sum uita, nos benedicimus dominum. Si tamen uiuimus recedentes ab omni opere mortali, benedicimus patrem & filium et spiritum sanctum, qui regnat in secula seculorum Amen.

Alleluia. CXIIII

Dilexi, quoniam exaudiet dominus uocem orationis meæ. Quia inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuocabo. Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. O domine libera

ra animam meam, misericors dominus & iustus, & deus noster miseretur. Custodiens paruulos do/minus, humiliatus sum & liberauit me. Conuer/tere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meam de mor/te, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.

Placebo domino in regione uiuorum.

COMMENTARIVM

CAusas dilectionis domini explicat psalmi/sta in cantico: Dilexi, inquit, dominũ, quia cum circundarent me dolores mortis, & suggestio nes dæmonum circumuallarent me, Ego ad tribula tionem iui, ipsam quæsiui, ipsam inueni, & sic no/men domini inuocaui. Nescio quo enim modo, quan do lætitiam inuenimus, nomen domini de summis labijs inuocamus. Tribulationem uero, aut ipsi no bis per abstinentiam & pœnitentiam excitãtes, aut casu aliquo incurrentes, talis clamor cordis nostri excutitur, ut ad ipsas excelsi dei aures attingat. Ta men uideamus quid fecit, ut liberationem domini mereretur. Opus est enim nobis qui uolumus libe/rari, scire quid fecerit, qui se liberatũ anũciat. Dic nobis, quid fecisti, ut te dominus liberaret? Humilia tus sum, inquit, & liberauit me. Concordat euan/gelijs ista sententia. Dicit enim in eu angelijs libera tionis ipsius magister & dominus, quia omnis qui

se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabi tur. Tenēda est humilitas, ex qua liberatio et exal tatio æterna conquiritur. Per ipsam enim eripitur anima à morte, & oculi liberantur à lachrymis, id est, nihil pœnitendum admittunt. Et pedes liberan tur à lapsu. Stant enim humiles in proposito sancti tatis, qui ut placeant domino in regione uiuorum, perseuerant stantes in regione mortalium, ut tran seant de morte ad uitam, per dominum nostrum Ie sum Christum, qui regnat in secula seculorū Amē.

Alleluia. CXV

CRedidi propter quod locutus, ego autē hu miliatus sum nimis. Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Quid retribuam domi no, pro omnibus quæ retribuit mihi. Calicem salu taris accipiam, & nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam coram omni populo eius, pre ciosa in conspectu domini mors sanctorum eius.
O domine quia ego seruus tuus, ego seruus tuus & filius ancillæ tuæ. Dirupisti uincula mea tibi sa crificabo hostiam laudis, & nomen domini inuoca bo. Vota mea domino reddam in conspectu om nis populi eius, in atrijs domus domini in medio tui Hierusalem.

COMMENTARIVM

Antequam dicat quid locutus sit, fidē suam exponit: Credidi, inquit. Quid credidisti? Natum & passum, & quia credidi, ideo humiliatus sum nimis. Cum autē credidi hoc locutus sum, si dominus rerum exinaniuit seipsum, & pro me formam serui suscepit, quid ego miser faciam? Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Quantumuis dicat se homo seruire ad uisitudinem beneficiorum eius, Omnis homo mendax est. Quid enim dignum retribuet homo domino, nisi forte paßionem paßione compensans? Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocem. Preciosa est enim in conspectu domini mors sanctorum eius: Si tamen in ipsa morte doceat se seruum dei, & filium ancillæ eius. Ancilla dei est disciplina sancta. Qui enim in fine corporis dixerit domino ueraciter: O domine ego seruus tuus, id est, non te contempsi, & filius sum ancillæ tuæ, id est, disciplinæ tuæ uelut filius obtemperaui, Disrumpet dominus uincula eius quibus à diabolo implicatur, & sacrificat deo hostiam laudis, ita ut uota sua domino reddat in atriis domus domini, in conspectu omnis populi eius, id est, in eorum conspectu, qui populus dei est, non populus huius mundi, ut uidear ab hominibus ad perditio-

nem laboris sancti, sed coram sanctis qui gloriātur in medio tui Hierusalem, in qua imperator est Christus, qui regnat cum patre & spiritu sancto, per omnia secula seculorum Amen.

Alleluia Alleluia. CXVI

LAudate dominum omnes gētes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & ueritas domini manet in æternum.

COMMENTARIVM

LAudate dominū omnes gētes. Exclusi sunt Iudæi, qui tulerūt clauē regni cœlorū, nec ipsi ingrediebātur, nec uos ingredi permittebāt. Oēs laudate dominū, qui absque personarum acceptione omnes homines uult saluos fieri. Omnes gentes laudate, quoniam cōfirmata est super nos misericordia eius. Exclusit enim merita nostra, & induxit super nos misericordiam suam, quam confirmauit super nos per indulgentiam omnium peccatorum, credentibus & pœnitentibus sit promissa. Veritas ipsa domini manet in æternum. In hoc enim confirmatio misericordiæ eius pietatis ostenditur, in quo corrigentes à peccato, uenia nos & indulgentia comitantur, nostrúm que desinere à peccato, dei indulgere est, cui gloria per omnia secula seculorum Amen.

Alleluia Alleluia. CXVII

Confitemini domino quoniã bonus, quoniã in seculum misericordia eius. Dicat nunc Israel quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicat nũc domus Aaron quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicant nunc qui timent dominum, quoniam in seculum misericordia eius. De tribulatione inuocaui dominum, et exaudiuit me in latitudine dominus. Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Bonum est confidere in domino, quàm confidere in homine. Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principibus. Omnes gentes circundederunt me, & in nomine domini quia ultus sum in eos. Circundantes circundederunt me, & in nomine domini quia ultus sum in eos. Circundederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis, & in nomine domini quia ultus sum in eos. Impulsus euersus sum ut caderem, & dominus suscepit me. Fortitudo mea & laus mea dominus, & factus est mihi in salutem. Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Dextera domini fecit uirtutem, dextera domini exaltauit me, dextera domini fecit uirtutem. Non moriar sed uiuam, & narrabo opera

domini. Castigans castigauit me dominus, & morti non tradidit me. Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in eas confitebor domino, hæc porta domini, iusti intrabunt in eam. Confitebor tibi quoniam exaudisti me, et factus es mihi in salutem.

Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Hæc est dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. O domine saluum me fac, ó domine bene prosperare, benedictus qui uenit in nomine domini. Benediximus uobis de domo domini, deus dominus & illuxit nobis. Constituite diem solennem in condensis, usque ad cornu altaris. Deus meus es tu & confitebor tibi, deus meus es tu & exaltabo te. Confitebor tibi quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

COMMENTARIVM

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Licet in æternum regnet misericordia eius, tamen confessio in isto seculo poterit prodesse peccantibus. Post istud enim seculum, confessio penitus non ualebit

ad ueniam. Itaq; cum est tempus confitendi domino fateamur. Est enim in isto seculo paratissima misericordia eius. Si uis discere ita esse, docere te poterit & domus Israel, & domus Aaron. In scripturis omnibus ueteris testamenti ibi legis, quia quotiescunq; conuersus est populus ad confessionem et pœnituit, totiens est misericordiam consecutus. Quod si ad legendum incapax esse uideris, require homines qui timent dominum, & ipsi tibi ostendunt quomodo confitentibus parata sit misericordia eius. Nam & ego in tribulatione mea confessus sum, & inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine. Verum quia & nos ipsi nobis hostes sumus, dum contra salutem nostram aliquid concupiscimus, & nihilominus extra nos alios inimicos habemus uisibiles atq; inuisibiles, oremus ut dominus nobis adiutor esse dignetur contra inimicitias istas quas memorauimus, & tunc demum non timebimus inimicos nostros. Melius est enim confidere in domino, quàm confidere in homine. Nota tibi confidentiam quam teneas Christiane. Noli confidere in te, noli dicere, sic te liberum habere arbitrium, ut tu tibi in te ipso confidas. Habes quidem liberum arbitrium, sed noli de eo præsumere, de deo præsume, quia uinci non potest, nam liberum arbitrium uinci potest. Bonum est cõfidere in

domino, quàm confidere in homine, aut in principibus. Si enim confidas in domino, tūc poteris dicere: Omnes gentes circundederunt me, & in nomine domini ultus sum eos: Hoc libertas arbitrij dicere nō potest, aut si dixerit, docebo eam aperte mentiri, aut certe ab initio seculi det mihi qui sine dei auxilio euaserit, siue uisibiles, siue inuisibiles inimicos. Attende etiam in auxilio positis, quid accidat: *Impulsus sum, inquit, uersatus sum ut caderem, & dominus suscepit me.* Et subiūgat si potest: *Fortitudo mea & laus mea* libertas arbitrij, *& ipsa facta est mihi in salutem.* Hoc si non potest dicere, imò quia non potest iuste dicere, dicat se à domino suscipi, & fortitudinem omnem auxilijs diuinis asscribat. *Eius enim dextera fecit uirtutem,* si quam in nobis habemus. *Eius dextera exaltat nos ex inferno inferiore.* Ipse enim facit, ut uiuamus, & non moriamur, ut narremus opera eius. *Ipse castigans castigat nos in misericordia, & morti non tradet nos.* Nunc forte audiat me prædestinationem docens, & arbitrium hominum infringens, putet me libertatem arbitrij ita excludere, ut peccantes existimem dei abiectione peccare. Quod peccamus, nostri arbitrij docebitur, qui contemnimus gratiam. Vide quanta libertas est arbitrij tui, negetur à seruo dominus, ut dicat homo deo: nolo tibi credere,

& faciat sibi templum ubi idolum colat, aut synagogam ubi suum abneget saluatorem. Quod ergo malum facimus, per libertatem incurrimus, quia non dignatur dominus iustus coacta seruitia. Si uero aliquid boni fecerimus, imputabimus largitori, qui bona omnia ad se confugiẽtibus præstat, secundum illud quod ipse dignatus est repromittere. Omnis qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Pulsemus ergo, & cum propheta in isto psalmo cantemus: Aperite mihi portas iustitiæ, et ingressus eas confitebor domino. Hæc nos clamamus amminiculis auxilijsq; diuinis, unde nobis uox responsionis eorum uidetur audiri: Hæc porta quam pulsatis non est hominis libertate concessa, sed est in domini auxilio constituta, & soli iusti introibunt per eam. Confiteamur ergo domino, quoniam ipse exaudit nos, & ipse nobis efficitur in salutem. Veniamus nunc ad lapidem quem reprobauerunt ædificantes. Hic lapis legitur in Daniele excisus sine manibus, id est, sine opera uiri natus ex uirgine. Aedificantes erant Iudæi soli super uniuersam faciem terræ. Omnes enim gentes in destructione idolorum morabantur, soli Iudæi sub omnipotenti & uero deo ædificationem legis & prophetiæ tractabant, quibus ab origine mundi per Moysen quid egerit circa humanũ genus, quid ue gesserint

circa deum homines notum faciens, & hoc notum fecit, quod in nouissimis temporibus suscitaret eis ex femore Iudæ regem Christũ, de quo ipse Moyses diceret: ipsum audietis tanquam me per omnia, de quo iurauit deus pater ad Dauid, dicens: De fructu uentris tui ponam super sedem tuam. De quo iurauit ad Abraham, quod in semine tuo hæreditabo omnes gentes, de quo per Esaiam dixit deus, quod uirgo in utero concipiet, & pariet Emanuel. Hæc & his similia multa in ueteribus libris inuenies, quæ & Iudæi ad ædificationem populi legentes ædificantes nominati sunt. Hij dum ædificant peruenerunt ad lapidem angularem, qui duos parietes amplecteretur, & duos conderet in semetipso. Et quia ipsi in uno pariete stare uolebant, reprobauerunt lapidem, qui non erat aptus ad unum, sed ad duos. Videns deus iniustam reprobationem hominum, ipse quod probauerat illis nolentibus ordinauit, & hunc lapidem ipse per se posuit in capite anguli, ut ex duobus testamentis, et ex duobus populis ædificatio surgeret, quam increduli relinquentes à eo derelicti sunt. Credentes autem superædificant supra fundamentum hoc, quod ex angulari lapide in capite anguli positum utraq; cõstringit & continet, et ipsum lapidem mirabilem in suis oculis habentes confitentur hunc esse diem, cui non succedit

dit nox, quem horæ non diuidunt, quē umbra non impedit. Exultemus ergo & lætemur in eo, qui à lu mine uero nostras tenebras fugaturus illuxit. Bene dictus qui uenit in nomine domini. Benedixit nos in domo domini, deus dominus et illuxit nobis. Nos ergo cōstituamus diē dominicā, in cōfrequētationi- bus usq; ad cornua altaris. In qua die dicamus deo: Deus meus es tu, et cōfitebor tibi, deus meus es tu, & exaltabo te. Cōfitebor gemēs peccata mea, exul tabo gaudēs indulgentia tua. Sic deniq; sequitur: Cōfitebor, quia exaudisti me, et factus es mihi in sa lutē. Et quasi qui sodales hortetur, ut sicut ipsi in- dultū est confitēti, et illis cōfitētibus dimittatur: Et uos, inquit, cōfitemini domino quoniā bonus, quo niam in seculū misericordia eius, qui regnat in secu la seculorum Amen. Alleluia. CXVIII

Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege domini. Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Non enim qui operantur iniquitatem in uijs eius ambulauerunt. Tu mādasti mādata tua custodiri nimis. Vtinam dirigantur uiæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. Tūc nō cōfundar cū perspexero in omnibus mādatis tuis. Cōfitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici iudicia iusticiæ tuæ. Iustificatio- nes tuas custodiā, nō me derelinquas usquequaque.

in quo

IN quo corrigit adolescentior uiam suam, in custodiendo sermones tuos. In toto corde meo exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis. In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Benedictus es domine, doce me iustificationes tuas. In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui. In uia testimoniorum tuorum delectatus sum sicut in omnibus diuitijs. In mandatis tuis exercebor, & considerabo uias tuas. In iustificationibus tuis meditabor, non obliuiscar sermones tuos.

RETribue seruo tuo, uiuifica me & custodiam sermones tuos. Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Incola ego sum in terra, non abscondas à me mandata tua. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis. Aufer à me opprobrium et contemptũ, quia testimonia tua exquisiui. Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur, seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificationes tuæ.

ADhæsit pauimento anima mea, uiuifica me secundum uerbum tuum. Vias meas enun

ciaui

tiaui & exaudisti me, doce me iustificationes tuas. Viam iustificationum tuarum instrue me, et exercebor in mirabilibus tuis. Dormitauit anima mea præ tædio, confirma me in uerbis tuis. Viam iniquitatis amoue à me, & de lege tua miserere mei. Viam ueritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus. Adhæsi testimonijs tuis domine, noli me confundere. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.

LEgem pone mihi domine uiã iustificationum tuarum, & exquiram eam semper. Da mihi intellectum & scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo. Deduc me in semitam mandatorum tuorum, quia ipsam uolui. Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Auerte oculos meos, ne uideant uanitatem, in uia tua uiuifica me. Statue seruo tuo eloquium tuum, in timore tuo. Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum, quia iudicia tua iocunda. Ecce concupiui mãdata tua, in æquitate tua uiuifica me.

ET ueniat super me misericordia tua domine, salutare tuum secundum eloquium tuum. Et respondebo exprobrantibus mihi uerbum, quia speraui in sermonibus tuis. Et ne auferas de ore meo uerbũ ueritatis usq; quaq;, quia in iudicijs tuis supersperaui. Et custodiam legem tuam semper,

in

in seculum & in seculū seculi. Et ambulabā in latitudine, quia mandata tua exquisiui. Et loquebar de testimonijs tuis in cōspectu regū,& non cōfundebar. Et meditabar in mādatis tuis, quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & exercebor in iustificationibus tuis.

COMMENTARIVM

Alleluia cū alphabeto inchoat, quod est magisterium dei in Alleluia,& eruditio hominibus tradenda in alphabeto. Dicamus ergo beatos et immaculatos Christi discipulos, qui usq; hodie in uia sunt, qui est Christus. Ipse enim qui se dixit uiā, ipse dixit eis: Manete in me, sicut & ego in uobis. Ergo manent isti beati, quia Apostoli immaculati, quia obtēperātes per omnia, in uia, quia in Christo sunt, ambulāt, quia in toto orbe terrarū eorū ambulat sancta doctrina, que est in lege domini. Primus beatitudinis gradus in Apostolis cōsummatus est: secūdus nobis est reseruatus. Sicut enī in primo psalmo, Beatus est qui in lege domini meditabitur die ac nocte, legētem noluit negligentē. Nā qui legit, si nesciat quid legat, negliget. Deus enim sciri uult omnia suarum mysteria literarum. Et sicut quod scriptum nō inuenies, si quæras incurris: sic quod scriptum est, si non inquiras, argueris. Beatus enim perfectus esse non poteris, nisi scrutatus fueris testi-

monia

monia eius, & in toto corde exquirunt eum. Non enim militantes, negotiantes, terrena cogitantes, his studijs occupari possunt, non eis uacat, mũdum custodiunt, eius totas partes agunt. Tu quid facis Christiane, si militas homini scrutare legem eius, quia si quid licet iam ignarus incurreris, morieris. Nescire enim legem nemini licet. negotiator es, inquire pretia constituta, quia si nescius licet incurreris, non euades. Seruus Christi es, scrutare testimonia eius. Si enim illis non uacat, tu qui clericum aut religiosum profiteris, nec tibi fortè uacare uis, legem suã deus cui debeat delegare responde. Noui isto loco multos dicere: ergo simplices non uidebũt regnum dei, qui scrutari ista nõ possunt. Audi charissime, à nullo deus quod nõ potest quæret, mutus non dãnabitur de taciturnitate, nec æger culpabitur de labore. Volũtas sola sufficit deo, ubi possibilitas deest, ipsa reũ efficit, ipsa sanctũ, de his qbus uerè uoluit, & uerè non potuit. Ergo excussimus nos de uncino obiectionis, et à simplicibus utcũq; eruimus te. Cũ modo causas quas memoraui tractabo, qui nosti discutere, qui nosti species uestium, species uini, species cibi, species argenti. Ista et his similia, etiam si non possideas, nosti tamen, & quid imposturæ habeant, & quid ueritatis obtineant discutis. Quid uicini tui agunt, non te latere uis, quid

quid loquantur extranei, quid iudex ciuitatis sen-serit, quid noui constituerit imperator, quid agant orientales, quid occidẽtales, quid rustici per omnia rura querantur, ista et multa his similia scrutaris, uenis ad mandata dei, & tolles te et dices: Nihil me*lius nisi simpliciter uiuere.* Ergo *ne astutia ex con-temptu concepta simpliciter uiuit, & quis domini sui iussa custodit, quæ custodire non poterit, nisi an te didicerit, dicente sancto spiritu per prophetam.* Nisi *quis didicerit iusticiam super terram, uerita-tem non faciet.* Et *sicut maius est uoluntatem dei fa cere quàm nosse, ita prius est nosse quàm facere.* Illud *merito præcedit, hoc ordine.* Et *fieri potest ut obsequendi uoto offendat, qui qualiter obsequi debeat ante non didicit.* Nobis *ergo desiderantibus ac dicentibus, utinam dirigantur uiæ meæ ad custo diendum iustificationes dei.* Non *cõfundimur, dum respicimus ad omnia mandata eius.* Si *tamen confi-teamur domino in directione cordis, in eo quod di dicerimus iudicia iusticiæ eius.* Tantum *enim exigi tur quantum sapimus, non quantum non sapimus, imò quantum sapere possumus, non quantum non possumus.* Verum *quia mandata, inquit, tua custo-diri uis nimis, nõ me derelinquas usq; quaque.* Non *est enim aliud ubi adolescentiæ uias corrigam, nisi in custodia sermonum tuorum.* Videamus *nunc ora*

tionem

tionem, qui orat non mentitur deo in uerbis oratio-nis suæ: In toto, inquit, corde meo exquisiui te. Si ue-rum dicis non te repellet à mandatis suis: In corde, inquit, meo abscondi eloquium tuum, ut non peccem tibi. Non ergo ideo ad scientiam laboraui pertinge-re, & præcepta dei memoriter retinere, ut uiderer sciolus, & per scientiam inflatus superbia increpa-tione aptarer, sed ideo ut non peccarem tibi. *Doce er-go me, ait, domine iustificationes tuas.* Ad hæc respō-debit tibi ille quem oras, ut doceret te iusticias suas: Hæc est, inquit, iusticia mea, ut omnia quæ uis ut fa-ciat tibi homo, eadem tu homini facias. Si amplecte-ris iusticiam dei dices: *In labijs meis pronunciaui om-nia iudicia oris tui, & in his delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.* Videamus nūc quid est quod sequi-tur, *In mandatis tuis me exercebo.* Sicut tyronia cor-pus exercet, ita animam diuina præcepta instituunt. Docent enim ea qualiter pugnos caute suscipiat, qua-liter fortiter reddat. *Et considerabo, ait, uias tuas,* id est, attendo qualiter superasti, & ipsa imitabor ex-empla. Siquidem qui nos docuit sic dixit: *Imitatores mei estote sicut ego magistri: Non obliuiscar, inquit, sermones tuos.* Vides quia obliuio res uitij est nō na-turæ: *Retribue, inquit, seruo tuo.* Quid tibi uis retri-bui? *Amoris, inquit, affectum ut uiuam.* Et si tibi ui-tam dedero quid facies? Forte dixit uiuā & epuler,

 læter

læter, ædificē, agros excolā, agam causas, & cætera quæ cū tempore pereunt, nō hoc dixit, sed quid ait, uiuā & custodiā sermones tuos. Verū qa inter apices tuos thesauros ocultos sentio, quos inuenire non possum, tu domine reuela oculos meos, et cōsiderabo mirabilia de lege tua. Caute sane accipiendū est quod adiecit: Incola, id est, peregrinus ego sum apud te in terra, id est nihil terrenū quæro: quod quæro, hoc mihi noli abscōdere. Nō abscondas à me mādata tua. Nō enim cōcupiscit anima mea, nisi desiderare iustificationes tuas. Et qa scio te increpare superbos, aufer à me opprobriū & cōtemptū. Superbi sunt enim, qui contemnunt dominum imperantē, & maledicti sunt qui declināt à mandatis tuis. Tuis sane, quia nobis pie agētibus, principes aeris huius deiectiones ex cogitant. Idcirco adiecit. Quod hij principes, ait, ad uersum me loquebantur. Ego uero seruus tuus exercebar in tuis iustificationibus. Nam et testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificatiōes tuæ. Videamus quod consilium secutus sis in iustificationibus domini: Adhæsit, inquit, pauimento anima mea, hoc est, iacui in pauimento, te domine deprecans, te exorans, uiuifica me secundum uerbum tuū. Quid enim promisit deus? Promisit, inquit, deus dicens. Quia in me sperauit, ego liberabo eū. Ecce ego sperans in te iam pauimento adhæsi. Tu qui suscitas de terra inopem, uiuifica me secundum uerbum tuū.

Vias tuas enunciaui, & exaudisti me. Cōsidera quid se fecisse dixit, ut exaudiretur. quid est uias tuas enūciaui? Hoc est quibuscunq; mihi possibilitas loquendi fuit, hos illis calles ostendi, quibus parebant uestigia. Per ipsos enim euaditur mors, & peruenitur ad uitam. Quando ergo uias tuas enunciaui, tunc exaudisti me. Artem exaudiendi didicisti Christiane, si exaudiri uis, uias dei nuncia, doce castitatem, humilitatem, contemptum mundi, & quicquid petieris exaudiris, & rogans te doceri à domino, quid doceas collibertum, dicito: Ego quia uolo uias tuas enunciare, ut exaudias me, uiam iustificationum tuarum fac ut intelligam, & exercebor in mirabilibus tuis. Exerceri argutari est: Argutus, inquit, ero non piger. Quid tantum promittis? ecce una tentatio nascitur, & moueris ita ut dicas: Dormitat anima mea præ tædio. Dormire corporis, non est animæ. Quantus sopor tuum corpus inuasit, qui et animam dormitare compellit. At ille, ista mihi euenerūt, quia de me præsumpsi. Excita me domine qa dormio. Excitas autem me, si confirmaueris me in uerbis tuis. Cōfirmas aūt me in uerbis tuis, si uiā iniqtatis, idest, ipsum tentatorem amoueas à me. Nisi enim longe eum feceris à me, in somno animæ, & in mentis meæ tædio permanebo, Tu ergo uiā iniquitatis amoue à me, et in uia tua miserere mei. Meum est enim eligere

uiam ueritatis, tuum est concedere electionis huius effectum. Et quia adhæsi testimonijs tuis, credens ut omnis qui petit accipit, Peto domine, noli me confundere. Naturaliter confusio nascitur, quãdo quod poscitur denegatur, & ab eo qui prædicat eum quẽ petiturus est, nihil negare posceti. Vnde & hic ab hac confusione se liberari desiderans clamat: Domine noli me confundere, quid tamen postulas uideamus. Quid curris uiam mandatorum? Quid postulas intellectum ut scruteris legem dei? Quid ducem quæris uiæ dei? Pande quid postulas. Inclina, inquit, cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Ideo ergo dormitabat anima tua præ tædio, quia de auaricia cogitabas, attendens ad ea, quæ uidentur, quæ in uanitate consistunt, quia dum teneri putantur aufugiunt. Ora ergo, ut auertat oculos tuos, ne uideant istam uanitatem siue in ambitionibus mundi, siue in concupiscentijs carnis. Et dic domino, ut statuat seruo suo eloquium suum in timore suo, & amputet opprobrium quod suspicatus es. Quid enim suspicatus es, cum præ tædio dormitares? dixisti: Quid manducabo, quid bibam, quid operiar? At ubi inclinauit dominus cor tuum in testimonia sua, liberauit te ab auaricia, & cœpisti quærere regnum dei & iusticiam eius, credens quod hæc omnia apponantur tibi. Modo ergo iam rogas, ut huius suspicionis opprobriũ

ampute-

amputetur à te. Opprobrium est enim, ut credas hominem sollicitum esse de seruo suo, & deum negligere seruientem sibi. Peccaui domine, quia ita suspicatus sum: parce, quia iudicia tua iocũda sunt. Ecce credo, ecce nihil cõcupisco nisi mandata tua, fac ut ueniat super me misericordia tua, si salutare tuum super me uenerit, secundum eloquium tuum quod promisisti, Quærite regnum dei, & ista omnia apponentur uobis. Dum ergo compleueris salutare tuum secundum eloquium tuum, ego respondebo exprobrantibus mihi uerbum, quia in sermonibus tuis spero. Nõ ergo auferas ex ore meo uerbum ueritatis usquequaque. Ecce inficias in deũ uadis. Ergo deus alicui tollit uerbũ ueritatis ex ore? Hoc diabolus facit, tollit ueritatem, & mittit mendacium. Quid ergo deo loquar ostende: Ego, inquit, uolo respõdere exprobrãtibus mihi uerbum, quia in sermonibus dei sperans, nihil cogitaui de uentre, sed de mente: nihil de terra, sed de cœlo. Cum ergo dicerem deus omnia parat ser uis suis, illi, id est, increduli, siue immundi spiritus huius prædicationis ueritatem conuertebant in mendacium. Tu ergo domine cum compleueris quod de te dum crederem repromisi, & illis respondebo exprobrantibus mihi uerbum, & nõ est ablatus ex ore meo sermo ueritatis usq; quaq;, quia bene feci, ut sperarẽ in sermonibus tuis. Non ergo custodiam nummos me

os, non diuitias meas, non gloriā inanem, sed custodiam legē tuā semper in æternū. Audiuimus nūc quid est quod dicat se ambulasse in latitudine, qa mādata dei quæsiuit, cū latitudo ad mortem ducat. Nō ita est ista latitudo. Vis scire quomodo ambulat homo in latitudine? Quia mandata dei exquirit. Latum ambulat quem affectus non ligat carnis, spaciatur quem rerū sarcinæ nō coartant. Loquitur testimonia dei etiam in conspectu regum, & nulla confusione dicetur ei: tu possides, quid contemptū prædicas mundi? Nulla trepidatio, quia nec gloriā ab eo, nec censum expectat, sed ad deum solum leuat manus suas, quem solum diligit, & exercetur in iustificationibus eius, qui regnat in secula seculorum. Amen.

MEmor esto uerbi tui seruo tuo, in quo mihi spē dedisti. Hæc me consolata est in humilitate mea, quia eloquium tuum uiuificabit me. Superbi inique agebant usquequaq;, à lege autē tua non declinaui. Memor fui iudiciorū tuorum à seculo domine, & consolatus sum. Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Cantabiles mihi erāt iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Memor fui noctenominis tui domine, & custodiui legem tuam. Hæc facta est mihi, quia iustificationes tuas exquisiui.

POrtio mea domine, dixi custodire legem tuā. Deprecatus sum faciē tuā in toto corde meo,

miserere mei secundũ eloquiũ tuum. Cogitaui uias meas, & cõuerti pedes meos in testimonia tua. Paratus sum & non sum turbatus, ut custodiã mandata tua. Funes peccatorũ circũplexi sunt me, & legem tuã non sum oblitus. Media nocte surgebã ad confitendum tibi, super iudicia iustificationis tuæ. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Misericordia tua domine plena est terra, iustificationes tuas doce me.

BOnitatẽ fecisti cũ *seruo tuo domine, secundũ uerbũ tuum. Bonitatẽ & disciplinã & scientiam doce me, qa mãdatis tuis credidi. Priusquã humiliarer ego deliqui, propterea eloquiũ tuum custodiui. Bonus es tu, & in bonitate tua doce me iustificationes tuas. Multiplicata est super me iniqtas superborũ, ego autẽ in toto corde meo scrutabor mãdata tua. Coagulatum est sicut lac cor eorum, ego uero legẽ tuã meditatus sum. Bonum mihi qa humiliasti me, ut discã iustificationes tuas. Bonũ mihi lex oris tui, super milia auri & argenti.*

MAnus *tuæ fecerunt me et plasmauerunt me, da mihi intellectũ ut discã mãdata tua. Qui timẽt te uidebũt me & lætabuntur, quia in uerba tua supersperaui. Cognoui domine quia æquitas iudicia tua, & in ueritate tua humiliasti me. Fiat misericordia tua ut consoletur me, secundum elo-*

quium tuum seruo tuo. Veniant mihi miserationes tuæ & uiuam, quia lex tua meditatio mea est. Confundantur superbi, quia iniuste iniquitatem fecerũt in me, ego aũt exercebor in mãdatis tuis. Conuertantur mihi timentes te, & qui nouerunt testimonia tua. Fiat cor meũ immaculatũ in iustificationibus tuis, ut non confundar.

COMMENTARIVM

HActenus à capite unus est sensus. Aliter incipit textus orãtis, quo ait: Memento domine uerbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti. In hac oratione omne hominũ deplorabat genus. Perierat omne genus hominũ in præuaricatione Adæ, & promissum fuerat uerbũ dei uenturũ in carne, & per ipsum genus nostrũ recuperaturũ in melius. Clamatur ergo: Memento uerbi tui seruo tuo, id est, generi humano, in quo mihi spẽ dedisti. Hæc spes me consolata est in humilitate mea, dũ superbi iniq; agerẽt usq; quaque, id est, dũ immundi spiritus ita superbe agerẽt, ut & capitolia sibi & tẽpla alta cõstruerent. Ego memor fui iudiciorũ tuorũ, quia promisisti uerbũ tuum uenire ad destructionẽ eorũ. Hoc memor fui, & consolatus sum, tamen in præsenti, defectio animi tenuit me præ peccatoribus derelinquentibus legẽ tuam, & euntibus ad legẽ dæmonũ, quæ agebatur in tẽplis, mihi tamen cãtabiles erãt iustificationes tuæ in loco peregri-

regrinationis meæ, ubi aduena cõprobabar. Deniq; tolle subito Christianũ, & pone inter Iudæos ant Gẽtiles, nõne aduena uidetur, licet in sua urbe cõsistat? Ibi, inqt, tamẽ cãtabiles mihi erãt iustificatiões tuæ, & iniuste agentibus nõ tacebã. Memor erã in nocte nominis tui domine, id est, in tenebrosis hominũ cõcilijs positus, memor erã nominis tui, & custodiui legem tuã; non me exempla multorum à recto tenore reuocabant. Hæc deniq; sola mihi facta est portio, quia iustificationes tuas exquisiui, cũ discerẽ custodire legẽ tuam. Hæc sola facta est mihi portio. Cũ enim illi sibi diuiderẽt agros, domus, uineas, gloriasq; mũdi diuersas, me inermẽ à suo cõtubernio reliquerunt dicẽtes: Si nõ in pane uiuere potes, sed in uerbo dei, hæc sola sit tibi portio. Et ego dixi tibi domine, miserere mei secundũ eloqum tuũ. Tu promisisti, ut nihil horũ requiramus, nõ mihi promissionẽ tuã peccata mea impediãt, quia cogitaui uias tuas. Et cõuerti pedes meos ad testimonia tua. Nũc aũt paratus sum, & nõ sũ turbatus, nõ me turbet triticũ nõ est ĩ horreo, oleũ nõ est in uasculo, nũmus nõ est ĩ sacculo, uestimẽtũ in cõditis nõ est, expeditus sũ, paratus sum, & in hac pauptate nõ sum turbatus. Et ad qd paratus es? Vt custodiã, inqt, mãdata tua. et licet funes peccator in tenebrositate distendit, ego & funibus peccatorum circũplexus, & in medijs tenebris positus, sur-

gebã ad confitendũ tibi, uadens sup iudicia iusticiæ tuæ. Desiderabã enim particeps fieri timentiũ te, & custodientiũ mãdata tua. Considerabã tamẽ peccata mea, sed misericordiã tuã plenius cogitabã et dicebã: Quia misericordia tua plena est terra. Quid est plena est terra misericordia dei? Medicamentum est animæ. Medicamentũ aũt quãdo uulneribus mittitur, nisi impleuerit uulnera nõ curantur. Terra ergo corpus nostrũ est, quod per omnia mẽbra spiritalia uulnera cõtrahendo opus habuit saluatorẽ, cuius misericordia impleretur terra, & saluatos iustificationes suas doceret. Deniq; ita sequitur: Vt bonitatẽ & disciplinã & scientiã, inqt, doceas me. Quia mandatis tuis credidi, ego, inquit, qui prius quàm tibi humiliarer deliqui. Nunc uero qa misericordia tua plena est terra, propterea eloquia tua custodiui. Et licet multiplicetur sup me iniquitas superborũ, id est, licet multiplicentur mihi suggestiones dæmonũ, ego tamen in toto corde meo scrutabor legẽ tuã. Et licet coaguletur sicut lac cor eorũ, ego tamen legem tuã meditatus sum. Bonum est enim mihi quod humiliasti me, ut discã mandata tua. Non est afflictio corporalis in miserijs deputãda, si nobis etiã nolẽtibus ueniat. Vide enim quid dixit: bonũ, inqt, mihi quia humiliasti me, ut discã mandata tua. Alij possideãt & in suis locupletationibus gloriẽtur, mihi melior est lex oris tui,

super

super milia auri & argēti. Manus enim tuæ fecerūt me, hoc memor esto, quia cum omnia uerbo feceris, me manus tuæ ad tuā effigiē plasmauerunt. Da ergo mihi intellectum & discā mandata tua, ista cupientem, ista desiderantem qui timent te uidebunt me, & letabuntur. Quia in sermonibus tuis speraui. In ipsis enim cognoui, quia æquitas iudicia tua. Et ueritate humiliasti me, id est, uera causa extitit ut humiliares me. Propter iniquitatem enim corripuisti me. Fiat nunc misericordia tua, ut consoletur me, secundum eloquium tuum seruo tuo. Veniant mihi miserationes tuæ & uiuam, quia lex tua meditatio mea est. Cauendum sane & præuidendum, quia quotiescunque lex dei meditatio nostra est, tunc superbi iniquitates operantur in nobis. Quanto enim nos humiliores propter deum esse uoluerimus, tanto nobis superbi nequiores existunt. Confundantur, inquit, superbi, quia iniuste iniquitatem fecerunt in me. Ego autem, ait, non recessi à patientia, sed cœptis insistens, in toto corde meo scrutabar legem tuam. Verum quia orandum est, ut quietam uitam agamus, isti à me auertantur. Et conuertantur ad me qui timent te, & qui nouerunt testimonia tua, quia per societatem bonorum efficitur cor nostrum mundum. In iustificationibus domini, ut non confundamur. Hoc autem præstat

ipse solus, qui est in dextra patris, q̃ interpellat pro nobis, cui gloria simul cũ patre & spiritu sancto in unitate deitatis, per omnia secula seculorum Amen.

Defecit in salutari tuo anima mea, & in uerbũ tuũ supsperaui. Defecerũt oculi mei in eloquiũ tuũ, dicẽtes quãdo cõsolaberis me. Quia factus sum sicut uter in pruina, iustificationes tuas nõ sum oblitus. Quot sunt dies serui tui, quãdo facies de persequẽtibus me iudiciũ. Narrauerũt mihi iniqui fabulationes, sed nõ ut lex tua. Omnia mãdata tua ueritas, iniqui psecuti sunt me adiuua me. Paulominus cõsummauerũt me in terra, ego aũt nõ dereliqui mãdata tua. Secũdũ misericordiã tuã uiuifica me, & custodiam testimonia oris tui. In æternũ domine uerbũ tuũ permanet in cœlo. In generatione & generationẽ ueritas tua, fundasti terrã et permanet. Ordinatione tua pseuerãt dies, quoniã oĩa seruiũt tibi. Nisi quod lex tua meditatio mea est, tũc forte perissem in humilitate mea. In æternũ nõ obliuiscar iustificationes tuas, q̃a in ipsis uiuificasti me. Tuus sum ego saluũ me fac, quoniã iustificationes tuas exquisiui. Me expectauerũt peccatores ut perderent me, testimonia tua intellexi. Omnis cõsummatiõis uidi finem, latum mandatum tuum nimis.

Quomodo dilexi legẽ tuã domine, tota die meditatio mea est. Super inimicos meos prudẽtem me

tẽ me fecisti mãdato tuo, quia in æternũ mihi est. Super omnes docẽtes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est. Super senes intellexi, quia mãdata tua quæsiui. Ab omni uia mala prohibui pedes meos, ut custodiã uerba tua. A iudicijs tuis nõ declinaui, quia tu legẽ posuisti mihi. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, sup mel ori meo. A mãdatis tuis intellexi, propterea odiui omnem uiam iniquitatis.

LVcerna pedibus meis uerbũ tuũ, & lumen semitis meis. Iuraui et statui custodire iudicia iusticiæ tuæ. Humiliatus sum usq; quaq; domine, uiuifica me secundũ uerbum tuũ. Volũtaria oris mei beneplacita fac domine, et iudicia tua doce me. Anima mea in manibus meis semper, & legẽ tuã nõ sum oblitus. Posuerũt peccatores laqueũ mihi, & de mãdatis tuis nõ erraui. Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei sunt. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.

INiquos odio habui, et legẽ tuã dilexi. Adiutor & susceptor meus es tu, & in uerbum tuũ super speraui. Declinate à me maligni, & scrutabor mãdata dei mei. Suscipe me secundũ eloquũ tuũ et uiuã, & non cõfundas me ab expectatione mea. Adiuua me & saluus ero, & meditabor in iustificationibus tuis semper. Spreuisti omnes discedentes à iudicijs

tuis

tuis, qa iniusta cogitatio eorū. Præuaricātes repu-
taui oēs peccatores terræ, ideo dilexi testimonia tua.
Cōfige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis

FEci iudiciū & iusticiā, nō tradas me (timui.
calumniantibus me. Suscipe seruū tuū in bo-
num, nō calumniētur me supbi. Oculi mei defece-
rūt in salutare tuū, & in eloqum iusticiæ tuæ. Fac
cū seruo tuo secūdū misericordiā tuā, & iustificatio
nes tuas doce me. Seruus tuus sum ego, da mihi in-
tellectū, ut sciā testimonia tua. Tēpus faciēdi domi
ne, dissipauerunt legē tuā. Ideo dilexi mādata tua
sup aurū & topazion. Propterea ad omnia māda
tua dirigebar, omnem uiam iniquam odio habui.

MIrabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea
anima mea. Declaratio sermonū tuorū il-
luminat, & intellectū dat paruulis. Os meū aperui
& attraxi spiritū, qa mādata tua desiderabā. Aspi
ce in me & miserere mei, secundū iudiciū diligentiū
nomen tuū. Gressus meos dirige secundū eloquiū
tuū, & nō dominetur mei omnis iniusticia. Redime
me à calumnijs hominum, ut custodiā mādata tua.
Faciē tuā illumina sup seruum tuū, & doce me iu-
stificationes tuas. Exitus aquarum deduxerunt
oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.

IVstus es domine, & rectum iudicium tuum.
Mandasti iusticiā testimonia tua, & ueritatem
tuam

tuam nimis. Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt uerba tua inimici mei. Ignitum eloquium tuum uehementer, & seruus tuus dilexit illud.

Adolescentulus sum ego & contemptus, iustificationes tuas non sum oblitus. Iusticia tua iusticia in æternum, & lex tua ueritas. Tribulatio & angustia inuenerunt me, mandata tua meditatio mea est.

Aequitas testimonia tua in æternum, intellectum da mihi & uiuam.

CLamaui in toto corde, exaudi me domine, iustificationes tuas reqrā. Clamaui ad te et saluum me fac, ut custodiā mādata tua. Præueni in maturitate & clamaui, qa in uerba tua supsperaui. Præuenerūt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloqa tua. Vocē meā audi secundū misericordiā tuā domine, et secundū iudiciū tuū uiuifica me. Appropinquauerūt psequētes me iniqtati, à lege aūt tua lōge facti sunt. Prope esto domine, & omnes uiæ tuæ ueritas. Initio cognoui de testimonijs tuis, qa ī æter

VIde humilitatē meā et eri (nū fundasti ea. pe me, qa legē tuā nō sum oblitus. Iudica iudiciū meū et redime me, ꝑpter eloqū tuū uiuifica me. Lōge à peccatorib. salus, qa iustificationes tuas nō exquisierūt. Misericordiæ tuæ multæ domine, secundū iudiciū tuū uiuifica me. Multi qui persequūtur me & tribulant me, à testimonijs tuis nō declinaui.

Vidi

Vidi præuaricantes & tabescam, quia eloquia tua non custodierũt. Vide quoniã mandata tua dilexi domine, in misericordia tua uiuifica me. Principium uerborum tuorũ ueritas, in æternum omnia iudicia iusticiæ tuæ.

PRincipes persecuti sunt me gratis, & à uerbis tuis formidauit cor meũ. Lætabor ego super eloquia tua, sicut q inuenit spolia multa. Iniquitatẽ odio habui & abominatus sum, legẽ aũt tuam dilexi.

Septies in die laudẽ dixi tibi, sup iudicia iusticiæ tuæ. Pax multa diligẽtibus legẽ tuã, & nõ est illis scandalũ. Expectabã salutare tuũ domine, & mãdata tua dilexi. Custodiuit anima mea testimonia tua & dilexit ea uehementer. Seruaui mãdata tua & testimonia tua, qa omnes uiæ meæ in cõspectu tuo

APpropinquet deprecatio mea in conspectu tuo domine, iuxta eloqũ tuũ da mihi intellectũ. Intret postulatio mea in cõspectu tuo, secundũ eloqũ tuũ eripe me. Eructabũt labia mea hymnum, cũ docueris me iustificatiões tuas. Pronũciabit lingua mea eloqũ tuũ, quia omnia mãdata tua æquitas.

Fiat manus tua ut saluet me, quoniã mandata tua elegi. Cõcupiui salutare tuũ domine, & lex tua meditatio mea est. Viuet anima mea et laudabit te, & iudicia tua adiuuabũt me. Erraui sicut ouis quæ perijt, quære seruũ tuũ, qa mãdata tua nõ sum oblitus.

Commen

CVcurrit usq; ad istũ uersiculum unus idem sensus, nunc incipit alius qui ex ipso cursu descendit. inchoauit itaq; in isto sensu omne humanum genus dicens: Memor esto uerbi tui, in quo mihi recuperandi spem dedisti. Hæc spes me consolata est, quando superbi inique agebant in me. Nunc ad hanc eãdem expectationis defectum sui euenisse causatus, iterum clamat: Defecit, inquit, in salutari tuo anima mea, et in uerbo tuo speraui, defecerunt oculi mei in eloquio tuo, dicentes. Quando uenies, quando restaurabis me, quando consolaberis me: Quia per præuaricationem Adæ factus sum sicut uter in pruina, intus uacuus, à foris uero contractus. Iustificationes tamen tuas non sum oblitus. Verum quia uita hominis parua est super terra, quanti dies restant mundo seruo tuo, ut finiatur, quando facies de persequẽtibus eum iudicium? Qui narrant idolatræ fabulationes, sed non ut lex tua: Iniqui dæmones persequuntur eum. Adiuua eum domine, ecce mundi finis propè est, & modico minus cõsummabitur ipse mundus in terra. Veni domine, quia ego qui in his doleo, id est, chorus omniũ sanctorum, non dereliqui mandata tua. Vt secundum misericordiam tuam uiuam & custodiam testimonia oris tui. Quibus promisisti, te nobis pereunti-

bus mittere ſaluatorem. Certus ſum enim, quod in æternum permanebit uerbum tuum in cœlo. Qui licet cum hominibus uideatur, ut promiſiſti, de cœlo tamen nunquam abſcedit. Sicut nec fluuius cum mare ingreditur, & circuit terras, de ſinu ſui fontis unquàm eſt abſens, Ita proculdubio uerbum tuum, cum ad nos uenerit, de ſinu tuo ſancte pater nunquàm abſcedit. Quid moraris eum mittere, qui huc ueniens ſuper terram de cœlo nunquàm abſcedit. Veniat ut liberemur repromiſsio, quæ mentiri non poteſt. Quia in ſeculum ſeculi ueritas tua. Fundaſti terram & permanet, & homo propter quem terram fundaſti, non permanet. Ecce & ordinatione tua perſeuerant dies, & homo propter quē dies feciſti non perſeuerat. Ideo autem perſeuerant omnia, quoniam omnia ſeruiunt tibi, homo autem non perſeuerat, quoniam non ſicut omnia ſeruit tibi. Qui ſtatim ut à ſeruitio tuo receſsit, tunc quando præuaricatus à ſublimitate bonæ cōſcientiæ cadens humiliatus eſt. Qui ideo habuit perire in ipſa humilitate ſua, quoniam his perſeuerantia conceſſa eſt, qui obtemperando receſsit ab eo ſecuritas uitæ, & ſic humiliatus ut putaret ſe ita perire in humilitate ſua, ut ultra genus humanū non haberet ſtatum. In ipſius nunc deiectione dicitur deo: Tuus ſum ego, ſaluum me fac. Veniat qui ſaluet eum, quia ſpiritus

immundi

immundi expectant, ut perdant eum in perseueran-
tia idolorum: & moras faciente seruatore, ueniat
consummatio seculi. sed illis expectãtibus ut pereat
mũdus, Ego, id est chorus prophetarũ, testimonia
tua intellexi. Et omni cõsũmationi nequissimæ uidi
finẽ, mandatũ uero tuum latum est nimis. Latum,
quia omnia terræ spacia occupat, & corporis &
animæ fines tenet, ducet sibi sursum ad cœlos, contẽ
nentẽ deponit ad inferos. Latũ nimis est eius impe-
riũ, siquidẽ & potẽtibus simul et regibus & cũctis
gẽtibus imperat. Hoc mãdatum, ait chorus ut dixi
sanctorũ, ego non timui, sed dilexi. Perfecta quip-
pe dilectio foras mittit timorẽ. Et ita dilexi, ait, ut
tota die meditatio mea esset. Videamus nunc, quid
sibi euenisse referat per amorẽ mãdati. super inimi
cos meos, inquit, prudentẽ me fecisti mãdato tuo,
quia in æternũ mihi est. Inimicos hoc loco, & inui-
sibiles et uisibiles memorauit. Super omnes docẽtes
me intellexi, quia mãdata exquisiui. Nota tibi eru-
ditissime, quia cum sapientior esset docentibus, di-
scipuli formã gerebat. Etiam super senes intellexi,
quia legẽ tuã nõ sum oblitus. Nullus obliuionẽ rem
naturæ existimet, cũ ex uitio negligentiæ oriatur.
Quia ergo ait, legẽ tuam non sum oblitus. Ab omni
uia mala prohibui pedes meos, ut custodiã mandata
tua, id est, à malo recessi, & ita ad custodiã tuorum

mandatorum accessi. Cumq; accessissem à iudicijs tuis non declinaui, quia tu legē posuisti mihi, quam ego uoluēs in ore meo, super mel habeo dulciorem. Et intelligens quanta bona mihi per dilectionem legis tuæ proueniant, odio cœpi habere omnem uiam iniquitatis. Et sicut si lucerna in tenebris docet pedes hominis foueas aut offendicula quæ declinant, ita ego gressibus uel pedibus cordis mei, Veluti lucernam pedibus meis, ita uerbum tuū gressibus meis. Videns ergò me tenebras per eam euasisse diaboli, & lucidas semitas inuenisse, iuraui atq; statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. Quid est quod dicitur, iurauiⁱus constitui, siue regulam posui, in qua statui custodire iudicia iustitiæ dei, & propter hoc humiliatus sum usq; quaq;. Ita humiliatus sum, ut non liceret mihi, nec seruum contemnentem me lædere, iniuriam passus, tacui. Et passus calūniam quieui, non tendendo utiq;, sed omnia quæ eueniunt contemnendo humiliatus sum. Non enim hoc quod statueram custodire, custodire poteram, nisi essem humilis usq; quaq;, & efficerer tanquàm purgamentum huic mundo. Verum quia mortem minantur excitantes infamiam: Domine, *ait, uiuifica me secundum uerbum tuum, & hoc quod statui, quia uoluntario iudicio statui, non necessitatis imperio: deprecor, ait, ut uoluntaria oris mei facias beneplacita*

domine

domine, & iudicia tua doceas me. Sit anima mea in manibus tuis semper, & legem tuam nõ obliuiscar, & hoc stat quod Græci canunt: anima mea in manibus meis semper, secundum illam sententiam: Si recorderis, inquit, nouissima tua, in æternum nõ peccabis. Ita iste animam suam dum in manibus suis habet, semper eam exituram considerans, legem dei non obliuiscitur, etiam si peccatores laqueos ei posuerint, euadet primo, quia lucernam pedibus habens, legem qua deteguntur laquei immundorum, euadit. Adiecit huic bono, ut semel cœptam custodiam etiam iurando firmaret. Et hæc faciendo euenit mihi, inquit, ut hæreditatem acquirerẽ in æternum. Nõ dicitur hæreditas, nisi mortuus fuerit qui hæredem instituit. Ergo mortuo pro me domino, ego hæreditatem acquisiui, testimonia eius in æternum, quia testimonia exultatio cordis mei sunt. Testatus est enim mihi, quod perpetuam uitam inueniam & æternam mortem euadam. Et ego credens iniquos odio habui, et legẽ tuã dilexi, atq; ideo dixi spiritibus immundis: Declinate à me maligni, ut scruter mãdata dei mei. Nota tibi quomodo scrutatũ legis, et ita scrutare, dic et tu immũdis spiritibus: Declinate à me, ut scruter mandata dei mei. Quia ipsi tibi immittunt impedimentum, quando tuam mentem intentam attendunt. Eueniant itaque dam/

na rerum, et diuersa aduersa uel prospera. Audi angelos clamantes: Attende animam tuam Loth, ne prospexeris retro. Age quod agis, quia quod reuocaris transiris, si stare uolueris. Noli ergo occupationibus, quæ te à scrutatione sancta reuocant acquiescere, sed clama cum propheta ad deū, Adiuua me domine, & saluus ero, et meditabor in tuis iustificationibus semper, id est, die et nocte, ut in primo psalmo promissum est: Quoniam spreuisti, inquit, omnes qui descendunt à iusticijs tuis. Iniusta enim cogitatio eorum. Propter hoc ait, præuaricãtes reputaui oēs peccatores terræ, quia legē tuā dilexi. Verū quia concupiscit caro aduersus spiritū, ut infigas timori tuo carnes meas exoro. A iudicijs enim tuis timui: nisi enim fixæ fuerint carnes meæ timori dei, risus nobis nascitur, & dei iudicium nō timemus. Et dum non timemus dominū, inimicis ac persequētibus tradimur. Vnde his adiecit: Feci, inquit, iudicium & iusticiam, non tradas me persequentibus me. Quod iudicium, quam eius iusticiā expone nobis: Caro, inqt, mea domina uolebat fieri animæ, ego eam maceraui & seruituti redegi. Ecce iudiciū, iusticiam uero feci, animæ tradidi dominatum super eam, quia per carnem calumniabantur mihi superbi. Elige quæso te domine, elige seruū, id est, totum mundum, elige eum in bono, id est, in Christo

sto. Non calumnientur ei superbi, id est, immūdi spiritus, qui tenent chirographum peccati. Veni domine & dele illud, excludens inimicitias superborum. Oculi enim mei defecerunt in salutari tuo. Expectans semper attendet, ut uenientem aspiciat, quo morante dicit: Oculi mei defecerūt in expectatione eius. Fac quæso cum seruo tuo, id est, cum seculo tuo secundum misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me. Tēpus est ut uenias, perdissipata est ab iniquis lex tua, id est, à Iudæis, qui eam accipientes dissipauerunt eam, sua præcepta, sicut arguit dominus, statuentes, & traditiones hominum custodientes, legem uero dei contemnebant. Dissipauerunt iniqui legem tuam, nullus credit, omnes declinauerunt. Veni domine, quia tempus faciendi misericordiam, conclude omnia in incredulitate, ut omnibus miserearis. Memor esto qui legis, quia uocē diximus hic agi omnium prophetarū, qui & præconia sua uoluerūt ad effectum adduci per aduentum domini, & humano generi subuenire. Hic ergo, id est, prophetarum & sanctorum chorus loquitur: Dilexi, inquit, mandata tua super aurum & topazion, id est, super aurum et lapidem preciosum. Sic repetijt in cētesimo octauo decimo, sicut in octauo decimo iam prædixit. Et propterea, inquit, ad omnia mandata tua dirigebar. Et omnem

uiā iniquam odio habui, quia mirabilia testimonia tua. Pinge pinge *ante oculos tuos qui hæc cātas ali quas fabricas.* Quales? *Illas quas mirabantur* Apo *stoli, pinge templa, pinge thermas, pinge fora & mœnia in uertice excelso surgentia.* Et *dum ista cōsideras, memento casulæ cuiuscunq; ex frondium septo contextæ.* Nunquid *non tanto illa tibi erit de spectior, quanto ista mirabilia stupueris.* Ergo *is quicunq; legem dei rationem habere uult, totum quasi uilem casulam despicit mundum, & sola mira bilia habens testimonia eius, ideo scrutatur ea ani ma eius, cunq; declaratio sermonum eius in rebus æternis illuminauerit eum, & paruulis considera tionibus eius magnum tribuerit intellectum, ape riet os suum in laudibus dei, & attrahit spiritum, id est, suspirijs occupatur, quia mandata dei deside rat, & incipit sic desiderare, ut præ desiderio non dormiat, atq; escam potumq; sibi ac lætitiā subtra hens, præ desiderio sui pectoris clamet: Aspice me & miserere mei secundum iudicium diligentium no men tuum: hæc totius humani generis oratio fun ditur.* Vnde *& sequitur: Gressus meos dirige secun dum uerbum tuum & uiuam, qui gressus meos in tortum misi per Adam, & mortem inueni.* Tu *ue ni domine, et per te gressus meos dirige secundum uerbum tuum, quod ille præuaricatus est, & uitam*

inueniam

inueniam per te, quam per illum amisi. Expecto do-mine ueni, & non confundas me ab expectatione mea. Si enim ueneris, non dominabitur mei omnis iniquitas, scilicet dæmonum. Nam increduli homi-nes credentes calumniantur, dicentes: Quid nega-tis deos gentiũ, & uirginis filium expectatis, quan do habet uirgo in utero concipere, & parere uobis Emanuelem. Veni ergo domine & redime me à ca lũnijs hominũ, & custodiam tua mãdata, nõ homi-nũ. Cũ faciem tuã illuminaueris super seruũ tuum, id est super seculũ tuum. Tunc doces nos per filium tuũ iustificationes tuas. Cõsideremus nunc summũ gradum orationis. Summus gradus enim orationis est, quando in oratione positus, preces simul et la-chrymas fundis. Impossibile enim est, ut non oculi tui peccatũ incurrerint. Omne enim quod in mũdo est, ut ait Apostolus, concupiscentia oculorum est, & ambitio seculi, quæ non est à patre. Dic ergo cum propheta: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam. Dixi equi dem misericordiam tuam, & spes mea omnis in ip-sa est. Sed quid faciam, quia scio, quia iustus es do-mine, & rectum iudicium tuum. Et mandasti iusti-ciam tuam, & testimonia tua, quibus comminaris æternum incendium, & scio in loquela tua uerita-tem nimis. Ideo ergo fundunt oculi aquas, quæ

abluant plorando, quod cõcupiſcendo polluerunt. Zelor tamen mundum tuũ ab idolis, quia gaudent ſuper eum inimici tui, & ita hinc inde bacchantur, ut obliti ſint uerba tua, ipſi inimici generis humani. Sciunt enim & intelligunt uoces prophetarum, in quibus uerba tua pollicētur noſtri redemptoris aduentum. Sed tantum moraris domine, ut obliti ſint uerba ipſa promiſsionis huius inimici mei. *Porrò autem ignitum eſt eloquium tuum uehementer*, ignitum eſt amatorium, excludens amores mortiferos & uitæ æternæ amores includens. Adiecit poſt quàm ignitum dixerat: *Et ſeruus tuus, inquit, dilexit illud, adoleſcentior ego ſum, & contemptus ijs*, qui pugnãt aduerſum me, mũdo omni ſeniores ſũt, & omnibus uetuſtis ſeculis antiquiores eſſe noſcuntur. His ergo adoleſcentior pro cõtempto habeor, dum iuſtificationes tuas exquiro. *Iuſticia enim tua* certus ſum, quod *iuſticia ſit in æternũ*. Et ſcio quia *lex tua ueritas ſit*, & ideo me *tribulatio & anguſtiæ inuenerunt. Quia mandata tua meditatio mea eſt.* Non enim faciunt tribulationes et anguſtias dæmones, niſi his quàm maxime qui mandata domini meditantur: *Et ideo clamaui, in quit, in toto corde meo, exaudi me domine, iuſtificationes tuas exquiram.* Ita meos mores in tuo amore diſpone, ut nihil de hoc mũdo quæram, ſed ſolas tuas iuſtificationes

exquiram

exquiram. Præueni enim in maturitate et exclamaui: Fui puer, postea adolescens, itemq́; iuuenis, nũc ecce iam senui, & uitæ meæ finem attendens, in hac maturitate positus clamo, et præueniunt oculi mei ad te diluculo, id est, ãtequã alius te orare incipiat. Lucem ipsam diei uenĩetem præueniunt ad te oculi mei, ut uocem meam audias secundum magnam misericordiam tuam, quia propè sunt qui persequuntur me. Iniquitates mihi propè sunt quia à lege tua longe facti sunt, id est, dæmones in idolis, & spiritus immundi in cogitationibus malis. Hij appropinquauerunt persequentes me, putantes te adhuc longe esse, tu autem propè es domine, & omnia mandata tua, quibus mandasti, tuum expectandum aduentum, omnia mandata tua ueritas. Ab initio cognoui de testimonijs tuis, quia sic firma sunt promissa tua, ut in æternũ fundaueris ea. Vide ergo humilitatẽ meam. Chorus sanctorũ pro mũdo uniuerso exorat. Vide humilitatem meã & eripe me, quia legem tuã nõ sum oblitus, promissam salutẽ aduentus tui. Iudica iudicium meũ, et redime me propter eloquium tuum. Vt uerum illud uniuersis non credentibus manifestes, propter eloquium tuum eripe me. Lõge est à peccatoribus salus, siue qui uẽturum non credũt, seu qui iã uenisse nõ credunt. Longe est utiq; salus ab eis, quia iusticias tuas nõ exquisierũt.

Tuæ

Tuæ autem miserationes multæ sunt domine, cum non requirentes te requiris, cum cõtemptores tuos exaudis. Quia ergo illis misericordiam exhibes, qui testimonia tua non exquisierunt, quãto magis et mihi miserere, qui à testimonijs tuis non declinaui. Hoc, ut sæpe dicimus, chorus sanctorũ omnium protestatur, qui & adiecit: *Vidi non seruantes pactum, & tabescebam, quia iusticias tuas non custodierunt,* quomodo distabuit Moyses in populo præuaricatore, quomodo Finees, quomodo Chaleb filius Iephanæ, quomodo Iesus Naue filius, quomodo Samuel in Saule. Omnis ergo chorus sanctorum ante aduentum domini, uidens non seruantes pactum tabescebat, & dicebat domino: *Vide quia dilexi legem tuam, in tua misericordia uiuifica me.* Hoc autem quod diximus sæpenumero, sanctorum ab Abel usque ad Mariam & Ioseph omnes quidem in lege ueteri placuerunt, usq; ad Abraam legem naturæ seruantes, ab Abraam usque ad Moysen legem naturæ & circuncisionis, à Moyse usque ad dominum Iesum Christum legem naturæ circuncisionis & legis, omnes hij iam tunc ex semetipsis fundamentum ecclesiæ construebant, cuius dedicatorem & adimpletorem dominum expectabant, qui cõpleret quod iurauerat seruo suo Abrahæ, quod in semine eius hæreditaret omnes gentes.

Hic

Hic chorus omnium sanctorum, iam dei filium ex ore patris didicerat natum, ut euidenter diceret patri: Principium uerborum tuorum ueritas. Quid minus hic quàm euangelia declarauit. In his ergo iam tunc Christus cum patre & spiritu sancto regnabat. Non enim poterat *fieri, ut cuperent eum & confiterentur eum, nisi mentis suæ oculis eius pulchritudinem aspexissent. In ipsis ergo iam ecclesia Christi, ita quæ sũt futura præloquitur, ut præterita enarrare uideatur: Principes, inquit, persecuti sunt me gratis, sed contempta persecutione eorum, à uerbis tuis formidauit cor meum. Eis scilicet uerbis quibus dixisti:* Nolite timere qui occidũt corpus, sed eum qui potest corpus & animam perdere in gehennam. *Habens ergo in uerbis tuis timorem et læticiam, sicut qui inuenit spolia multa, tempore quo iniquitatem odio habui, id est, idolis sacrificare cõtempsi, & uidens iniquitatem abominatus sum, ita ut supplicijs diuersis maceratus excederẽ.* Tunc *utiq; septies in die laudem dixi tibi, cum in septiformi spiritu septem ecclesijs textũ superioris fabricæ extruebam. Sicut enim diximus in ueteribus sanctis Christum in fundamento ecclesiæ operatum: ita in muribus nouis operatum, per quos unius eiusdemq; fundamenti, usq; ad finem seculi ar ces exurgunt. In quibus pax multa diligentibus nomen*

men tuum domine, & non est in illis scandalum. In quibus expectatur salus tua domine, & mandata tua custodiũtur. In quibus intrat postulatio nostra in conspectu tuo domine, & secundum uerbũ tuum liberas nos. In quibus eructuant labia nostra hymnum, cum docemur iustificationes tuas. In quibus pronunciat lingua nostra eloquia tua, & docetur quod omnia mandata tua sint æquitas. In quibus manus tuæ, illæ quæ in cruce fixæ fuerunt, ipsæ saluos nos faciunt, si mandata tua diligimus, & concupiscimus salutare tuum, & lex tua meditatio nostra est. Credentes quod etiam corpore nostro uiuet anima nostra, & laudet te, credentes quod iudicia tua adiuuent nos. Confitentes quod errauimus, sicut ouis illa quæ periit, rogantes ut requiras eam, & humeris imponens, gregi applices permanenti secundum promissum tuum domine Iesu Christe, *qui regnas cum patre, & spiritu sancto per omnia secula seculorum* Amen.

Canticum graduum. CXIX

A*D dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Quid detur tibi aut quid apponatur tibi, ad linguam dolosam. Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis. Heu mihi, quia incolatus meus prolon*

longatus est, habitaui cum habitantibus cedar, multum incola fuit anima mea. Cum hijs qui oderunt pacem eram pacificus, cum loquebar illis impugnabant me gratis.

COMMENTARIVM

CAntica graduum, cătica ascensionum sunt. Veluti si alicui qui in foueam ceciderit, ponatur scala, ut inde ascendēdi capiat facultatem. In fouea itaq; captiuitatis cum populus Israeliticus deuenisset, cum tribularetur clamauit ad dominum, & exauditus est, unde & plorat, dicens: Heu me, quia peregrinatio mea longa facta est. Et adiecit: Habitaui cum habitantibus cedar. Cedar unus ex filijs Israel fuit qui obtinuit solitudinem in regione orientis quæ à deserto Palæstinæ usque ad terras Persarum extenditur, in qua parte nunc Sarraceni habitant, quorum pater Cedar filius Ismael esse reppericrur lectione Geneseos: Hij odientes pacem eo usque probantur, ut nunquàm cum gente aliqua fœdus inierint pacis, ex quo orti sunt usque ad præsentem diem. Quam gentem ego dæmonibus comparans, ad meum captiuum accedo: fugiensque moras historicæ narrationis, ei qui cecidit in peccati foueam, istum psalmum expono: dico ei, tribulare, quia male lætatus es. Et cū tribulātem te fecerit pœnitentia, clama ad dominum credens

quod

quod te exaudiat, dic ei: Libera animam meam à labijs iniquis, et à lingua dolosa, dicũt ei dæmones: Et cum in cloaca deiecerim peccatorum, interim modo differto clamorem. Restat tibi tempus quo posis ascendere. Hos populos idcirco seminant, ut qui eos audierit, dum sperat expiret. Hijs labijs do losis, & huic linguæ nequissimæ præpara sagittas potentes, orationibus temperatas, & ieiunijs acutas, cum carbonibus diuino igne succensis. Applica te ad gradum & pone ascensiones in corde tuo, à conualle fletus ad montem refugij. Et non solum tu ipse moras non innectas, sed illatas excogita. Et flebili uoce te moratum in peccatis inter suspiria in gemisce. Heu me, quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus cedar. Cum hijs habitaui qui mecum uerbo dei, ne pacem facerem per suadebant, ibi multum incola fuit anima mea. Bene posuit animam. Caro enim quia de terra est, ubicunq; fuerit, in terra sua est. Ego tamen, licet cum his qui oderant pacem consisterem, cum uerbo tamen dei eram pacificus. Et cum loquebar illis, quod uellem ad gradum ascensionis accedere, illi expugnabant me gratis. Mox enim ut cœperit peccator ad penitentiam conuolare, & à fouea mortis ad uitæ supernæ montem conscendere, expugnationes dæmonũ quod sit passurus, agnoscat, si credit sibi uere

à dei

à dei sapientia dictum: Cum accesseris ad seruitutem dei, sta in timore & tremore, & præpara animam tuam ad tentationem. Quod sciens dominus, in eo sermonem nostrum orationis nostræ inclusit, ut clamemus, ne nos patiatur induci in tentationē, sed liberet nos à malo, q regnat in secula seculorū Amen.

Canticum graduum. CXX

LEuaui oculos meos in montes, unde ueniat auxilium mihi. Auxilium meum à domino, qui fecit cælum & terram. Non det in commotionem pedem tuum, neq; dormiet qui custodit te. Ecce non dormitabit neq; dormiet, qui custodit Israel.

Dominus custodit te, dominus protectio tua super manum dexteram tuam. Per diem sol non uret te, neque luna per noctem. Dominus custodit te ab omni malo, custodiat animam tuam dominus. Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & usq; in seculum.

COMMENTARIVM

CEntesimi uicesimi psalmi ascēsus patet. Leua oculos tuos ad mōtes. Quid moraris in conuallibus? Crede quia si leuaueris oculos tuos ad mōtes, euades mortem & uitam inuenies. Si tamen leuaueris oculos tuos ad montes, & tuleris eos à contemplatione eorum de quibus dictum est: Oculos suos statuerunt declinare in terram, id est, statue-

H runt

runt deorsum terrena despicere, terram diligere. Nobis autem clamat Apostolus: quæ sursum sunt quærite, quæ sursum sũt sapite. Et sacerdotalis uox ad percipienda mysteria nobis omnibus clamat: sursum cor. Noli ergo timere, non tuis uiribus derelinqueris, si ascẽdere cogitaueris, ueniet tibi auxilium à domino, qui fecit cœlum & terram, tu tantum non des in commotionem pedem tuum, id est, non uolo, nolo ascendendi consilium sumas, sed incunctanter ascende. Quia non dormit qui custodit te: Ipse etiam protectio tua erit super manũ dexteram tuam, id est, porriget tibi manum ascendere cupienti, præstabit tibi ut non uraris à sole per diem, præstabit tibi, ut lux solis non tibi cõcupiscentiæ ignem exagitet, neq; uraris stimulo. Si enim ex animo ad auxilium dei conuolaueris, ipse custodit te ab omni malo, & corpus tuum custodit, custodit etiam & animam tuã dominus. Ipse custodit introitũ tuũ ad pœnitentiã, & exitũ tuũ de corpore ex hoc, idest, ex hoc die quo ex fide conuerteris. Ipse iã custodit te dominus Iesus Christus, qui regnat in secula seculorum Amen. Canticum graduum. CXXI

Lætatus sum in his quæ dicta sũt mihi, in domum domini ibimus. Stãtes erant pedes nostri, in atrijs tuis Hierusalem. Hierusalẽ quæ ædificatur ut ciuitas, cuius pticipatio eius in idipsum.

Illuc

Illuc enim aſcenderunt tribus tribus domini, teſti-monium Iſrael ad confitendum nomini domini. Quia illic ſederunt ſedes in iudicio, ſedes ſuper do-mum David. *Rogate quæ ad pacem ſunt* Hieruſa*lem, & abundantia diligentibus te.* Fiat pax in *uirtute tua, & abundantia in turribus tuis.* Pro-*pter fratres meos & proximos meos, loquebar pa-cem de te.* Propter *domum domini dei noſtri, quæ ſiui bona tibi.* COMMENTARIUM

Secūdū gradum aſcendiſti, accede ad tertium. Bona tibi in iſto gradu promiſſa ſūt, ſi credis, ſume pſalmum & exprime cāticum. Tunc te ſcimus crediſſe, ſi lætatus fueris, in his quæ dicta ſūt tibi. Et *relinquens conuerſationem peccantium, in do-mum domini ieris, et ibi ſtantes fuerint pedes tui in atrijs* Hieruſalem, *ubi ædificatio in muris ciuitatis futuræ extruitur.* Ad *quam aſcenderunt tribus domini in teſtimonium Iſrael.* Tribus *domini duo-decim* Apoſtoli *cognoſcuntur, qui priores aſcende-runt hos montes ad confitendum nomini domini* Ie*ſu Chriſti, & ibi ſederunt ſedes in iudicio, ſedes ſu-per domū* David. *Rogantes quæ ad pacē ſunt Hie-ruſalem, & abundantia diligentibus te, id eſt, te di-ligētibus* Hieruſalē. *Ibi enī confirmata eſt pax Chri-ſti, quæ in toto mūdo diffuſa eſt. Ibi eis dictū eſt: Pa-cem meā do uobis, ipſi ciuitati dicit dominus Ieſus*

Christus, propter fratres meos & proximos meos: Qui sunt fratres, inquit, mei & proximi mei, nisi isti, inquit, qui faciunt uoluntatem patris mei. Propter ipsos ergo loquor pacem de te, promittã in cœlis ubi uere ædificaris ut ciuitas, promittam quod sit mihi participatio in idipsum. Et mecum in ea regnabunt fratres mei & proximi mei. Propter domum etenim dei mei quæsiui tibi bona, bona æterna, ut ciues tui tecum non temporaliter, sed perpetualiter regnẽt. Ipsi gloria qui ista repromisit quiq; regnat cũ patre & spiritu sancto in secula seculorum Amen.

Canticum graduum. CXXII

AD te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis Ecce sicut oculi seruorũ in manibus dominorum suorum. Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominũ deũ nostrum donec misereatur nostri. Miserere nostri domine miserere nostri, quia multũ repleti sumus despectione. Quia multum repleta est anima nostra, opprobrium abundantibus & despectio superbis.

COMMENTARIVM

PAulatim à montibus pertingamus cœlos. Nam si iam leuauimus oculos ad montes, & lætati sumus in omnibus quæ dicta sunt nobis: Leuemus nunc oculos nostros ad cœlos, imò ad eum qui habitat in cœlis. Ideo enim ascensionum cantica decãtamus, ut

paulatim

paulatim à peccatorum foueis ascendamus. Recordemur nos seruos, quia creati ab eo sumus. Seruos, quia creati & redempti probamur. Et sicut oculi seruorũ ad dominum, aut sicut oculi ancillæ ad dominam, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum, donec misereatur nostri. Verum quia in opprobrio iacemus dæmonum superborum, & uolẽtibus nobis euadere crimina, uicia & peccata, nostra opera aduersantur: Ideo rogamus miserere nostri domine, miserere nostri, Quia multum repleta est anima nostra opprobrio abundantium, eorum qui in malicia exabundãt. Et despectiones nobis superborum exagitant, quibus necessitatibus tuam credimus solam misericordiam subuenire, qui regnas in secula seculorum Amen.

Canticum graduum. CXXIII

Nisi quia dominus erat in nobis dicat nũc Israel, nisi quia dominus erat in nobis. Cum exurgerent homines in nos, forte uiuos deglutissent nos. Cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos. Torrentem pertrãsiuit anima nostra, forsitan pertransisset anima nostra aquã intolerabilem. Benedictus dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantium. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Adiutorium nostrum in nomine domini qui fecit cœlum

& terram. COMMENTARIVM

QVicquid martyribus in perſecutionibus fecerũt homines increduli, hoc nobis, ſi tamẽ exhibemus deo ſeruitium, in ſuis tentationibus inuiſibiles faciunt inimici. Cum ergo illorum uiſibiles legeris, pugnas tuas inuiſibiles cogita. Et ita tu animo contradicito ſpiritui, quod iniuſtũ eſt ſuggerenti, ſicut illi homini ſacrificium perſuadenti. Vnde illi uicerunt, inde uince. Illorum uictoria mors fuit, tua uictoria uita ſit. & perſuaſio ibi et uis operata eſt, pone quod & tecum ſic agatur, & perſuaſio tecum & uiolentia præliantur, quanquàm ſola perſuaſio tecũ agat ó magiſter Chriſtianiſsime. Si enim iuſto iudicio mecum loqueris, ſoli perſuaſioni fateberis repugnare, ſed concedo & perſuaſionem tecum & uiolentiam dæmonum cõluctari. Habes unde uincere parata ſunt adminicula, incipe præliari dominus tecũ. Imò dominus in te ſicut in illis fuit, qui poſt uictoriam iſtum pſalmum domino cecinerunt, dicentes: Niſi quod dominus erat in nobis, dicat nũc Iſrael, niſi quia dominus erat in nobis. Dum inſurgerẽt homines in nos, forte uiuos deglutiſſent nos. Dum iraſceretur animus eorum aduerſum nos. Quare non iraſcentur? Cur illi ſuis contradictionibus repugnabant, & non timebant minãtes, cedentes, torquentes, et ipſam uitam multis & exquiſitis

ſupplicijs

supplicijs auferentes. Pone quod & tecum sic agatur, Ferio ungulam cordis, ferio mentis iniurias, non consentio clama. Illi enim offerunt opportunitatem peccandi, suauitatem alloquij, elegantiam mulieris, occasiones lucrorum, pietatem actionis carnalis. Pium est ut iudicem uideas, ut causam defendas, ut libellum porrigas, preces effundas, interim prandeas, hodie lætus dies sit, hac nocte non sunt uigiliæ, & cætera quibus inermis efficitur præliator. Noli credere, *seduceris: experto crede quod loquitur, ora, uigila, clama, tene propositum, martyrum pedissequum profiteris. Clama ad singula, non consentio, et erit dominus tecum, per quem anima tua eripitur de laqueo uenãtium, ut cum sanctis suauiter psallas: Laqueus contritus est, et nos liberati sumus: Adiutorium nostrum in nomine domini, qui fecit cœlum & terram, ipsi gloria qui regnat in secula seculorum Amen.*

Canticum graduum. CXXIIII

Q*Vi confidũt in domino sicut mõs Sion, non cõmouebitur in æternũ qui habitat in Hierusalẽ. Montes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc & usq; in seculum. Quia non relinquet dominus uirgam peccatorum super sortẽ iustorũ, ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Benefac domine bonis et rectis corde.*

Declinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem, pax super Israel.

COMMENTARIVM

QVi confidit in imperatorem, milites in circuitu eius: qui confidit in potestatibus mundi, apparitores in tuitione eius: qui confidit in facultatibus suis, nummi in manu eius. Qui cõfidit autem in domino, mõtes sunt in circuitu eius, qui sic cõfidit sicut mõs Sion, qui secundũ legem dei: De Sion enim procedit lex. Ergo qui catholicam fidem tenens confidit, non commouebitur in æternum, nulla secta, nulla hæresis, nullus disputator eũ à recti tenore detorquet, mõtes sunt in circuitu eius, & dominus in circuitu populi sui, hoc est, testimonia scripturarum sanctarũ in circuitu eius, pro defensione simplicis populi, quẽ Christus suo sanguine cõparauit. Ipse dominus in circuitu populi sui ex hoc tempore, quo pro eis passus est, ut ipse ait: Vsq; ad consummationem seculi, ipse non derelinquet uirgam hæreticorũ, super sortem catholicorum. Egreditur enim uirga legis nostræ de manu legislatoris, & effecta draco deuorauit uirgam eorum, ut non extendant orthodoxi ad hæresem uanam sanctas manus suas, id est, opera sua hæreticis non extendant. Verum quia sunt aliqui quorum cor illi peruertunt, sanctus spiritus pro rectis corde orat. Declinantes autẽ in anathematis obligatio

ligationem adducet in diem iudicij cum operantibus iniquitatem. Sit pax in Israel per dominum nostrum Iesum Christum, qui regnat in unitate deitatis cum patre & spiritu sancto, per uniuersa secula seculorum Amen.

Canticum graduum. CXXV

IN conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut cōsolati. Tūc repletū est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione. Tūc dicēt inter gentes, magnificauit dominus facere cum eis. Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus letantes. Cōuertere domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro. Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent. Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Venientes autem uenient cum exultatione portantes manipulos suos.

COMMENTARIVM

CAntica graduum sunt portæ cœli patētis. Iacob requiescens, uidet in uisione sua dominū super caput, cœlis patentibus accubantem, ciuus superiora in cœlum incumbunt, per quæ respicit dominus, inferiora in terra sunt ubi dormiuit homo. Quid istius scalæ ascensus ad dominum ducit? Benefac domine bonis & rectis corde. Audierūt enim sibi à sacerdotibus clamari, sursum cor, & dixerunt deo:

At te leuaui oculos meos qui habitas in cœlo, aſcen dite, quia benefacit dominus bonis & rectis corde. Declinantes autem & diſcedentes à deo adducit in obligationem, & deputat cum operantibus iniquitatem. Surge Iſrael, qui dormiſti euigila. Vngue lapidem angularẽ oleo lætitiæ, pax tecum. Filij enim tui de captiuitate liberati per Chriſtum, iſtum canticum graduum cecinerunt, dicentes: In cõuertendo dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati. Gradatim à tribulatione primi cantici ad gaudiũ aſcẽdimus, & qui ibi ſeminauimus lachrymas, hic gaudia metemus, et qui ibi captiui gemebamus, dicentes: Heu me quid incolatus meus prolongatus eſt, hic repletur gaudio os noſtrũ, & lingua noſtra exultatione. Ecce enim dicunt inter gentes: Magnificauit dominus facere cum illis, magnificauit dominus facere nobiſcum, facti ſumus lætãtes. Memores eſſe debemus, quia diximus ædificationi noſtræ applicare omnia, quæ myſtico tractu, aut ad dominũ ducunt, aut ad eius martyres trahunt. Notum eſt enim omnibus ſanctis iſta competere. Ad nos uero ab eorum paſsione riuum ducẽtes, captiuitatem noſtram per pœnitẽtiam euaſiſſe gratulemur, credentes quod magnificet dominus facere nobiſcum: & unde nos ei exhibuimus flentes atq; triſtantes, inde nos faciat ipſe letantes atq; gaudentes. Si enim lachrymas

chrymas seminauimus pœnitentiæ, fœcunda sine dubio messis nobis indulgentiæ orictur, ex qua exeuntes de corpore, uenientes ad dominum in exultatione, erimus cum sanctis portantes manipulos nostros. Nam ubi illi gaudebunt coronati, nos exultabimus liberati, per dominum nostrum Iesum Christum, qui regnat in secula seculorum Amen.

Canticum graduum Salomonis. CXXVI

NIsi dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt qui ædificant eam. Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat qui custodit eam. Vanum est uobis ante lucem surgere, surgite postquàm sederitis qui manducatis panem doloris. Cum dederit dilectis suis somnum ecce hæreditas domini, filij merces fructus uentris. Sicut sagittæ in manu potētis, ita filij excussorum. Beatus uir qui impleuit desideriū suum ex ipsis, non cōfundetur cū loquetur inimicis suis in porta.

COMMENTARIVM

MVlti istius psalmi male explanantes principia, ocium prædicant pro labore. Aiunt nanq; casso certamine sāctis hoīes studijs occupari. Sed et uana spe suis aliquid hominē nisibus impetrare, et ex medicamento uulnus faciunt, hoc modo dicētes: Nisi dominus ædificauerit, in uanū ædificas. Nisi dominus custodierit, in uanū uigilas. Poteram

laciniosæ

laciniosa disputatione ædificationis huius, & funda- menta & parietes & tecta & mœnia demonstrare, sed alio proposito res agitur. Egimus enim ab initio, ut breuiter strictimq; loqueremur, tamē parūper cir cumeo, & cito ad te redeā qui psalmū expectas. Ab initio sæculi quicūq; sancti uixerūt, ciuitatē domino cōstruxerunt. Siquidē ciuitatis futuræ mœnia sancti erūt: Aedificauit Abel, Enoch, Noe, Abrahā, Isaac, Iacob, Ioseph, Moyses, Iesus Naue, et omnes sancti æ- dificauerunt domū, & custodierūt ciuitatē. Sed nisi dominus, id est, dei filius ueniēs ædificasset oīa quæ illi ædificauerāt (Probata est uox eius, dicētis: Non ueni destruere, sed adimplere) Si ergo illis fundamē ta mittentibus, & parietes ædificātibus nō uenisset, qui tecta cōstrueret, et omnia intus ornaret, illi inua nū laborauerāt ædificātes domū. Deniq; hodie syna- goga ideo uana est, q̃a ædificia parietū habet, & te- ctum non habet, & in protectione dei cœli nō cōmo- ratur. Habet parietes quos ædificarunt sancti, sed te- ctum nō habet, quod Christus expleuit. Habet limē, sed in limine agni sanguinē non habent. Dū cœperit pluere super peccatores laqueū ignis & sulphuris, isti sine tecto patent huic pluuiæ. Dum cœperit ange lus percutere primitias, isti sine sanguine agni per- cussorem angelum non euadunt. Quid ergo ædifica tis Iudæi? Quid hæretici uigilatis? Sine causa hæc

facitis

ficitis, quia uobiscum nec ædificat, nec uigilat dominus. Vos autem orthodoxi Christum in incorruptione amantes, nolite timere, securi ædificate, quia uobiscum ædificat dominus. Dei enim estis ædificatio, dei cultura estis. uigilate, quia non solum uobiscum uigilat, sed & dormientes excitat, dicens: Vigilate mecum, uigilate & orate, ne intretis in tentationem. Tale est quale si dicat in uanũ uigilaretis, si ego non uigilarem uobiscum. Nunc autẽ satis iniquum est, ut me uigilante uobiscum, uos somno occupemini. Vnde & Apostolus clamat: Aedificate alterutrum. Vana ergo esset ædificatio, si dominus non ædificaret. Vanæ uigiliæ, si dominus nõ custodiret, dominus custodit, & uanæ non sunt. In uanum est uobis ante lucem surgere, id est, lux Christus est, & uos qui ante eum surgitis, uanũ est uobis ante eũ surgere, qui mãducatis panẽ doloris. Nisi enim ille uenerit qui panẽ gaudij tribuat, uos in uanũ surrexistis. Quando aũt ueniet? Cum dederit, inquit, dilectis suis somnũ, hoc est, tunc ueniet, quando isti qui nunc sancti sunt, somnum pacis acceperint. Vt quid ueniet? Vt in resurrectiõe hæreditas domini demõstraretur, in qua omnes filij dei accipiũt hæreditatẽ, si tamen filij uentris eius fuerint, id est, si in fonte catholicæ fidei fuerint baptizati. Vbi est uẽter ecclesiæ, qui illi filios parit, q̃ sicut sagitta de manu potentis excussa, sic uulnerant

inimicum

inimicum, quando implent desiderium suum in bonis, ut non confundantur dum exeunt de corpore. Tunc enim inueniunt inimicos suos in porta, cum egrediuntur corpus in quo diabolum superarunt. Notandum tamen est, quia in titulo sic habet, canticum ascensus domus Salomonis, ut historicum sensum teneas tu hodie, dictum tunc Salomoni: O prudentissime Salomon, fabricas quidem domum deo, sed nisi dominus ædificauerit domum, sicut ipse dixisti, quia ædificat sapientia sibi domum, & ponet columnas septem. Nisi ergo ipse qui sapientia dicitur, ædificauerit domum, tu in uanũ laborasti. Nam in domum quam ædificasti, lapis super lapidẽ non relinquetur. Domus autem quam ædificat dominus, ascendit in cœlos, & in ea gloriabitur rex dominus in secula seculorum Amen.

Canticum graduum. CXXVII

Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in uijs eius. Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit.
Vxor tua sicut uitis abundans in lateribus domus tuæ. Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ. Ecce sic benedicetur homo, qui timet dominum. Benedicat tibi dominus ex Sion, & uideas bona Hierusalem omnibus diebus uitæ tuæ.

Et uideas filios filiorũ tuorum pacem super Israel.

COMMENTARIVM

Nihil ualet si timeas dominum, quia et dæmones eum timent. Sed beatus eris si sic timeas dominum, ut ambules uiam eius. Si enim ambulaueris in uiam eius, id est, in fidem catholicam, ibi labores fructuum tuorum manducabis, carnẽ filij hominis, ut habens uitam manentem in te, beatus sis, & bene tibi erit. Tunc uxor tua, id est, caro tua, sicut uitis abundat in lateribus domus tuæ. tũc, inquam, quomodo uitis profert botryones, ita ex actibus corporis tui proficiunt filij tui: & te sicut uite proficiente in sanguine Christi, illi sicut nouellæ oliuarum proficiunt in circuitu mensæ tuæ, ubicunque conuiuium illis uerbi dei exhibueris. Sic enim benedicetur omnis homo qui timet dominum, id est, qui sic egerit, sic benedicetur, ut dicatur ei ab spiritu sancto: Benedicat te dominus ex Sion, id est, ex ecclesia sua, & uideas bona Hierusalem omnibus diebus uitæ tuæ. Et sicut tu deo filios genuisti, ita filij tui generent, ut uideas in conspectu domini filios filiorum tuorum, cum acceperit pacem Israel, cum abcesserit tempus hoc belli & uenerit tempus pacis, gloria æterno, qui regnat in secula seculorum Amen.

Canticum

Canticum graduum. CXXVIII

SAepe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Israel. Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim nõ potuerũt mihi. Supra dorsum meum fabricauerũt peccatores, prolongauerunt iniquitatem suam. Dominus iustus concidet ceruices peccatorum, cõfundantur et conuertãtur retrorsum omnes qui oderunt Sion. Fiant sicut fœnum tectorũ, quod priusquã euellatur exaruit. De quo non impleuit manum suam qui metet, & sinum suum qui manipulos colligit. Et non dixerunt qui præteribant, benedictio domini super uos, benediximus uobis in nomine domini.

COMMENTARIVM

NOn patitur pugnam, nisi in iuuentute positus. Tu ergo qui secundum explanationem nominis Israel, uidere incipis deum per mundiciã cordis, pugnas necesse est ut dæmonum patiaris. Sed securus esto, quia sic pro te dominus pugnat, ut concidat ceruices eorum, si tamen tu non cessaueris præliari, ut possis dicere: Non potuerunt mihi, licet super dorsum meum fabricauerunt peccatores, id est, licet põdera grauia tribulationũ super me ponẽtes, incuruauerint me, & prolõgauerint iniqtates suas, id est, moras fecerint in afflictionibus suis, quibus me tribulauerunt. Dominus autem iusto iudicio suo concidet

cidet ceruices eorum. Habeant partem cum eis Pharisæi & hæretici omnes, qui odiunt Sion, id est, qui odiunt ecclesiam Christi. Fiant sicut fœnum tectorum, uel ædificiorum, quod priusquàm euellatur arescit. Hoc loco tectum uel ædificiū nominat, quia maximæ partes hæreticorum ad personas altas uadunt, ubi quasi falces fœna secantium sacerdotum euadant, sed sic ibi antequam euellantur arescent. Non enim implet manum suam ex eis qui metet uerba eorum: nec sinus suos implent hij, qui manipulos eorum colligunt. Ex omnibus enim qui prætererūt ab Apostolis sancti usq; hodie, siue qui sunt, seu qui præterierunt, nullus eos benedixit in nomine domini. Et quià beato Apostolo Petro, aut ab Apostolis, uel à posteris eorum benedictionem non accepit, & sic plebeculas docuit quas decepit, quia benedictionem usurpauit, maledictionem incurrit, per quam priusquam euellatur, id est, priusquam moriatur arescit, id est, dum uiuere uidetur in corpore iā in spiritu aruit: à quibus nos separati, fidē catholicam integerrime continentes, uitam inuenimus æternam, per Iesum Christum dominum nostrum, qui regnat in secula seculorum Amen.

Canticum graduum. CXXIX.

De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi uocē meam. Fiant aures tuæ intendentes in

uocem deprecationis meæ. Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit. Quia apud te propitiatio est, et propter legem tuam sustinui te domine. Sustinuit anima mea in uerbo eius, sperauit anima mea in domino. A custodia matutina usque ad noctem, speret Israel in domino. Quia apud dominum misericordia, & copiosa apud eũ redemptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

COMMENTARIVM

POenitens meus in bono iam positus præteritos clamores recolit. Audit enim sibi uirum sapientem dicẽtem: Fili peccasti, ne adijcias iterum, sed & pro pristinis deprecare. Ille seruus utilis est, qui culpas suas semper recolit. Non enim bonam patientiam & misericordiam domini sui aliter memorabitur, nisi suam impatientiam & iniquitatem fuerit recordatus, illud feci, illud gessi, contra iussionem domini mei. domine si uelles considerare contemptum nostrum, olim delesses mundum, sed satis apud te propitiatio est: propter legem tuam sustinui te domine. Nam recesseram à te, non te expectaram, sed lex tua mihi dixit de te, quia nullũ perire uis, sed oẽs homines saluos uis facere. Propterea sustinuit anima mea uerbum tuum, id est, uenientem filium tuum, qui promittitur ad hoc uenire, ut tollat peccata mundi. Hic ueniet à custodia matutina. Custodia

stodia una, quarta pars noctis est. Ergo prima custodia à uespere incipit, Secunda ad medium noctis attingit, Tertia pullorum cantus transit, Quarta uigilia matutina, quæ in ortũ luminis adimpletur, in qua custodia matutina natũ dominũ nostrũ ãgeli pastoribus nũciarũt. sed nos dicamus uigiliã matutinam luce nascente memoratã, in qua luce usq; ad noctẽ, id est, usq; cũ finẽ accipiat seculi, usq; tũc speret Israel in domino, uel quã diu ipse homo est in corpore speret, quia est apud deũ misericordia. Agat pœnitentiã, cesset à peccato usq; ad uesperum sui ab hora matutina, ex quo ei illuminatio orta est saluatoris. Nullo modo periet si cessauerit à peccato & pœnituerit, quia grandis apud deum misericordia, & ipse redimet Israel. Alium enim non redimet, nisi Israelẽ, id est, nisi baptisatum nõ redimet. Nã si fortè pœniteatur in malis factis quispiã et in bonis operibus se mirificũ præbeat, hic si Israel nõ fuerit, si nõ baptisatus fuerit, nõ redimitur ab iniqtatibus suis. Sunt enim quidam qui putant se sine Christo Christianos, cum homo quod bonũ fecerit ad honorem suum fecisse doceatur, quod autem bene crediderit, ad honorẽ pertinet dei. Magnus ille seruus est, qui de honore suo fortiter gesit, & domini sui honorem neglexit, huic præponetur peccator ultissimus Christianus, qui se credit p fidem ad misericordiam

peruenire eius, qui regnat in secula seculorũ Amẽ.

Canticum graduum. CXXX.

DOmine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Neq; ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Sicut ablactatus est super matrem suam, ita retributio in animam meam. Speret Israel in domino, ex hoc nunc & usq; in seculum.

COMMENTARIVM

VSitata uulgo sententia est quæ dicit, iuxta mores domini familiam constitutam. Hæc sententia sicut inter dominos & seruos, sic inter Christum & Christianos, si haberet effectum, iure nos Christi famulos diceremus. Ille cum dominus cœli & terræ esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualẽ deo, sed semetipsum exinaniuit, & formã serui suscipiens dixit: Domine non est exaltatũ cor meum. Age seruus iuxta mores domini tui, cum sis natura humilis, quid exaltaris? Iudex ille refertur humilis, nos superbi, ille ingloriosus, nos è contrario gloriosi. ille in magnis non ambulat, nos in magnis personis ambimus, & in eo quod nos adorant aut diligunt nobiles gloriamur, si tamen diligunt, & non ridiculo abutuntur, quasi ignoremus illud: Os quod nos occultatum est uenientes, in quantum

nos

nos laceret abſcedentes. Nos autem exhonoramus pauperem, cuius in ſe perſonam Chriſtus excepit, et non ambulamus in paruis, ſed in magnis et mirabilibus ſuper nos, et cãtamus humiliter ſentire nos, & nõ exaltare animam noſtram, immemores Apoſtoli hortantis atq; dicentis: Tanquàm paruuli lac concupiſcite, ut in eo creſcatis. quod ſi faceremus, eramus profecto quaſi ablactati ſuper matre ſua. Agnoſcebat in nobis ſua nutrimẽta mater eccleſia, & quaſi ablactato eccleſiæ ſuæ, ita retribuebat nobis ſuæ Chriſtus charitatis effectum, in quo ſperat Iſrael, id eſt, mũdus corde, quia ipſe eſt Iſrael, quod interpretatur uidens deũ. Spes enim eius alia non eſt, niſi ut ad aſpectum diuinum attingat. Tũc enim ſatiabitur, cum ei apparuerit gloria eius, qui regnat in ſecula ſeculorum Amen.

Dictum eſt uulgatum de eo qui ſub dole laudat corã, & ridet abſentem.

M Canticum graduum. CXXXI

Emento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Sicut iurauit domino, uotũ uouit deo Iacob. Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei. Si dedero ſomnũ oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis donec inueniam locũ domino, tabernaculũ deo Iacob. Ecce audiuimus eam in Effrata, inuenimus eã in cãpis ſiluæ. Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco ubi

steterunt pedes eius. Surge domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ. Sacerdotes tui induantur iustitiam, & sancti tui exultēt. Propter Dauid *seruum tuum non auertas faciem* Christi tui, Iurauit *dominus* Dauid *ueritatem & non frustrabitur eum, de fructu uentris tui ponam super sedem tuam. Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo eos. Et filij eorum usq; in seculum sedebūt super sedē tuam.*

Quoniam elegit dominus Sion, *elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. Viduam eius benedicens benedicam, pauperes eius saturabo panibus. Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt. Illuc producam cornu* Dauid, *paraui lucernam* Christo *meo. Inimicos eius induam confusione, super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.*

COMMENTARIVM

MEmento domine Dauid, *non ut ab obliuione ad memoriam redeat,* Deus *ab homine commonetur, sed docetur homo qualiter diuinitas uotis delectetur hūanis. Vt deposita feritate, quæ iracundias generat, discordias nutrit, superbiam gignit, sub onus domini mansuescat. Leue onus est, porta māsuete: iugum suaue, trahe Christiane hoc.*

In te

In te recordabitur dominus, quod ad portāda praecepta eius, mansuetū pecus tuū, id est, corpus tuum, & nō recalcitrantem exhibes Christo. Memor erit tui dominus, si māsuetudines tuae eius memoriā interpellatiōe sancta pulsauerint, si profecisti de mansuetudine, profice de deuotione: Iurauit, inquit, domino, et uotū uouit deo Iacob. Audi sollicitudinem uouētis, et ita demū te participē psallētis ostēde. Postea enim quā uotum uouit deo, non intrauit tabernaculū domus suae, nō ascēdit lectū stratus sui, nō dedit somnū oculis, nō dormitationē palpebris suis, donec inueniret locū domino, tabernaculū deo Iacob. Sollicitudo integra & prefecta tā diu est deo à promittēte seruāda, quam diu inueniat locum domino. Dominus aeternus est, & locus eius tēporalis nō potest esse. Quid quaerimus temporalia loca, qui aeternum habitatorem inquirimus. Si uero aeternum est, quod sollicite & uigilāter inquirimus perpetuū cōprobatur, non cessemus strenuissime quaerere, quousque quod quaerimus inuenire mereamur. Quid tamē quaerit Psalmista sanctissimus uideamus: Locum, inquit, ubi habitet deus Iacob. Et adiecit: Hanc habitationē, ait, audiuimus in Ephrata. Ephrateus Helcana qui caput regalium uoluminū tenet, pater est Samuelis, in quo audiuimus uocē domini, dicētis Suscitabo mihi sacerdotē fidelē, qui iuxta cor meum oīa faciat

ciat, & ipsi ædificabo domum & ambulabit coram Christo in æternum. Hanc ergo uocem quam tunc in Ephrateo audiuimus, nũc inuenimus in cãpis siluæ, ubi pastores ouium angeli allocuti sunt, dicẽtes: Nunciamus uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est uobis hodie dominus, qui est saluator omnium, & hoc uobis signum erit, Inuenietis puerum inuolutum pannis, & positum in præsepio. Hanc ergo habitationem ubi in æternum habitat deus, indicantibus angelis pastores adepti sunt: & non pastores talium qualium pecudum, sed ouium tantum, nec dormientium, sed uigilãtium: & qui non dormientes, sed uigilantes inuẽti sunt: neq; negligentes, sed solliciti: neq; remissi, sed timentes. Deniq; inde ãgelus cœpit alloqui, ubi timoris agnoscebat terrorem: Nolite, inquit, timere, quasi qui dicat, quia uigilatis & estis solliciti circa gregẽ mansuetudinis, & pascitis in campis pectoris uestri, Ibi sunt enim cãpi siluæ. Quia ergo custoditis gregem uigilanter, pernoctanter, ne ouem mansuetam, siue patiẽtiam, siue charitatem, siue hospitalitatem, siue castitatem, & cæteras socias earũ, quas pascitis uerbo dei, quia timetis dominũ gregis, et solliciti estis, ne quid uobis feritas luporum inuadat, iam nolite timere, quia talis pastor natus est, qui animã suam ponat pro ouibus suis. Nũc interrogamus uos ô pastores

ſtores, dicite nobis, ſi inueniſtis puerum ſicut uobis angeli indicarunt. Ad hæc illi reſpondentes dixerunt: Introiuimus in tabernaculũ eius, adorauimus in locũ ubi ſteterũt pedes eius. Certe iacentẽ in præſepio uiſuri perrexiſtis, quomodo ſtantẽ uos uidiſſe teſtamini: Nos, inquiũt, credẽtes, ſtãtẽ uidimus non iacentẽ, incredulis & dubijs iacens & pannis inuolutus oſtenditur, credẽtibus rex diadematus demõſtratur. Deniq; tantã coruſcationẽ regiæ eius dignitatis aſpeximus, ut non auderemus ipſum adorare, ſed ueſtigia illa adorauimus, in quibus ſteterunt pedes eius. Quid ergo terram adoraſtis? Terram, inquiunt, ſanctam corporis Ieſu Chriſti, in qua terra nobis ſunt oſtẽſa ueſtigia dei, dũ uirgineo fœtu æditum uideremus infantẽ, cui angeli choros ducebãt, cœlo terræq; per eũ pacẽ fore cantantes. Huic dicimus quotidie: Exurge domine in requiem tuam. Requies dei in Ieſu euidẽs & ſpecialis eſt, in quo eſt arca, id eſt, arcanũ ſanctificationis eius, per quẽ Apoſtoli ſunt induti iuſtitia, & ſancti oẽs exultant propter Dauid ſeruũ dei, quia de fructu uẽtris eius poſuit deus ſuper ſedẽ ſuã, per quẽ cuſtodiunt filij eius teſtamẽtum dei, id eſt, Apoſtoli ex fœmore Iudæ ſecundum carnẽ uenientes, qui non ſolũ cuſtodierũt teſtamẽtum domini noſtri Ieſu Chriſti, ſed & teſtimonia eius quæ docuit eos. Nunc filij eorum uſque

hodie sedent super sedem eorum, habentes & ipsi soluendi, ligandi potestatem. Hoc autem eis concessum est, quia recusauit dominus synagogam falsitatis, & legit Sion sanctam, scilicet fidei rectæ ecclesiam, quā prælegit præscius in habitationem sibi, in qua est requies dei in seculum seculi, in qua habitat, quoniā prælegit eam, in qua uiduæ benedicentur in castitate, in qua pauperes satiantur panibus pietatis: in qua sacerdotes induūtur iustitia, in qua sancti exultatione exultant, in qua productum est cornu. Ideo fit regnum Dauid. Ipsa est lucerna quæ super cādelabro posita, lucet omnibus qui in domo sunt, id est, qui in fide sunt Iesu Christi, ut è contrario omnis assertio præter hanc, lucet quidem in uerbis, & habet materias adclamationis & admirationis humanæ, sed sub modio posita non lucet, qui in domo sunt, sed quos inuenerit subtus modium. Subtus modium enim degunt, qui mensuram rectæ fidei utūtur inuersā, qui sunt inimici lucernæ, quàm spiritus sanctus per Apostolos parauit Christo suo domino nostro. Inimicos ergo eius induit confusione anathematis, & super Christum floriet sanctificatio eius, per omnia secula seculorum Amen.

Canticum graduum. CXXXII

ECce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in unum. Sicut unguentum in

capite

capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. Quod descendit in oram uestimenti eius, sicut ros Hermon qui descendit in montem Sion. Quoniam illic mandauit dominus benedictionem, & uitam usq; in seculum.

COMMENTARIVM

IN primo cantico graduum positi in captiuitate clamamus tribulantes ad deum, et exaudit nos. In secundo gradu ad montes oculos leuauimus, unde uenit auxilium domini, quo custodimur ab omni malo. Tertio gradu ascẽdentes uenimus ad domum domini. Quartum gradum aggressi, oculos quos ad montes leuaueramus, tunc leuauimus ad cœlos. In quinto inuenimus persecutiones hominum, et defensionem dei. In sexto hæreticos declinãtes in obligatione præcipit dominus tradi. In septimo gradu, facti sumus lætantes qui fueramus ante plorantes. In octauo gradu ædificantem domum sanctam non habentem maculam neque rugam inuenimus Christum. In nono gradu uidimus timentes dominum, & ambulantes in uijs eius. In decimo gradu passi sumus pugnas, & in adiutorio dei uictoriam cepimus. In undecimo gradu tantam misericordiam dei inuenimus, ut per ipsam redimeremur ab omnibus iniquitatibus nostris. In duodecimo gradu

inuenimus

inuenimus cōtēptum mundi, in quo non exaltatur cor nostrum. In tertiodecimo gradu illum quem in Effrata audieramus, inuenimus in cāpis siluæ. Ibi inuenimus filium dei cum sanctis suis exultatione exultātem. Ibi paratā lucernā plenam oleo lætitiæ, uincentē obscuritatē mundi, ut qui erāt tenebris ut gentibus disiuncti, & per ædificationē superbæ turris à se inuicem separati: nunc omnes conueniant in unum, ut illud malū consilium, dei consilio probaretur esse correctum. Vidēs sanctus spiritus exclamauit: Ecce quā bonum, et quā iocundum habitare fratres in unum. Habent enim unguentum chrismatis, quod descendit de capite in barbā, hoc est, de Christo in uirtutibus. Sicut enim capilli capitis, et barbæ unguento infundūtur: sic uirtutes omnes, quæ contra uitia luctātur quotidie, et uincere ualeant Christi infundūtur auxilio. Nota tamē chrismatis sacramenta in unguento capitis, et ros Hermō descēdentem in mōtem Sion, ad fontis undam aquæ perēnis extēde. Ibi enim mandauit dominus benedictionem, & æternam uitam usq; in secula seculorum Amen.

Canticum graduum. CXXXIII.

ECce nunc benedicite domino omnes serui domini. Qui statis in domo domini, in atrijs domus dei nostri. In noctibus extollite manus uestras in sancta, & benedicite domino. Benedicat dominus te

te ex Sion, qui fecit cœlum & terram.

COMMENTARIVM

PEruenit gradus ad charitatē, & ubi superius iret non inuenit. Nā quicquid egit quartusdecimus gradus, in quintodecimo proficit ascēdentibus. Ad charitatē enim à discordia fraternitas diuisa reuertitur, & fiunt omnes boni qui fuerant oēs mali. Modo dicite mihi, quid conuenistis omnes in unū uos, qui fratres nominamini, aut unde estis oēs fratres ostēdite. De uno, inquit, patre Christo, et de una matre ecclesia. Ideo ergo cōuenimus in unum, quia nos seruos agnouimus domini. Datur nobis responsum, & dicitur: Nunc ergo quia in unum conuenistis omnes, benedicite dominum, omnes, inquit, serui domini. Et quia potest dici, oēs homines serui domini sunt, respōdit: Ego uobis seruis dico, qui statis in domo domini, qui meruistis ingredi domū, in qua requiescit deus cū amicis suis, & epulatur cum Apostolis suis. Soli ergo hij benedicent dominum, qui intus in domo sunt? Non inquit, soli ipsi, sed & hij, qui adhuc in atrijs domus consistunt. Et uos ò catechumeni, & uos, inquit, qui in atrijs domus dei nostri statis, & intus ingredi non audetis, & uos simul extollite manus uestras intus in sancta sanctorum, & simul benedicite dominum, in uexillo crucis leuantes sanctas manus, sine ira & disceptatione

ne in nocte huius seculi, tanquã luminaria lucentes, ut per uos benedicatur dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram, qui regnat in secula seculorum Amen. Alleluia. CXXXIIII

LAudate nomen domini, laudate serui domi/num. Qui statis in domo domini, in atrijs domus dei nostri. Laudate dominum quia bonus dominus, psallite nomini eius quoniã suaue. Quo/niam Iacob elegit sibi dominus, Israel in possessio/nem sibi. Quia ego cognoui quod magnus est do/minus, & deus noster præ omnibus dijs. Omnia quæcunq; uoluit dominus fecit in cœlo & in terra, in mari et in omnibus abyssis. Educẽs nubes ab ex tremo terræ, fulgura in pluuiã fecit Qui produ/xit uẽtos de thesauris suis, qui percussit primogeni ta Aegypti, ab homine usq; ad pecus. Emisit signa & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonem & in omnes seruos eius. Qui percussit gẽtes mul/tas, & occidit reges fortes. Seon regẽ Amorreo/rum, & Og regem Basan, & omnia regna Chana an. Et dedit terram eorum hæreditatem, hæredi/tatẽ Israel populo suo. Domine nomẽ tuũ in æter nũ, domine memoriale tuũ in generationẽ & gene/rationẽ. Quia iudicabit dominus populũ suũ, & in seruis suis deprecabitur. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

Os

Os habent & non loquentur, oculos habent et non uidebunt. Aures habent & non audiēt, neq; enim est spiritus in ore ipsorum. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Domus Israel benedicite domino, domus Aaron benedicite domino. Domus Leui benedicite domino, qui timetis dominum, benedicite domino. Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem.

COMMENTARIVM

SCala ista cuius caput pertigit in cœlū quindecim gradus habet in quinq; libris Moysi, & in decem præceptis legis: ibi lapis ad caput Iacob unctus est, hic ipsum caput unctum ad ros Hermon destinatum est, nō ad omne ros Hermon. Ros enim montis per circuitum habet descensus, nos ad illud ros attingimus, quod descendit in montem Sion, solum huius roris fontē post unguētum Chrismatis requirētes, qui in montē Sion, id est, in altitudinē situs ecclesiæ ꝑfluit uenis, et ita trinitatem in una deitate coniungit, ut & tres uerè dicam esse personas, & unā uerè dicā esse substātiam. Sic enim laudatur à seruis dominus. Sic nomē eius uerè laudabile prædicatur, cū in trinitate unitas, et in unitate trinitas ore dicitur, & pectore continetur: tunc asserimus, quoniā bonus & benignus est dominus. nam si sibi maiorē partem deitatis dicatur pater assumere, aut

gradum sibi supra filium hominis uindicare, non ut bonus laudatur, sed ut æmulus blasphematur. Nihil ergo in deo maius est, quia nunquam senescit pater. Nihil minus in filio, quia nunquam crescit. Vbi enim maius aliquid & minus est, & maiori defectum minatur grandeuitas, & pollicetur ætas minori profectum. Hos gradus diuinitas caret, quia non est deus temporum posterior. Si enim tempora aliqua ante deum fuerunt, faciunt eum maiorē qui pater est, & minorē eū qui filius. Si uero ante oĩa genitus, tēpus illi nequaquā potuit necessitatē imponere, quia ut esset tempus ab eo sumpsit exordium. Sic ergo laus domini celebratur, in qua laude canendum est. Quoniam Iacob elegit sibi dominus: Hunc, inquit, elegit, qui supplantat uoluptuosum consilium, & hunc habet in possessionem, qui mundo corde studet deum uidere. Sicut enim Iacob supplantator dicitur, sic Israel uidens deū. Tūc cognoscit quod magnus est dominus, cum habuerit mundissimum pectus. Quod si mundū non fuerit, magnum illi uidetur hoc seculum, & aut personas mirabitur, aut pulchritudines illicitas stupebit. Cum uero mundus fuerit animus, nihil iudicat admirandum, nisi solum deum, & hunc præ omnibus dijs admirabitur deum. Quomodo præ omnibus dijs? Cautus cantator ausculta. Dij gentium dæmonia, hi mirari nos uolunt pulchritudines perituras, uerbi

uerbi causa in mœnijs, in psonis, in glorijs mūdi, in cōcupiscētijs fugitiuis. Cū ergo præ omnibus hunc deū nostrum æterna nobis ostēdentē amplectimur, tunc eum præ omnibus dijs honoramus, illorum scilicet consilia respuentes, & dei consilia amplectentes. Ipse enim omnia quæcunq; uoluit fecit in cœlo & in terra, in mari & in abysis. Ipse nobis produxit nubes ab extremis terræ, id est, finem facientes terrenis occupationibus, hos ueluti nubes exhibet mundo, propter quod et fulgura in pluuiam fecit, id est, ut in igne fulgureo interficiat inimicum, & unda pluuiæ abluat peccatorem. Et quis hoc facit? Ille sine dubio, qui producit uentos de thesauris suis, id est, Apostolos de sēsibus suis. Sicut enim uenti nauibus, ita Apostoli animabus. Ventis flātibus, naues ad desiderata pertingunt: & Apostolis prædicātibus, animæ ad Christum qui est uere portus, perueniunt. Qui percussit primogenita in cruce positus, & ita percussit, ut non homini, nō pecudi crederet esse parcendum. Quicquid enim Aegyptium est, simul cum principe Aegypti fluctibus mergitur, pereat cum Pharaone, & cum omnibus seruis eius. Cum ergo uentum esset ad aquam, quæ nobis salutis uiam aperuit, & omnes qui nos persequebātur operuit, tunc confesi sumus nomen domini æternum, & suscipimus memoriale eius, ut sit in

nobis in seculum seculi, credentes uenturum iudicium, in quo cum iudicauerit uiuos & mortuos, in solis suis consolabitur seruis. Melior enim ibi inuenietur fornicator Christianus, quam castissimus idololatra. Simulachra enim in quibus spē habuit, habentia membra omnia sine sensu, & capsum sine spiritu. Similes illis erunt confidentes in eis, id est, simili incendio conflabuntur, non ut in aliquibus formis deducantur, sed ut æterno consumantur incendio. Sola domus Israel in his qui mundo corde uidēt deum, id est, in Apostolis fundata ipsa liberabitur, in qua domo benedicit Aarō in sacerdotibus, & Leui in ministris cum his qui timent dominum, id est, cum omni populo Christiano, qui in canticis Dauidicis psallit alleluia, benedicens dominum ex Sion, qui habitat in Hierusalem. Illam uenturam de cœlis, prophetis & Apostolis concionantibus credimus, in qua regnat pater cum filio & spiritu sancto per uniuersa secula seculorum Amen.

Alleluia alleluia. CXXXV.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius. Confitemini deo deorum, quoniam. Confitemini domino dominorum, quoniam. Qui facit mirabilia magna solus, quoniam. Qui fecit cœlos in intellectu, quoniam. Qui firmauit terram super aquas, quoniam

niam. Qui fecit luminaria magna, quoniam. Solem in potestate diei, quoniam. Lunam & stellas in potestatem noctis, quoniam. Qui percussit Aegyptũ cũ primogenitis eorũ, quoniam. Qui eduxit Israel de medio eorum, quoniam. In manu potenti & brachio excelso, quoniam. Qui diuisit mare rubrum in diuisiones, quoniam. Et eduxit Israel per medium eius, quoniam. Et excussit Pharaonem & uirtutem eius in mari rubro, quoniam.

Qui traduxit populum suum per desertum, quoniam. Qui percussit reges magnos, quoniam. Et occidit reges fortes, quoniam. Seon regem Ammorræorum, quoniam. Et Og regem Basan, quoniam. Et dedit terram eorum hæreditatem, quoniam. Hæreditatẽ Israel seruo suo, quoniam.

Quia in humilitate nostra memor fuit nostri, quoniam. Et redemit nos ab inimicis nostris, quoniam. Qui dat escam omni carni, quoniam. Confitemini deo cœli, quoniam. Confitemini domino dominorum, quoniam in æternũ misericordia eius.

COMMENTARIVM

VEnimus ad alleluia quod duplex scribitur, in quo illud considero, quod nec caro sine anima, nec anima sine carne poterit domino confiteri. Duo ergo in unum duo alleluia decantent, ut dum sunt in uno uitæ huius transitu, confitendi

ordinem teneāt, dicat caro alleluia suum, dicat animasuū. Duplex homo est, duplex alleluia est. Vterque confitemini domino, primo quoniam bonus, et postea bona fuerit confessio fidei nostræ. Tunc dicamus, in seculum misericordia eius. Non potest perire confessio eius, qui in isto seculo sua delicta accusat. Inueniet sine dubio pietatem dei, qui suam ei confessionem obtulerit: si quotidie accipiat confessionem nostram, quotidie suam nobis bonitatem impartit. Et si nos in confitendo non deficiamus, quo modo ille in miserendo cessabit? Peccauimus, negare non possumus, habemus multa peccata. Aliter ea non carebimus, nisi quotidie ut nobis dimittantur dominum exoremus. Siquidem eius doctrina sit. Dimitte nobis debita nostra. confiteamur nos debitores debitori, nam & nos debitores sumus deo, & deus est nobis debitor. Rogemus ne exigamur qđ debemus, Rogemus ne reddat quod debet. Væ ergo nobis, si quod debemus exegerit. Nihil dicis, quasi non deus omnipotens & regna cœlorum debeat quæ promisit. Væ nobis, si quod debet reddiderit. Verum quia pius est, & deus deorum est, & dominus dominorum, quasi qui nihil indiget, rogandus est ut dimittat. Sanè tu qui misericordiam flagitas, scias quia non eam inuenies, nisi rectæ fidei fueris confessione decoratus. Confitere ergo hunc esse

deum

deum tuum, qui fecit cœlos, in intellectu nostro ut ipsorum nobis solus pulchrescat aspectus: qui fundauit terram super aquas, ut corpus nostrum unda sacri baptismatis abluatur: qui fecit luminaria duo magna solus, unum in die noui testamenti, quod sicut sol radiat in lumine agentibus, aliud in nocte Iudaica conuersantibus. In nouo enim aperte quod legitur, sicut in die in ipsa litera perlustratur à Christo, qui est sol uerus iusticiæ. In ueteri autem sub literæ tegmine, quasi in nocte positũ, à luna, id est, ab ecclesia manifestatur. Ipsa est enim luna que crescit in sanctis, decrescit in peccatoribus, lucet in tenebris ignorantiæ positis, habet & stellas in gradibus suis. Aliter eni lucet in episcopo aliter in presbytero, aliter in diacono, & in cæteris clericis, in quibus prædicatur dominus, qui percussit Aegyptum cum primitiuis eorum, terram scilicet superstitionibus plenam cum dæmonijs, qui in ea degũt: qui ideo primogeniti dicuntur, quia nullus uetustior aut prior in peccato dæmonijs. Quibus percussis, educitur Israel de medio eorum. Quicũq; enim uiderit deum in Christo mundum conciliãtem sibi, Israel factus, ut pote deum uidẽs, educitur de terra Aegypti quam percussit dominus. et quomodo eijcitur? In manu, inquit, forti et brachio excelso. Vtique in altitudine crucis eleuato brachio, quo ex-

eusit Pharaonem et exercitum eius, id est, in abyssso, ubi æterno tenebræ cõmorantur in sinu. Et trãsducit populum suum in desertum, uidelicet ad consilium ab omnibus curis secularibus alienum: ibi & educit aquam de petra rupis, & percutit aduersus cum armatas gentes multas, id est, cogitationes iniquas, & reges fortes, id est, principes aeris huius mũdi. Et Seon regem Amorreorum. Amorreos Hebraico sermone extraneos interpretantur. Regem ergo Amorreorum, id est, extraneorum interficit dominus. Et regem Basan. Basan profundum Hebræi dicunt. Et regem ergo profundi, qui nos de superioribus ad inferiora uult ducere, & hunc interficit Christus & omnia regna eius, qui est irrisor, interficit. Cham enim irrisor exponitur. Ergo cum hos omnes interfecerit nobis dominus, tũc dat terram eorum, id est, corpora nostra, in quibus illi regnabant, dat eam nobis in hæreditatem, si tamen facti Israel deum uidere per fidem, & non per speciem cupiamus. Videat post hæc humilitatem nostram, & liberat nos de manu omnium inimicorum nostrorum. Sic enim & in alio psalmo ait, qui liberatum se esse cantauit: Humiliatus sum, inquit, & liberauit me. Videamus isti duo uersiculi qui super sunt, quo intendant. Qui dat escam omni carni. Et confitemini deo cœli, quasi qui dicat, cœli testes

estis

estis quia omnis caro alituum, hominum, pecudum atq; repentium à deo pascitur: hoc cõfitemini uos, ò cœli, dominũ dare escam omni carni: aut uos homines, deum cœli credite creasse uniuersa & pascere omnia, quod anathemabilis Manichæus denegans, carnem omnem diabolo dicit auctore constare, et eius ministerio ad pinguedinem saginari. Nos autem confiteamur hunc deum esse cœli, qui dat escam omni carni, & sicut iste psalmus fecit, ita faciamus, ut per singula uerba confessionis nostræ cantemus. Quoniam in seculum misericordia eius, id est, dei nostri patris & filij, qui regnat in unitate deitatis, ante omnia, & nunc & semper, & per omnia secula seculorum Amen.

Alleluia psalmus Dauid. CXXXVI

Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. In salicibus in medio eius, suspendimus organa nostra. Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, uerba cantionum. Et qui abduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion. Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Si oblitus fuero tui Hierusalẽ, obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui. Si non proposuero Hierusalem, in principio læticiæ meæ.

Memor esto domine filiorũ Edõ, in die Hierusalem. Qui dicũt exinanite exinanite, usque ad fundamentum in ea. Filia Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram.

COMMENTARIUM

Babylon confusio interpretatur, & prima confusio non fuit, nisi in parentibus nostris secundum carnẽ, id est, in Adam & in muliere eius. In ipsis nos sedimus & fleuimus, quousque ueniret qui nos de captiuitate diaboli & ministrorum eius auferret. Hæc quidem cum dicimus non facimus præiudicium prophetæ prædicenti Assyriorum rabiem & barbaricam feritatem, qua captiui ducendi erant. Factum est & ducti in Babyloniam, & omnia quæ Hieremias uir sanctus scripsit. Nobis tamen quando captiuitas euenit peccatorum, cessamus ab omni usu illo psallendi. Confusi enim sumus, & Babylonia obsidet nos, & non est nobis fiducia aperiẽdi os in laudibus dei. Ibi suspendimus organa nostra super flumina Babylonis, super affluentias facinorum. Ibi sunt salices in medio fluminum, uirgulta que ad ligandum faciunt, unde ligantur uites fructiferæ. O domine, disrumpe uincula nostra, ut possimus hostiã tibi laudis offerre, quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt

runt nos uerba cantionum, Et qui abduxerũt nos, hymnum. Aperiamus oculos mentis, et uidemus nobis dæmonia insultantes post peccatum, & quasi in his uerbis insultationum suarum uoces adhibere: Cantate sicut solebatis, psallite sicut solitum uobis erat. His nos miseri uel si nobis dolet flẽtes oculos ostendamus, si uoces proferre non possumus. Videant nos plorantes, si non possunt nos audire cãtantes: Illic, inquit, sedimus & fleuimus. Ploremus quantum possumus, ut fluminibus lachrymarum nostrarum flumina Babylonia superemus. Suspensa sunt enim organa nostra, defecit uox gaudij, & nõ possumus cantare canticum domino in terra aliena positi. Aliena enim à deo facta sunt corpora nostra, per eos qui captiuos duxerunt nos. Veniat nobis in mentem mater nostra Hierusalẽ, dulcis in castitate, pura in simplicitate, lenis in correptione, mũda in conuersatione. Videamus animo quid perdidimus quid inuenimus, & inter lachrymas exclamemus, dicentes. Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea gutturi meo, si non meminero tui. Non habebit principium læticia mea, nisi ad te rediero. Et his dictis, mugitum imi cordis, gemitumq; reddentes, clamemus ad deum dicentes: Memento domine filiorum Edom, id est, filiorum Esau. Inimici tui sunt qui insurrexerũt

ſuper nos. Hæc res nobis conſolationẽ præbet, quia qui nos captiuos duxerunt, tu eos nunquàm dilexiſti. Iacob dilexiſti ſemper & Eſau odio habuiſti: id eſt, ſeruos tuos diligis in ſpecie Iacob quem dilexiſti, & filios Edom exhorres in ſpecie Eſau quem horruiſti. Ecce hij quos odiſti & odis, ſuper eos quos dilexiſti & diligis regnant. Exurge domine, memor eſto impietatis eorum, quibus dicunt ſibi inuicem de Hieruſalem tua, quæ in nobis ſuam charitatem infuderat, hij inuicem ſecum agunt, dicẽtes: Exinanite, exinanite uſq; ad fundamentum, id eſt, uſq; ad fidem eorum pertingite, ne iterum ædificẽt turres fortitudinis à facie inimici. Veni beate, ueni domine Ieſu Chriſte, ueni inuiſibiliter contra inuiſibiles, et retribue eis retributionem, quã retribuerunt nobis, & tene & allide, non ſolum ipſos bellatores gigantes, ſed & paruulos eorum ad petram tuam, ſupra quam fundaſti eccleſiam: ita ut non ſolum crimina illa ingentia, ſed etiam paruulum, & quod minus omnibus peccatis eſſe uidetur, etiam hoc mortifices in nobis: dans nobis conſilia, ut peccata ſtatim ubi nata fuerint, allidamus ad petram, & eadem creſcere non ſinamus, ne dum creuerint, iterato nobis barbaricum generent. Faciemus hæc, ſi ipſe qui eſt uirtus noſtra, ſuis ita ueris mentes figet definitionibus noſtris, cuſpidem crucis ſuæ, ut

quotiens

quotiens ad nos peruenerint suggerentes, confundentes abscedant. Si enim ad statuas regum æreas confugientes persequentes euadunt, quanto magis ad crucem confugientes domini Iesu Christi, à suis aduersarijs teneri non possunt, sed per ipsum magis, qui uicit in cruce, & ipsi uictores existunt, ipsi gloria & imperium per omnia secula seculorum Amen.

Psalmus ipsi Dauid. CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo, quoniam audisti omnia uerba oris mei. In conspectu angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo. Super misericordia tua, & ueritate tua, quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum. In quacunque die inuocauero te, uelociter exaudi me, multiplicabis in anima mea uirtutem. Confiteantur tibi domine omnes reges terræ, quia audierunt omnia uerba oris tui. Et cantent in uijs domini, quoniam magna est gloria domini. Quoniam excelsus dominus & humilia respicit, et alta à longe cognoscit. Si ambulauero in medio tribulationis uiuificabis me, & super iram inimicorum meorū extendisti manum tuā, & saluū me fecit dextera tua. Dominus retribuet pro me, domine misericordia tua in seculū, opera manuum tuarum ne despicias.

COM

COMMENTARIVM

Confiteri in toto corde ille se cōprobat Christo, qui totas duodecim uncias cordis sui ipsi tradiderit, & superfluis ac labentibus rebus nullam suæ mētis concesserit partem. Huius confessio peruenit ad diuinum auditum. Et qui pure in conspectu hominum deo laudes obtulerat, incipit post depositionem corporis in conspectu psallere angelorum, & adorare templum sanctum, id est, dominum Iesum Christum, in quo plenitudo deitatis inhabitat. Cōfitetur nomini eius, quia in nomine Iesu omne genu flectitur cœlestium, terrestrium, & infernorum. Quid confitetur nomini sancto? Misericordiam, in quit, tuam et ueritatē tuam. Nihil aliud confitetur anima deo in conspectu angelorum, nisi misericordiam qua redemptus est, & qua eruditus est, ueritatem. Quam ueritatem? Hanc sine dubio, in qua magnificatum est super omnia nomen eius sanctum. Nomen enim est hoc quod est super omne nomen. Videamus nunc quo ordine ad hoc possit attingi: In quacunq;, inquit, die inuocauero te, uelociter exaudi me. Et quia per infirmitatem suam diminuta est anima mea, tu multiplica eam in uirtute tua. Nō enim poterit seipsa eruere anima de muscipulis ocultatis, & de foueis cæcis, in quibus regnant uitia super eos, qui inciderūt in eis. Vt ergo domino

domino uitiorum eripiamur, in uirtute domini confidamus, ut ipse multiplicet animam nostram in uirtute sua. Confiteantur tibi domine omnes reges terræ, *id est, omnes Apostoli, quia terrenis uoluptatibus imperant. Reges terræ hoc loco dicti sunt ipsi, qui audierunt uerba ex ore tuo domine Iesu Christe. Ipsi etiam cantant in canticis domino cãticum. Duas res canit, unius partis uictoriã, alterius perditionem. Cantent ergo, quia magna est gloria domini, quando in altis crucis habitans, respexit humilia inferorum, & alta de longe cognouit. Postea enim uidit inferos & longe factus est, non solum à cœlis, sed & ab ipsa terra: abyssi profunda descendens scidit, & quia inde reuerteretur ad superos, & quia à superis remearet ad cœlos. Sic ergo alta de longe cognouit, quando ambulantes nos in medio tribulationis uiuificare dignatus est uisitando, & super iras inimicorum nostrorum extendit manus suas, crucis patibulum perferendo, quando saluauit nos dextera eius, Ipsi dicimus, domine retribue propter me. Propter me enim & natus & passus es, domine misericordia tua in æternum. Non enim temporali nos beneficio redemisti, sed æterno auxilio tuæ misericordiæ liberasti.* Opera manuum tuarum nõ omittas. *Opera manuũ tuarum sumus, quia factura tua sumus: & quia opera manuũ tuarum*

rum per opera manuum nostrarum fuerant interempta, manus tuæ pro peccatis nostris cruci affixæ sunt, ut opera sua que per lignum concupiscentiæ perierant, ipsæ manus quæ tunc creauerāt, ipsæ nunc per crucis lignum iterū repararent in passione domini nostri Iesu Christi, qui regnat cum patre & spiritu sancto per omnia secula seculorū Amen.

In finem psalmus Dauid. CXXXVIII

Domine probasti me & cognouisti me, tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam. Intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam et funiculum meum inuestigasti. Et omnes uias meas præuidisti, quia nō est sermo in lingua mea. Ecce domine tu cognouisti omnia nouissima & antiqua, tu formasti me & posuisti super me manum tuam. Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est & non potero ad eam. Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam. Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in infernum ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Et dixi forsitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in delitijs meis. Quia tenebræ non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur, sicut tenebræ eius ita & lumen eius.

Quia

Quia tu possedisti renes meos, suscepisti me de utero matris meæ. Confitebor tibi quoniam terribiliter magnificatus es, mirabilia opera tua et anima mea cognoscet nimis. Non est occultatũ os meum à te quod fecisti in occulto, & substantia mea in inferioribus terræ. Inperfectum meum uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur, dies formabuntur & nemo in eis. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui deus, nimis confortatus est principatus eorum. Dinumerabo eos & superare nam multiplicabuntur, exurrexi & adhuc sum tecum. Si occideris deus peccatores, uiri sanguinũ declinate à me. Quia dicitis in cogitatione, accipiant in uanitate ciuitates suas. Nonne qui oderunt te domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam. Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi. Proba me deus & scito cor meum, interroga me & cognosce semitas meas. Et uide si uia iniqtatis in me est, et deduc me in uia æterna.

COMMENTARIVM

Domine probasti me, quando ad militiam tuam accessi: & cognouisti me militẽ tuum esse, quando pugnaui. Quis autem sit miles dei indicat beatissimus Paulus cum illũ approbat dei esse militẽ, qui se à negocijs secularibus tollit. Verũ quoniã de moralibus penè oĩbus psalmis instituimus mysticum

sticū: nunc in Petro apostolo declaremus affectum. Domine probasti me: me quādo uocasti cognouisti: cognouisti quando præsumpsi & ausus fui dicere: Etiam si me oportet mori tecum non te negabo. Tu autem cognouisti omnes cogitationes meas à longe antequam eas cogitarem. Semitam meam & directionem meam inuestigasti, & omnes uias meas præuidisti & probasti, quia non erat dolus in lingua mea cum dicerem: Etiam si me oportet mori tecum non te negabo. Tu autem firmasti me & posuisti super me manum tuam. Firmasti me de tua præscientia quod essem negaturus, & posuisti manum tuam super me, ut peccatum lachrymæ sequerētur. Mirabilis facta est præscientia tua, ex me cōfortata est, non potero ad eam, conatus sum non negare, promisi me etiam mori magis eligere, quam negantis crimen incurrere, sed præscientia tua ita confortata est, ut non potuissem ad eā. Quid nunc faciam? Negaui dominum & magistrum: nec, ut quidā opinantur, hominem negaui: ego illum negaui, cui dixi, Tu es Christus filius dei: illum negaui quem pedibus ambulātem super undas expertus sum, illum quem uoce sola uidi uocantem mortuos de sepulchro, illum quem cœlis patentibus uidi cum Moyse & Helia, & uocem super eum patris de cœlo: Hic est filius meus, ipsum audite: illum qui cæcos ta

ctu

stu suo illuminauit, qui uerbo leprosos mūdauit, qui iussu dæmonia expulit, & multas uirtutes suæ deitatis ostendit. Quid nunc facimus Nouatiane, perdimus Apostolum Petrum, an recipimus reuertentem ad Christum? Ecce Christus eum recepit, tu eijcis. Sed clamat contra te Paulus: Si deus iustificat, tu quare condemnas? Dicis certe baptisatis non debere pœnitentibus subueniri. Ecce Apostolo pœnitenti succurritur, qui est episcoporum episcopus, & maior gradus redditur plorānti quàm sublatus est deneganti. Quod ut doceam illud ostendo, quod nullus Apostolorum nomen pastoris accepit. Solus enim dominus Iesus Christus dicebat: Ego sū pastor bonus, & iterum: Me, inquit, sequūtur oues meæ. Hoc ergo nomen sanctum, & ipsius nominis potestatem post resurrectionem suam Petro pœnitenti concessit, & ter negatus negatori suo hanc quam solus habuit, tribuit potestatem: ut non solùm recuperasse quod amiserat, probaretur, uerumetiam & multo amplius pœnitendo quā negando perdiderat, acquisisse. Hoc magister bonus in electo. Discipulus Christi sicut integro animo peccet oportet ut renuat, ita integro animo pœniteat si euenerit ut delinquat. Nec sibi noxiam permittere debet, ut crescat, & quæ tanto citius uincitur quanto & citius repugnatur. Certe omnis sanctitas ad deum

L dicit

ducit,& omne peccatum ad diabolum,& sub domino bono positi, quomodo credimus nobis possibilitatem ad diabolum eundi concessam,& reuertendi ad dominum denegatam. Addo aliud. Certe hominē per peccatum à se recedere deus non uult,et peccatorem ad se uenire deus uult. Si illud potuit fieri quod deus non uult, quanto magis hoc poterit fieri,quod deus uult. Ideo deniq; cogitatio peccati nō est à deo prohibita per naturam,sed per imperium præceptorum,ut laboris ei pugna incumbente,præmium de certamine proueniret. Voluit enim deus homini operis fatigationē relinquere, ne in aliqua detrimenti parte præmium impediret. Duos certe bonorum & malorum populos esse nemo qui nesciat.Bonos dicimus credentes, & pessimos non credentes.Non credentes esse sub diabolo, & credentes esse sub deo. Magna prædicatio tua O Nouatiane,qui seruum diaboli ad te uocas, & seruum dei à te repellis: quasi qui uelis deum lucrare quod non habet, & perdere quod habet. Huc adijcias & illud, quod possit deus mortuos suscitare, & infirmos saluare non possit. Nam increduli mortui sunt, & credentes, licet peccatores sint, uiuunt in infirmitate sua. & si saluator noster habet, imò quia habet peritiam mortuos suscitandi, quomodo non habet quæcunque fuerint infirmitates curandi

curandi. Ex utroq; latere blasphematur uobis, qui pœnitentibus negatis effectum. Si enim posse eum docetis infirmitates animæ curare, sed nolle, impium arguitis: si uelle & non posse eum forsitan dixeritis, à deitate excluditis: & manet uobis ex utroque latere condennatio, cum negatis familiæ dei pereũti posse succurri. Hactenus cum Nouatiano sim locutus. Reuertamur ad Apostolum pœnitentem, & flentem amarissime atq; dicentem. Quo ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam. Scio quia tu es Christus filius dei, quam scientiam non mihi reuelauit caro & sanguis, sed pater tuus qui in cœlis est. Quò fugiam, qui te deum noui & omnipotentem agnoui, si in cœlos ascendero tu illic es, si descendero in infernum ades. Ibi enim per passionem specialiter descendisti, ubi per potentiam tuam, sicut ubique generaliter præsto es. Si sumpsero pennas meas ante lucem. Pennas hoc loco pro cogitationibus posuit, quæ repentino uolatu ubique sunt, in cœlo, in terra, in abysso, & ubicunque finiunt maria. Si ergo, inquit, & ibi ante lucem resurrectionis tuæ uadam ubicunque inaccessibilitas solet fugitiuum abscondere: ut illuc ire possim manus tua deducet me, & quasi fugitiuum tenebit me dextera tua. Ante lucem hic ante resurrectionem posuit saluatoris. Quia in tenebris fuit

L 2 omne

omne ſeculum iacente domino in ſepulchro, in quo tempore pœnitentia Petri Apoſtoli agebatur, in qua etiam dixi, forſitan tenebræ conculcabũt me. Et tribus negationibus ſuis tres fugarum partes clauſas eſſe, ſi ibi fugeret memorabat, in cœlo, in inferno & in poſtremis maris. Ergo tenebræ negare ſunt, & fugere conculcatio tenebrarum. Hoc timẽs ne ab eis cõprehenſus, ab ipſis tenebris calcaretur, quaſi tenebris ſubiectus, operibus eſſet deditus tenebrarum, habens reatum perenne, iuges lachrymas, dolores æternos. Hoc enim modo conculcabunt tenebræ mortis huius, qua corporaliter morimur: Si uero moriens, inquit, non conculcabor à tenebris, ſed ad delicias ſanctorum attingo, nox ipſa mortis illuminatio mea erit in delitijs meis. Ibi enim habebo lucem meam Chriſtum meum, qui nõ patitur obſcuritatem tenebrarum, in cuius conſpectu nox ſicut dies illuminabitur. Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Hoc contra Manichæũ qui dicit, alterius principis ſunt tenebræ, alterius principis lux eſt. De noſtro autẽ deo & cantamus & credimus, quia ſicut tenebræ eius ſunt, ita & lumen eius eſt. Tenebræ enim non omnibus creaturis obſcurum faciunt. Siquidem & feræ penè omnes, ſed & cattæ noctium nullum patiuntur obſcurũ, ſed & aues multæ ſunt, quæ in noctibus uolant. Vnde docemur naturam oculos

oculos nostros à creatore hanc esse sortitos, ut in te nebris uidere non possint. Deus enim ad requiem hominum noctes instituit, ut generationis humanæ quieti possit esse consultum. Ipsius ergo sunt tene/bræ, cuius est lux, quod Manichæus negat. Ipse est etiam creator corporum nostrorum, contra quod suscipit, cui in præsenti pœnitens Petrus dicit: Tu possedisti renes meos, qui suscepisti me ex utero ma tris meæ. Sicut in ore dum loquimur, et in opere ali quo dum operamur, cordis nostri cogitata ostendi mus: ita quod in corde cogitamus, antequam dicen do uel operando pandatur, à renibus gignitur: se/cundũ illud, quod in alio psalmo dicimus deo, quod non solum corda sed & renes scrutetur. Cum ergo dicit pœnitens deo: Quoniam tu possedisti renes meos Dicit ei: Quia ita tibi in me nihil occultũ est, ut non solum cogitata quæ sunt in corde cõsideres, sed & cogitanda quæ sunt in renibus cernas tu do/mine, qui suscepisti me ex utero matris meæ, ita ut quicquid ab ortu meo semisonis balbutientis infan/tiæ uerbis aliquid fortè peccaui cognoscas. Etiam in hoc confiteor, quia terribiliter mihi mirificatus es, mira opera tua quæ oculis meis uidi, & te exer/cente domine Iesu Christe cognoui, & anima mea nouit nimis. Intus in me est quod credidi, non in su/perficie uerborum, sed intus in uisceribus animæ,

quod ita esse tibi non est occultum. Siquidem tibi oc cultum non est, nec os meum, id est, ossum meum, quod fecisti in occulto. Si ergo nec os meum tibi oc cultum est quod esse naturaliter uoluisti, quid erit ante te occultũ in corde quod manifestari iussisti? Ad altiora ducimur cum de osibus & substantia quæ in inferioribus est terræ tractamus. Agitur enim hoc loco quod dies resurrectionis aduenerit: Vbi cunque, inquit, fuerit os meum, & ubicunque in inferioribus terræ fuerit substantia mea, inperfectum meum uidebunt oculi tui. Imperfectum meum carens neruos, carens cutem, spiritum non habens, hoc uidebuut oculi tui, quia solo aspectu tuorum oculorum exurget. In libro enim resurrectionis omnes homines qui nati sunt omnes scribuntur, quot quot ad die formabuntur, & nemo in eis qui ibi scriptus non sit. In quo libro mihi non sunt in amore & in honore, nisi amici tui deus. Nimis enim confortati sunt principatus eorum. Siquidem participes eos tui esse æterni imperij repromittis, nec, ut hæretici dicunt, non debuit mundus subsistere per eum, qui præscius erat homines, per peccata sua & scelera ad æternam gehennæ incendium destinandos. Si ita putatis debuisse fieri, consultum magis reis iudicatis esse quàm sanctis. Si enim mundus à suo fuisset transitu reuocatus

catus

catus, nullus fuisset sanctorum particeps regni. Et dum prouidebatur malis, ne ad interitum deuenirent, impediebatur bonis, ne ad gloriam peruenirent: & ut non perirent pro merito suo mali, hanc boni accipiebant sententiam, ne uel temporalem uitam susciperent, quibus debebatur æterna. Nos autem cum propheta gaudeamus in sanctis dei, et cum Apostolo dignis honoribus amicos domini recordemur, quorum tãtus est numerus, ut super harenam multiplicati esse noscãtur. Quid nunc si occidit dominus peccatores, Occidat Neronem, & post eum omnes uiros sanguinarios, qui sanctos domini occiderunt. Si uestrum O hæretici, deus secutus esset cõsilium, ne perirent Nero aut Diocletianus uel cæteri interfectores sanctorum, nõ fecisset nec Apostolos, nec martyres nasci, essetq; par iudicium in iniustis & iustis, & omnes una præueniens sententia, per quam simul omnes uiderẽtur ante puniti quàm nati. Sed uos ó uiri sanguinum, declinate à nobis qui dicitis, Quia in uanum acceperint homines ciuitates suas: hoc est, sine causa sunt mortales effecti, & omnia cum mundo pereunt, & ipsa perditio. Non ita est, omnes in libro scripti sunt. Omnes resurgunt, sed alijs dabitur odor uitæ in uitam æternam, alijs odor mortis in mortem perpetuam, ubi deueniũt hij de quibus dicitur: Nõne qui te oderũt

deus odio habui, & super inimicos tuos tabescebã? Hæc Petrus in ecclesia loquitur, & ecclesia in Petro pronunciat: Perfecto, inquit, odio oderã illos, inimici facti sũt mihi, Et ideo his anathematizatis: Proba me, inquit, domine, et scito cor meũ, quid de te sentiam, quid de te credam interroga me, et scito semitas meas, sit tibi sollicitudo de ecclesia tua, et de ouibus tuis, & uide si uia iniquitatis diabolus est, qui se ad ambulandum in ea in incredulis & hæreticis præbet: Vide, inquit, in populum tuum, ne sit aliquis in quo uia iniquitatis iter erroribus prębeat, & excludens uiam iniquitatis, deduc me in uiam æternam, ut portæ mortis & inferi non prævaleant mihi, secundum uerbum tuum domine Iesu Christe, qui regnas cum patre & spiritu sancto in secula seculorum Amen.

In finem psalmus David. CXXXIX.

ERipe me domine ab homine malo, à uiro iniquo eripe me. Qui cogitauerunt iniquitates in corde, tota die constituebant prælia. Acuerunt linguas suas sicut serpentes, uenenum aspidum sub labijs eorum. Custodi me domine de manu peccatoris, & ab hominibus iniquis eripe me. Qui cogitauerunt supplantare gressus meos, absconderunt superbi laqueum mihi. Et funes extenderunt in laqueum, iuxta iter scandalum posuerunt

runt

runt mihi. Dixi domino deus meus es tu, exaudi domine uocem deprecationis meæ. Domine domine uirtus salutis meæ, obũbrasti super caput meum in die belli. Non tradas me domine à desiderio meo peccatori:cogitauerunt contra me, ne derelinquas me ne forte exaltentur. Caput circuitus eorum, labor labiorum ipsorum operiet eos. Cadent super eos carbones, in ignem deijcies eos, in miserijs non subsistent. Vir linguosus non dirigitur in terra, uirum iniustum mala capiant in interitu.

Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis, & uindictam pauperum. Verumtamen iusti confitebuntur nomini tuo, et habitabunt recti cum uultu tuo.

COMMENTARIVM

CAuendum est, ne quando sensus noster illuc uadat, ubi genuino motu laus creaturæ cõsistit. Malus enim per creaturam, nec ipse est diabolus. Quod si per naturam, nec diabolus malus est, quanto magis homo malus agendo non nascendo probabitur. Nam omnis natura opus est dei. Omne autem peccatum opus est contemptoris, quod & ipsum peccatum non sui natura malũ est. Malum enim illud nõ facit sola operatio, sed præuaricatio. Quoniã prohibita dum geruntur, & eius qui prohibuit iudicio destinantur iræ, increpata damnantur. De-

niq; & ipsa prohibita et in bonis, et in malis rebus reum faciunt perpetrantem. Nam homicidium summum malum in hominibus, et misericordia summum bonum obtinet locum, quod utrunq; uocatur in crimen. Nam & Cain cur occiderit à facie dei proijcitur. Et Saul, cur non occiderit à regno eijcitur. Ista fortè apud ueteres dicas potuisse cõstare. Nunc uero in quauis persona misericordia probatur esse uirtutis, cum è contra doceamus grauius puniri spiritali nunc iudicio, quàm antea puniti sunt ferro, Nam ferro tollitur uita ut multum quinquaginta annorum. Anathematis autem cæde & uita æterna eripitur, & mors perpetua irrogatur. Eum autem, qui pepercerit hæresiarchis aut prædicatoribus falsitatis, & non eos gladio fidei suæ iugulauerit, hoc ei euenire quod euenit Sauli quis ambigat? Aut qui misericordiam suam putauerit se in hæresi permanentibus exhibere, quis neget simili modo à regno dei excludi, sicut Saul à regno humano probatur exclusus? Quis autem dubitet Cain esse participem, qui iustum per inuidiam ausus fuerit condemnare. Siquidem auctoritas Apostolici sermonis affirmet, quod omnis qui odit fratrem suum homicida sit. Libra ergo iusti iudicij æquali lance perpensa, & nocentem dum interficit, & liberat innocentem, ostendit & misericordiam iniustam in impio,

&

& pio cædem crudeliter irrogatam. Cum ergo arguitur factum in impio, deus contemptus ostenditur, in quo non pro qualitate humani operis, sed pro autoritate diuini imperij, quæ sũt perpetrata, si sunt prohibita iure damnantur, Si iussa sunt iure laudantur. Nam homicidium in Abel malum, in Goliad bonum est, Et mẽdacium in Iudith bonum, contra Susannam malum est, Et usus coniugij in coniugibus bonus est, in adulteris malus est, Et astutia serpentina contra malos bona est, contra bonos mala est, Et omne opus etiam sanctum præsumptio crimen est, etiam si mysterijs ipsis uideatur aptatum. Quid enim tam sanctum quàm cõmunionem Christi percipere, Et quid tam iniquum quàm si non baptisatus eadem sumat, Aut quid tam magnificum quam sacramenta diuina cõficere, Et quid tam perniciosum quam si ea is conficiat, qui nullũ sacerdotij gradum accepit. Data ergo occasione sapienti, fecimus ex omni parte manifestum omne malum non esse, nisi quod fieri prohibet deus, nec bonum, nisi quod fieri præcepit deus. Cum ergo uel prohibita ppetrauerit homo, uel iussa contẽpserit, actio eũ efficit malũ. Et ideo cũ dixisset: Eripe me domine ab hoĩe malo, actiões eius malitiæ exposuit, ut malos homĩes nõ naturæ qualitas, sed opationũ neqtia manifestet. Ait enim: Domine libera me ab his, q̃ cogitauerunt

uerunt malitias in corde. Cessat generationis accusatio, ubi cogitationis prauitas increpatur: Tota, inquit, die constituerunt prælium. Cum audis prælium pugnantes caue, siue quos uides, siue quos non uides. Nam & istos quos uides per illos scias, quos non uides excitatos. Quos enim uides, homines sunt. Quos autem non uides, spiritus nequam sunt. Age ergo & pugnantibus pugna. Et si auxilium poscis à rege, te repugnãtem ostende. Linguæ contra te pugnant, quas acuunt hæretici, sicut serpentes. His & tu esto sicut serpens astutus, et te simplicem, ut columbam esse ciuibus tuis, id est, catholicis solis ostẽde. Cæterum hæreticis & cunctis contra ueritatẽ uenientibus, ipsis serpentibus esto astutior. Noli timere, iussum tibi est à domino tuo: tam bona est astucia contra malitiam, quam benigna simplicitas circa iustitiam. Occide hæreticos, & domini tui spiritali gladio interfice inimicos. Quid enim faciunt inimici dei, id est, immundi spiritus? Volunt excludere de tẽplo suo dominũ, id est, spiritum sanctum. Et ipsi ibi uolũt habitare, id est, in te. Tẽplum dei tu es. Et quid conantur hæretici? Volunt excludere à te ueritatem, & in te intus fallaciam claudere. Occide utrosque, & assertiones falsas, assertionibus ueris exupera, atque suggestiones dæmonum diuinæ legis sententijs uince. Verum quia dæmonia

ieiunijs

ieiunijs & orationibus superari posse didicisti, tene ordinem belli, & sicut te præsens psalmus edocet, Absconderunt enim superbi laqueos mihi. Quare superbi? Quia contemptores dei. Quomodo absconderunt? Faciunt dulce uideri quod amarum est, & æstimari bonum quod malum est. Et funes tetenderunt in muscipula pedibus meis. De pedibus mentis euidenter instrueris, quibus funes sunt tēsæ assertiones hæreticorum, cum syllogismis uincula conantur innectere gressibus sanctis, ut uideantur tibi uera esse quæ falsa sunt. Funes etiam sunt suggestiones dæmonum quibus qui consenserit, ligabitur ab [illegible] Iuxta semitam, inquit, scandalum posuerunt mihi. Semitam ambulanti castitatis, occurrit fornicationis stimulus. Semitam ueritatis eunti, occurrit assertio falsitatis. Quid ad hæc? Clama: Obumbra domine super caput meum in die belli, tu mihi esto galea tegens caput, ut non tradar in desiderio peccatorum. Cogitauerunt enim aduersum me. Non tradas me, ne unquam exaltētur. Caput circuitus eorum, sed labor labiorum eorum operiat eos, ut de suis sibimet assertionibus cōuincantur. Verbi gratia dicunt dæmonia suggestionibus suis: Dulcis amplexus, suaue osculum, delectabilis fornicatio. Ego dicam eis: Vnius horæ, imo unius puncti delectamentum est sed & æternæ mortis interitus. Dicunt uerbi causa, hæretici

Nunc putant syllogismis defendi fidē

hæretici assertionibus suis: Pater maior est, filius minor. Ego respondeam. Qui maior est senescit & deficit, qui minor est iuuenescit, & similiter grandescit: ut desinat. Deus autem, nec minor nec maior est, quia sicut finem non habet, nec initium habuit. Semper fuit immutabilis pater, & semper fuit cuius esset pater, nec unquam fuit sine spiritu sancto. Ac per hoc pater nunquam fuit sine bonitate, quæ est filius: nunquàm fuit sine sanctitate, quæ est spiritus sanctus. His itaque assertionibus tuis, labor labiorum eorum operiet eos, & cadent super eos carbones ignis, in spiritibus immundis, ut exurantur in hæreticis & scismaticis, ut ad suum dominum reuertantur. Quod si permanserit in assertionibus suis peruersus assertor, & uir linguosus non directus fuerit super terram, id est, dum est in corpore non direxerit uir linguosus ab assertionibus prauis linguã suam, iniustus effectus iniusticiæ suæ eum sententia comitabitur talis, ut eum mala cooperiãt ad interitũ sẽpiternũ. Cognoui enim quoniam faciet dominus iudicium inopũ, eorũ sine dubio qui simpliciter incurrunt, qui inopia sensus fatigati uenenosos cibos hæreseos in esca percipiunt. Quid ergo putamus, quod iudicium futurum istos solos percutiat, qui uenenosas escas esuriẽtibus tradunt? Ego æstimo quod ad illos magis attendat sentẽtia,

Audi episcope

qui

qui eos cibo salubri non reficiunt. Si enim catholici doctores reficerent, hæretici subripere non ualerent. Vnde iste sermo cōminantis iudicium plus ad nos quā ad illos attendit. Nos enim, nos inquā, isto cōminationis stimulo excitamur, quo facturus legitur deus iudiciū inopis, & uindictā pauperis. Siquidem ut propheta testatur, dicturus est: Ecce lac comedistis, & lanis cooperiebamini, & oues meæ à lupis inuasæ sunt, & dum non procurastis pascua salubria, ab inimicis meis eis sunt herbæ morbidæ procuratæ. Caueant ergo omnes, qui possunt escas utiles esurientibus dare. Caueant inquam, quia si ab ipsis uitales non acceperint cibos, ab hostibus mortales accipient, & iudicabimur in iudicio, quo erit iudicium inopum, & uindicta pauperum. Tunc sine dubio, quando iusti confitebuntur nomini sancto, & habitabunt recti cum Christo, qui regnat cum patre & spiritu sancto per omnia secula seculorum Amen.

Psalmus Dauid. CXL

DOmine clamaui ad te exaudi me, intende uoci meæ cum clamauero ad te. Dirigatur oratio mea sicut incensum in cōspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum.
Pone domine custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ

cunstantiæ labijs meis. Non declines cor meum in uerba maliciæ, ad excusandas excusationes in pecca tis. Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum. Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum, absorpti sunt iuncti petræ iudices eorum. Audiēt uerba mea quoniam potuerunt, sicut crassi tudo terræ erupta est super terram. Dissipata sunt ossa nostra secus infernum, quia ad te domine oculi mei, in te speraui, non auferas animam meam. Custodi me à laqueo quem absconderunt mihi, & à scandalis operantium iniquitatem. Cadent in retiaculo eius peccatores, singulariter sum ego donec transeam.

COMMENTARIVM

ORdo psalmi qui fidem accepit, in præsentis psalmi extenditur textum. Ibi enim dixit: Eripe me domine ab homine malo &c. Hic: Domine clamaui ad te, exaudi me. Et ut ostenderet se de hæreticis dixisse, qui cogitant malitias in corde, Hic dicit: Non declines cor meum in uerba malitiæ, sed pone custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labijs meis: ne forte dum studio defendendæ ueritatis conor multos proferre sermones, offendam,

&

& habeam partem cum hominibus operantibus ini quitatem. Sed quia hoc rogo, ut non communicer cum electis eorum, Præsta mihi correptionẽ tuam, ut sit iustus mihi imperans, cuius meus error corrigatur exemplo. Incomparabile donum dei est, quando nobis quicunq; super faciem terræ, iustus ostenditur. Habet deus diues in omnibus, habet inquam, habet seruos & benignos & iustos, sed non sumus digni noticiæ eorum. Beatus cui conceditur dei famulũ nosse, qui corripiat in misericordia, & increpet in amore dei. Væ autem mihi & meis similibus, quia inuicẽ nobis oleo capita inpinguamus, & adulantes nobis inuicem in præsenti positi, sanctos nos uocamus & nonnos. Absentes uero nos ita mordemus, atq; percutimus, ut recte canibus cõparemur Horum, inquit, oleum, id est, horum adulatio non impinguet caput meum. At magis oratio mea in beneplacitis eorum, id est, oro ne placeant mihi, quæ beneplacita sunt eis, qui absorpti sunt iuncti petræ. Iudices eorum iuxta petrã sunt hæretici, nõ super petram. Nam si super petram erant absorberi nõ poterant. Nunc autem fundamentum petræ solidæ relinquentes, iuxta ipsam petram fabricant in arena, ubi nidos suos construentes cum suis paruulis absorbentur. Non se inquit excusent sermo prophæticus, sed audiant uerba mea, quoniam potuerunt, habent

M sensum

sensum, ingenium, intelligentiā. Audiāt uerba mea, tollāt sua uerba. Audiāt, aperiant auditū suū uerbis meis. Sicut crassitudo terræ eructuat sup terram, ubicūq; macra terra est, et sabolo, harenæq; permixta non excrepit. Pinguis autē terra ita se aperit, ut quasi os suū cœlo apertū ostēdat, ut quicquid è cœlis fuerit missum, sitiēter excipiat: ita, in quit, isti audiant uerba mea, sicut crassitudo terræ eructuat in fruge, frumēti, uini & olei, & quā pinguis sit infra se, super se eructuat. Dissipata sunt ossa nostra secus infernū. Græcus dicit, ossa eorū. Siue ergo nostra, siue eorū ossa secus infernū posita dissipātur. Sicut cera secus focū posita mollescit, in foco autē massa liquescit, & deperit: ita ossa nostra secus infernum posita mollescūt, in inferno autem massæ liquescūt. Nam iuxta infernū sunt, quando iuxta illos sumus, qui nobis fomitem tribuunt delinquendi, siue quando illis cogitationibus nō resistimus quæ se ingerūt turpiter mēti: siue quando societatē nostram diuersitas sexus inquietat: siue quādo talibus iungimur, quibus Christianæ regulæ non placet cursus, siue quādo iūgimur hæreticis, & quasi sub specie amicitiæ, cū his uidemur inire cōflictū, & nō aperta fronte, ut Romani cōtra Barbaros repugnamus. Ibi dissipantur ossa nostra iuxta posita, & secus ipsum infernum collocata. Si uero uni horum per ipsam uicinitatem

nitatem fuerimus adiuncti, non solum ossa, sed et ipsa anima dissipatur. Dicamus ergo cū clamore: Ad te domine domīe oculi mei, in te speraui, nō auferas animā meā, nō eā auferas de libro uitæ, ubi sunt catholici, & in libro mortis inseras, ubi hæreticorum cōuenticula condemnātur, sed custodi me à laqueo quē statuerūt mihi, & abscādalis operantiū iniquitatē. Ibi enim retiaculū tetēderūt, ut in uno de quibus supra diximus capiāt ibi, ubi cadūt peccatores, à quibus his alienus effectus, sigulariter uiuā donec exeam, siue trāscā. Melius est enim mihi solitaria cōuersatio habēs uitā, quā ut in multitudine cōuersatus, mortē incurrā. Singulariter uiuendū est, ubi societas uitæ præsētis æternæ uitæ cōmodis aduersatur, cuius retiaculo oremus instanter, ut dirigatur oratio nostra in cōspectu dei, sicut thymiamatis incensum. Sic enim in Græco psallitur: Dirigatur oratio nostra in conspectu dei sicut thymiama, id est, ut in odorē suauitatis sacrificiū nostræ oratiōis accipiat. Sacrificiū nostrū uespertinum sit, id est, iuxta finem lucis huius, qua hora ab hac luce migramus. Tunc enim ī sacrificio uespertino sumus, ibi est tota nostræ cogitatiōis ponēda intentio, ut leuantes manus nostras in signo crucis, dū ad dominū pgimus, gratulemur in Christo Iesu domino nostro, qui in unitate deitatis uiuit & regnat cū patre & spiritu sancto per omnia sec. sec. Amē.

Intellectus Dauid cum esset in spe-lunca Oratio. CXLI

VOce mea ad dominum clamaui, uoce mea ad dominum deprecatus sum. Effundo in conspectu eius orationem meam & tribulationem meam ante ipsum pronuntio. In deficiendo ex me spiritum meum & tu cognouisti semitas meas.

In uia hac qua ambulabam, absconderunt super bi laqueum mihi. Considerabam ad dexteram & uidebam, & non erat qui cognosceret me. Perijt fuga à me, & non est qui requirat animam meam. Clamaui ad te domine, dixi tu es spes mea, portio mea in terra uiuentium. Intende ad de-precationem meam, quia humiliatus sum nimis. Libera me à persequentibus me quoniam conforta-ti sunt super me. Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo, me expectant iusti do-nec retribuas mihi.

COMMENTARIVM

CVm à facie Saulis lateret in spelūca Dauid profugus, istum psalmum legitur cecinisse. Voce, inquit, mea ad dominum clamaui, & uoce mea dominum deprecatus sum. Effundo in cōspectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio: In defectu enim, ait, spiritus mei, ibi cognouisti semitas meas. Ibi clama O Christia-ne

ne, ibi effunde in conspectu dei orationem tuam, ibi tribulationem tuam pronuntia, nõ perditis rebus, non facultatibus, non agrorum finibus, uel his quæ nobis deposito corpore necessaria penitus nõ sunt, sed in defectu spiritus tui, ibi esto sollicitus. Ibi enim cognoscuntur semitæ tuæ. Defectus spiritus nostri est, quando nos carnalium rerum necessitates aut delectationes inuadunt. Ibi enim absconditi sunt laquei nobis à diabolo, & ministris eius. Tunc consideramus ad dexteram, id est, ad lectionem, ad orationem ad psalmum, & non delectamur, sed sic redimus mœsti, ut nec nosipsos agnoscere ualeamus. Extranei nobis fiunt ipsi apices sancti, et quasi in extero positi, nosmetipsos agnoscere non ualemus. Tũc perijt fuga à nobis, et illud quod nobis clamat Apostolus: Fugite fornicationem, nos surda aure transimus. Intus est enim malum, intus est hostis. Tunc quando perit ista fuga à nobis, & nõ est cogitatus, non compunctio ex affectu aliquo qui requirat animam, nec redit ad sensum meum, ut requiram animam meam, & dicam illi: Age actus meos noli perdere quod tãto tempore laborasti. Hæc nunc dico. Quare? Quia defecit in me spiritus meus, tempore quando in uia qua ambulabã, abscõderunt laqueos mihi. Et quia perijt fuga à me, aliud quo possi euadere penitus non habebo, nisi totis uiribus clamem

ad te domine: Pereant omnia quæ in mundo sunt, tu spes mea, tu portio mea in terra uiuentium. Intende *in orationem meam, quoniã humiliatus sum nimis.* Tenent me peccata mea, & iugum suum posuerunt super me, p peccata mea principes uitiorũ & crimi num. *Tu libera me à persequẽtibus me, quoniã confortati sunt sup me, & educ de carcere animã meã.* Tunc enim carcerem patitur anima nostra, dũ hinc inde nobis clausum ad lectionem, uel orationem, uel ad bonũ cursum, siue mundi occupationes, siue corporeæ delectationes efficiunt. Nec, ut quidã putãt, corpus humanum carcerem audemus dicere, quod templum dei Paulus Apostolus esse testatur: sed carcerem patimur, quando orare non delectat, quando fastidimur in spiritalibus cibis, & nunc necessitatum terrenarũ claustris, nunc delectationũ ostijs cõclusi deficimus. Verus carcer animæ in te est, pro quo totis uiribus est clamãdum ad Christum, ut educat de carcere hoc animas nostras ad confitendum nomini suo, ut incipiat eam delectatio confessionis excolere, quæ deserta facta est orationis & lectionis, et spiritalis exercitij cultura cessante. Cũ ergo ex hoc carcere eduxeris aĩam meã, et cœpero recto tenore cõfiteri nõi tuo, tũc me expectãt iusti, donec retribuas mihi in Christo Iesu domio nostro, q regnat cum patre & spiritu sancto in sec. sec. Amen.

Psalmus

Psalmus David quãdo persequebatur eum filius suus Absalon. CXLII

DOmine exaudi orationẽ meam, auribus percipe obsecrationem meam, in ueritate tua exaudi me in tua iusticia. Et non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliauit in terra uitam meam. Collocauit me in obscuris sicut mortuos seculi, & anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum. Memor fui dierum antiquorũ, meditatus sum in omnibus operibus tuis, in factis manuum tuarum meditabar. Expandi manus meas ad te, anima mea sicut terra sine aqua tibi. Velociter exaudi me domine, defecit spiritus meus. Non auertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum. Auditam fac mihi mane mĩam tuã, quia in te speraui. Notã fac mihi uiã in qua ambulẽ, qa ad te leuaui aĩam meã. Eripe me de inimicis meis domine, quia ad te cõfugi: doce me facere uolũtatẽ tuã, qa deus meus es tu. Spiritus tuus bonus deducet me in terrã rectã, propter nomẽ tuũ domine uiuificabis me in æquitate tua. Educes de tribulatiõe animã meã, et in misericordia tua disperdes oẽs inimicos meos. Et perdes omnes qui tribulãt aĩam meã, quoniã ego seruus tuus sum.

COMMENTARIVM

SIc inchoauit psalmista, ut in terrorẽ mitteret omne humanum genus. Quis enim audeat deo dicere, exaudi me in ueritate tua, & in tua iusticia? Verum enim & iustum est, ut qui peccauerit puniatur acerrime. Cœpisti propheta, principio tali aliquid iungendo subsequere, ut psallentes respirare posimus: Non intres, inquit, in iudicio cum seruo tuo. Hoc ergo uoluisti dicere, iusticia tua est, ut dominus in iudicio intrare cum seruo contẽnas. Quis enim ad comparationem tuam iustificabitur homo, quem uis sanctum & electum, & mundum & laudabilem in conspectu tuo, id est, ad comparationem tuam, siue diuina iudicia, siue humana probare non possunt. Omnis enim pulchritudo te præsẽte deformis est. Omnis fortitudo te præsente infirma. Omnes diuitiæ te præsente mẽdicitas. Omnis iusticia humana te præsente iniusticia. Et ut uicinam iusticiæ tuæ iustitiã humanã exquirere desinas quæso, quoniam persecutus est inimicus animam meam, humiliauit in terra, id est, in corpore uitam meam, collocauit me in obscuro sicut mortuum seculi. Tanta me obscuritate suæ circũdedit fraudis, ut mortuum me apud deum credens, putarem me nullum recuperationis apud iusticiam tuam auditum inuenire: ideo anxiatus est in me spiritu meus, et in me turbatũ est

cor

cor meum. Cœpi recordari dierum antiquorũ, quã tis pro misericordia subuenire dignatus es. Et meditatus sum in omnibus operibus, quibus didici omnibus te deprecantibus subuenire. Et ideo ego expandi manus meas ad te, quia anima mea sicut terra sine aqua, sic in peccatis sicca facta est, quasi quæ nõ habeat aquam baptismatis. Velociter exaudi me domine, defecit spiritus meus, id est, spiritalis in me uita defecit. Non auertas faciem tuam à me, & ero similis descendentibus in lacum, id est, similis ero in morte damnatis. Non tamen particeps, sed similis: similis, quia peccaui: et non particeps, quia ad tuã misericordiam conuolaui. Fac ergo auditam mihi manè misericordiam tuam, quoniã in te speraui domine. Ideo mane posuit, quia tam diu noctem & tenebras patimur, quã diu pietas diuina compungat, clementia pietatis indulgeat. At ubi uox cœperit pœnitentis audiri, & lux indulgentis ostendi, nox omnis abscedit, & inicium lucis accedit, in qua luce non erramus, sed quasi in die positi, honesti ambulamus. Notam enim faciet nobis uiam quã ambulemus in lucem, si ad ipsum leuauerimus animas nostras. Sicut enim in tenebris positi, lucem indigent, ita in luce positi, ducem qui liberet ab errore. Et ideo dicendum est ab his, qui in luce sunt, Notam fac mihi uiam in qua ambulem, quoniam ad te leuaui animã

meam.Eripe me de inimicis meis, quoniam ad te cõfugi. Qui ad patronum uadet, sic se ab eo liberari postulat, si ut eius agnoscat uoluntatem exorat. Dubius est enĩ de patrono susceptus, si non et suam indicauerit uoluntatem. Et ideo postea quam dixit deo: *Ad te confugi.* Adiecit: Doce me facere uoluntatem tuam. Vis ergo ó homo, habere patronum dominum, disce uoluntatem eius. Fac quod uult, & faciet quod uis. Diximus ergo patrono: Eripe me de inimicis meis: Inimici nobis sunt spiritus immundi. Qui tunc à nobis fugiunt, quãdo in nobis sentiunt spiritum sanctum. Et ideo rogandus est spiritus sanctus, ut ipse deducat nos in terram. Terra enim corporis nostri tunc recta est, cum in ea est spiritus sanctus. Et quotienscunq; suam uiam nobis spiritus nequã ad ambulandum ingesserit, totiẽs spiritus sanctus deducet nos in terram rectam. & si nostra merita desunt, imò quia desunt, Ipse tamen propter nomẽ suum uiuificat nos in æquitate sua. Hoc æquitatis suæ iudicio statuens, ut perdat omnes inimicos nostros, qui ideo nobis inimici sunt, quia nos serui esse domini studemus: Hanc, inquit, ob causam perdes omnes inimicos meos. Quoniã seruus tuus sum. Non ergo aliunde inimicos habentes, nec pro quibuscunq; terrenis actibus aduersarios, sed ideo inimicitijs dæmonum aut hominum laboramus, quoniam

am serui esse domini studemus. Non timeamus inimicitias eorum, quia illis pereuntibus nos liberabimur à Christo domino nostro, qui regnat cum patre & spiritu sancto nunc & semper, & in omnia secula seculorum Amen.

Psalmus Dauid aduersus Goliad. CXLIII

BEnedictus dominus deus meus qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Misericordia mea & refugium meum, susceptor meus & liberator meus Protector meus & in ipso speraui, qui subdit populum meum sub me. Domine quid est homo, quia innotuisti ei, aut filius hominis quia reputas eum? Homo uanitati similis factus est, dies eius sicut umbra prætereunt. Domine inclina cœlos tuos & descēde, tāge montes & fumigabunt. Fulgura choruscationem & dissipabis eos, emitte sagittas tuas & conturbabis eos: Emitte manum tuam de alto, eripe me & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum. Quorum os locutum est uanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Deus canticum nouum cantabo tibi, in psalterio decacordo psallam tibi. Qui das salutem regibus, qui redemisti Dauid seruum tuum, de gladio maligno eripe me. Et eruet me de manu filiorum alienorum quorum os locutum est uanitatē, & dextera eorum

dextera

dextera iniquitatis. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Filiæ eorum compositæ, circunornatæ ut similitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ abundantes in egreßibus suis, boues eorum crassæ. Non est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, beatus populus cuius dominus deus eius.

COMMENTARIVM

B*Enedictus dominus deus meus qui docuit manus meas in prælio. Tempore quo Moyses leuabat manus ad deum, & uincebatur Allophylorũ turba pugnantium, cunq; eas deposuisset, uicti uincebant. Docuit ergo manus nostras in prælio, non armis sed precibus pugnaturas. Docuit etiã digitos nostros ad bellum, ut dum bellũ siue uisibiliũ, siue inuisibilium senserimus hostium, nos digitis armemus frontẽ triumpho crucis, et securi animo dimicemus, dicẽtes domino: Tu misericordia mea, tu refugium meum, tu susceptor meus, tu liberator meus, tu enim subdes populos subtus me. Infestum populum cogitationum malarum insurgentem super me, subdes subtus me. Vt quid autem memoratur pugnã? quid prælium? quid bellum? quid autem deus æternus innotescere uoluerit homini, si homo uanitati similis*

factus

factus est? Moritur enim, & dies eius sicut umbra prætereunt. Quid ergo lex? quid comminatio peccatoribus? quid terror incredulis? si paucorum dierum uita finem accipiens, effectum sui ulterius non habebit? Hæc audiens apostolus Paulus increpat dicens: Si in hac uita tantum sperantes sumus, miseratiores sumus omnibus hominibus. Et ideo psalmus præsens audi quid sentiat. Quasi q dicat: Quoniam uitam æternam esse homines prophetis tuis prædicatoribusq; non credunt, tu ipse per te inclina cœlos tuos, & descende. Inclinauit enim cœlos, quando cum in forma dei esset, essetq; æqualis deo patri, exinaniuit seipsum, formã serui suscipiens: inclinauit cœlos, ut si dicas, uerbi causa, imperatori, dum te tu humilias inclinans omne palatium. Inclinauit ergo cœlos, & descendit ut tangeret montes, ut fumigarent. Montium fumus nubes creat, quas producens deus de thesauris suis fundit in terram, ut terra proferat omne fructuum genus, quo esurientium corpora nutriantur. Cum descenderet deus in Christo, ut mundum conciliaret sibi, tetigit montes & fumigati sunt, id est, tetigit Apostolos suos, & fumum nubium reddiderunt, quorum tanta fuit imbrium pluuia, ut in toto orbe terrarum uenæ fontium replerentur, quibus omne ablueretur facinus, & lauaretur omne peccatum. Verum quia ad

eum

eum peruenire nos prohibet princeps huius mũdi, cum spiritibus suis et hominibus qui colunt eum, tu mitte sagittas tuas contra eũ, & libera me de aquis multis, ut uno fõte tui baptismatis fruar. Libera me de manu Allophylorum, quorum os loquitur uanitatem, & dextera eorum non est dextera pietatis, quæ uestitum expoliat, & siue temporalibus, siue, quod est acerbius, æternis opibus nudant: Quibus dũ me liberaueris, inqt, domine, in cãtico nouo cantabo tibi, id est, in nouitate uitæ ambulans. In psalterio decẽ chordarũ psallã tibi, decẽ præcepta legis suscipiẽs, et decẽ plagis Aegyptũ percussã fugiens, psallã tibi, tibi psallã, q das salutẽ regibus, id est, qui das æternã uitã uictoribus uiciorũ. Quia hij uere reges sunt, q participes regni dei esse credũtur. Quis autem eos alius liberat, nisi idem deus, qui liberauit Dauid seruum suum. Hunc enim eundẽq; deũ Marciõ negat, similiter Apelles & Valentinus & Manichæus, Infideles & miseri, dum nolunt ab ipso domino liberari, in æternum damnari non metuunt, à quibus nos ipse q liberauit Dauid ipse liberet. Quia os eorũ loquitur uanitatẽ, et, ut supra diximus, dextera eorũ dextera iniqtatis. Hos sanè asserit loqui uanitatẽ in hoc loco, qui seruientiũ deo paupertatẽ ridicule abutũtur, dicẽtes. Vt quid inedia laborant colẽtes dominum? Et quid opibus affluunt contẽnentes

tes

tes? Ignorãt medicum his parsimoniam imperare, & continentiam præcipere, in quibus salutem uenarum motibus deprehendunt. Quos uero morituros agnoscant, sinunt suis omnibus delectationibus consentire. Quale est, ut de hijs dicas, quia læti sunt in filijs fortibus, & filiabus ornatis, ac de promptuarijs plenis, de fœtosis ouibus, de bubus crassis. Qui cum omnia temporalia habeant, dominum tamen qui est æternus non mereantur habere propicium. Quiq; cum acceperint finem temporalis læticiæ, æternæ tristiciæ pœnas assumũtur. Ecõtra hij quos uides lugentes & flentes, & in dei timore constitutos egentes, cum finem fecerint flendi, æterni eos gaudij suscipit fructus. Dicant ergo increduli beatum populum habentem copiose quæ mundi sunt, nos autem hunc solum populum beatum dicamus, cuius est dominus deus eius in secula seculorum Amen.

Laudatio ipsi Dauid. CXLIIII

Exaltabo te deus meus rex, & benedicam nomini tuo in seculum, & in seculum seculi. Per singulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in seculum & in seculum seculi. Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Generatio & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam

tuam pronunciabunt. Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt. Et uirtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt. Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt, & iudicia tua exultabunt. Miserator & misericors dominus, patiens & multum misericors. Suauis dominus uniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Confiteantur tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi. Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur. Vt notam faciant filijs hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui. Regnum tuum regnum omniũ seculorum, & dominatio tua in omni generatione & generatione. Fidelis dominus in omnibus uerbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis. Alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos. Oculi omnium in te sperant domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Iustus dominus in omnibus uijs suis, et sanctus in omnibus operibus suis. Propè est dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in ueritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet & saluos faciet eos. Custodit dominus

minus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet. Laudationem domini loquetur os meũ, & benedicat omnis caro nomini sancto eius in seculum & in seculum seculi.

COMMENTARIVM

Exaltatur deus ab homine, quãdo spiritũ sanctum, quem in se per consecrationẽ baptismatis sacri suscepit, nõ terrenis & humillimis cogitationibus humiliat. Sed eum cœlestibus desiderijs & excelsis exaltat, ita ut per singulos dies benedicat dominũ, & quasi qui nuper inchoauerit, sine fastidio seruiat illi, cui generatio et generatio cõfitetur, generatio Iudæorum & generatio gentiũ. In lege Moysi et prophetarum illa, ista in euangeliorũ et Apostolorũ doctrina uirtutem terribiliũ tuorum dicẽt, ut notam faciant filijs hominum potentiam tuam. Ostendentes quia regnũ tuum domine regnũ sit omnium seculorũ. Et ita sit dominatio in omni generatione & progenie, ut non sit gens neq; regnũ, in quo non tuus filius prædicetur. Fidelis es enim domine in uerbis tuis quibus promisisti daturũ te nobis, qui alleuaret omnes qui ruunt in hoc mundo, & qui erigeret omnes quos allisérat inimicus. Oculi enim omniũ credentiũ sperãt in te domine. Spe enim salui facti sunt, quibus dedisti escam in tempore oportuno, quãdo aperuisti manus tuas in cruce. Tu suscepisti maledictiones no-

strras, & nobis dedisti benedictiones tuas, proximus es enim omnibus. Omnibus, inquã, te inuocãtibus in ueritate, id est, q te in domino nostro Iesu Christo inuocant. Ipse est enim ueritas, & uoluntatẽ non contemnẽtiũ te facies, et orationẽ eorũ exaudies, in quibus te pro rebus æternis exorant: Custodit dominus inqt, omnes qui diligũt eum. Videamus qui sunt qui diligunt eum, ipsum interrogemus, ipse dicat qui sint diligentes eũ. Audiamus eum dicentẽ: Qui audit uerba mea, & facit ea, hic est qui diligit me: qui aũt non faciunt ea, oẽs peccatores hos à se reijciet atq; disperdet. Laudẽ ergo domini loquatur os nostrũ, discedãt ab eo uniuersæ detractiones. Ea quæ nouimus in fratribus laudanda memoremus. Alios sibi testes inueniant aliena peccata, nos nostri accusatores, nostriq; tantum uituperatores effecti, semper in dei laudibus atq; in dei benedictionibus occupemur, agẽtes ei gratias in secula sec. Amẽ. Alleluia CXLV.

L*Auda anima mea dominum, laudabo dominũ in uita mea, psallã deo meo quam diu fuero.* Nolite cõfidere in principibus, *neq; in filijs hominũ in qbus non est salus.* Exibit *spiritus eius & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorũ.* Beatus cuius deus Iacob adiutor eius, *spes eius in domino deo ipsius, qui fecit cœlũ & terram, mare & omnia quæ in eis sunt.* Qui custodit

ueritatem

ueritatem in seculū, facit iudicium iniuriam patienti bus, dat escam esurientibus. Dominus soluit cōpedi tos, dominus illuminat cæcos. Dominus erigit elisos, dominus diligit iustos. Dominus custodit aduenas, pupillū & uiduam suscipiet, & uias peccatorum di sperdet. Regnabit dominus in secula, deus tuus Sion in generatione & generationem.

COMMENTARIVM

Laudat anima nostra dominū, quando opera nostra in dei laudibus exercētur. Et laudamus dominū in uita nostra, id est, in moribus nostris. Psal lamus ergo deo nostro quādiu in isto corpore sumus non cōfidentes in hominibus qui hodie dominantur, & cras sepeliuntur, quia exiet ab eis spiritus, & hij reuertētur in terrā de qua assumpti sunt, ex ipsa die pereūt cogitationes eorū. Illæ utiq;, quæ eos non sine bāt quiescere, emamus, uendamus, fabricemus, pugne mus. Hæc & his similia cogitationum genera, subito momēto uno pereūt. Beatus ergo est, qui sibi spē po nit in domino deo q fecit cœlū & terrā, mare & om nia quæ in eis sunt. Custodit enim ueritatē in secula, tēpore quo se putant fallaces uincere per mendaciū, ille ueritatē custodit, ut faciat iudiciū quibus non in isto seculo nec in futuro perit ueritas à deo. Ideo enī & iudicē eū credimus esse uenturū, quia custodit ue ritatem, ut faciat tunc iudiciū iniuriam patientibus.

Qui nunc dat escam esurientibus, ipse erigit per se elisos per Adam, & per eundē cōpeditos exsoluit. Ipse cæcos illuminat, ipse dirigit iustos, ipse custodit aduenas. Hos utiq;, qui se peregrinos in hoc exhibent mūdo, & ꝓpter quam sunt renati patriam concupiscunt. Orphanū enim custodiet, qui pro nomine dei parentes suæ deserit carnis. Et ipsum diabolū qui est uia peccatorum, exterminabit ipse qui est deus tuus Siō. Deus utiq; ecclesiæ catholicæ, unus in trinitate, trinus in unitate qui regnat in secula secu. Amen.

Alleluia. CXLVI.

Laudate dominum quoniā bonus est psalmus, deo nostro sit iocunda decoraq; laudatio. Aedificans Hierusalē dominus, dispersiões Israel cōgregabit. Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorū. Qui numerat multitudinē stellarū, et omnibus eis nomina uocās. Magnus dominus noster, & magna uirtus eius, & sapientiæ eius non est numerus. Suscipiens mansuetos dominus, humiliās aūt peccatores usq; ad terrā. Præcinite domino in cōfessione, psallite deo nostro in cithara. Qui operit cœlū nubibus & parat terræ pluuiam. Qui producit in mōtibus fœnū, & herbam seruituti hominū. Qui dat iumētis escam ipsorum & pullis coruorum inuocātibus eum. Non in fortitudine equi uoluntatem habebit, neq; in tibijs uiri beneplacitum erit ei.

Bene

Beneplacitum est domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.

COMMENTARIVM

Laudemus dominũ quoniam bonus est psalmus. Psalmus bonus est in quo deo nostro fit iocundatio. Aedificat enim Hierusalẽ dominus, & dispersiones Israel congregat. Cottidie eam aedificat dominus, cottidie ecclesiam suam per credẽtes aedificat: & eos qui ab ea dispersi sunt, ad eam reuocãs, iterũ congregationi associat. Sanat poenitẽtes cõtritos corde & alligat cõtritiões eorũ, qui numerat multitudinẽ stellarũ & omniũ earũ nomina uocat. Licet potestas uirtutis eius his uirtutibus sit parata, et hoc eũ posse facere non ambigat, nisi qui omnipotentẽ esse nõ credit: tamẽ numerare multitudinẽ stellarũ eum credamus in sanctis, his q in tenebris mundi positi, per coelum suos dirigũt cursus, dantes solatiũ lumino si aspectus sui, his q coelum aspiciũt: quae stellae pro merito actuum suorũ amplius minus ue resplendent, in quibus magnus dominus noster, & magna eius ostenditur uirtus. Per hominẽ enim magnificatur ab hominibus, per hominẽ ab hominibus blasphematur. Et sicut his uae per quos nomen domini blasphematur: ita hij benedicti sunt, per quos magna eius uirtus ostẽditur, & innumerabilis eius sapiẽtia declaratur, per quam superbos proijcit, & mãsuetos suscipit, et humiliat peccatores

catores ad terrã, ut à terra eos exaltet ad cœlos. Omnis enī qui se humiliat exaltabitur, id est, qui agens pœnitentiã, sua peccata domino cõfitetur. Incipite ergo in cõfessionibus domino, & psallite ei in cithara. cithara habet lignũ crucis, habet chordas ex interioribus ouiũ, habet ex euangelijs plectrũ, sonet ista cithara & imbrē de cœlo uenientē annunciet. Operuit enim deus cœlos nubibus, id est, Apostolis suis tradidit faciē cœlorũ suorũ, & præcepit eis, ut dent terræ pluuiã, & oēs gētes terrenas, in nomine patris et filij & spiritus sancti, cœlesti nimbo pfundant. Hæc pluuia pducit in montibus fœnũ quo alantur simpliciores quiq;, ex quib9 pars maxima in dei populo cõprobatur. Non enī possunt spiritualiũ cibo refici hij, qui terrenis actibus occupati, mēbra tamen uidentur ecclesiæ. Hij mõtes, id est, apostoli, non ut ipsi uertici bus mentiũ suarũ altitudines rerum cœlestiũ in cibo offerunt. Perfectorũ enī est solidus cibus. Quis enim cum eis disputet de ieiuniorũ perseuerãtia, de diurna et nocturna occupatiõe, eruditioni diuinæ cõiunctas? Quis de minutis suggestionũ? Quis de contēptu omnium rerũ labētium? Quis de contēptu omniũ uiciorum? Quis cum eis agat de inuisibilibus pfectibus, ut sit quis episcopus deo, sit quis pontifex Christo, per inuisibiles conatus, & gradus quos in corde suo disposuit, ut quãdiu de isto corpore exeat ascendat & nunquam

nunquã descendat, offerens corpus suum deo hostiã uiuam. Cottidie seipsum ita corpori Christi associãs, ut corpus eius corpori Christi admixtũ, unũ corpus secundum Apostolũ fiat. Hæc & his similia dantur in cibo, qui cum Paulo possunt dicere: Mihi mundus crucifixus est & ego mundo. Sicut ergo ostendimus spiritualiũ cibum solidum uirorũ perfectorũ, ostendamus nunc iumentorũ fœnũ, quod producunt hij, quos supra diximus montes: Omne, inquit, quod in macello uenundatur emite, nihil interrogantes. Item Tu quis es, qui cõtristas fratrẽ tuum in manducãdo? Item. Qui se non cõtinet, nubat. Item. Qui dat nuptũ filiã, bene facit. Item. Volo adolescentulas uiduas nubere. Hoc fœnum mõtes uicini cœlis, qui in terra positi dicunt, nostra aũt cõuersatio in cœlis est: iumẽtis producunt, quibus cõsuetudo carnalis imperat sola, & ipsi cõsuetudini carnali lex ponitur: quã sequens cõiunx coniugi placeat, seruus domino, filij carnales parentibus carnalibus, parẽtes carnales filijs carnalibus. Hijs herba seruitute offertur, datur ut iumẽtis esca, & ut pullis coruorum inuocantibus eum. Corui enim fuerunt patres nostri, q in nigredine idolatriæ permanentes, ad arcã nunquã reuersi sunt. Nos uero pulli eorũ sumus, qui inuocamus dominũ. Qui nõ in uiribus equi uolũtatẽ habebit. Non enim uirtute terrena uinci potest, qui cõtra nos terrena uirtute non

pugnat. Vires ergo equi, *terrenæ uires sunt. quas de us non in sua uoluit extollentia gloriari, sed de sua pietate sperare permisit:* Nec in uiribus, *inquit,* equi, *nec in tabernaculis uiri beneplacitum est ei, id est, in confidentia habitationis suæ.* Vnde & Græcus non *dicit in tabernaculis, sed in tibijs.* Siue ergo, *inquit, in cursu equi confidentẽ, siue in suis tibijs præsumẽtem contẽnet dominus.* Quod nos latius dicimus, qui cõ*fidit in libertate arbitrij sui, quod p hanc fugiat, per sequentẽ incurrit.* Qui confidit in uirtute cursus sui *spiritalis, quod possit in tibijs suis stãs immobilis per manere, non pmanet.* Nec ista dicẽs excludo, ne cone*ris stare, sed moneo ne te putes per liberũ solũ arbi-trium fugere.* Currat equus tuus, *sit paratus ad bellũ* Sic enim *scriptũ est:* Equus paratur ad diem belli, do*minus aũt salutem tribuit.* Tamẽ dum curris dicito: Deus uirtutũ tribuit equo meo, ut curreret. Deus de*dit tibijs meis perseuerantiã, ut starẽ.* Nõ ergo putes quod te libertas arbitrij tui ita habeat, quasi nauem per quam uis euadere Barbaros de littore, per quam uis euadere fluctibus pelagi, per quã uis ad patriam, quam desideras peruenire: sed si dominus imperaue*rit uentis* ꝓsperis, & aduersis flatibus silentiũ dede*rit, si latentes uadus demonstrauerit, & somnũ tule*rit gubernãtibus nautis, & absq; læsione portum in*gredi fecerit,* Ages post hæc gratias deo, non naui,

gratias

gratias deo, non nautis. Nec ista dicētes excludimus nauem & nautas, sed magis & nauem ornamus & nautas, quibus deū præsulem cōfitemur. Si enim nauis non fuisset, utiq; quod dominus gubernaret non esset, Si nautæ nō essent, quos dominus excitaret nō essent. Si uela non essent, nō essent quibus daret prospera flabra uentorum. Ita ergo dicamus, si arbitriū in te non fuerit bonæ uoluntatis, non erit tecum pax dei. In terra enim pax dei cū hominibus bonæ uoluntatis. Obijcitur huic loco. Nos hoc ita dicere, ut uideamur hominis uoluntatem ostendere, quod dei gratiā antecedat. Vigilanter age & non calumniose, & uides gratiā dei generalē super omne hominū effusam genus. Omnes antecedit gratia multiplici largitate diffusa. Descendit de cœlo deus, homine non uolente, Docuit exemplo & uerbo, homine non rogante, Signa multa & uirtutes ad se manifestandū exercuit, homine etiā prohibente, Mortalitatē nostram suscepit, homine ignorāte, irrisus, crucifixus, inter homicidas mortuus, sepultus, resurrexit, & in cœlos ascēdit. Hæc omnia ad hominis salutē, ad hominis liberationem, ad hominis redemptionē, ad hominis coronā ad hominis gloriā exercuit Christus. Nota tibi calūniose, quod dico ad hominis salutē, non uolentis neq; currentis. Quid est ergo quod legimus? Ostendimus tibi antecedentem gratiam dei generalē omniū homi

num bonam uoluntatẽ. Nota tibi prædestinate quod loquor, omnium generaliter bonã uolũtatẽ Christi gratia hoc ordine quo diximus ãtecedit, si tamẽ pro omnibus natus, si tamen pro omnibus passus. Si non negas pro omnibus mortuũ, si cum Apostolo asseris, quod oẽs homines uult saluos fieri: age nunc tolle te à generali gratia, ad specialẽ accede, & similiter cũ Apostolo clama: Nõ omnis generaliter homo saluus erit, sed omnis homo, quicunq; inuocauerit nomẽ domini, hic saluus erit. Vade ergo ad officinã medici, qui ultro uenit ad ciuitatẽ nostram. Non utiq; nobis rogantibus, omnibus nobis medicus superuenit, officinam aperuit & uocẽ emisit, qua ac si præco exclamans dixit: Venite ad me omnes. Iam mõ post hanc uocẽ antecedit uolũtas gratiã. Si enim uolueritis, inquit, & audieritis me, quæ bona sunt terræ edetis. Si aũt nolueritis, gladius uos comedet. Sicut ergo antecessit gratia uoluntatẽ hominis, in ostensione sui, & in adapertione ueritatis, ita antecedit uoluntas hominis gratiã dei. Nõ enim prius baptizaris, & sic uelle incipis credere: sed prius uoluntatẽ tuã perfectã exhibes sacerdoti, & confessionẽ tuã tuis labijs pandis, et ita demum ad dei gratiam ut cõsequaris, attinges. Quam consequutus confiteberis, quia omnia dei dona credendo, & desiderando consecutus es. Et ita demum ultimũ huius psalmi cantabis: Quia beneplacitum

tum eſt domino ſuper timentes eum, et in eos, qui ſperant in miſericordia eius. excludere uolens extollentiam humanitatis, uolũtatẽ diuinitatis expreſsit. Scit enim deus, hoſtẽ noſtrũ tunc nobis poſſe ſubrepere, cum nos ſine timore diuino reppererit. Et ideo ad remediũ noſtrum pronunciauit hoc dictum, quaſi qui diceret: Beneplacitũ eſt deo ſuper eos, qui à diabolo liberantur. Non enim deus affectu ducitur, ut ab hominibus timeatur, ſed miſericordia totus miſereri dũ ſtũdet homini, uult ex imperio timoris fieri, qđ profuturũ ipſi homini pro certo cognoſcit. Sicut q literas docẽt, timorẽ diſcentibus & terrorẽ inducunt, non utiq; neceſſarium magiſtris, ſed ualde diſcipulis profuturum. Et ſicut illos exhorrent q ſine timore & ſine ſpe ſunt: ſciunt enim eos ad eruditionẽ peruenire non poſſe: ita in eos dilectionem ſe habere cõmemorant, qui timent eos, & in eos qui ſperãt in eruditione eorũ. Et hoc de hominibus tãtum longe eſt à cõparatione dei, quantum longe eſt à diuinitate humanitas. Sed cõparatio ad apertionem rei dictæ, ad ſpem nos & miſericordiã diuinam impellat, ut eorũ participes faciat, ſuper quos eſt beneplacitum domino, qui regnat in ſecula ſeculorum Amen.

Alleluia Aggæi & Zachariæ. CXLVII.

LAuda Hieruſalem dominum, lauda deũ tuum Sion. Quoniam confortauit ſeras portarum tuarum

tuarum, benedixit filijs tuis in te. Qui posuit fin tuos pacem, & adipe frumenti satiat te. Qui emitt eloquiū suum terræ, uelociter currit sermo eius. Qui dat niuē sicut lanā, nebulā sicut cinerē spargit Mittit *crystallū suum sicut buccellas, ante faciē frig ris eius quis sustinebit.* Emittet *uerbum suum & li quefaciet ea, flauit spiritus eius & fluent aquæ. Qu annunciat uerbū suum* Iacob, *iusticias & iudicia sua* Israel. Non *fecit taliter omni natiōi, & iudicia sua non manifestauit eis.*

COMMENTARIVM

LAuda *Hierusalem dominum*. Non *pro una re laudatur à ciuitate sancta dominus*. Causas *ergo laudis eius, ac si interrogaret ipsa ciuitas eum qui eam hortaretur ad laudes, audit sibi ab exhortante expositas.* In *quit, eum lauda, quia confortabit seras portarū tuarū.* Vides *ergo, quia ut supra diximus, nostrū est serare portas, hostibus impetū facientibus, sed domini est confortare seras portarū* Hierusalem. *ergo est* Ciuitas Hierusalem *in qua ꝓphetæ habitant in qua* Christus *prædicat & uirtutes diuersas exercet, in qua patitur crucē, in qua omniū sunt genera peracta uirtutū.* Qui *ergo hæc omnia intus in anima sua die noctuq; meditatur, habēs intra se prophetas,* Christum *& apostolos,* Ciuitas Hierusalem *factus, claudit portas inimico & angelis eius, & necesse est ut seras*

ut feras fidei clausis ingressibus mittat. Nā fides, spes charitas tres feræ sunt missæ contra diabolū, sed & fides deficit, & spes mollescit, et charitas refrigescit, nisi dono fuerint sancti spiritus confortatæ. Cum ergo confortatæ fuerint feræ portarū tuarū, benedicē- tur filij tui in te. Filij tui sunt, qui tuo informātur exemplo, siue in bono siue in malo: Hij ergo, inquit, in te benedicentur, si feræ portarū tuarū in te fuerint confortatæ; ponitur finis tuus in pace dum dies aduenerit ut exeas de mundo, & actibus tuis omnibus finem imponas. Pax erit cum deo finis tuus, in quo cū exire cœperis, adipe frumenti satiat te. Ipse hoc facit qui emittit eloquium suum terræ, id est, qui uerbū suum misit in Mariā. Et tā uelociter currit sermo eius, ut cum per tot milia annorū in sola Iudæa notus fuerit deus, nunc intra paucos annos, nec ipsos Iudæos lateat à parte oriētis, nec ipsos Brittones à parte occidētis, ubiq; cucurrit uelociter sermo ei9, q dat niuē sicut lanā. Lanam uoluit pro tegmine memorare. Si fuerint, inqt, peccata uestra sicut coccinū, uelut lanam efficiam. Docens ergo eos qui adipe frumenti satiantur, quod cādidi una die in albis uestibus per totum orbē procedant: his dominus, nebulam sicut cinerē spargit. Nebula quæ sicut cinis spargitur, pruina quæ fruges uniuersas intra terræ uiscera clausas, impinguat, quæ quanto plus incubuerit satis, tanto

uberius

uberius proficit in aristis. Pruinam ergo nos in istis quos adipe frumenti satiat dominus, ponimus tentationū afflictiões, quibus eo amplius proficiunt in futuro, quanto plus fuerint in præsenti perpessi. De hinc mittitur crystallū tanquā frusta panis. Crystallum hoc grandinis memorat dei lapidationē, quam panibus fractis & buccellis assimulat. Cædūtur enim credentes ut metalli cuiuscunq; materia, non ut moriantur, sed ut ad statum à quo ceciderant reuocētur. Additur quod ante faciē frigoris eius nullus subsistat. Verū quia fidelis est, & non patietur eos tētari supra quā possunt, mittit uerbū suū et liquefaciet ea: id est, renatis flauit spiritus sanctus, & fluunt aquæ ex oculis, ut istæ aquæ lauēt sordes omnes, & maculas abluāt peccatorū. Et quis est q hæc facit. Quis utiq; alius nisi is qui pronūciat uerbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israel. Vbicunq; Israel est qui uidet deum, ibi iustitiā deus ostēdet suam. Deus enim sicut ad indulgendū flentibus & pœnitentibus pius est, ita ad reddendū pro iustitia laborantibus iustus. Nō fecit taliter omni nationi sicut isti, utiq; nationi quæ die noctuq; spem suā deo & charitatem ostendit. Et nulli iudicia sua manifestat, nisi his qui domini mandata respiciunt, credentes quod ipse nos in suo iudicio censeat adiuuandos, cui gloria in secula seculorum. Amen.

Alleluia Aggæi & Zachariæ CXLVIII

LAudate dominũ de cœlis, laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes uirtutes eius. Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ & lumen. Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ super cœlos sunt laudent nomen domini. Quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Statuit ea in seculum & in seculũ seculi, præceptũ posuit & non præteribit. Laudate dominũ de terra, dracones et omnes abyssi. Ignis, grãdo, nix, glacies, spiritus procellarũ, quæ faciunt uerbum eius. Montes & omnes colles, ligna fructifera, et omnes cedri. Bestiæ & uniuersa pecora, serpẽtes & uolucres pẽnatæ. Reges terræ & oẽs populi, principes et omnes iudices terræ. Iuuenes & uirgines, senes cũ iunioribus laudẽt nomẽ domini, q̃a exaltatũ est nomẽ eius solius. Cõfessio eius super cœlũ & terrã, & exaltauit cornu populi sui. Hymnus omnibus sanctis eius, filijs Israel populo appropinquanti sibi.

COMMENTARIVM

COnsuetudo imò uis q̃dã naturaliter imperat pullis, ut suo cãtu à nocte diuidãt noctẽ. Qui clamãt qdẽ ut alios excitẽt, ipsi uero cũctis uigilãtib. dormiũt. Quod ego ad ruborẽ dixerim nostrũ, qui excitemus ad laudẽ dei eos, qui in cœlo sunt, dicẽtes: Laudate

Laudate dominũ uos qui estis in cœlis, laudate eũ & uos qui estis in excelsis. Sed & soli & lunæ & stellis & lumini, & cœlis cœlorũ, & aquis quæ sunt super cœlis, ut laudẽt dominũ imperamus. Ipsi uero dormimus, cũ talia opera nõ facimus, in quibus laudetur deus & benedicatur nomẽ eius. Sed quod peius est, quod sine gemitu dicendũ nõ est, per nos nomẽ domini blasphematur, cũ i iudicio ꝑsonas accipim9, cũ ad uestimẽtũ, & ad annulos & ad glorias hominũ attẽdentes, ꝑsonas pauperũ refutamus. Ille quẽ tu tacere putas, gemet cõtemptus, abiectus & pro nihilo habitus, nomen beatũ lacessit blasphemijs. quid ergo ad laudes dei, & de cœlis angelos, & omnia quæ in eis sunt excitamus. Et de terra etiã ipsos dracones, et serpẽtes, & uolucres, & ignẽ & grandinẽ, & spiritũ tempestatis uocamus. Inuitamus mõtes & colles, ligna fructifera uniuersa, reges ipsos & principes & omnes iudices, omnẽ iuuentutẽ & omnẽ senectutem, uirgines, iuuenes & omnia quæ sub cœlo sunt. Oẽs ad laudẽ domini excitamus, prouocamus, hortamur & infelices ipsi dormimus. Atq; utinã dormiremus somno carnis, & non incõsiderationis nostræ soporemur grauedine. Ecce omnia in unũ quæ excitauimus conuenerũt, ipsi dracones nos & serpentes & bestiæ & uniuersa pecora increpabũt, dicẽtes: quid nos excitatis ad laudes dei, cõuenimus ut uobiscum deum

deum laudaremus, & inuenimus uestro uicio uiduas blasphemātes nomen sanctū. Pauperes, orphanos, & omnes q sibi adesse cōtra potētes non poterāt, quorum uos personas despiciētes, diuitū iniusticijs fauebatis, erectisq; oculis ad sublimitates mūdi, his tantū uestros hilares atq; affabiles tradentes aspectus, pauperes quasi quosdā quos deus abuti præceperit, renuistis. Hæc ad nos omniū uerba sunt. Ad nos, inquā, qui cottidie huius psalmi tuba, p totum mundū mox ut cœperit aurora diei inchoare principiū, uniuersa quæ in cælo & quæ in terra sunt ad laudandū & benedicendū deum prouocamus. Verū sicut medicinam euacuat medici incōtinentia ægrotātis, et nō pmittit profectum eius ostendere medicinæ, suæ defectū ingerens cōtinentiæ: Ita nos ista omnia utimur, quæ etiā si placeāt nobis dum leguntur, dū contēnuntur non placere ostendimus. Nescio quo enim mō non potest nobis omnino suaderi, ne personā cuiusuis peccatoris, etiā si iustus sit, negligentissime abutamur, quod uiciū ut amputetur à nobis dominū exoremus. Ipse enim correctionē morū postulātibus annuit, q in tātū liberalitatibus his affluit, ut ipse imperet quod petatur: Petite, inqt, & dabitur uobis, quærite et inuenietis, pulsate & apietur uobis. antecedit gratia dei uoluntatē hominis, & uult ut uoluntas hoīs dei gratiā antecedat petitura. Cum autem petenti donat, sequi-

tur uolũtatem: oĩs enim, inquit, qui petierit accipit. Petamus ergo, ut & nos cum angelis omnibus, & cũ uniuersis uirtutibus eius in diuinis laudibus partici-pium capiamus, & sicut de illis dicitur: Præceptum posuit quod non præteribit, ita & nos præceptũ do-mini conseruemus. De omni uero creatura dicitur, quia ipse dixit et facta sunt, hoc est, per uerbum dei facta sunt, patre loquente, filio creante, sancto spiri-tu animante, statuta sunt in æternum, & in seculum seculi, id est, quamdiu est hoc seculũ, in seculum secu-li manent, in quo sunt omnia ista quæ faciũt uerbum eius, id est, elementa, ignis, grandinis, niuis & spiri-tus tempestatis. Hæc omnia seruiunt uoluntati dei, et hæc faciũt quod uerbum eius præceperit. Deniq; im-perauit procellis & quieuerunt: imperauit uentis flantibus & siluerunt, ostendentes hunc esse, cuius nomẽ solius ita exaltatũ est, ut sit cõfessio eius super cœlũ, & terrã, & in nomine eius omne genu flecta-tur cœlestiũ terrestriũ & infernorum. Et ipse exal-tauit cornu populi sui, ita ut hymni canãtur in toto orbe terrarũ omnibus sanctis eius, & filijs Israel po-pulo appropinquanti ei. Filij siue in bono exẽplo, si-ue in malo, imitatores in sacris uoluminibus appellã-tur. Deniq; dum cõstat quod filij Abrahæ essent hi, qui dominũ nostrũ Iesum Christũ arte se putabant, & dolo circũuenire, dicit eis: Vos ex patre diabolo

estis. Cumq; illi dicerēt se patrem Abraham habere, ille respondit: si filij Abrahæ essetis, opera Abrahæ faceretis. Ergo hij nūc filij hymnū accipiunt, qui Israelis sectātur exēplum Et sicut ille patiētia & fide proficiēs, meruit facie ad faciem dominū deum uidere, unde Israel appellatus est, id est, uidens deum: Deum autem desiderantes audiunt sibi monita dari: Beati mundo corde, quia ipsi deū uidebunt: Ita his qui filij eius per imitationē eius facti sunt, hymnum præcipit cani, quia per mundiciam cordis merentur, ut uideant deum appropinquantem ei, qui regnat in secula seculorum Amen

Alleluia, CXLIX.

Cantate domino canticum nouum, laus eius in ecclesia sanctorum. Lætetur Israel in eo qui fecit eum, & filiæ Sion exultent in rege suo. Laudent nomen eius in choro, in tympano & psalterio psallant ei. Quia beneplacitū est domino in populo suo, & exaltabit māsuetos in salutē. Exultabūt sancti in gloria, lætabūtur in cubilibus suis. Exultatiōes dei in gutture eorū. & gladij ancipites in manibus eorū. Ad faciendā uindictā in nationibus, increpatiōes in populis. Ad alligādos reges eorum in cōpedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Vt faciant in eis iudicium conscriptum, gloria hæc est omnibus sanctis eius.

COMMENTARIVM

Canticum nouum cantamus domino, quando in nouitate uitæ ambulamus in ecclesia sanctorum, & exemplo uitæ ac morum nostrorum ædificationem dominicæ cōgregationi exhibemus. Lætātes non in gloria mundi, neq; in diuitijs seculi, sed in eo qui nos fecit, dum nasceremur, quia in eo apparet filios Sion esse, id est ecclesiæ, si in rege nostro & domino exultemus, laudātes nomē eius in choro, id est, cū omni populo, in tympano, id est, in extēsione follis nostri corporei. Bene enim sonat, cū est sobrium, mundū & castū. Nec solū in tympano, sed & in psalterio psallamus ei. Non enim castitas & abstinentia nos perducunt ad deū, si nos deseruerit integritas fidei, quæ in decē chordis psalterij declaratur. Tūc enim cognoscimus, quia beneplacitū est domino in populū suū, cū superbos humiliauerit in condēnationē, & exaltauerit mãsuetos in salutē. Tūc, in quā, agnoscimus quod nunc credimus, cum exultant sancti in gloria, qui nūc lætātur in cubilibus suis, expectātes diē retributionis. Nā qui habuerunt nunc exaltationes dei in faucibus suis, tempore quo cōfessi sunt gloriā Christi, qui est exaltatus in cruce, qui est exaltatus in resurrectiōe, qui est exaltatus in cœlo: Has qui habuerunt exaltationes dei in faucibus suis, quicunq; habuit interibit perfidia hominū impiorū. Hij ergo

Videtur aliquid deesse.

ergo nō metu carnificis, nō uerberū terrore percul-
si, has exaltatiões domini siluerūt. Quin imo, quā-
to plus passi fuerint affligētes, tanto plus cōfitentes
existunt. Hij habebunt gladios ancipites in manibus
suis, id est sententias mortis æternæ & pœnæ per-
petuæ, ad faciendam uindictā in gentibus, & incre-
pationes in populis, ad alligandos reges eorum in
compedibus, & nobiles eorum in uinculis ferreis.
Quibus nunc dicitur à domino: Sedebitis super duo
decim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel.
Hij ergo faciunt in eis iudicium conscriptum. Ipsi
enim iudicabunt mundum pro operibus impijs, qui
sunt à mundo afflicti pro operibus suis. Cumq; iudi-
cauerint sancti eos reges, à quibus iudicati sunt,
tunc erit gloria omnibus sanctis eius. Modo unicui-
que dicitur: Si credis uidere bona domini in terra
uiuentium, expecta dominum & age uiriliter: si
credis, non desinas spectare & si te pro certo quod
credis desiderare cognoscis. Hanc enim gloriam
omnibus sanctis tūc gratulabimur euenisse, si in qua-
cunq; necessitate positi, animum penitus non mute-
mus, sed expectantes dominum cottidie, ipsi per pa-
tientiā gratias referamus, qui regnat in secula secu-
lorum Amen. Alleluia. CL.

Laudate dominum in sanctis eius, laudate eum
in firmamento uirtutis eius. Laudate eum

in uirtutibus eius, laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius. Laudate eum in sono tubæ, laudate eum in psalterio & cithara. Laudate eum in tympano & choro, laudate eum in chordis & organo, Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet dominum.

COMMENTARIVM

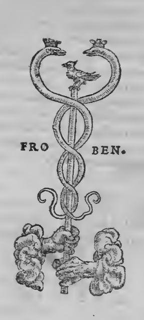
Laudamus dominum in sanctis suis, quando eorum imitamur exempla, sequimur monita, regulam obtinemus. Laudamus eum in firmamento uirtutis eius cum firmum fidei nostræ agonem ostendimus. & sicut sancti contempserunt pœnas, hostes uisibiles, ita nos inuisibilis hostis delectationes ingestas abijcimus. Laudamus eum in sono tubæ, cũ quod in aure audiuimus, si tempus exegerit super tecta positi exclamemus, non timentes eos qui occidunt corpus. Laudamus eum in psalterio & cithara, si in cithara lignum crucis amplectamur, & in psalterio confessionem catholicam teneamus. Raucum enim *sonat quod catholicum non probatur. Laudamus eum in tympano & choro, quando in conuersatione reddenda positi, tympanum corporis nostri optimis decoramus exemplis. Laudamus eum in chordis & organo, quando chordarum quæ sunt in cithara nostra, fila integra exercemus.* Etiam pudici

tiam

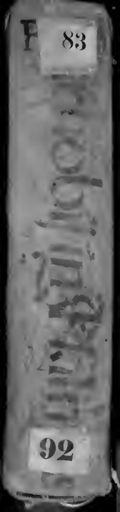
tiam quam continentiæ calamellis ab omni rubigiue peccati mundantes, deo sonos mellifluos exibemus. Laudamus eum in cymbalis benesonantibus, & bene tinnientibus, quando labia nostra ad bonam persuasionem, & spiritalem explanationem aptamus. Inuitamus autem ut omnis spiritus laudet dominum, quando spiritalia spiritalibus comparantes, nihil concedimus carni, sed omne quicquid ei libuerit, totum spiritui mancipantes, spiritalium imitamur exempla, per quorum euntes uestigia, credamus nos ad domini misericordiam peruenire, cui gloria & imperium per omnia secula seculorum Amen.

FINIS

BASILEAE IN OFFICINA
Frobeniana per Hieronymum Frobenium
& Nicolaum
Episcopiū.
M D XXXVII.

FRO
BEN.

83
92